

มหาปรินิพพานสูตร

ชาติ และ คำแปล

สยามรัตน์

พิสัยธรรม พระสัมพุทธ พิสุทธิสงฆ์
พิเศษสง พระสรรเพชญ ภิกษุไสยน์
พิสัยโคก พระศาสน์สอน เกสัชใจ
พิสุทธิใต้ พระทรงไว้ ไผศาลทรงวง

ส่งเสด็จปรินิพพาน
ปปัญจา

ขอพระไตรรัตน์อันประเสริฐ สรรณะอันเลิศ
จงสถิตยืนยาวเพื่อชาวสยามสืบไป

มหากาพย์นิพนพานสูตร

บาลี และ คำแปล

ชมรมกัลยาณธรรม

หนังสือดีลำดับที่ ๔๒๙

ออกแบบปก : กลุ่มเพื่อนธรรมเพื่อนทำ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : เมษายน ๒๕๖๗ จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย ชมรมกัลยาณธรรม ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐ โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓ และ ๐-๒๗๐๒-๙๖๒๔

เพลต แคนนา กราฟฟิก โทร. ๐๘-๖๓๑๔-๓๖๕๑

พิมพ์ บริษัทชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์ จำกัด โทร. ๐-๒๘๘๕-๗๘๗๐-๓

สัพพทานัง อัมมทานัง ชินาติ

การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

www.kanlayanatam.com

Facebook : kanlayanatam

มีข้อเสนอแนะอันใดเพื่อแก้ไข สำหรับการพิมพ์ครั้งต่อไปให้ดีขึ้น
โปรดส่งข้อความที่ dhirapanno@gmail.com

Ebook มหากาพย์นิพนพานสูตร

ไฟล์เสียง SoundCloud

ไฟล์เสียง GoogleDrive

คำนำ

“หนุท ทานี ภิกขเว อามนุตยามิ โว วยธุมมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ”

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”.

ชาวพุทธหลายคนคงจะพอคุ่นหูกับพระพุทธดำรัสปัจฉิมวาจาก่อนที่จะปรินิพพานนี้ แต่น้อยคนที่ทราบว่ามีพระพุทธรูปที่มีที่มาอย่างไร และสองประโยคนี้มีความลึกซึ้งเพียงใด อะไรคือสังขารที่พระองค์ตรัสถึงว่ามีความเสื่อมเป็นธรรมดา และอะไรคือความไม่ประมาทที่พระพุทธองค์อยากฝากพวกเราไว้ให้ใคร่ครวญ ทั้งหมดนี้จะพบคำตอบได้ในมหาปรินิพพานสูตร อันเป็นพระสูตรที่พระอานนท์พระพุทธอุปัฏฐากผู้ใกล้ชิด ได้รวบรวมประมวลเหตุการณ์พระพุทธประวัติในช่วงประมาณเกือบหนึ่งปีก่อนพุทธปรินิพพานไป จนถึงตอนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุไว้อย่างเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง อยู่ในพระสูตรเดียว

พระสูตรนี้เริ่มจากพระดำรัสของพระเจ้าอชาตศัตรูที่ปรารถนาจะยกทัพไปตีเมืองเวสาลี จึงได้ส่งวัสสการพราหมณ์คนสนิทมาลองหยั่งเชิงฟังเสียงพระพุทธเจ้าดูว่าจะสำเร็จได้มากน้อยเพียงไร พระพุทธองค์จึงตรัสอธิบายนิยามธรรม (ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม) ไว้เป็นคำตอบ เวสาลีนั้นปกครองด้วยระบบสามัคคีธรรม ตราบใดที่ความสามัคคีนั้นยังคงอยู่ ตราบนั้นใครๆ ก็ไม่อาจทำลายสังคมนั้นลงได้ จะเห็นได้ว่า สังขารในความหมายแรกคือการประกอบกันขึ้นในระดับสังคม ส่วนความไม่ประมาทในระดับนี้ก็คืออธิบายนิยามธรรมหรือความสามัคคีในหมู่ชนนี้เอง หลังจากที่ได้อรรถสัทธานี้แล้ว พระองค์ก็เสด็จไปจำพรรษาสุดท้ายที่เมืองเวสาลี เหมือนเป็นการเตือนสติเจ้าลิจฉวีให้ไม่ประมาทระลึกละเลี้ยวในสิ่งที่พระองค์ทรงสอนไว้เสมอ ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูไม่กล้าบุกเข้าไปโดยตรง แต่นำกลอุบายส่งวัสสการพราหมณ์ไปทำลายความสามัคคี และพิชิตเมืองเวสาลีได้ในเวลาไม่นานนักหลังจากพระพุทธปรินิพพาน

เมืองเวสาลีนั้นเกือบจะเรียกได้ว่า เจริญขึ้นมาพร้อมกับการประกาศศาสนาของพระพุทธองค์เลย ในช่วงต้นพุทธกาลได้มีโรคระบาดอุบาทว์หนักในเมืองนี้ ผู้คนล้มตายจนแทบจะทั้งเมืองกัน จึงได้มากกราบนิมนต์เชิญพระพุทธองค์ไปโปรด พระองค์ทรงเมตตาเสด็จไปแสดงรัตนสูตรให้พระอานนท์ประพรมน้ำมนต์ไปทั่วเมือง เมืองเวสาลีจึงได้เจริญรุ่งเรืองกลับขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งและกลับเจริญยิ่งไปกว่าเก่าเพราะได้ธรรมะขององค์สมเด็จพระศาสดารักษาหล่อเลี้ยงไว้ ถึงขนาดที่พระพุทธองค์ทรงเปรียบไว้ว่า ใครที่ไม่เคยเห็นเทวดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ให้ดูเอาเจ้าลิจฉวีเป็นตัวอย่างเถิด ในช่วงท้ายพระชนม์ชีพนี้ ด้วยพระสัพพัญญุตญาณ ไม่ต้องสงสัยเลยว่าพระพุทธองค์คงจะทรงทราบว่าในอนาคตพวกเจ้าลิจฉวีจะแตกความสามัคคีอันจะนำไปสู่จุดสิ้นสุดของเมืองเวสาลีในที่สุด เมืองที่ยิ่งใหญ่ไพศาลมีปราการถึงเจ็ดชั้น ก็ต้องมาจบลงด้วยความประมาทของคนในเมือง และถ้าขยายขยายพระสัพพัญญุตญาณออกไปอีกพันกว่าปีหลังจากนั้น พระองค์ก็คงได้เห็นการอันตรายของพระพุทธศาสนาจากชมพูทวีปไปในที่สุดด้วย การเหลียวมองดูเมืองเวสาลีครั้งสุดท้ายด้วยนาควาโลก (เหลียวดูแบบไม่เอี้ยวคอเหมือนช้าง) เป็นการบรรยายความผูกพันของพระพุทธองค์ที่มีต่อชาวพุทธในดินแดนนี้ได้อย่างซาบซึ้งกินใจ

นอกจากนี้พระสูตรนี้ยังทำให้เราทราบปณิธานของพระพุทธองค์ที่ยังไม่รับคำอาราธนาของพญามารที่ทูลเชิญให้เสด็จปรินิพพาน ทราบว่าพุทธรบิษัทยังมีคุณสมบัติไม่ครบในการดำรงสืบต่อพระศาสนา ทำให้เราเข้าใจสภาพสังขารร่างกายของพระพุทธองค์ในฐานะของมนุษย์คนหนึ่ง ที่มีความชราภาพปรากฏในวัยแปดสิบปีที่พระองค์เปรียบอัตราภาพของตนเองกับเกวียนเก่าที่ถูกตามให้เคลื่อนต่อไปได้ก็ด้วยไม้ไผ่เท่านั้น พระองค์ยังต้องเผชิญกับความเจ็บป่วย ความเมื่อยล้า ความหิวกระหาย แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีความเป็นห่วงพุทธรบิษัท ได้ทรงย้ำหลักธรรมวินัยที่สำคัญๆ ในโอกาสต่างๆ โดยเฉพาะโพธิปักขิยธรรม (ธรรมที่เป็นไปในฝ่ายตรัสรู้) จะเห็นได้ว่าสังขารในระดับนี้ก็คือขันธทั้งห้า และ ความไม่ประมาทก็คืออริยมรรคที่เป็นความสามัคคีในระดับธรรมอันจะประหาณัตถหาเพื่อเข้าถึงนิพพานได้นั่นเอง

ถ้าสรุปอริยสังขี เป็นภาษาบาลีแบบย่อๆ ก็คงเป็นคู่ ทุกข์ / สมุทัย : มต / มท (ความตาย / ความเมา) และคู่ นิโรธ / มรรค : อมต / อมท (ความไม่ตาย / ความไม่ประมาท)

ความเมา เป็นเหตุให้ความตายเกิดขึ้น ส่วนความไม่ประมาท เป็นเหตุให้ถึงความไม่ตาย

๓ สังขแรก เป็นสังขธรรม ที่ต้องรู้-ละ-แจ้ง ส่วนสังข สุตท้ายเป็นจริยธรรมที่ต้องทำ

มหาปรินิพพานสูตรนับเป็นพระสูตรขนาดยาวที่สุดในบรรดาพระสูตรทั้งปวง มีทั้งหมด ๖ ภาณวาร หมายถึง ถ้าสวดสาธยายบาลีต่อเนื่องกันประมาณ ๕๐ นาที ต้องหยุดพักเหนื่อย ๖ ครั้ง (เทียบกับมหาสติปัฏฐานสูตร หรือ ทสุตตรสูตร ซึ่งแต่ละสูตรมีแค่ ๒ ภาณวาร) ได้นำคำบาลี และคำแปลมาไว้เทียบกันเพื่อสะดวกในการสาธยาย และศึกษา ไปด้วยพร้อมๆ กัน ถ้าหนังสือรวมเถรเถรีคาถา เป็นสังฆมานุสติ ทสุตตรสูตรเป็นธัมมานุสติ มหาปรินิพพานสูตรนี้ก็คงเป็นพุทธานุสติ ได้สาธยายครบชุดรัตนตรัยพอดี

ขออนุโมทนาขอบคุณผลงานการตัดบทบาลี-แปล ที่ได้จากไฟล์ของห้องสมุดวัดจากแดง ที่ใช้เป็นต้นฉบับหลักของหนังสือเล่มนี้ ขอขอบคุณภิกษุรูปหนึ่งที่เอื้อเฟื้อบทธนิพพาน ๑๔๓ ชื่อ บทธัมมานุสติทั้งสองบทที่แนบท้ายมาเพื่อพิจารณาคุณของพระนิพพาน และอรรถของอริยสังขี ขอขอบคุณพระอาจารย์ชัยยศ พุทธิวิโร และศิลปินกิตติ ปริเมธาชัย สำหรับแบบปกที่งดงาม และชมรมกัลยาณธรรมที่คอยคัดสรรหาหนังสือธรรมะมาเป็นเพื่อนที่รู้ใจ และญาติโยมที่มีจิตศรัทธาช่วยเรื่องทุนสำหรับการจัดพิมพ์ ถ้ามีผิดพลาดประการใดขอผู้รู้โปรดเมตตาช่วยชี้แนะ เพื่อประโยชน์ในการพิมพ์ครั้งต่อไปที่ dhirapanno@gmail.com

อนัตตาดัน ทุกข์ตั้ง อนิจจังตาย
ศรัทธาเตือน ขวนขวาย ปัญญาเห็น
นิโรธเต็ม มรรคตาม สู่ความเย็น
ออกผลเต็ม ทำเป็น เพ็ญนิพพานฯ

นิพพานัน ปรมัน สุขัน

ผู้รวบรวมชำระและเรียบเรียงเป็นคำกลอน

พระมหากีรติ ธีรปัญญา

แพทยศาสตร์บัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) ป.ธ. ๗

วัดป่าบุญล้อม สว่างวีระวงศ์ อุบลราชธานี

๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
มคธราช อชาตศัตรู.....	๗
วัสสการพราหมณ์.....	๘
ราชขอปรีหานิยธรรม.....	๙
ภิกขุขอปรีหานิยธรรม.....	๑๒
สารีบุตรสีหนาท.....	๒๐
ทุสสีลอาทินวา.....	๒๓
สีลวันตอาทิสังสา.....	๒๖
ปาฎลบุตรนครมาปนะ.....	๒๗

จบภาควารที่ ๑

อริยสังกตา.....	๓๑
อนาวัตติธรรมสัมโพธิปรายณา.....	๓๓
อัมมาทาสอัมมปริยาย.....	๓๕
อัมพปาลีศณิกา.....	๓๙
เวฬุคามวัสสุปกมณะ.....	๔๓

จบภาควารที่ ๒

นิมิตโสภาสกา.....	๕๖
มารยาจนกตา.....	๕๙
อายุสังขารโอสสัชชนะ.....	๕๒
มหาภูมิจาลเหตุ.....	๕๒
อัญฐุ ปริสา.....	๕๔
อัญฐุ อภิภายตนะ.....	๕๖
อัญฐุ วิโมกขา.....	๕๙
อาเนนทยาจนกตา.....	๕๒

จบภาควารที่ ๓

เรื่อง	หน้า
นาคาปโลกิต.....	๗๑
จตุมหาบเทสกา.....	๗๓
กัมมารบุตรจุนทวัตถุ.....	๗๗
ปานียาหระ.....	๘๐
ปุกกุสมัลลบุตรวัตถุ.....	๘๒

จบภาควารที่ ๔

ยมกสภา.....	๙๐
อุปัฏฐาเถระ.....	๙๒
จตุสังเวชนียฐาน.....	๙๔
อาเนนทปุจจกตา.....	๙๖
ภูปารหุบุคคล.....	๙๗
อาเนนทอัจฉริยธรรม.....	๙๙
มหาสุทิสสนสูตรเทศนา.....	๑๐๓
มัลลวันทนา.....	๑๐๕
สุภัททปริพาชกวัตถุ.....	๑๐๖

จบภาควารที่ ๕

ตถาคตปัจฉิมวาจา.....	๑๑๒
ปรีนิพพุตกา.....	๑๑๕
พุทธรีรบุชา.....	๑๒๐
มหากัสสปเถรวัตถุ.....	๑๒๔
สรีรธาตุวิภาชนะ.....	๑๒๗
ธาตุญปูชา.....	๑๓๐

จบภาควารที่ ๖

มหาปรีนิพพาน ผ่านค้ำกลอน.....	๑๓๓
ที่นี้ นิพพาน.....	๑๕๓
คาถาแสดงชื่อพระนิพพาน.....	๑๕๕
นิพพาน ๓๓.....	๑๕๗
อัมมานุสติ อริยสังคี.....	๑๕๙
นิพพาน มีอยู่.....	๑๖๐

มหาปริณีพพานสูตร

ที่ขนิทาย มหาวรรค

มหาปริณิพพานสูตร

มหาปริณิพพานสูตร

เรื่องของพระเจ้ามคธราช อชาตศัตรู

๑๓๑. เอวี เม สุตฺ— เอกิ สมยํ ภควา ราชคเห วิหริติ คิञ्ฌณฺเณ ปพฺพเต.

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับบนภูเขาคิञ्ฌณฺเณ เขตพระนครราชคฤห์

เตน โข ปน สมเยน ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปฺตุโต วชฺซี อภียาตุกาโม โหติ.

ก็สมัยนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรงปรารถนาจะเสด็จไปปราบแคว้นวชชี

โส เอวมหา “อหิ หิเม วชฺซี เอวมหิทฺธิเก เอวมหานุภาเว อฺจุจฺเจจฺจามิ วชฺซี วินาสฺสสามิ วชฺซี อนนยพฺยสนฺ อปาเทสสามิ วชฺซี”ติ.

ท้าวเธอรับสั่งอย่างนี้ว่า ก็เราจักตัดพวกเจ้าวชชีผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ๆ จักให้แคว้นวชชีพินาศถึงความอดวาย

๑๓๒. อถ โข ราชา มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปฺตุโต วสฺสการํ พุราหฺมณํ มคธมฺหามตฺตํ อามนฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ พุราหฺมณฺ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกม;

ลำดับนั้น ท้าวเธอตริสเรียกวัสสการพราหฺมณฺ์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ มาตริสสั่งว่า ดูกรพราหฺมณฺ์ ท่านจงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

อุปสงฺกมิตฺวา มม วจฺเนน ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาทิ อปฺปาพาทํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจานํ พลํ ผาสฺสูหฺวาริ ปุจฺจ

ครั้งแล้วจงถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาค ด้วยเศียรเกล้า ตามคำของเรา ทูลถามถึงอาพาธน้อย พระโรคเบาบาง ความกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง การประทับอยู่สำราญว่า

‘ราชา ฆนฺเต มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปฺตุโต ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทาทิ อปฺปาพาทํ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจานํ พลํ ผาสฺสูหฺวาริ ปุจฺจตี’ติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ขอถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงอาพาธน้อย พระโรคเบาบาง ความกระปรี้กระเปร่า พระกำลัง การประทับอยู่สำราญ

เอวญฺจ เวเทหิ ‘ราชา ฆนฺเต มาคโธ อชาตสตฺตุ เวเทหิปฺตุโต วชฺซี อภียาตุกาโม.

และจงทูลอย่างนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร ปรารถนาจะเสด็จไปปราบแคว้นวชชี

โส เอวมหา “อหิ หิเม วชฺซี เอวมหิทฺธิเก เอวมหานุภาเว อฺจุจฺเจจฺจามิ วชฺซี วินาสฺสสามิ วชฺซี อนนยพฺยสนฺ อปาเทสสามิ”ติ.

ท้าวเธอรับสั่งอย่างนี้ว่า ก็เราจักตัดพวกเจ้าวชชีผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ๆ จักให้แคว้นวชชีพินาศถึงความอดวาย ดังนี้

ยถา เต ภควา พฺยาภโรติ ตํ สารุกํ อฺคุคฺคเหตุวา มม อโรเจยฺยาสิ.

และพระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงจำชื่อนั้นมาบอกเรา
น หิ ตถาคตา วิตถิ ภณนตี”ติ.
พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ตรัสคำที่ไม่จริงเลย.

วสสการพราหมโณ

วสสการพราหมณ์

๑๓๓. “เอว โภ”ติ โช วสสกาโร พราหมโณ มคธมหามตฺโต รณฺโณ มาคธสฺส อชาตสฺตฺตฺส
เวเทหิปฺตฺตฺส ปฏิสฺสุตฺวา ภาทฺทานิ ภาทฺทานิ ยานานิ โยเชตฺวา ภาทฺ ภาทฺ ยานํ อภิรฺุหิตฺวา
ภาทฺเทหิ ภาทฺเทหิ ยานเหิ ราชคหฺมา นียฺยาสิ เยน คิซฺณฺภู ปพฺพโต เตน ปายาสิ.

วสสการพราหมณ์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ รับพระราชดำรัสของพระเจ้าแผ่นดินมคธ
พระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตร แล้วเทียมยานที่ดีๆ ขึ้นยานออกจากพระนครราชคฤห์ ตรงไปยัง
ภูเขาคิชฌกูฏ

ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ ยานเณ คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติโกว เยน ภควา เตนฺอุป
สงฺกมิ;

จนฺสฺตฺตฺตฺมฺมิประเทศเท่าที่ยานจะไปได้ จึงลงจากยาน เดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึง
ที่ประทับ

อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ สมฺโมทฺติ.

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค

สมฺโมทฺนียํ กถํ สารณียํ วิตฺติสฺเรตฺวา เอกมฺนตฺ นิสฺสีทฺติ.

ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺนตฺ นิสฺสินฺโณ โช วสฺสกาโร พราหมโณ มคธมหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทฺโวจ

ครั้นวสสการพราหมณ์อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐนั่งเรียบร้อยแล้ว ทูลว่า

“ราชา โภ โคตม มาคโธ อชาตสฺตฺตฺ เวเทหิปฺตฺโต โภโต โคตมสฺส ปาทฺเท สิริสา วนฺทติ อปฺปา
พาริ อปฺปาตงฺกํ ลหฺภูจฺจํ พลํ ฆาสฺสูวิหาริ ปุจฺจติ.

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ขอถวายบังคม
พระบาททั้งสองของท่านพระโคตมด้วยเศียรเกล้า ทูลถามถึงอาพาทน้อย พระโรคเบาบาง ความ
กระปรี้กระเปร่า พระกำลัง การประทับอยู่สำราญ

ราชา โภ โคตม มาคโธ อชาตสฺตฺตฺ เวเทหิปฺตฺโต วชฺซี อภียาตุกาโม.

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ทรง
ปรารถนาจะเสด็จไปปราบแคว้นวชชี

โส เอวมาท ‘อหิ ทิเม วชฺซี เอวฺมฺหิทฺธิเก เอวฺมฺหานุภาเว อฺจฺเจจฺจามิ วชฺซี วินาสฺเสสฺสามิ วชฺซี
อนยพฺยสนฺ อปาเทสฺสามิ”ติ.

ท้าวเธอรับสั่งอย่างนี้ว่า ก็เราจักตัดพวกเจ้าวชชีผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมากอย่างนี้ๆ จักให้
แคว้นวชชีพินาศถึงความวอดวาย.

ราชขอปริหานิยธมฺมา

กถาวาด้วยขอปริหานิยธรรมของเจ้าวัชชี

๑๓๔. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปิฎฺฐจิตฺโต จิตฺโต โหติ ภควนฺตํ พิชยมาโน.

ก็สมัยนั้น ท่านพระอานนท์ ยืนถวายงานพัดพระผู้มีพระภาค อยู่ ณ เบื้องพระปฤษฎางค์
อด โข ภควา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “กินฺติ เต อานนฺท สุตฺตํ ‘วัชชี อภิญฺหํ สนฺนิปาตา
สนฺนิปาตพหุลา’ติ?

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร
พวกเจ้าวัชชีหมั่นประชุมกันเนื่องๆ หรือ ?

“สุตฺตํ เมตฺตํ ภนฺเต ‘วัชชี อภิญฺหํ สนฺนิปาตา สนฺนิปาตพหุลา’ติ.

ท่านพระอานนท์ทูลว่า ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกัฏฺเฐ อานนฺท วัชชี อภิญฺหํ สนฺนิปาตา สนฺนิปาตพหุลา ภวิสฺสณฺติ วุฑฺฒิเยว อานนฺท
วัชชีนํ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักหมั่นประชุมกันเนื่องๆ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญ
อย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“กินฺติ เต อานนฺท สุตฺตํ ‘วัชชี สมคฺคา สนฺนิปตฺตณฺติ สมคฺคา วุฑฺฒจฺจนฺติ สมคฺคา วัชชีกรณียานิ
กโรนฺตี’ติ?

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีพร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก
ประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่เจ้าวัชชีพึงกระทำหรือ ?

“สุตฺตํ เมตฺตํ ภนฺเต ‘วัชชี สมคฺคา สนฺนิปตฺตณฺติ สมคฺคา วุฑฺฒจฺจนฺติ สมคฺคา วัชชีกรณียานิ
กโรนฺตี’ติ.

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกัฏฺเฐ อานนฺท วัชชี สมคฺคา สนฺนิปตฺติสฺสณฺติ สมคฺคา วุฑฺฒจฺจนฺติ สมคฺคา วัชชีกรณียานิ
กริสฺสณฺติ วุฑฺฒิเยว อานนฺท วัชชีนํ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวัชชีจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุมและ
จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่เจ้าวัชชีพึงกระทำอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มี
เสื่อมเพียงนั้น.

“กินฺติ เต อานนฺท สุตฺตํ ‘วัชชี อปฺพลฺลตฺตํ น ปฺพลฺลเปนฺติ ปฺพลฺลตฺตํ น สมฺมุจฺฉินฺทณฺติ ยถา
ปฺพลฺลตฺเต โปราธเน วัชชีธมฺเม สมาทาย วตฺตณฺตี’”ติ?

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีมิได้บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ถอนสิ่งที่
ได้บัญญัติไว้แล้ว สมทานประพุดติอยู่ในวัชชีธรรมของเก่าตามที่บัญญัติไว้แล้วหรือ ?

“สุตฺตํ เมตฺตํ ภนฺเต ‘วัชชี อปฺพลฺลตฺตํ น ปฺพลฺลเปนฺติ ปฺพลฺลตฺตํ น สมฺมุจฺฉินฺทณฺติ ยถาปฺพลฺลตฺเต
โปราธเน วัชชีธมฺเม สมาทาย วตฺตณฺตี’”ติ.

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกวีวณ อานนท “วชชี อปถตตํ น ปถตตํ น สมุจฉินทิสสนธิ ยถา ปถตตํ เต โปราณ วชชีธมเม สมาทาย วตติสสนธิ วุทธิเยว อานนท วชชีนํ ปาฐิกงขา โน ปริหานิ.

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวชชีจักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ จักไม่ถอนสิ่งที่ได้บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานประพฤติดูอยู่ในวัชชีธรรมของเก่าตามที่บัญญัติไว้แล้ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“กินติ เต อานนท สุตํ ‘วชชี เย เต วชชีนํ วชชีมหลลกา เต สกุกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสญจ โสตพฺพํ มณฺณนฺตี’”ติ?

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวชชีสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ของพวกเจ้าวชชี และเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้นหรือ ?

“สุตํ เมตํ ภาณเต ‘วชชี เย เต วชชีนํ วชชีมหลลกา เต สกุกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสญจ โสตพฺพํ มณฺณนฺตี’”ติ.

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกวีวณ อานนท วชชี เย เต วชชีนํ วชชีมหลลกา เต สกุกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ สนฺติ ปุเชนฺติ เตสญจ โสตพฺพํ มณฺณนฺตี วุทธิเยว อานนท วชชีนํ ปาฐิกงขา โน ปริหานิ.

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวชชีสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ท่านที่เป็นผู้ใหญ่ของพวกเจ้าวชชี และเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“กินติ เต อานนท สุตํ ‘วชชี ยา ตา กุสิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกกสฺส ปสยฺห วาเสนฺตี’”ติ?

ดูกรอานนท์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวชชีไม่จุดคร่าขึ้นใจสตรี หรือกุมารีในสกุล อยู่หรือ ?

“สุตํ เมตํ ภาณเต ‘วชชี ยา ตา กุสิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกกสฺส ปสยฺห วาเสนฺตี’”ติ.

ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกวีวณ อานนท วชชี ยา ตา กุสิตฺถิโย กุลกุมาริโย ตา น โอกกสฺส ปสยฺห วาเสนฺติ วุทธิเยว อานนท วชชีนํ ปาฐิกงขา โน ปริหานิ.

ดูกรอานนท์ พวกเจ้าวชชีจักไม่จุดคร่าขึ้นใจสตรี หรือกุมารีในสกุล อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“กินติ เต อานนท สุตํ ‘วชชี ยานิ ตานิ วชชีนํ วชชีเจตียานิ อพฺพนฺตรานิ เจว พาหิรานิ จ ตานิ สกุกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสญจ ทินฺนปฺพพํ กตฺตพฺพพํ ธมฺมิกํ พลี โน ปริหาเปนฺตี’”ติ?

ดูกรอาณนทฺ์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจตีย์ของพวกเขา เจ้าวัชชีทั้งภายในภายนอก และไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลี ที่เคยให้ ที่เคยกระทำ แก่เจตีย์เหล่านั้น เสื่อมทรามไปหรือ ?

“สุดฺ์ เมตฺ์ ภาณเต ‘วัชชี ยานี ตานี วัชชีนํ วัชชีเจตียานี อพฺภนฺตรานี เจว พาทิรานี จ ตานี สกฺกโรหนฺติ ครุํ กโรหนฺติ มาเนนฺติ ปุเชนฺติ เตสญฺจ ทินฺนปฺพุพฺพํ กตฺพุพฺพํ ธมฺมิกํ พลี โน ปริหาเปนฺติ’”ติ.
ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกั๊วญฺจ อาณนฺท วัชชี ยานี ตานี วัชชีนํ วัชชีเจตียานี อพฺภนฺตรานี เจว พาทิรานี จ ตานี สกฺกโรสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสนฺติ ปุเชสนฺติ เตสญฺจ ทินฺนปฺพุพฺพํ กตฺพุพฺพํ ธมฺมิกํ พลี โน ปริหาเปสนฺติ วุฑฺธิเยว อาณนฺท วัชชีนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานี.

ดูกรอาณนทฺ์ พวกเจ้าวัชชีจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจตีย์ของพวกเขาเจ้าวัชชีทั้งภายใน ภายนอก และจักไม่ปล่อยให้ธรรมิกพลีที่เคยให้ ที่เคยกระทำ แก่เจตีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“กิณฺติ เต อาณนฺท สุตฺ์ ‘วัชชีนํ อรฺหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณฺคฺตฺติ สฺสํวิหิตา กิณฺติ อนาคตา จ อรฺหนฺโต วิชิตํ อาคจฺเจยฺยํ อาคตา จ อรฺหนฺโต วิชิตํ ผาสฺสุ วิหเรยฺย’”นฺติ ?

ดูกรอาณนทฺ์ เธอได้ยินมาอย่างไร พวกเจ้าวัชชีจัดแจงไว้ดีแล้ว ซึ่งความอารักขาป้องกัน คຸ່มครองอันเป็นธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่า ไฉนหนอ พระอรหันต์ที่ยังมิได้มา พึง มาสู่แคว้นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นผาสุกในแคว้นแคว้น ดังนี้หรือ ?

“สุดฺ์ เมตฺ์ ภาณเต ‘วัชชีนํ อรฺหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณฺคฺตฺติ สฺสํวิหิตา กิณฺติ อนาคตา จ อรฺหนฺโต วิชิตํ อาคจฺเจยฺยํ อาคตา จ อรฺหนฺโต วิชิตํ ผาสฺสุ วิหเรยฺย’”นฺติ.
ข้าพระองค์ได้ยินมาอย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ยาวกั๊วญฺจ อาณนฺท วัชชีนํ อรฺหนฺเตสุ ธมฺมิกา รกฺขาวรณฺคฺตฺติ สฺสํวิหิตา ภวิสฺสติ กิณฺติ อนาคตา จ อรฺหนฺโต วิชิตํ อาคจฺเจยฺยํ อาคตา จ อรฺหนฺโต วิชิตํ ผาสฺสุ วิหเรยฺยฺนฺติ. วุฑฺธิเยว อาณนฺท วัชชีนํ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานี”ติ.

ดูกรอาณนทฺ์ พวกเจ้าวัชชีจักจัดแจงไว้ดีแล้ว ซึ่งความอารักขา ป้องกัน คຸ່มครองอันเป็นธรรม ในพระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่า ไฉนหนอ พระอรหันต์ที่ยังมิได้มา พึง มาสู่แคว้นแคว้น และที่มา แล้ว พึงอยู่เป็นผาสุกในแคว้นแคว้น ดังนี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น.

๑๓๕. อถ โข ภควา วสุสการํ พุราหุณฺณํ มคฺธมฺหามตฺตํ อามนฺเตสิ “เอกมิตาหํ พุราหุณฺณ สมยํ เวสาลียํ วิหารามิ สารนฺทเท เจตียะ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะวัสสการพราหมณฺ์ อํามาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐว่า ดูกร พราหมณฺ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่สารนทเทเจตีย์เขตเมืองเวสาลีนี้

ตตฺราหํ วัชชีนํ อิมะ สตฺต อปริหานียะ ธมฺเม เทเสสิ.

ณ ที่นั้นเราได้แสดงอปริหานียธรรมทั้ง ๗ นี้ แก่พวกเจ้าวัชชี

ยาวกวีวญจ พุราหุมน อิเม สดุด อปริหานิยา ธมฺมา วชฺซีสุ จสฺสนฺติ อิเมสุ จ สดุดสุ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ วชฺซี สฺนทิสฺสิสฺสนฺติ วุฑฺธิเยว พุราหุมน วชฺซีนํ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานี”ติ.

ก็อปริหานิยธรรมทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในพวกเจ้าวัชชี และพวกเจ้าวัชชีจักสนใจในอปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พุราหุมน ฟังหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

เอวํ วุตฺเต วสฺสกาโร พุราหุมน มคธมฺหามตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว วัสสการพราหฺมน์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ ในมคธรัฐได้ทูลว่า

“เอกเมเคนปิ โภ โคตม อปริหานิเยน ธมฺเมเน สมนฺนาคตานํ วชฺซีนํ วุฑฺธิเยว ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ โภ ปน วาโท สดุดฺธิ อปริหานิเยหิ ธมฺเมหิ.

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ พวกเจ้าวัชชีมาประกอบด้วยอปริหานิยธรรม แม้ข้อหนึ่งๆ ก็ยังหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม จะป่วยกล่าวไปไปถึงอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ ข้อเล่า

อกรณียาว โภ โคตม วชฺซี รญฺญา มาคธเน อชาตสฺตฺตฺตนา เวเทหิปฺตฺเตน ยทิตํ ยฺยทฺธสฺส อญฺญตร อฺปลापนาย อญฺญตร มิฎฺฎา.

พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตคัตถุ เวเทหิบุตร ไม่ควรกระทำการรบกับเจ้าวัชชี นอกจากจะปรองดอง นอกจากจะอยู่ให้แตกต่างกันเป็นพวก

หนฺท จ ทานิ มยํ โภ โคตม คจฺฉาม พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียา”ติ.

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีกิจมาก มีกรณียะมาก จะขอลาไปในบัดนี้

“ยสฺสทานิ ตวํ พุราหุมน กาลํ มญฺญสึ”ติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหฺมน์ ท่านย่อมทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด

อถ โข วสฺสกาโร พุราหุมน มคธมฺหามตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินฺนทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อญฺญา ยาสฺนา ปกฺกามิ.

ลำดับนั้น วัสสการพราหฺมน์ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ ขึ้นชมยินดีพระภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลูกจากอาสนะหลีกไปแล้ว.

ภิกขุอปริหานิยธรรม

ภิกขุอปริหานิยธรรม

๑๓๖. อถ โข ภควา อจิริปกฺกนฺเต วสฺสกาเร พุราหุมน มคธมฺหามตฺเต आयสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “คจฺฉ ตวํ อานนฺท ยาวติกา ภิกฺขุ ราชคหํ อฺปนิสฺสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อฺปฏฺฐานสา ลายํ สฺนฺนิปาเตหิ”ติ.

ครั้งนั้น เมื่อวัสสการพราหฺมน์อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐหลีกไปไม่นาน พระผู้มีพระภาค รับสั่งกะท่านพระอานนทว่า ดูกรอานนท เธอจงไป จงสั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ ให้มาประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยาวติกา ภิกฺขุ ราชคหํ อฺปนิสฺสาย วิหรนฺติ เต สพฺเพ อฺปฏฺฐานศาลายํ สฺนฺนิปาเตตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ; อฺปสงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ อญฺจาสิ.

ท่านพระอานนท์รับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว สั่งให้ภิกษุทุกรูปซึ่งอยู่อาศัยพระนครราชคฤห์ให้ประชุมกันในอุปัฏฐานศาลา แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค

เอกมณฑุ จิโต โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺโต เอตทโวจ “สนฺหิปติโต ภนฺเต ภิกฺขุสงฺฆเ ยสฺส ทานิ ภนฺเต ภควา กาลํ มณฺณตี”ติ.

แล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นท่านพระอานนท์นั่งเรียบร้อยแล้วได้ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุมกันแล้ว ขอพระองค์ทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

ภิกษุขอปริหานิยธมมา

กล่าวด้วยขอปริหานิยธรรมของภิกษุ ๗

อด โข ภควา อุฏฺฐายาสนา เยน อุปัฏฺฐานศาลา เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปณฺณตเต อาสเน นิสีทิ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงลุกจากอาสนะ เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลาแล้ว ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้

นิสฺซช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “สตฺต โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ ตํ สุณฺณต สาธุกํ มนฺสิโรธ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ครั้นประทับนั่งแล้ว รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงขอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุ. ภควา เอตทโวจ
ภิกฺขุเหล่านั้ันทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ยาวกัิวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู อภินฺหํ สนฺหิปาตา สนฺหิปาตพฺพลา ภวิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโ ปาฎิกฺกชา โน ปริหานิ.

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักหมั่นประชุมกันเนื่องๆ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดี๋ยวนั้น ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัิวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู สมคฺคา สนฺหิปติสฺสนฺติ สมคฺคา วุฏฺฐหิสฺสนฺติ สมคฺคา สงฺฆ-
กรณียานิ กริสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโ ปาฎิกฺกชา โน ปริหานิ.

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักพร้อมเพรียงกันประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และจักพร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่สงฆ์พึงกระทำ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดี๋ยวนั้น ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัิวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขู อปณฺณตตํ น ปณฺณเปสฺสนฺติ ปณฺณตตํ น สมฺมุจฺฉินฺทิสฺสนฺติ ยถา
ปณฺณตเตสฺสุ ลิกฺขาปเทสฺสุ สมาทาย วตฺติสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโ ปาฎิกฺกชา โน ปริหานิ.

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว จักไม่ถอนสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานประพฤติอยู่ในสิกขาบททั้งหลายตามที่ได้บัญญัติไว้แล้ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดี๋ยวนั้น ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยวาทวิญญู ภิกขเว ภิกขุ เย เต ภิกขุ เถรา รตตณฺญู จีรพพชิตา สงฺฆปิตโร สงฺฆปริณายกา เต สกฺกริสฺสนฺติ ครุํ กริสฺสนฺติ มาเนสฺสนฺติ ปุเชสฺสนฺติ เตสฺสจฺจ โสตพฺพํ มณฺณิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ภิกษุผู้เป็นเถระ ผู้รัตตัญญู บวชนาน เป็นสังฆบิดร เป็นสังฆปริณายก และจักเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยวาทวิญญู ภิกขเว ภิกขุ อุปลนฺนาย ตณฺหาย โปโนพฺพวิกาย น วสํ คจฺฉิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่ลู่อ่านาจแก้ตณฺหา อันจะก่อให้เกิดภพใหม่ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยวาทวิญญู ภิกขเว ภิกขุ อารณฺณเกสุ เสนาสเนสุ สาเปกฺขา ภวิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

๖. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้ยินดีในเสนาสนะป่าอยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยวาทวิญญู ภิกขเว ภิกขุ ปจฺจตตณฺเณว สตี อุปกฺกฺจเปสฺสนฺติ ‘กิณฺติ อนาคตา จ เปสฺลา สพฺรหฺมจาริ อาคจฺเจยฺยุ อาคตา จ เปสฺลา สพฺรหฺมจาริ ฆาสฺสู วิหเรยฺยุ’นฺติ. วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

๗. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งสติไว้ในภายในว่า ไฉนหนอ เพื่อนพรหมจรรย์ ผู้มีศีลเป็นที่รักที่ยังมิได้มา พึงมาเกิด และที่มาแล้ว พึงอยู่เป็นผาสูก ดังนี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยวาทวิญญู ภิกขเว อิมเ สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกขุสุ จสฺสนฺติ อิมเสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ ภิกขุ สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และหมู่ภิกษุจักสนใจใน อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด หมู่ภิกษุพึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

กถาว่าด้วยอปริหานิยธรรมของภิกษุอีก ๗

๑๓๗. “อปเรปิ โว ภิกขเว สตฺต อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ ตํ สฺสณฺณ สาทุกํ มนฺสิกโรถ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่ง แก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โช เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺสิสฺสุ.

ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ภควา เอตทโวจ—

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น กมฺมารามา ภวิสฺสนฺติ น กมฺมรตา น กมฺมารามตมฺนุยฺยุตฺตา วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบการงาน ไม่ยินดีแล้วในการงาน ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบการงาน อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ภสฺสารามา ภวิสฺสนฺติ น ภสฺสรตา น ภสฺสารามตมฺนุยฺยุตฺตา วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบการคฺย ไม่ยินดีแล้วในการคฺย ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบการคฺย อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น นิทุทธารามา ภวิสฺสนฺติ น นิทุทธารตา น นิทุทธารามตมฺนุยฺยุตฺตา วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบการนอนหลับ ไม่ยินดีแล้วในการนอนหลับ ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบการนอนหลับ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น สงฺคณิการามา ภวิสฺสนฺติ น สงฺคณิกรตา น สงฺคณิการามตมฺนุยฺยุตฺตา วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้ชอบคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ยินดีแล้วในความคลุกคลีด้วยหมู่ ไม่ประกอบตามซึ่งความเป็นผู้ชอบความคลุกคลีด้วยหมู่ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปาปิฉฺฉา ภวิสฺสนฺติ น ปาปิกันํ อิจฺฉานํ วสํ คตฺตา วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาลามก ไม่ลู่อำนาจแก่ความปรารถนาอันลามก อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปาปมิตฺตา ภวิสฺสนฺติ น ปาปสหายา น ปาปสมฺปวงฺกา วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๖. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้ไม่มีมิตรชั่ว ไม่มีสหายชั่ว ไม่คบคนชั่ว อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น โอรมตฺตเกน วิเสสชาติคฺเมน อนฺตราวโสสานํ อาปชฺชิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

๗. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักไม่ถึงความพอใจในระหว่าง เพราะการบรรลุคุณวิเศษเพียงขั้นต่ำ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺญ ภิกฺขเว อิเม สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขุสุ จสฺสนฺติ อิเมสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุํ ปาฎิกฺงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และหมู่ภิกษุจักสนใจใน อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

๑๓๘. “อปเรปิ โว ภิกขเว สตฺต อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสุสามิ ฯเปฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่งแก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

“ยวากีวญฺจ ภิกขเว ภิกขุ สทฺธา ภวิสฺสนฺติฯเปฯหิริมนา ภวิสฺสนฺติ... โอตตปฺปิ ภวิสฺสนฺติ... พหุสฺสุตา ภวิสฺสนฺติ... อารทฺธวีริยา ภวิสฺสนฺติ... อุปฺภุจิตฺตสฺสตี ภวิสฺสนฺติ... ปญฺณวนฺโถ ภวิสฺสนฺติ วุทฺธิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาภฺภิกงฺขา โน ปริหานิ.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๑. พวกภิกษุจักเป็นผู้มีศรัทธา... ๒. ...มีใจ ประกอบด้วยหิริ... ๓. ...มีโอดตปปะ... ๔. ...เป็นพหุสูตร... ๕. ...ปรารภความเพียร...๖. ...มีสติ ตั้งมั่น... ๗. พวกภิกษุจักเป็นผู้มีปัญญา อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม เพียงนั้น.

ยวากีวญฺจ ภิกขเว อิมํ สตฺต อปริหานิยา ธมฺมา ภิกขุสุ จสฺสนฺติ อิมํสุ จ สตฺตสุ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ ภิกขุ สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ วุทฺธิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาภฺภิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และหมู่ภิกษุจักสนใจใน อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

๑๓๙. “อปเรปิ โว ภิกขเว สตฺต อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสุสามิ ตํ สุณฺหาถ สาธุกํ มนสิโกโรธ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่งแก่พวกเธอ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

“เอวํ ภาเน”ติ โช เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ภควา เอตทโวจ—

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ยวากีวญฺจ ภิกขเว ภิกขุ สติสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ ฯเปฯ ธมฺมวิจยสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ... วีริยสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ... ปีติสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ... ปสฺสทฺธิสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ... สมาธิสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ... อุเปกฺขาสมฺโพชฌงฺคํ ภาเวสฺสนฺติ วุทฺธิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺโณ ปาภฺภิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๑. พวกภิกษุจักเจริญสติสัมโพชฌงค์..., ๒. ...พวกภิกษุจักเจริญธรรม วิจยสัมโพชฌงค์... ๓. ...พวกภิกษุจักเจริญวีริยสัมโพชฌงค์... ๔. ... พวกภิกษุจักเจริญปีติ สัมโพชฌงค์... ๕. ... พวกภิกษุจักเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ๖. .... พวกภิกษุจักเจริญสมาธิสัม โพชฌงค์... ๗. พวกภิกษุจักเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่าง เดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺจ ภิกฺขเว อิมํ สตฺตํ อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขุสุ จสฺสหนฺติ อิมํสุ จ สตฺตํ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สนฺทิสฺสิสฺสหนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และหมู่ภิกษุจักสนใจในอปริหานิยธรรม ทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

๑๔๐. “อปเรปิ โว ภิกฺขเว สตฺตํ อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ ตํ สุณฺนาถ สาธุกํ มนสิสิโรถ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๗ อีกหมวดหนึ่งแก่พวกเธอ พวกเธอจงฟังจงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โช เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ภควา เอตทโวจ—

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ยาวกวีวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อนิจฺจสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ ฯเปฯ อนตฺตสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ... อสุภสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ... อาทีนฺวสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ... ปหฺนสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ... วิราคะสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ... นิโรธสฺสณฺณํ ภาเวสฺสหนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๑. พวกภิกษุจักเจริญอนิจจัตถสัญญา... ๒. ... พวกภิกษุจักเจริญอนัตตสัญญา... ๓. ... พวกภิกษุจักเจริญอสุภสัญญา... ๔. ... พวกภิกษุจักเจริญอาทีนวิสัญญา... ๕. ... พวกภิกษุจักเจริญปหานสัญญา ๖. ... พวกภิกษุจักเจริญวิราคะสัญญา... ๗. พวกภิกษุจักเจริญนิโรธสัญญา อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกวีวณฺจ ภิกฺขเว อิมํ สตฺตํ อปริหานิยา ธมฺมา ภิกฺขุสุ จสฺสหนฺติ อิมํสุ จ สตฺตํ อปริหานิเยสุ ธมฺเมสุ ภิกฺขุ สนฺทิสฺสิสฺสหนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรมทั้ง ๗ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และหมู่ภิกษุจักสนใจในอปริหานิยธรรมทั้ง ๗ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

กถาวาด้วยอปริหานิยธรรมของภิกษุ ๖

๑๔๑. “จ โว ภิกฺขเว อปริหานิเย ธมฺเม เทเสสฺสามิ ตํ สุณฺนาถ สาธุกํ มนสิสิโรถ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงอปริหานิยธรรม ๖ อีกหมวดหนึ่งแก่พวกเธอ พวกเธอจงฟังจงใส่ใจให้ดี

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โช เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ.

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ภควา เอตทโวจ—

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

“ยาวกวีวณฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เมตตํ กายกมฺมํ ปจฺจุปฺภฺจาเปสฺสหนฺติ สพฺรหฺมจาริสุ อวิ เจว รโหจ วุฑฺฒิเยว ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปาฎิกงฺขา โน ปริหานิ.

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัฏฐ เว ภิกขเว ภิกขุ เมตตัม วจิกมมัม ปจจุปฏฺฐาเปสฺสนฺติ ฯเปฯ

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งวจีกรรม ประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัฏฐ เว ภิกขเว ภิกขุ เมตตัม มโนกมมัม ปจจุปฏฺฐาเปสฺสนฺติ สฺพฺรหฺมจาร์สี อารี เจว รโห จ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วยเมตตา ในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัฏฐ เว ภิกขเว ภิกขุ เย เต ลาภา ธมฺมิกา ธมฺมลทฺธา อนฺตมโส ปตฺตปริยาปนฺนตตมฺปิ ตถารูเปหิ ลาเภหิ อปฺปฏิวิทฺตโตภคิ ภวิสฺสนฺติ สีลวฺนฺเตหิ สฺพฺรหฺมจาร์หิ สาธารณฺโภคิ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้แบ่งปันลาภอันเป็นธรรม ที่ได้มาโดยธรรม โดยที่สุด แม้มาตรวจว่าอาหารอันหับเนื่องในบาตร คือเฉลี่ยกันบริโภคน กับเพื่อนพรหมจรรย์ผู้มีศีลทั้งหลาย อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัฏฐ เว ภิกขเว ภิกขุ ยานิ กานิ สีลานิ อชฺจทานิ อจฺฉิทฺทานิ อสพฺลานิ อกมฺมาसानิ ภูทิสฺसानิ วิญญฺปิสฺตถานิ อปรามญฺจานิ สฺมาธิสํวตฺตนิทานิ ตถารูเปสฺสุ สีเลสฺสุ สีลสฺสามญฺญคฺตา วิหริสฺสนฺติ สฺพฺรหฺมจาร์หิ อารี เจว รโห จ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักมีศีลเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ในศีลอันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญแล้ว อันค้นหาโทษไม่ลบล้างแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัฏฐ เว ภิกขเว ภิกขุ ยายํ ทิฏฺฐิจิ อริยา นิยฺยานิกา นิยฺยาติ ตกฺกรสฺส สฺมมา ทุกฺขุกฺขาย ตถารูปาย ทิฏฺฐิจิยา ทิฏฺฐิจิสามญฺญคฺตา วิหริสฺสนฺติ สฺพฺรหฺมจาร์หิ อารี เจว รโห จ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ.

๖. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุจักเป็นผู้มีจิตใจเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งในที่แจ้งและที่ลับ ในจิตใจอันประเสริฐนำออกไปจากทุกข์ นำผู้ปฏิบัติตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

“ยาวกัฏฐ เว ภิกขเว อิเม ฉ อปริหานิยา ธมฺมา ภิกขุสฺสุ จสฺสนฺติ อิเมสฺสุ จ ฉสฺสุ อปริหานิเยสฺสุ ธมฺเมสฺสุ ภิกขุ สนฺทิสฺสิสฺสนฺติ วุฑฺฒิเยว ภิกขเว ภิกขุณฺ ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปริหานิยธรรมทั้ง ๖ นี้ จักตั้งอยู่ในหมู่ภิกษุ และหมู่ภิกษุจักสนใจใน อปริหานิยธรรมทั้ง ๖ นี้ อยู่เพียงใด พึงหวังได้ซึ่งความเจริญอย่างเดี่ยว ไม่มีเสื่อมเพียงนั้น.

ลิกขา ๓

๑๔๒. ตตฺร สุทฺถิ ภควา ราชคเห วิหรนฺโต คิขณฺณ ปพฺพเต เอตเทว พหุลฺลํ ภิกฺขุณฺโณ ธมฺมึ กถํ กโรติ

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิขณณ เขตพระนครราชคฤห์เมื่อนั้น ทรงกระทำธรรมีกถาอันนี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า

“อิติ สीलํ อิติ สมาธิ อิติ ปญญา.

อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

ศีลปริภาวิต สมาธิ มหปุผลโล โหติ มหานิสฺโส.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปุผลลา โหติ มหานิสฺสา.

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปญญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมฺจจติ เสยฺยถิทํ - กามาสวา ภวาสวา อวิชชาสวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชาสวะ

๑๔๓. อถ โข ภควา ราชคเห ยถาภินฺนํ วิหริตฺวา आयสฺมณฺโต อานนฺทํ อามนฺเตสิ

“อายามานนฺท เยน อมฺพลญฺจิกา เตนฺอุปสงฺกมฺิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในพระนครราชคฤห์แล้วตรัสเรียก ท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยังอัมพลญจิกา

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสุสฺสี.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สทฺธิ เยน อมฺพลญฺจิกา ตทวสฺริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงอัมพลญจิกาแล้ว

ตตฺร สุทฺถิ ภควา อมฺพลญฺจิกายํ วิหริติ ราชาคเร.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับ ณ พระตำหนักหลวง ในอัมพลญจิกา

ตตฺรปิ สุทฺถิ ภควา อมฺพลญฺจิกายํ วิหรนฺโต ราชาคเร เอตเทว พหุลฺลํ ภิกฺขุณฺโณ ธมฺมึ กถํ กโรติ

“อิติ สीलํ อิติ สมาธิ อิติ ปญญา.

เมื่อนั้น ทรงกระทำธรรมีกถาอันนี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

ศีลปริภาวิต สมาธิ มหปุผลโล โหติ มหานิสฺโส. สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปุผลลา โหติ มหานิสฺสา.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่, ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่,

ปณฺฑาปริภาวิตํ จิตตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยถิทํ— กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชา
สวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ.

กล่าวด้วยเรื่องของพระสารีบุตรชกพระพุทธคุณ

๑๔๔. อถ โข ภควา อมฺพลภฺภูจิกายํ ยถาภิรหฺตํ วิหริตฺวา आयสฺมฺหฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ
“อายาฆานนฺท เยน นาสฺนฺทา เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในอัมพลภุชฌิกา แล้วตรัสเรียกท่าน
พระอาณนทมารับสั่งว่า ดูกรอาณนท มาไปกันเถิด เราจักไปยังบ้านนาพันทคาม

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสุสฺสี.

ท่านพระอาณนททูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข ภควา มหฺตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทุธิ เยน นาสฺนฺทา ตทวสฺริ ตตฺร สุทํ ภควา นาสฺนฺทาย
วิหริติ ปาวาริกมฺพวเน

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงบ้านนาพันทคามแล้ว ได้ยิน
ว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในปาวาริกอัมพวัน ในบ้านนาพันทคามนั้น

สาริปุตตสีหนาท

ท่านพระสารีบุตรบันลือสีหนาท

๑๔๕. อถ โข आयสฺมา สาริปฺุตโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ;

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหฺตํ นิสฺสีทิ.

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นิ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺหฺตํ นิสฺสินฺโณ โข आयสฺมา สาริปฺุตโต ภควนฺตํ เอตทโวจ

เมื่อท่านพระสารีบุตร นิ่งเรียบร้อยแล้ว กราบทูลว่า

“เอวํ ปสนฺโน อหํ ภนฺเต ภควติ; น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺเญ สมฺเณ วา
พฺรหฺมเณ วา ภควตา ภิชฺโยภิชฺยตฺโร ยทิทํ สมฺโพธิย”นฺติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์
ผู้อื่นซึ่งจะรู้เกินไปกว่าพระผู้มีพระภาค ในทางสัมโพธิญาณมิได้มีแล้ว จักไม่มี และไม่มีอยู่ในบัดนี้.

“อุพฺพารา โข เต อโย สาริปฺุตต อาสภี วาจา ภาสิตา เอกํโส คหิตโต สีหนาทอ นทิตโต ‘เอวํปสนฺโน
อหํ ภนฺเต ภควติ; น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตฺรหิ วิชฺชติ อญฺเญ สมฺเณ วา พฺรหฺมเณ
วา ภควตา ภิชฺโยภิชฺยตฺโร ยทิทํ สมฺโพธิย’นฺติ.

พ. ดูกรสารีบุตร เธอกล่าวอัสภิวาจาอันยิ่งนี้ เธอถือเอาส่วนเดียว บันลือสีหนาทว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะรู้
เกินไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางพระสัมโพธิญาณมิได้มีแล้ว จักไม่มี และไม่มีอยู่ในบัดนี้

“ก็ เต สาริปุตฺต เย เต อหะลฺลํ อตีตมทฺธานํ อรหฺนโตะ สุมฺมาสมฺพุทฺธา สพุเพ เต ภควฺนโตะ เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา ‘เอวํสีลา เต ภควฺนโตะ อหะลฺลํ อตีปิ เอวํธมฺมา เอวंपญฺญา เอวํวิหารี เอวํวิมุตฺตา เต ภควฺนโตะ อหะลฺลํ อตีปิ’”ติ?

ดูกรสาริปุตฺร พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้าทุกพระองค์ซึ่งได้มีแล้วในอดีตกาล อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น มีศีลอย่างนี้แล้ว แม้เพราะเหตุนี้ มีธรรมอย่างนี้แล้ว มีปัญญาอย่างนี้แล้ว มีวิหารธรรมอย่างนี้แล้ว มีวิมุตติอย่างนี้แล้ว แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้หรือ ?

“ก็ ปน เต สาริปุตฺต เย เต ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหฺนโตะ สุมฺมาสมฺพุทฺธา สพุเพ เต ภควฺนโตะ เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา ‘เอวํสีลา เต ภควฺนโตะ ภวิสฺสนฺติ อตีปิ เอวํธมฺมา เอวंपญฺญา เอวํวิหารี เอวํวิมุตฺตา เต ภควฺนโตะ ภวิสฺสนฺติ อตีปิ’”ติ?

ดูกรสาริปุตฺร ก็พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้าทุกพระองค์ ซึ่งจักมีในอนาคตกาล อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคเหล่านั้น จักเป็นผู้มีศีลอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีวิหารธรรมอย่างนี้ มีวิมุตติอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้หรือ ?

“โน เหตํ ภนฺเต”.

ส. มิใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“ก็ ปน เต สาริปุตฺต อหํ เอตฺรหิ อรหํ สุมฺมาสมฺพุทฺโธ เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิตา “เอวํสีโล ภควา อตีปิ เอวํธมฺโม เอวंपญฺโญ เอวํวิหารี เอวํวิมุตฺโต ภควา อตีปิ’”ติ?

ดูกรสาริปุตฺร ก็เราผู้เป็นอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้าในบัดนี้ อันเธอกำหนดซึ่งใจด้วยใจแล้วรู้ว่า พระผู้มีพระภาคมีศีลอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ มีธรรมอย่างนี้ มีปัญญาอย่างนี้ มีวิหารธรรมอย่างนี้ มีวิมุตติอย่างนี้ แม้เพราะเหตุนี้ ดังนี้หรือ ?

“โน เหตํ ภนฺเต”.

มิใช่อย่างนั้น พระเจ้าข้า.

“เอตฺถ จ หิ เต สาริปุตฺต อตีตानาคตปจฺจุปปนฺเนสฺสุ อรหฺนฺเตสฺสุ สุมฺมาสมฺพุทฺเธสฺสุ เจโตปริย ญาณํ นตฺถิ.

ดูกรสาริปุตฺร ก็ในเรื่องนี้ เธอไม่มีญาณเพื่อกำหนดรู้ซึ่งในใจพระอรหันตสัมมาสัมพุทฺธเจ้า ทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน

อถ กิลฺยจฺรหิ เต อยํ สาริปุตฺต อุพารา อาสภี วาจา ภาสิตา เอกังโส คหิตา สีหนาทโ ทนทิตา ‘เอวंपสนฺโน อหํ ภนฺเต ภควฺติ; น จาทุ น จ ภวิสฺสตี น เจตฺรหิ วิชฺชตี อญฺญโย สมฺโณ วา พฺรหฺมณฺโณ วา ภควฺตา ภิชฺโยภิชฺยตฺโร ยทิทํ สมฺโพธิย’”นฺติ?

เมื่อเป็นเช่นนั้น ในบัดนี้อย่างไรเล่า เธอจึงได้กล่าวอาสภิวาจาอันยิ่งนี้ เธอถือเอาส่วนเดียว บันลือสีหนาทว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เลื่อมใสในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า สมณะ หรือพราหมณ์ผู้อื่นซึ่งจะรู้เกินไปกว่าพระผู้มีพระภาคในทางพระสัมโพธิญาณ มิได้มีแล้ว จักไม่มี และไม่มีอยู่ในบัดนี้ ?

๑๕๖. “น โข เม ภาตเต อตีตนาหาคตปัจจุปปนเนสฺ อรหุเตสฺ สมมาสมพุทฺเธสฺ เจโตปริยญาณํ อตฺถิ อปี จ เม ธมฺมทฺวโย วิทิตฺโต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ไม่มีญาณเพื่อกำหนดรู้ซึ่งใจ ในพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งในอดีต อนาคต และปัจจุบัน แต่ว่าข้าพระองค์รู้แนวธรรม

เสขยถาปี ภาตเต รณฺโณ ปจฺจนฺติมํ นครํ ทฬฺหุทฺธาปี ทฬฺหปการโตรณํ เอกทฺวารํ ตตฺรสุสโทวาริโก ปณฺทิตฺโต วิยตฺโต เมธาวิ อญฺญาตานิ นีวาเรตา ญาตานิ ปเวเสตา.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปัจจุบันตนครของพระราชามีประตูมั่นคง มีกำแพงและเสาระเนียดมั่นคง มีประตูช่องเดียว คนเฝ้าประตูพระนครนั้น เป็นคนฉลาดเฉียบแหลม มีปัญญา ห้ามคนที่ไม่รู้จัก ปล่อยคนที่รู้จักให้เข้าไปได้

โส ตสฺส นครสุส สมนฺตา อหุปรียายปถิ อหุภุมมาโน น ปสฺเสยฺย ปการสนฺธิ วา ปการวิวรํ วา อนฺตมโส พิสารนิกฺขมมตฺตมปี.

เขาเดินตรวจดูหนทางตามลำดับโดยรอบพระนครนั้น ไม่เห็นที่หัวประตูบแห่งกำแพงหรือช่องกำแพง โดยที่ สุดแม้เพียงแมวลอดออกได้

ตสฺส เอวมสฺส ‘เย โข เกจิ โอฟาริกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสฺหติ วา นิกฺขมฺนติ วา สพฺเพ เต อิมินาว ทฺวาเรน ปวิสฺหติ วา นิกฺขมฺนติ วา’ติ. เอวเมว โข เม ภาตเต ธมฺมทฺวโย วิทิตฺโต

เขาพึงมีความรู้สึก ว่า สัตว์ที่ตัวโตทุกชนิดจะเข้าออกนครนี้ ย่อมเข้าออกโดยประตูนี้ แม้ฉันทิแนวแห่งธรรม ก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน ข้าพระองค์รู้ว่า

‘เย เต ภาตเต อเหตุสฺ อตีตมทฺธานํ อรหุโต สมมาสมพุทฺธา สพฺเพ เต ภควฺนฺโต ปญฺจ นีวรณฺพหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญาเย ทฬฺหฺพลีกรณฺ เจตฺตสฺ สติปฏฺจาเนสฺ สุปฺติภูจิตฺตจิตฺตา สตฺตโปชณฺงเคยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนฺตฺตรํ สมมาสมโพธิ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสุ.

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ได้มีแล้วในอดีตกาลทุกพระองค์ ทรงละนิวรณทั้ง ๕ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กระทำปัญญาให้บรรลุผล มีพระทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว

เยปี เต ภาตเต ภวิสฺสฺนติ อนาคตมทฺธานํ อรหุโต สมมาสมพุทฺธา สพฺเพ เต ภควฺนฺโต ปญฺจ นีวรณฺพหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญาเย ทฬฺหฺพลีกรณฺ เจตฺตสฺ สติปฏฺจาเนสฺ สุปฺติภูจิตฺตจิตฺตา สตฺตโปชณฺงเคยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนฺตฺตรํ สมมาสมโพธิ อภิสมฺพุชฺฌิสฺสนฺติ.

แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จักมีในอนาคตกาลทุกพระองค์ ก็จักทรงละนิวรณ ๕ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กระทำปัญญาให้บรรลุผล มีพระทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัญญา ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง จักตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

ภควาปี ภาตเต เอตฺรหิ อรหํ สมมาสมพุทฺโธ ปญฺจ นีวรณฺพหาย เจตโส อุปกฺกิลเส ปญฺญาเย ทฬฺหฺพลีกรณฺ เจตฺตสฺ สติปฏฺจาเนสฺ สุปฺติภูจิตฺตจิตฺโต สตฺตโปชณฺงเคยถาภูตํ ภาเวตฺวา อนฺตฺตรํ สมมาสมโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ”ติ.

พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็ทรงละนิวรรณ์ ๕ ซึ่งเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต กระทำปัญญาให้ทุรพล มีพระทัยตั้งมั่นดีแล้วในสติปัฏฐาน ๔ ทรงเจริญโพชฌงค์ ๗ ตามความเป็นจริง ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ.

๑๔๗. ตตฺรปิ สุทฺถิ ภควา นาฬนฺทาย วิหรนฺโต ปาวาริกมฺพวเน เอตเทว พหุลฺลํ ภิกฺขุณฺโณ ธมฺมิกถิ กโรติ “อิติ สीलํ อิติ สมภาติ อิติ ปญฺญา.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในปาวาทิกอัมพวัน ในบ้านนาฬันทา แม่นั้นทรงกระทำธรรมิกถานี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

ศีลปริภาวิโต สมภาติ มหปฺพลโหติ มหานิสฺโส.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺพลา โหติ มหานิสฺสา.

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมฺจุจฺจติ เสยฺยถิทํ— กามาสวา ภวาสวา อวิชชาสวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ

ทูลสืลอาทีนวา

กล่าวด้วยโทษของศีลวิบัติ ๕

๑๔๘. อถ โข ภควา นาฬนฺทาย ยถาภินฺนํ วิหริตฺวา आयสฺมณฺโถ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อายา มานนฺท เยน ปาฏฺฐลิคาโม เตนฺอุปสงฺกมฺอิสฺสามา”ติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัย ในบ้านนาฬันทคาม แล้วตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยังปาฏฐลคาม

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสุสฺสสิ

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺเขเน สทุธิ เยน ปาฏฺฐลิคาโม ตทวสฺริ.

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงปาฏฐลคามแล้ว

อสุสฺสสุ โข ปาฏฺฐลิคามิกา อุปาสกา “ภควา กิร ปาฏฺฐลิคามํ อนฺุปฺตฺโต”ติ.

พวกอุบาสกชาวปาฏฐลคามได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงปาฏฐลคามแล้ว

อถ โข ปาฏฺฐลิคามิกา อุปาสกา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺอิสฺสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺโถ นิสฺสีทิสฺสุ.

จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั้น ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมณฺโถ นิสฺสินฺหา โข ปาฏฺฐลิคามิกา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทวโจจฺจุ “อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา อาวสธาการ”นฺติ.

ครั้นพวกอุบาสกชาวปาฐลิตคามหนึ่งเรียบบรร้อยแล้ว จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงรับเรือนสำหรับพักของพวกข้าพระองค์เถิด

อธิวาเสสิ ภควา ตูณฺหีภาเวณ.

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุชนีภาพ

อด โข ปาฐลิตคามิกา อุปาสกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน อาวสธาการํ เตนุปสงฺกมฺมึสุ;

ลำดับนั้น พวกอุบาสกชาวปาฐลิตคามทราบการทรงรับของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณกลับไปยังเรือนสำหรับพัก

อุปสงฺกมิตฺวา สพฺพสฺนฺหฺริ อิวสธาการํ สนฺหฺริตฺวา อาสนาหิ ปญฺญเปตฺวา อุทกมณฺฑิกํ ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา เตลปทีปํ อาโรเปตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมฺมึสุ อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมณฺฑํ อฏฺฐจฺสุ.

ครั้นเข้าไปแล้วปูลาดเรือนสำหรับพักอย่างเรียบบรร้อยทั่วทุกแห่ง แต่งตั้งอาสนะ ตั้งหม้อน้ำไว้ตามประทีปไว้แล้ว จึงกลับเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาคยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมณฺฑํ จิตา โข ปาฐลิตคามิกา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทโวจฺจุ

ครั้นพวกอุบาสกชาวปาฐลิตคามยืนเรียบบรร้อยแล้ว จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“สพฺพสฺนฺหฺริสฺนฺหฺตํ ฆนฺเต อิวสธาการํ อาสนาหิ ปญฺญตฺตานิ อุทกมณฺฑิกอ ปตฺติฏฺฐาปิโต เตลปทีโป อาโรปิโต; ยสฺสทาหิ ฆนฺเต ภควา กาลํ มณฺญตี”ติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ปูลาดเรือนสำหรับพักอย่างเรียบบรร้อย ทั่วทุกแห่งแล้ว แต่งตั้งอาสนะไว้ ตั้งหม้อน้ำไว้ ตามประทีปไว้แล้ว ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

อด โข ภควา สายนุหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สทุธิ ภิกฺขุสงฺฆเณ เยน อิวสธาการํ เตนุปสงฺกมฺมิ;

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จไปยังเรือนสำหรับพัก

อุปสงฺกมิตฺวา ปาทะ ปกฺขาละตฺวา อิวสธาการํ ปวิสิตฺวา มชฺฌิมํ ฌมฺภํ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทึ.

ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ทรงล้างพระบาทแล้ว เสด็จเข้าไปยังเรือนสำหรับพัก ประทับนั่งพึงเสากกลาง บ่ายพระพักตร์ ไปทางบูรพทิศ

ภิกฺขุสงฺฆอปิ โข ปาทะ ปกฺขาละตฺวา อิวสธาการํ ปวิสิตฺวา ปจฺฉิมํ ภิตฺตี นิสฺสาย ปุรตฺถา-ภิมุโข นิสีทึ ภควนฺตเมว ปุรกฺขตฺวา.

ฝ่ายภิกษุสงฆ์ล้างเท้าแล้วเข้าไปยังเรือนสำหรับพัก นั่งพึงฝาด้านหลัง บ่ายหน้าไปทางบูรพทิศแวดล้อมพระผู้มีพระภาค

ปาณลิคามิกาปิ โข อุปาสกา ปาเท ปกฺขาลेतฺวา อวสธาคารํ ปริสิตฺวา ปฺรตฺถิมํ ภาตฺตี นิสฺ
สาย ปจฺฉิมานิมาภิมุขานํ นิสฺสีทิสฺสุ ภาควนฺตเมว ปฺรภุชฺชตฺวา.

ส่วนพวกอุบาสกชาวปาณลิคามล้างเท้าแล้ว เข้าไปยังเรือนสำหรับพัก นั่งฟังผาด้านหน้า
บ่ายหน้าไปทางปัจฉิมทิศแวดล้อมพระผู้มีพระภาค.

๑๔๙. อถ โข ภควา ปาณลิคามิกเก อุปาสเก อามนฺเตสิ “ปญฺจิเม คหปตโย อาทีนฺวา ทุสฺสี
ลลฺสฺส สีสฺวิปตฺตติยา.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะพวกอุบาสกชาวปาณลิคามว่า ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย
โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล ๕ ประการ

กตเม ปญฺจ?

เหล่านี้ ๕ ประการ เป็นไฉน ?

อิธ คหปตโย ทุสฺสีโล สีสฺวิปฺนฺโน ปมาทาธิกรณํ มหตี โภคฺขานํ นิคฺจจฺจติ. อยํ ปจฺจโม อาทีนฺโว
ทุสฺสีลลฺสฺส สีสฺวิปตฺตติยา.

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วในโลกนี้ ย่อมเข้าถึงความเสื่อมแห่งโภคะ
อย่างใหญ่อันมีความประมาทเป็นเหตุ อันนี้เป็นโทษข้อที่หนึ่งแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย ทุสฺสีลลฺสฺส สีสฺวิปฺนฺนสฺส ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺจติ. อยํ ทฺตติโย อาทีนฺ
โว ทุสฺสีลลฺสฺส สีสฺวิปตฺตติยา.

อีกข้อหนึ่ง เกียรติศัพท์อันชั่วของคนทุศีล มีศีลวิบัติแล้วย่อมกระฉ่อนไป อันนี้เป็นโทษข้อที่
สองแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีสฺวิปฺนฺโน ยถฺยเนว ปริสํ อุปสงฺกมตี— ยถิ ชตฺตติยปริสํ ยถิ
พฺรามาหฺมณปริสํ ยถิ คหปตฺติปริสํ ยถิ สมณฺปริสํ— อวิสารโท อุปสงฺกมตี มงฺกุฏฺโต. อยํ ตตฺติโย อาทีนฺโว
ทุสฺสีลลฺสฺส สีสฺวิปตฺตติยา.

อีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว จะเข้าไปสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตตติยบริษัท พราหมณบริษัท
คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมครั่นคร้าม ก้าวเขิน อันนี้เป็นโทษข้อที่สามแห่งศีลวิบัติของ
คนทุศีล

“ปุณ จปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีสฺวิปฺนฺโน สมฺมุพฺโห กาลงฺกโรติ. อยํ จตฺตฺโต อาทีนฺโว ทุสฺสีลลฺสฺส
สีสฺวิปตฺตติยา.

อีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว ย่อมหลงกระทำกาละ อันนี้เป็นโทษข้อที่สี่แห่งศีลวิบัติ
ของคนทุศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีสฺวิปฺนฺโน กายสฺส เกทา ปรี มรณา อปายํ ทฺกคฺคตี วินิปาตํ นิริยํ
อุปฺปชฺชติ. อยํ ปญฺจโม อาทีนฺโว ทุสฺสีลลฺสฺส สีสฺวิปตฺตติยา.

อีกข้อหนึ่ง คนทุศีล มีศีลวิบัติแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ
วินิบาต นรก อันนี้เป็นโทษข้อที่ห้าแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล.

อิเม โข คหปตโย ปญฺจ อาทีนฺวา ทุสฺสีลลฺสฺส สีสฺวิปตฺตติยา.

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย โทษแห่งศีลวิบัติของคนทุศีล ๕ ประการเหล่านี้แล.

สีลวตอาณิสส์สา

กถาวาดด้วยอาณิสงส์ของศีลสัมปทา ๕

๑๕๐. “ปญฺจิเม คหปตโย อาณิสฺสา สีลวโต สีลสมฺปทาย.

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย อาณิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ๕ ประการเหล่านี้
กตเม ปญฺจ?

๕ ประการเป็นไฉน ?

อิธ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อบุปมาทาอิกรณฺม มหนตฺ โภคกฺขนุณฺโณ อธิคฺจฺจติ. อัยฺม ปจฺจโม
อาณิสฺโส สีลวโต สีลสมฺปทาย.

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมได้รับกองโภคะใหญ่ อันมีความ
ไม่ประมาทเป็นเหตุ อันนี้เป็นอาณิสงส์ข้อที่หนึ่ง แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย สีลวโต สีลสมฺปนฺนุสฺส กฺลยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺจติ. อัยฺม ทฺติโย
อาณิสฺโส สีลวโต สีลสมฺปทาย.

อีกข้อหนึ่ง เกียรติศัพท์อันงามของคนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมขจรไป อันนี้เป็น
อาณิสงส์ข้อที่สอง แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน ยถฺยเวทว ปริสํ อุปสงฺกมฺติ— ยถิ ชตฺติยปริสํ ยถิ
พฺรหฺมณฺนปริสํ ยถิ คหปติปริสํ ยถิ สมณฺนปริสํ วิสารโท อุปสงฺกมฺติ อมฺงฺกุฏโต. อัยฺม ตฺติโย อาณิสฺโส
สีลวโต สีลสมฺปทาย.

อีกข้อหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล จะเข้าไปสู่บริษัทใดๆ คือ ชตติยบริษัท พราหมณ
บริษัท คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท ย่อมองอาจ ไม่ก้อเขิน อันนี้เป็นอาณิสงส์ข้อที่สาม แห่ง
ศีลสมบัติของคนมีศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อสมฺมุพฺโท กาลงฺกโรติ. อัยฺม จตฺตฺโต อาณิสฺโส
สีลวโต สีลสมฺปทาย.

อีกข้อหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมไม่หลงทำกาละ อันนี้เป็นอาณิสงส์ข้อที่สี่
แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล.

“ปุณ จปรํ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน กายสุส เภทา ปริ มรณา สุคฺติ สคฺคํ โลกํ อุปฺชชฺติ.
อัยฺม ปญฺจโม อาณิสฺโส สีลวโต สีลสมฺปทาย.

อีกข้อหนึ่ง คนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์ อันนี้เป็นอาณิสงส์ข้อที่ห้า แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล.

อิเม โข คหปตโย ปญฺจ อาณิสฺสา สีลวโต สีลสมฺปทายา”ติ.

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย อาณิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีล ๕ ประการ เหล่านี้แล.

๑๕๑. อถ โข ภควา ปาฏฺฐลิคามิเก อุปาสเก พฺหุเทว รตฺตี ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา
สมาทเปตฺวา สมฺตฺเตเชตฺวา สมฺปหฺเสตฺวา อฺยุโยเชสิ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังพวกอุบาสกชาวปาฏฐลิคาม ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้
อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมมีกถา ตลอดราตรีแล้ว ทรงส่งไปด้วยพระดำรัสว่า

“อภิภูกนฺดา โข คหปตโย รตติ ยสฺสทานิ ตุมฺเห กาลํ มณฺณตา”ติ.

ดูกรคฤหบดีทั้งหลาย ราตรีสว่างแล้ว พวกท่านจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด

“เอวํ ภาณเต”ติ โข ปาणฺณลิคามีกา อุปาสกา ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกุกมိสฺสุ.

พวกอุบาสกชาวปาณณลิคามทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคม พระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว

อถ โข ภควา อจิรปุกฺกนฺเตสฺสุ ปาณฺณลิคามีเกสฺสุ อุปาสเกสฺสุ สุนฺณวาทาโร ปาวีสี.

ลำดับนั้นเมื่ออุบาสกชาวปาณณลิคามหลีกไปแล้วไม่นาน พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปสู่สุญญาคาร แล้ว.

ปาณณลิปัตตนครมาปน์

กถาว่าด้วยการสร้างเมืองที่ปาณณลิคาม

เรื่องของสุนีระ และวัสสการะ

๑๕๒. เตน โข ปน สมเยน สุนีระวัสสการา มคธมฺหามตฺตา ปาณฺณลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺซีนํ ปฏิพาหาย.

ก็สมัยนั้น สุนีระและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ จะสร้างเมืองในปาณณลิคามเพื่อป้องกัน พวกเจ้าวัชชี

เตน สมเยน สมพฺพหุลา เทวตาโย สหสฺเสว ปาณฺณลิคาเม วตฺถุณี ปริคฺคณฺหนฺติ.

ก็สมัยนั้นเทวดาเป็นอันมากนับเป็นพันๆ จับจองที่ในปาณณลิคาม

ยสฺมี ปเทเส มहेสฺสกา เทวตา วตฺถุณี ปริคฺคณฺหนฺติ มहेสฺสกาณํ ตตฺถ รณฺณํ ราชมฺหามตฺตาณํ จิตฺตานิ นมฺนฺติ นิเวสนานิ มาเปตฺตุ.

เทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่จับจองที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ใหญ่ ก็โน้มไปเพื่อจะสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น

ยสฺมี ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถุณี ปริคฺคณฺหนฺติ มชฺฌิมาณํ ตตฺถ รณฺณํ ราชมฺหามตฺตาณํ จิตฺตานิ นมฺนฺติ นิเวสนานิ มาเปตฺตุ.

เทวดาชั้นกลางจับจองที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและพระราชมหอำมาตย์ชั้นกลาง ก็โน้มไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น

ยสฺมี ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถุณี ปริคฺคณฺหนฺติ นีจาณํ ตตฺถ รณฺณํ ราชมฺหามตฺตาณํ จิตฺตานิ นมฺนฺติ นิเวสนานิ มาเปตฺตุ.

เทวดาชั้นต่ำจับจองที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหอำมาตย์ชั้นต่ำ ก็โน้มไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น

อทุทสา โข ภควา ทิพฺเพน จกฺขุณา วิสฺสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสฺสเกน ตา เทวตาโย สหสฺเสว ปาณฺณลิคาเม วตฺถุณี ปริคฺคณฺหนฺติโย.

พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นเทวดาเหล่านั้นนับเป็นพันๆ จับจองที่ในปาณณลิคาม ด้วยทิพยจักขุ อันบริสุทธ์ ล่วงจักขุของมนุษย์.

อด โข ภควา รตติยา ปจจุสสมย์ ปจจุฏจาย आयस्मन्त् अानन्त् आमन्तेस्ति “गे णु โख
आनन्त् पाण्डुलिकामे न्द्री मापेन्त्”ติ?

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จลุกขึ้นในเวลาปัจจุสสมัยแห่งราตรี ตรัสเรียกพระอาานนท์มา
รับสั่งว่า ดูกรอาานนท์ ใครหนอจะสร้างเมืองในปาण्डุลिकाम ?

“สุหิธวัสสการา णन्ते म्दम्महामत्ता पाण्डुलिकामे न्द्री मापेन्त् वุชชีन् ปฏियाहा
या”ติ.

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สุหิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ จะสร้างเมืองปาण्ड
ุลिकाम เพื่อป้องกันพวกเจ้าวัชชี.

“เสยฺยถาปี आनन्त् เทवेहि दावดีसेहि सथी मन्तेत्त्वा ऐवमेव โख आनन्त् सुหิธวัสสการा
म्दम्महामत्ता पाण्डुलिकामे न्द्री मापेन्त् वุชชีन् ปฏियाहाय.

ดูกรอาานนท์ สุหิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐจะสร้างเมือง ในปาण्डุลिकामเพื่อ
ป้องกันพวกเจ้าวัชชี

อิธำ आनन्त् अत्तस् तिप्पेण ज्जขुणा विसुत्तेण อติग्गन्ตमानุสเสน सम्पहुลา เทวताโย
สทสเสว पाण्डुलिकामे वत्तुणि प्रिकुण्हन्तिโย.

ก็เปรียบเหมือนท้าวสักกะทรงปรึกษากับพวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ ในที่นี้เราได้เห็นเทวดาเป็น
อันมากนับเป็นพันๆ หวงแหวนที่ในปาण्डุลिकामด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักขุของมนุษย์

ยสฺมี आनन्त् ปเทसे महेसग्गขา เทवता वत्तुणि प्रिकुण्हन्ति महेसग्गขान् तत्तถ रण्णि
ราชमहामत्तान् जित्तानि न्मन्त्ति निवेसनानि मापेत्.

เทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่จับจองที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหาอำมาตย์ผู้มีศักดิ์ใหญ่
ก็น้อมไปเพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น

ยสฺมี ปเทसे मच्छिमा เทवता वत्तुणि प्रिकुण्हन्ति मच्छिमาน् तत्तถ रण्णि राजमहामत्तान्
जित्तानि न्मन्त्ति निवेसनानि मापेत्.

เทวดาชั้นกลางจับจองที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหาอำมาตย์ชั้นกลาง ก็น้อมไป
เพื่อสร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น

ยสฺมี ปเทसे निजा तेवता वत्तुणि प्रिकुण्हन्ति निजान् तत्तถ रण्णि राजमहामत्तान् जित्तानि
न्मन्त्ति निवेसनानि मापेत्.

เทวดาชั้นต่ำจับจองที่ในส่วนใด จิตของพระราชาและราชมหาอำมาตย์ชั้นต่ำ ก็น้อมไปเพื่อ
สร้างนิเวศน์ในส่วนนั้น

यावदा आनन्त् अरियं आयत्तं यावदा वणिप्पिणे इत्तं अकुण्हन्त्ति ण्वิสस्ति पाण्डुलिप्पुत्तं पुण्णेषा
णाण्डुलिप्पुत्तस्स โख आनन्त् तโย अन्तरायान् ण्वิสस्सन्ति— अकुत्ति वा अत्तโกत्ति वा मिण्णेषा वा”ติ.

ดูกรอาานนท์ ที่นี้จักเป็นที่อยู่อันประเสริฐ เป็นทางค้าขาย เป็นนครอันเลิศ ชื่อว่าปาण्डูลีบุตร
เป็นที่แก้ห่อภักทะ นครปาण्डูลีบุตรจักมีอันตราย ๓ ประการ คือ ไฟ น้ำ หรือการถูกยุให้แตก
กันเอง.

๑๕๓. อถ โข สุนิธวสุสการา มคธมหมตตดา เยน ภควา เตนุปลงกมีสุ; อุปสงกมิตวา ภควตา สทุธิ สมุโมทีสุ สมุโมทนีย กถึ สารณียี วีตีสารเตตวา เอกมหนต์ อฏฺจัสสุ เอกมหนต์ จิตา โข สุนิธวสุสการา มคธมหมตตดา ภควหนต์ เอตทโวจฺ “อธิวาเสตุ โน ภวฺ โคตโม อชุตนายา ภตฺตํ สทุธิ ภิกขุสงฺฆเมนา”ติ.

ครั้งนั้น สุนิธะและวัสสการะ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอท่านพระโคตมพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงทรงรับภัตของข้าพระองค์เพื่อเสวยในวันนี้ เกิด

อธิวาเสสิ ภควา ตฺถุณีภาเว.

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุชนิภาพ

อถ โข สุนิธวสุสการา มคธมหมตตดา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตวา เยน สโก อวสโถ เตนุปลงกมีสุ;

ลำดับนั้น สุนิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ ทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว จึงเข้าไปยังที่พักของตนๆ

อุปสงกมิตวา สเก อวสเถ ปณฺีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏฺิยาทาเปตวา ภควโต กาลํ อารโจาเปสุ “กาโล โภ โคตม นินฺจิตํ ภตฺต”นฺติ.

ครั้นแล้วจัดแต่งของเคี้ยวของฉันอันประณีตในที่พักของตนๆ แล้วให้ทูลเวลาแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่ท่านพระโคตมผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภัตตอาหารสำเร็จแล้ว.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺุสมยํ นีวาเสตวา ปตฺตจิวรมาทาย สทุธิ ภิกขุสงฺฆเม เยน สุนิธวสุสการานํ มคธมหมตตตานํ อวสโถ เตนุปลงกมี; อุปสงกมิตวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ.

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนุ่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เสด็จเข้าไปยังที่พักของสุนิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย

อถ โข สุนิธวสุสการา มคธมหมตตดา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกขุสงฺฆํ ปณฺีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสุ สฺมปฺวาเรสุ.

สุนิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ อังคาสภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขให้อิมหน้าเพียงพอ ด้วยของเคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยมือของตนๆ

อถ โข สุนิธวสุสการา มคธมหมตตดา ภควหนต์ ภูตฺตาวี โอนีตปตฺตปาณี อญฺญตรํ นิจํ อาสนํ คเหตุวา เอกมหนต์ นิสีทีสุ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ วางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว สุนิธะและวัสสการะถืออาสนะต่ำ นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมหนต์ นิสินฺเเน โข สุนิธวสุสกาเร มคธมหมตฺเต ภควา อิมาทิ คาทาทิ อญฺุโมทิตี—

เมื่อสุนิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ นั่งเฝ้าอยู่อย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาด้วยคาถาเหล่านี้ ความว่า

“ยสมี ปเทเส กปุเปติ   วาส์ ปณฺทิตชาติโย
สึลวานฺเตตฺถ โภเชตฺวา   สญฺญเต พฺรหฺมจารโย.

บัณฑิตยชาติสำเร็จการอยู่ในประเทศใด ย่อมเชื่อเชิญท่านผู้มีศีล
ผู้สํารวมแล้วประพฤติพหฺมจรรยฺ ให้บริโภคในประเทศนั้น

“ยา ตตฺถ เทวตา อาสุํ   ตาสํ ทกฺขินฺมาทิสเส
ตา ปุชิตา ปุชยฺนฺติ   มานิตา มานยฺนฺติ น.

ได้อุทิกทักกัณณาทานให้แก่เทวดาที่มีอยู่ ณ ที่นั้น เทวดาเหล่านั้นได้รับบูชาแล้ว
ย่อมบูชาตอบเขา ได้รับความนับถือแล้ว ย่อมนับถือตอบเขา

“ตโต นํ อญฺกมฺปฺนฺติ   มาตา ปุตุตฺตํ โอรสํ
เทวตานุกมฺปิโต โปโส   สทา ภทฺรานิ ปสฺสตี”ติ.

แต่นั้นย่อมอนุเคราะห์เขา เหมือนมารดาอนุเคราะห์บุตรซึ่งเกิดแต่อกจะนั้น
บุรุษผู้อันเทวดาอนุเคราะห์แล้ว ย่อมเห็นความเจริญทุกเมื่อ.

อถ โช ภควา สุนิธฺวสุสกาเร มคฺคมหามตฺเต อิมาทิ คธาทอิ อญฺโหมทิตฺวา อญฺญาสาสนา
ปฏฺกามิ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงอนุโมทนาแก่สุนิธะและวัสสการะ อำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ
ด้วยพระคาถาเหล่านี้แล้ว เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไปแล้ว

๑๕๔. เตน โช ปน สมเยน สุนิธฺวสุสการา มคฺคมหามตฺตา ภควนฺตํ ปิฎฺฐิจิโต ปิฎฺฐิจิโต
อญฺพนฺธา โหนฺติ “เยนชฺช สมโณ โคตโม ทฺวาเรน นิกฺขมิสฺสตี ตํ โคตมทฺวารํ นาม ภวิสฺสตี.

ก็สมัยนั้น สุนิธะและวัสสการะอำมาตย์ผู้ใหญ่ในมคธรัฐ ต่างตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไป
เบื่องพระปฤชฎางค์ด้วยคิดว่า วันนี้พระสมณโคตมจักเสด็จออกทางประตูใด ประตูนั้นจักมีนามว่า
ประตูโคตม

เยน ติตฺถเณน คจฺจํ นทํ ตริสฺสตี ตํ โคตมติตฺถํ นาม ภวิสฺสตี”ติ.

จักเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาทางท่าใด ท่านนั้นจักมีนามว่า ท่าโคตม

อถ โช ภควา เยน ทฺวาเรน นิกฺขมิ ตํ โคตมทฺวารํ นาม อโหสิ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกทางประตูใด ประตูนั้นได้มีนามว่า ประตูโคตม แล้ว

อถ โช ภควา เยน คจฺจํ นทํ เตนฺอุปสงฺกมิ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จไปยังแม่น้ำคงคาแล้ว

เตน โช ปน สมเยน คจฺจํ นทํ ปุรา โหติ สมติตฺติกา กากเปยฺยา.

ก็สมัยนั้น แม่น้ำคงคาเต็มเปี่ยมเสมอฝั่ง กาดี้มกินได้

อปฺเปกฺจเจ มนุสฺสา นาวํ ปริเยสนฺติ อปฺเปกฺจเจ อพฺพมฺปิ ปริเยสนฺติ อปฺเปกฺจเจ กุลลํ พนฺธนฺติ
อปารา ปารี คนฺตุกามา.

พวกมนุษย์ผู้ประสงค์จะข้ามฟาก บางพวกเที่ยวหาเรือ บางพวกเที่ยวหาแพ บางพวกผูกท่อน

อด โข ภควา— เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิณฺชิตฺ วา พาหํ ปสาเรยฺย ปสาริตฺ วา พาหํ สมิณฺชเยยฺย เอวเมว— คงฺคาย นทียา โอริมตีเร อนฺตรหิตโต ปาริมตีเร ปจฺจุจฺจาสี สทฺธิ ภิกฺขุ สงฺฆเณ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์ทรงหายไป ณ ที่ฝั่งนี้แห่งแม่น้ำคงคา ไปปรากฏตนที่ ฝั่งโน้น เหมือนบุรุษผู้มีกำลังเหยียดแขนที่คู้ไว้ หรือคู้แขนที่เหยียดออกแล้ว ฉะนั้น

อทฺทสา โข ภควา เต มนุสฺเส อปฺเปกฺกเจ นาวํ ปริเยสนฺเต อปฺเปกฺกเจ อุพฺมุเป ปริเยสนฺเต อปฺเปกฺกเจ กุลฺลํ พนฺธนฺเต อปารา ปารี คนฺตุกาเม.

พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรมนุษย์เหล่านั้น ผู้ประสงค์จะข้ามฟาก บางพวกเที่ยวหา เรือ บางพวกเที่ยวหาแพ บางพวกผูกท่อนอยู่

อด โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ—

พระองค์ทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ทรงเปล่งพระอุทานนี้ในเวลานั้นว่า

“เย ตรฺนฺติ อดฺณวํ สฺริ เสตุํ กตฺวาน วิสซุชฺช ปุลลลานิ

กุลฺลญฺหิ ชโน พนฺธติ ตินฺณฺวา เมธาวิโน ชนา”ติ.

เหล่าชนที่จะข้ามสระ คือ ตัดหาอันเว้งว่าง ต้องสร้างสะพาน(อริยมรรค)

เพื่อจะพ้นเปือกตมได้ ก็แล ขณะที่ชนกำลังผูกท่อนอยู่ หมู่ชนผู้มีปัญญาข้ามได้แล้ว.

ปฐมภาณวาโร

จบภาณวารที่หนึ่ง.

อริยสัจจกถา

จตุราริยสังเทศนา

๑๕๕. อด โข ภควา อายุสมฺมุตฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อายามานนฺท เยน โภกฺกิกาโม เตนฺอุปสงฺ กมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปโภกิกคาม

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โข อายุสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อด โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ เยน โภกฺกิกาโม ตทวสฺริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงโภกิกคามแล้ว

ตตฺร สฺสุทฺถํ ภควา โภกฺกิกาเม วิหฺรติ.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โภกิกคามนั้น

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ—

ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

“จตฺตุนฺหํ ภิกฺขเว อริยสจฺจานํ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เอวมิทํ ทิพฺพมฺหาณํ สนฺธาวิตํ สฺสริตํ มมญฺเจว ตฺมฺหากญฺจ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ๔ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไป
สิ้นกาลนานอย่างนี้

กตเมสั จตุหนน?

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ๔ เป็นไฉน ?

ทุกขสส ภิกขเว อริยสจจสส อนนุโพธา อปปฏิเวธา เอวมิทํ ที่म्मทธานํ สนฺธาวิตํ สัสริตํ
มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขอริยสัจ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปตลอดกาลนาน
อย่างนี้

ทุกขสมุททยสส ภิกขเว อริยสจจสส อนนุโพธา อปปฏิเวธา เอวมิทํ ที่म्मทธานํ สนฺธาวิตํ
สัสริตํ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขสมุทัยอริยสัจ ...

ทุกขนิโรธสส ภิกขเว อริยสจจสส อนนุโพธา อปปฏิเวธา เอวมิทํ ที่म्मทธานํ สนฺธาวิตํ
สัสริตํ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธอริยสัจ ...

ทุกขนิโรธคามินิยา ปฏิปทาย ภิกขเว อริยสจจสส อนนุโพธา อปปฏิเวธา เอวมิทํ ที่म्म
ทธานํ สนฺธาวิตํ สัสริตํ มมญฺเจว ตุมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติอริยสัจ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยว
ไปสิ้นกาลนานอย่างนี้.

ตยิทํ ภิกขเว ทุกฺขํ อริยสจฺจํ อนฺุพฺพุตํ ปฏฺวิวิทํ ทุกฺขสมุทฺทยํ อริยสจฺจํ อนฺุพฺพุตํ ปฏฺวิวิทํ
ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ อนฺุพฺพุตํ ปฏฺวิวิทํ ทุกฺขนิโรธคามินิ ปฏิปทา อริยสจฺจํ อนฺุพฺพุตํ ปฏฺวิวิทํ
อุจฺฉินฺหา ภวตฺถนา ชิณา ภวเนตฺติ นตฺถิทานิ ปฺนพฺภโว”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอดทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัยอริยสัจ ทุกขนิโรธอริยสัจ
ทุกขนิโรธคามินีปฏิบัติอริยสัจแล้ว ตัณหาในภพ เราถอนเสียแล้ว ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี.

อิทมโวจ ภควา. อิํ วตฺวาน สฺสุโต

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาครั้งได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว

อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา—

จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“จตุหนน อริยสจฺจานํ	ยถาภูตํ อทสฺสนา
สัสิตํ ที่म्मทธานํ	ตาสฺสุ ตาสฺสุเวว ชาติสฺสุ.
ตานิ เอตานิ ทิฏฺฐจฺานิ	ภวเนตฺติ สฺสมุทฺตา
อุจฺฉินฺหนํ มฺหํ ทุกฺขสส	นตฺถิ ทานิ ปฺนพฺภโว”ติ.

เพราะไม่เห็นอริยสัจ ๔ ตามเป็นจริง เราและพวกเธอจึงท่องเที่ยว
ไปในชาตินั้นๆ สิ้นกาลนาน เราได้เห็นอริยสัจ ๔ เหล่านั้นแล้ว

เราถอนตัวหาอันจะนำไปสู่ภพเสียได้แล้ว มูลแห่งทุกข์เราตัดได้ขาดแล้ว
บัดนี้ ภพใหม่ไม่มี ดังนี้.

ตตรปี สุทฺ ภาควา โภคคาเม วิหรนฺโต เอตเทว พหุลํ ภิกฺขุณฺ ฐมฺสี กถํ กโรติ “อิตฺติ สึลํ อิตฺติ
สมาธิ อิตฺติ ปญฺญา.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โภคคามเมื่อนั้น ทรงกระทำธรรมีกถาอันนี้แหละเป็น
อันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้คือ อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

สีลปริภาวโต สมาธิ มหบุผลโล โหติ มหานิสฺโส. สมาธิปริภาวตา ปญฺญา มหบุผลา โหติ มหา
นิสฺสา.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมี
ผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยติ— กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชา
สวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชา
สวะ

อนาวตติธมฺมสมฺโพธิปรายณา

พยากรณ์คดีของสาวก

๑๕๖. อถ โข ภาควา โภคคาเม ยถาภินฺนํ วิหริตฺวา आयสฺมฺหํ อานนฺทํ อามฺหฺเตสิ “อายา
มานนฺท เยน นาติกา เตนุปลสงฺกมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในโภคคามแล้ว ตรัสเรียกท่านพระ
อานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยังนาทิกคาม

“เอวํ ภาฺเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภาควโต ปจฺจสุสฺสี.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข ภาควา มหตา ภิกฺขุสงฺเขน สหุธี เยน นาติกา ตทวสฺริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนาทิกคามแล้ว

ตตรปี สุทฺ ภาควา นาติเก วิหริติ คิณฺชกาवสเส.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับในที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐที่นาทิกคามนั้น

อถ โข आयสฺมา อานนฺโท เยน ภาควา เตนุปลสงฺกมิ; อุปลสงฺกมิตฺวา ภาควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมฺหํ นิสฺสีทิ.

ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคมพระ
ผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺหํ นิสฺสินฺโห โข आयสฺมา อานนฺโท ภาควนฺตํ เอตทโวจ “สาสุโห นาม ภาฺเต ภิกฺขุ นาติ
เก กาลงฺกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสมฺปรายโย?

ครั้นท่านพระอานนท์หนึ่งเรียบบรรยากาศแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภิกษุนามว่า สาสุหะ มรณภาพแล้วในนาทิกคาม คติและภพเบื้องหน้าของท่านเป็นไฉน ?

นันทา นาม ภนฺเต ภิกฺขุณี นาทิเก กาลงฺกตา ตสฺสา กา คติ โภ อภิสฺมปฺราโย?
ภิกษุณีนามว่า นันทา มรณภาพแล้วในนาทิกคาม คติและภพเบื้องหน้าของเธอเป็นไหน ?
สุทตฺโต นาม ภนฺเต อุปาสโก นาทิเก กาลงฺกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสฺมปฺราโย?
อุบาสกนามว่า สุทตตะ ... ?

สุชาตา นาม ภนฺเต อุปาสิกา นาทิเก กาลงฺกตา ตสฺสา กา คติ โภ อภิสฺมปฺราโย?
อุบาสิกานามว่า สุชาตา ... ?

กุกฺกุฏฺฐ นาม ภนฺเต อุปาสโก นาทิเก กาลงฺกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสฺมปฺราโย?
อุบาสกนามว่า กุกฺกุฏฐะ ... ?

กาฬิมฺโพ นาม ภนฺเต อุปาสโก ฯเปฯ
อุบาสกนามว่า กาฬิมพะ ... ?

นิกฺกโฏ นาม ภนฺเต อุปาสโก... กภูิสฺสโห นาม ภนฺเต อุปาสโก... ตฺถุจฺโจ นาม ภนฺเต อุปาสโก...
สนตฺถุจฺโจ นาม ภนฺเต อุปาสโก... ภาทุโท นาม ภนฺเต อุปาสโก... สุภทุโท นาม ภนฺเต อุปาสโก นาทิเก
กาลงฺกโต ตสฺส กา คติ โภ อภิสฺมปฺราโย”ติ?

อุบาสก นามว่า นิกฺกฐะ ... อุบาสกนามว่า กภูิสฺสหะ ... อุบาสกนามว่า ตฺถุจฺฐะ ... อุบาสก
นามว่า สันตฺถุจฺฐะ ... อุบาสกนามว่า ภาทุทะ ... อุบาสกนามว่า สุภทุทะ ทำกาละแล้วในนาทิกคาม
คติและภพเบื้องหน้าของเขาเป็นไหน ?

๑๕๗. “สาฬโห อานนฺท ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติ ปญฺญาวิมุตฺติ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม
สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสี.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ ภิกษุนามว่าสาฬหะ กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุตติ
ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งของตนเองในปัจจุบัน
เข้าถึงอยู่

นันทา อานนฺท ภิกฺขุณี ปญฺจนฺหนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โอปปาทิกา ตตฺถ
ปรีนิพฺพายินี อนาวตฺตติธฺมฺมา ตสฺมา โลกา.

ภิกษุณีนามว่า นันทา เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลึ้นไป เป็นโอปปาติกะ ปรีนิพพานใน
ภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา

สุทตฺโต อานนฺท อุปาสโก ติณฺณํ สโยชนานํ ปริกฺขยา ราคโทสโมหานํ ตนฺहुตฺตา สกทาคามิ
สกีเทว อิมํ โลกํ อาคฺคฺนฺตฺวา ทฺกฺขสฺสฺสนฺตํ กริสฺสตี.

อุบาสกนามว่า สุทตตะ เพราะสังโยชน์ ๓ ลึ้นไป และเพราะราคะ โทสะ โมหะเบาบาง เป็น
พระสกทาคามี กลับมายังโลกนี้คราวเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์

สุชาตา อานนฺท อุปาสิกา ติณฺณํ สโยชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺนา อวินิปาทธฺมฺมา นียตา
สมฺโพธิปฺราयณา.

อุบาสิกานามว่า สุชาตา เพราะสังโยชน์ ๓ ลึ้นไป เป็นพระโสตาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา
เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้า

กุกกุฎ อานนท อุปาสโก ปญจนโ อโรมภาคิยานั สโยชนานั ปริกขยา โอปปาติโก ตตถ
ปรีนิพพายี อนาวตติธมโม ตสฺมา โลกา.

อุบาสกนามว่า กุกกุฎะ เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลึนไป เป็นโอปปาติกะ ปรีนิพพานในภพ
นั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา

กาฬิมโป อานนท อุปาสโก ฯเปฯ นิกโก อานนท อุปาสโก... กภูิสสโท อานนท อุปาสโก...
ตฺถุโจ อานนท อุปาสโก ... สนตฺถุโจ อานนท อุปาสโก... ภัทโท อานนท อุปาสโก... สุภทโท อานนท
อุปาสโก ปญจนโ อโรมภาคิยานั สโยชนานั ปริกขยา โอปปาติโก ตตถ ปรีนิพพายี อนาวตติธมโม
ตสฺมา โลกา

อุบาสกนามว่า กาฬิมพะ ... อุบาสกนามว่า นิกฎะ ... อุบาสกนามว่า กภูิสสหะ ... อุบาสก
นามว่า ตฺถุฐะ ...อุบาสกนามว่า สันตฺถุฐะ ... อุบาสกนามว่า ภัททะ ... อุบาสกนามว่า สุภททะ
เพราะสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ ลึนไป เป็นโอปปาติกะ ปรีนิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้น
เป็นธรรมดา.

ปโรปญญาสั อานนท นาติเก อุปาสกา กาลงกตา ปญจนโ อโรมภาคิยานั สโยชนานั ปริกข
ยา โอปปาติกา ตตถ ปรีนิพพายีโน อนาวตติธมมา ตสฺมา โลกา.

ดูกรอานนท พวกอุบาสกในนาทิกคาม อีก ๕๐ คน ทำกาละแล้ว เพราะสังโยชน์เบื้อง
ต่ำ ๕ ลึนไป เป็นโอปปาติกะ ปรีนิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับมาจากโลกนั้นเป็นธรรมดา

สาธิกา นวุติ อานนท นาติเก อุปาสกา กาลงกตา ติณฺณ สโยชนานั ปริกขยา ราคโทส-
โมหานั ตนฺตฺตา สกทาคามิโน สกิทเว อิมั โลกั อาคนฺตฺวา ทุกฺขสฺสหนฺตึ กริสฺสหนฺติ.

พวกอุบาสกในนาทิกคาม ๙๖ คน ทำกาละแล้ว เพราะสังโยชน์ ๓ ลึนไป และเพราะราคะ
โทสะ โมหะเบาบาง เป็นพระสกทาคามี กลับมายังโลกนี้คราวเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์

สาตีเรกานิ อานนท ปญจสตานิ นาติเก อุปาสกา กาลงกตา ติณฺณ สโยชนานั ปริกขยา
โสตาปนฺนา อวินิปตฺธมมา นียตา สมฺโพธิปรายณา.

พวกอุบาสกในนาทิกคาม ๕๑๐ คน ทำกาละแล้ว เพราะสังโยชน์ ๓ ลึนไป เป็นพระโสตาบัน
มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้า.

ธมมาทาสธมมปริยาย

ธรรมปริยายเรื่องธรรมอันเป็นแฉน

๑๕๘. “อนจฺจริยั โข ปเนตฺ อานนท ยั มนุสฺสญฺโต กาลงฺกเรยฺย.

ดูกรอานนท ข้อที่ผู้เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วจะพึงทำกาละนั้นไม่อัศจรรย์

ตสฺมีเยว กาลงฺกเต ตถาคตฺ อุกฺปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถึ ปุจฺฉิสฺสถ วิเหสา เหาสา อานนท
ตถาคตสฺส.

เมื่อผู้หนึ่งๆ ทำกาละแล้ว พวกเธอก็เข้าไปเฝ้าพระตถาคต แล้วทูลถามเนื้อความนั้น อันนี้
เป็นความลำบากแก่พระตถาคต

ตสุมาติหานนุท ธมฺมาทาสํ นาม ธมฺมปริยายํ เทเสสุสामी เยน สมฺนุหาคโต อริยสาวโก อากงขมานโน อตตนาหว อตตนาหํ พุยากรเรยฺย ‘ซีณนโรยมฺหิ ซีณตโรจฺจนาโยนิ ซีณเปตฺติวิสโย ซีณาปายทุกคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาทธมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนฺโณ’ติ.

เพราะฉะนั้น เราจักแสดงธรรมปริยาย ชื่อธรรมาทาส สำหรับที่จะให้อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อจำนองอยู่ ฟังพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้าดังนี้

๑๕๙. “กตโม จ โส อานนุท ธมฺมาทาสो ธมฺมปริยาโย เยน สมฺนุหาคโต อริยสาวโก อากงขมานโน อตตนาหว อตตนาหํ พุยากรเรยฺย ‘ซีณนโรยมฺหิ ซีณตโรจฺจนาโยนิ ซีณเปตฺติวิสโย ซีณาปายทุกคตฺติวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาทธมฺโม นียโต สมฺโพธิปฺรายนฺโณ’ติ?

ก็ธรรมปริยายชื่อว่า ธรรมาทาสนั้น เป็นโฉน สำหรับที่จะให้อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อจำนองอยู่ ฟังพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาต สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้าดังนี้ ?

“อิอานนุท อริยสาวโก พุฑฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุหาคโต โหติ ‘อิตฺติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุฑฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวินฺนุ อหุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตถา เทวมนุสฺसानํ พุฑฺโธ ภควา’ติ.

ดูกรอานนท อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธรเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชา และจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งซึ่งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งไปกว่า เป็นพระศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้เบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกพระธรรม ดังนี้

“ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุหาคโต โหติ ‘สวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปนฺเหยยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ’ติ.

เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันผู้ปฏิบัติพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้

“สงฺฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนุหาคโต โหติ ‘สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ อฺชุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ ญายปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ สามึจิปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ ยทึทํ จตฺตาริ ปุริสยฺกานิ อญฺจ ปุริสปุคฺคลา เอส ภควโต สวากสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิณฺเนยฺโย อณฺชลิกรณฺเณยฺโย อหุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสา’ติ.

เป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรง เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติชอบ คือคู้บุรุษสี่

บุรุษบุคคลแปด นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรแก้ทัภณิณา เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้

“อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมฺนฺหาคโต โหติ อชฺณฺเทหิ อจฺฉิฏฺเทหิ อสพฺเลหิ อกมฺมาเสหิ ภูชิสฺเสหิ วิญญฺปสฺตเถหิ อปรามญฺเจหิ สมฺมาธิสํวตฺตนิเกหิ.

เป็นผู้ประกอบด้วยศีลอันพระอริยะใคร่แล้ว อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญแล้ว อันค้นหาและทูลงไม่ลบลำแล้ว เป็นไปเพื่อสมาธิ.

“อโย โข โส อานนฺท ธมฺมาทาโส ธมฺมปริยาโย เยน สมฺนฺหาคโต อริยสาวโก อากงฺขมาโน อุตฺตนาวิ อุตฺตานํ พุยากรเมยฺย ชีณนโรโยมฺหิ ชีณตฺตโรจฺฉานโยนิ ชีณเปตฺตโรยสโย ชีณาปายทฺตคฺคตฺตโรยสโย โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวิเนปาทธมฺโม นโยโต สมฺโพธิปรายโณ”ติ.

ดูกรอานนท์ อันนี้แลคือธรรมปริยายชื่อว่าธรรมาทาส สำหรับที่จะให้อริยสาวกผู้ประกอบแล้ว เมื่อจำนองอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุคติ วิเนปาท สิ้นแล้ว เราเป็นพระโสตาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหน้า.

ตตฺตโรปี สุทฺถิ ภาควา นาติเก วิหรนฺโต คิณฺชกาวิเสถ เอตฺตเวท พหุลลํ ภิกฺขุณฺโณ ธมฺมึ กถํ กโรตี—
ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับในที่พักซึ่งก่อด้วยอิฐในนาทิกคามนั้น ทรงกระทำธรรมีกถา
นี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า

“อิติ สีลํ อิติ สมฺมาธิ อิติ ปญฺญา.

อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

ศีลปริภาวิโต สมฺมาธิ มหฺพฺผลโโล โหติ มหานิสฺโส.

สมาธิอันศีลอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหฺพฺผลลา โหติ มหานิสฺสา.

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้วย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยติทํ กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชา
สวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ.

สติสัมปชัญญะ สติปัญฐาน ๔

๑๖๐. อถ โข ภาควา นาติเก ยถาภินฺทํ วิหริตฺวา आयสฺมฺนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อายามานนฺท เยน เวสาลี เตนุสฺสํกมฺมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในนาทิกคามแล้ว ตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยังเมืองเวสาลี

“เอวํ ภาเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภาควโต ปจฺจสุสฺสี.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อด โข ภควา มหตา ภิกขุสงฺฆเณ สทฺธี เยน เวสาลี ตทวสริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงเมืองเวสาลีแล้ว

ตตร สุทฺถิ ภควา เวสาลิยํ วิหริติ อมฺพปาลิวนเ.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับในอัมพปาลีวัน เขตเมืองเวสาลีนั้น

ตตร โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ—

ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า

“สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุสาสนีของเราสำหรับเธอ

กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติ?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรก็ตามแล้วภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ ?

อิธ ภิกขเว ภิกขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหริติ อาตปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌา โทมณสฺส.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมพิจารณาเห็นกายในกายอยู่

เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี ะเปฯ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี ะเปฯ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหริติ อาตปิ สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมณสฺส.

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ เป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก

เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สโต โหติ.

อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้มีสติ

“กถญจ ภิกขเว ภิกขุ สมฺปชาโน โหติ?

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อย่างไรก็ตามแล้ว ภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วยสัมปชัญญะ ?

อิธ ภิกขเว ภิกขุ อภิกฺกนฺเต ปฏิกฺกนฺเต สมฺปชานการี โหติ อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ สมินฺชิตเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ สงฺฆาปฏิปตฺตจิวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ อจฺจารปสฺสาวกมฺเม สมฺปชานการี โหติ คเต จิตฺเต นิสินฺहे สุตฺเต ชาคริเต ภาสิเต ตฺถุทฺถิภาเว สมฺปชานการี โหติ.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้กระทำความรู้ตัวในการก้าว ในการถอย ในการแล ในการเหลียว ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก ในการทรงผ้าสังฆาฏิ บาตรและจีวร ในการฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม ในการถ่ายอุจจาระปัสสาวะ ย่อมทำความรู้สึกรู้ตัวในการเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง

เอวํ โข ภิกขเว ภิกขุ สมฺปชาโน โหติ.

อย่างนี้แล ภิกษุจึงจะชื่อว่า เป็นผู้ประกอบด้วยสัมปชัญญะ

สโต ภิกขเว ภิกขุ วิหเรยฺย สมฺปชาโน อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุควรเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะอยู่ นี่เป็นอนุสาสนีของเราสำหรับเธอ.

อมพปาลีคณิกา

เรื่องนางอมพปาลีคณิกา

๑๖๑. อสุโสสี โข อมพปาลี คณิกา “ภควา กิร เวสาสิ อนุปุตโต เวสาสิย วิหริติ มยหํ อมพวเน”ติ.

นางอมพปาลีคณิกา ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงเมืองเวสาสิ ประทับอยู่ ณ อัมพวันของเรา เขตเมืองเวสาสิ

อถ โข อมพปาลี คณิกา ภทฺททานิ ภทฺททานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภทฺทํ ภทฺทํ ยานํ อภิรุหิตฺวา ภทฺทเทหิ ภทฺทเทหิ ยานะหิ เวสาสิยา นียฺยาสิ. เยน สโก อาราโม เตน ปายาสิ.

ครั้งนั้น นางอมพปาลีคณิกา สั่งให้จัดยานที่ดีๆ แล้ว ขึ้นยานออกจากเมืองเวสาสิตรงไปยัง อารามของตน

ยาวติกา ยานสฺส ฐมิ ยานะเน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติกาเว เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ;

จนตลอดภูมิประเทศเท่าที่ยานจะไปได้ ลงจากยาน เดินเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

อุปลงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสิตฺติ.

ครั้นแล้วถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อมพปาลี คณิกํ ภควา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมฺมุเตเชสิ สมฺปหํเสสิ.

พระผู้มีพระภาคทรงยังนางอมพปาลีคณิกาผู้หนึ่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมีกถา

อถ โข อมพปาลี คณิกา ภควตา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺสิตา สมากปิตา สมฺมุเตชิตา สมฺปหํสิตา ภควนฺตํ เอตทโวจ “อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สุวตฺตนาถ ภตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆะนา”ติ.

นางอมพปาลีคณิกา อันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงรับภัตของหม่อมฉันในวันพรุ่งนี้เถิด

อธิวาเสสิ ภควา ตฺถุหิภาเวเน.

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุขณิภาพ

อถ โข อมพปาลี คณิกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุกฺกจาयाสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺมํ กตฺวา ปกฺกามี.

ลำดับนั้น นางอมพปาลีคณิกาทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว จึงลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว.

เรื่องเจ้าลิจจวี

อสุโสสุ โข เวสาลีกา ลิจจวี “ภควา กิร เวสาลี อนุปุตโต เวสาลีโย วิหริติ อมฺพปาลี-
วเน”ติ.

พวกเจ้าลิจจวี เมืองเวสาลี ได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จ ถึงเมืองเวสาลี ประทับอยู่
ณ อัมพปาลีวัน เขตเมืองเวสาลี

อด โข เต ลิจจวี ภาททานิ ภาททานิ ยานานิ โยชาเปตฺวา ภาทฺทํ ภาทฺทํ ยานํ อภิรุหิตฺวา ภาทฺเทหิ
ภาทฺเทหิ ยานเนหิ เวสาลิยา นิยุยิสฺสุ.

ครั้งนั้น พวกเจ้าลิจจวี รับสั่งให้จัดยานที่ดีที่สุด แล้วเสด็จขึ้นยาน ออกจากเมืองเวสาลีไปแล้ว
ตตร เอกจฺเจ ลิจจวี นีลา โหนฺติ นีลวณฺณา นีลวตฺถา นีลาลงฺการา

ในพวกเจ้าลิจจวีนั้น บางพวกเชี่ยวชาญล้วน คือมีวรรณะเชี่ยวชาญ มีผ้าเชี่ยวชาญ มีเครื่องประดับเชี่ยวชาญ

เอกจฺเจ ลิจจวี ปีตา โหนฺติ ปีตวณฺณา ปีตวตฺถา ปีतालงฺการา

บางพวกเหลือล้วน คือมีวรรณะเหลือ มีผ้าเหลือ มีเครื่องประดับเหลือ

เอกจฺเจ ลิจจวี โลหิตา โหนฺติ โลหิตวณฺณา โลหิตวตฺถา โลหิตาลงฺการา

บางพวกแดงล้วน คือมีวรรณะแดง มีผ้าแดง มีเครื่องประดับแดง

เอกจฺเจ ลิจจวี โอทาทา โหนฺติ โอทาทวณฺณา โอทาทวตฺถา โอทาทาลงฺการา.

บางพวกขาวล้วน คือมีวรรณะขาว มีผ้าขาว มีเครื่องประดับขาว

อด โข อมฺพปาลี คณิกา ทหรานํ ทหรานํ ลิจจวีนํ อกฺเขน อกฺขํ จกฺเกน จกฺกํ ยฺยูเคน ยฺยูคํ
ปฏิวณฺเณสิ.

ครั้งนั้น นางอัมพปาลีคณิกา ให้เพลารถกระบพเพลารถ ล้อรถกระบพล้อรถ แยกกระบพ
แยกของพวกเจ้าลิจจวีหนุ่ม ๆ

อด โข เต ลิจจวี อมฺพปาลี คณิกํ เอตทโวจฺจุ “กึ เช อมฺพปาลี ทหรานํ ทหรานํ ลิจจวีนํ อกฺ-
เขน อกฺขํ จกฺเกน จกฺกํ ยฺยูเคน ยฺยูคํ ปฏิวณฺเณสิ”ติ?

พวกเจ้าลิจจวีได้พูดกะนางอัมพปาลีคณิกาวา แนะนางอัมพปาลี เหตุไร ท่านจึงให้เพลารถ
กระบพเพลารถ ล้อรถกระบพล้อรถ แยกกระบพแยก ของพวกเจ้าลิจจวีหนุ่ม ๆ ?

“ตถา หิ ปน เม อยุยปุตฺตา ภควา นิมนฺติโต สุวตฺตนาถ ฆตฺตํ สทฺธิ ภิกุขฺสงฺเขนา”ติ.

อ. ข้าแต่ลูกเจ้า จริงอย่างนั้น หม่อมฉันทูลนิมนต์พระผู้มีพระภาค พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ให้
ทรงรับภัตในวันพรุ่งนี้ได้แล้ว.

“เทหิ เช อมฺพปาลี เอตํ ฆตฺตํ สตฺสทฺสเสนา”ติ.

ล. แนะนางอัมพปาลี เจ้าจงให้ภัตนี้โดยราคาแสนหนึ่งเถิด.

“สเจปิ เม อยุยปุตฺตา เวสาลี สาหารํ ทสฺสทฺธ เอวมหํ ตํ ฆตฺตํ น ทสฺสามิ”ติ.

ข้าแต่ลูกเจ้า ก็พวกท่านจักให้เมืองเวสาลีพร้อมทั้งชนบทแก่หม่อมฉัน แม้อย่างนั้นหม่อมฉัน
ก็จักไม่ให้ภัตอันใหญ่นี้ได้.

อด โข เต ลิจจวี องคฺลี โฝณฺเณสิ “ชิตฺมฺห วต โภ อมฺพกาย ชิตฺมฺห วต โภ อมฺพกา-
ยา”ติ.

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวีปรบนิ้วมีชื่อว่า ดูกรท่านทั้งหลาย นางอัมพปาลี ชนะพวกเราแล้ว
หนอ พวกเราถูกนางอัมพปาลีลวงแล้วหนอ

อถ โข เต ลิจฉวี เยน อมฺพปาลีนํ เตน ปายีสฺสุ.

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวีจึงได้ไปยังอัมพปาลีวันแล้ว

อทุทสา โข ภควา เต ลิจฉวี ทูรโตว อาคจฺจนฺเต.

พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นพวกเจ้าลิจฉวีมาแต่ไกล

ทิสฺวาน ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “เยสํ ภิกฺขเว ภิกฺขุณฺโ ทเวา ตาวตีสฺสา อทิกฺกุจฺพุพฺพา โอลฺเกถ ภิกฺขเว
ลิจฉวีปริสฺสํ; อปฺโลเกถ ภิกฺขเว ลิจฉวีปริสฺสํ; อุปลฺหฺรถ ภิกฺขเว ลิจฉวีปริสฺสํ ตาวตีสฺสทิสฺ”นฺติ.

ครั้นแล้ว จึงรับสั่งกะพวกภิกษุว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุที่ยังไม่เคยเห็นพวกเทวดาชั้น
ดาวดึงส์ จงดูพวกเจ้าลิจฉวี จงจ้องดูหมู่เจ้าลิจฉวี จงนำหมู่เจ้าลิจฉวีเข้าไปเปรียบกับเทวดาชั้น
ดาวดึงส์ เถิด.

อถ โข เต ลิจฉวี ยาวติกา ยานสฺส ภูมि ยานเนน คนฺตฺวา ยานา ปจฺโจโรหิตฺวา ปตฺติกาเว เยน
ภควา เตนฺอุปสงฺกมฺมึสฺสุ; อุปลฺสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิสฺสุ.

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวีไปด้วยยานจนสุดภูมิประเทศที่ยานจะไปได้ ลงจากยาน เดิน
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว จึงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ
ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺहे โข เต ลิจฉวี ภควา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสสิ สმაทเปสิ สมฺมุเตเชสิ
สมฺปหฺเสสิ.

เมื่อพวกเจ้าลิจฉวีหนึ่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงยังพวกเจ้าลิจฉวีเหล่านั้น ให้เห็น
แจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมีกถา

อถ โข เต ลิจฉวี ภควตา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺสิตา สმაทปิตา สมฺมุเตชิตา สมฺปหฺสิตา
ภควนฺตํ เอตทโวจฺ “อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา สุวาทนาย ภตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณนา”ติ.

ครั้งนั้นแล พวกเจ้าลิจฉวีอันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้
รื่นเริงด้วยธรรมีกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค
พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จงทรงรับภัตของพวกข้าพระองค์ในวันพรุ่งนี้ เถิด

อถ โข ภควา เต ลิจฉวี เอตทโวจ “อธิวุตฺถํ โข เม ลิจฉวี สุวาทนาย อมฺพปาลิยา คณิกาย
ภตฺต”นฺติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพวกเจ้าลิจฉวี เราได้รับภัตของนางอัมพปาลีคณิกาไว้ใน
วันพรุ่งนี้เสียแล้ว

อถ โข เต ลิจฉวี องฺคุลิสฺสึ โฝฏฺเฐสุ “ชิตมฺห วัต โภ อมฺพกาย ชิตมฺห วัต โภ อมฺพกา
ยา”ติ.

ลำดับนั้น พวกเจ้าลิจฉวี ปรบนิ้วมีชื่อว่า นางอัมพปาลีคณิกาชนะพวกเราแล้วหนอ พวกเรา
ถูกนางอัมพปาลี คณิกาลวงแล้วหนอ

อด โข เต ลิจฉวี ภควโต ภาสิตํ อภินนทิตวา อนุโมทิตวา อัญญาสาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทต
วา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกุกมฺมึสุ.

พวกเจ้าลิจฉวีชื่นชมยินดีภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มี
พระภาค กระทำประทักษิณหลีกไปแล้ว.

การถวายอารามของนางอัมพปาลีคณิกา

๑๖๒. อด โข อมฺพปาลี คณิกา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก อาราเม ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ
ปฎิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ “กาโล ภาตเต นินฺนิจิตํ ภาตต”นฺติ.

ครั้งนั้น นางอัมพปาลีคณิกา ให้เตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตในอารามของตน
ตลอดคืนยังรุ่ง เสร็จแล้วสั่งให้กราบทูลภักตกาลแด่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้เวลา
แล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

อด โข ภควา ปุพฺพุณฺหสมฺมํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สทุธิ ภิกฺขุสงฺฆเณ เยน อมฺพปาลียา
คณิกาย นินฺเวสนํ เตนุปสงฺกมฺ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสฺสีทิ.

ลำดับนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์
เสด็จไปยังที่พักชั่วคราวของนางอัมพปาลีคณิกา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย

อด โข อมฺพปาลี คณิกา พุทฺธบุปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนียเณ โภชนียเณ สหตฺถา
สนฺตบุเปสิ สมฺปวาเรสิ.

นางอัมพปาลีคณิกา อังคาสภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข ให้อ้อมหน้าเพียงพอด้วยของ
เคี้ยวของฉันอันประณีต ด้วยมือของตนเอง

อด โข อมฺพปาลี คณิกา ภควนฺตํ ภูตฺตาวี โอนิตปตฺตปาณี อญฺญตรํ นิจํ อาสนํ คเหตุวา
เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ. เอกมฺนฺตํ นินฺนินฺหา โข อมฺพปาลี คณิกา ภควนฺตํ เอตทโวจ

ครั้งพระผู้มีพระภาคเสวยเสร็จ วางพระหัตถ์จากบาตรแล้ว นางอัมพปาลีคณิกาก็อาสนะ
ตำแหน่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

“อิมามํ ภาตเต อารามํ พุทฺธบุปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทมฺมํ”ติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันขอมอบอารามนี้แด่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

ปฏิบัติคุณเหสิ ภควา อารามํ.

พระผู้มีพระภาคทรงรับอารามแล้ว

อด โข ภควา อมฺพปาลี คณิกํ ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมากทเปตฺวา สมฺมุตฺเตเชตฺวา
สมฺปทฺเสตฺวา อัญญาสาสนา ปกุกามิ.

ทรงยังนางอัมพปาลีคณิกาให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้รื่นเริง ด้วยธรรมีกถา
เสด็จลุกจากอาสนะ หลีกไปแล้ว.

ตตฺรปิ สุทํ ภควา เวสาลียํ วิหรนฺโต อมฺพปาลีวเน เอตเทว พหุลํ ภิกฺขุณฺ ธมฺมํ กถํ กโรติ
“อิติ สิลํ อิติ สมาริ อิติ ปญฺญา.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อัมพปาลีวัน เขตเมืองเวสาลีนั้น ทรงกระทำธรรมีกถา
นี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

สีลปริภาวิโต สมภาติ มหปฺผลโล โหติ มหานิสฺโส.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอาณิสงส์ใหญ่

สมาธิปริภาวิตา ปญญา มหปฺผลลา โหติ มหานิสฺสา.

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอาณิสงส์ใหญ่

ปญญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมุจฺจติ เสยฺยถิทํ กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชา
สวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ.

เวฬุคามวสฺสุปคฺคณํ

พระผู้มีพระภาคทรงประชวรหนัก

๑๖๓. อถ โข ภควา อมฺพปาลีวเน ยถาภิรฺนฺตํ วิหริตฺวา आयสฺมฺนฺตํ อาณนฺทํ อามนฺเตสิ
“อายาฆานนฺท เยน เวฬุคามโก เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในอัมพปาลีวันแล้ว ตรัสเรียกท่าน
พระอาณนทมารับสั่งว่า ดูกรอาณนท มาไปกันเถิด เราจักไปยังบ้านเวฬุคาม

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โข आयสฺมา อาณนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

ท่านพระอาณนททูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทุธิ เยน เวฬุคามโก ตทวสฺริ.

พระผู้มีพระภาคพร้อมภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงบ้านเวฬุคามแล้ว

ตตฺร สฺสํ ภควา เวฬุคามเก วิหริติ.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จประทับอยู่ในบ้านเวฬุคามนั้น

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “เอถ ตฺมฺเห ภิกฺขเว สมฺนฺตา เวสาลี ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิฏฺฐจํ
ยถาสมฺมตฺตํ วสฺสํ อุเปถ.

ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า มาเถิดภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ
จงจำพรรษารอบเมืองเวสาลี ตามที่เป็นมิตรกัน ตามที่เคยเห็นกัน ตามที่เคยคบกันเถิด

อหํ ปน อิเธว เวฬุคามเก วสฺสํ อุปคฺจฺฉามิ”ติ.

ส่วนเราจะจำพรรษาในบ้านเวฬุคามนี้แหละ

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา สมฺนฺตา เวสาลี ยถามิตฺตํ ยถาสนฺทิฏฺฐจํ
ยถาสมฺมตฺตํ วสฺสํ อุปคฺจฺฉิสฺสุ.

พวกภิกษุทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จำพรรษารอบเมืองเวสาลี ตามที่
เป็นมิตรกัน ตามที่เคยเห็นกัน ตามที่เคยคบกัน

ภควา ปน ตตฺถเว เวฬุคามเก วสฺสํ อุปคฺจฺฉิ.

ส่วนพระผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาในบ้านเวฬุคามนั้นแหละ

๑๖๔. อถ โข ภควโต วสฺสุปคตฺตสฺส ชโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ พาฬฺหา เวทนา วตฺตนฺติ มารณฺนฺติ
กา.

ครั้งนั้นเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงจำพรรษาแล้ว ทรงประชวรอย่างหนัก เกิดเวทนาอย่าง ร้ายแรง ถึงใกล้จะปรินิพพาน

ตา สุทฺธิ ภควา สโต สมุปชาโน อธิวาเสสิ อวิหุลยมาโน.

ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติ สัมปชัญญะ อटकั้น ไม่พรั่นพริ้ง
อด โข ภควโต เอตทโหสิ “น โข เมตํ ปติรูปุํ ยวาทํ อนามนุเตตฺวา อุပ္ภูจจาเก อนนฺโปลเกตฺวา
ภิกขุสงฺฆํ ปรีนิพฺพาเยยฺยํ.

ทรงพระดำริว่า การที่เราจะไม่บอกภิกษุผู้อุปัฏฐาก ไม่อำลาภิกษุสงฆ์ ปรีนิพพานเสีย นั้น
ไม่สมควรแก่เราเลย

ยํหนฺนาหํ อิมํ อาพาธํ วีริเยน ปฏิปณาเมตฺวา ซีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหเรยฺย”นฺติ.

ถ้ากระไร เราพึงใช้ความเพียรขบไล่อาพาธนี้ดำรงชีวิตสังขารอยู่เถิด.

อด โข ภควา ตํ อาพาธํ วีริเยน ปฏิปณาเมตฺวา ซีวิตสงฺขารํ อธิฏฺฐาย วิหาสิ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงใช้ความเพียรขบไล่อาพาธนั้น ทรงดำรงชีวิตสังขารอยู่แล้ว

อด โข ภควโต โส อาพาโธ ปฏิปสฺสมุภิ.

อาพาธของพระองค์สงบไปแล้ว

อด โข ภควา คีลาณา วุฏฺฐิจิตฺโต อจิริววุฏฺฐิจิตฺโต เคลณฺญา วิหารา นิกฺขมฺม วิหารปจฺจายายํ
ปณฺณตฺเต อาสเน นิสีทิ.

พระผู้มีพระภาคทรงหายประชวร คือหายจากความเป็นคนไข้ไม่นาน เสด็จออกจากวิหารไป
ประทับนั่งบนอาสนะที่ภิกษุจัดถวายไว้ที่เงาวิหาร.

อด โข आयสฺมา อาหนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมฺนตํ นิสีทิ.

ครั้งนั้น ท่านพระอาหนทฺเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวาย
บังคมพระผู้มีพระภาค นั้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺนตํ นิสินฺโน โข आयสฺมา อาหนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทีฏฺฐโจ เม ภนฺเต ภควโต ฆาสุ;
ทีฏฺฐโจ เม ภนฺเต ภควโต ชมนีเย อปิ จ เม ภนฺเต มธฺรูกฺขาโต วिय กายเ.

ครั้นท่านพระอาหนทฺหนึ่งเรียบบรรยายแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ข้าพระองค์เห็นความอดทนของพระผู้มีพระภาคแล้ว ก็แต่ว่า เพราะการประชวรของพระผู้มีพระภาค
กายของข้าพระองค์ประหนึ่งจะอมระงมไป

ทีสาปิ เม น ปกฺขายนฺติ; ธมฺมาปิ มํ น ปฏิภนฺติ ภควโต เคลณฺเณน อปิ จ เม ภนฺเต อโหสิ
กาจิทฺเว อสฺสาสมตฺตา ‘น ตาว ภควา ปรีนิพฺพายิสฺสตี น ยาว ภควา ภิกขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺุจิทฺเว
อุทาทฺรตี”ติ.

แม้ทิศทั้งหลายก็ไม่ปรากฏแก่ข้าพระองค์ แม้ธรรมทั้งหลายก็ไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพระองค์.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็แต่ว่า ข้าพระองค์มามีความเบาใจอยู่หน่อยหนึ่งว่า พระผู้มีพระภาค
จักยังไม่เสด็จปรินิพพาน จนกว่าจะได้ทรงปรารภภิกษุสงฆ์ แล้วตรัสพระพุทฺพทพจน์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ก่อน.

๑๖๕. “ก็ ปณานนท ภิกขุสงฺโฆ มยิ ปจฺจาสิสฺสตี?

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอาณนท ภิกขุสงฆ์ยังจะหวังอะไรในเราเล่า ?

เทสิโต อาณนท มยา ธมฺโม อนนฺตรํ อพาหิรํ กริตฺวา. นตฺถานนท ตถาคตฺสฺส ธมฺเมสุ อจฺริย
มฺภุจฺฉิ.

ธรรมอันเราได้แสดงแล้ว กระทำไม่ให้มีในสินนอก กำมืออาจารย์ในธรรมทั้งหลาย มิได้มีแก่
ตถาคตเลย

ยสฺส ฐฺน อาณนท เอวมสฺส ‘อหํ ภิกขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสามิ’ตี วา ‘มมฺพุทฺเทสิโก ภิกขุสงฺโฆ’ตี วา
ผู้ใดจะพึงคิดอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกขุสงฆ์ หรือว่าภิกขุสงฆ์จะเชิดชูเรา ดังนี้
โส ฐฺน อาณนท ภิกขุสงฺฆํ อารพฺภ กิณฺจิทฺเว อุตฺทาหเรยฺย.

ผู้นั้นจะพึงปรารถนาภิกขุสงฆ์ แล้วกล่าวคำอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่

ตถาคตฺสฺส โข อาณนท น เอวํ โหตี ‘อหํ ภิกขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสามิ’ตี วา ‘มมฺพุทฺเทสิโก
ภิกขุสงฺโฆ’ตี วา.

ดูกรอาณนท ตถาคตมิได้มีความดำริอย่างนี้ว่า เราจักบริหารภิกขุสงฆ์ หรือว่าภิกขุสงฆ์จัก
เชิดชูเรา

ก็ อาณนท ตถาคโต ภิกขุสงฆ์ อารพฺภ กิณฺจิทฺเว อุตฺทาหริสฺสตี?

ตถาคตจักปรารถนาภิกขุสงฆ์แล้ว กล่าวคำแนะนำอย่างใดอย่างหนึ่ง อะไรเล่า ?

อหํ โข ปณานนท เอตฺรหิ ชินฺโน วุฑฺโธ มหฺลลโก อทุคฺคโต วโยนุปฺปตฺโต.

ดูกรอาณนท บัดนี้ เราแก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับแล้ว

อาสีติโก เม วโย วตฺตตี.

วัยของเราเป็นมาถึง ๘๐ ปีแล้ว

เสยฺยถาปี อาณนท ชชฺชรสกฺกํ เวจฺมิสฺสเกน ยาเปตี เอวเมว โข อาณนท เวจฺมิสฺสเกน
มณฺเณ ตถาคตฺสฺส กาโย ยาเปตี.

เกวียนเก่ายังจะใช้ไปได้ เพราะการซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ แม้ฉันทัด ภายของตถาคต ยังเป็นไป
ได้ คล้ายกับเกวียนเก่าที่ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ แม้ฉันทันั้นเหมือนกัน.

ยสฺมี อาณนท สมเย ตถาคโต สพุทฺถนิมิตฺตานิ อมนสิการา เอกจฺจํ เวทนํ นโรธา
อนิมิตฺตํ เจโตสมาธิ อูปสมฺบุชฺช วิหฺรตี ฆาสุตฺโร อาณนท ตสฺมี สมเย ตถาคตฺสฺส กาโย โหตี.

ดูกรอาณนท สมัยใด ตถาคตเข้าถึงเจโตสมาธิ อันไม่มีนิमित เพราะไม่ทำไว้ในใจซึ่งนิमित
ทั้งปวง เพราะดับเวทนาบางเหล่าแล้วอยู่ สมัยนั้น ภายของตถาคตย่อมอยู่ผาสุก

ตสฺมาตีหानนท อตฺตทีปา วิหฺรธ อตฺตสรณํ อนนฺถสรณํ ธมฺมทีปา ธมฺมสรณํ
อนนฺถสรณํ.

เพราะฉะนั้น พวกเธอจงมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง คือจะมีธรรม
เป็นเกาะมีธรรมเป็นที่พึ่ง มิใช่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เถิด.

เวสาลี ย ปัญญา จริตวา ปจฺจมาตตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมณฺโต อานนฺทํ อามนฺเตสิ
“คุณหาหิ อานนฺท นิสีทนํ เยน จาपालํ เจตีย์ เตนุปลสงฺกมิสฺสาม ทิวา วิหารายา”ติ.

ครั้นเสด็จเที่ยวบิณฑบาตแล้ว เวลาปัจฉิมเสด็จกลับจากบิณฑบาตแล้ว ตรัสเรียกท่าน
พระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ เธอจงถือเอาผ้าสีทนะไป เราจักเข้าไปยังป่าवालเจตีย์ เพื่อ
พักผ่อนตอนกลางวัน

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนํ อาทาย ภควนฺตํ ปิณฺฑิจิตฺโต
ปิณฺฑิจิตฺโต อนุพฺพธิ.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ถือเอาผ้าสีทนะตามเสด็จพระผู้
มีพระภาคไปทางเบื้องพระปฤษฎางค์.

อถ โข ภควา เยน จาपालํ เจตีย์ เตนุปลสงฺกมฺ; อุปลสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทฺ.
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังป่าवालเจตีย์ ครั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ประทับนั่งบน
อาสนะที่ท่านพระอานนท์ปูลาดถวายเป็น

อายสฺมาปิ โข อานนฺโท ภควนฺตํ อภิเวทเตตฺวา เอกมฺหฺตํ นิสีทฺ.

ฝ่ายท่านพระอานนท์ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

๑๖๗. เอกมฺหฺตํ นิสีทนํ โข อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทวโจ

ครั้นท่านพระอานนท์หนึ่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกะท่านว่า

“รมณียา อานนฺท เวสาลี รมณียํ อุเทน เจตีย์ รมณียํ โคตมกํ เจตีย์ รมณียํ สตฺตมฺพํ
เจตีย์ รมณียํ พหุปฺตตํ เจตีย์ รมณียํ สารนฺททํ เจตีย์ รมณียํ จาपालํ เจตีย์.

ดูกรอานนท์ เมืองเวสาลี น่ารื่นรมย์ อุเทนเจตีย์ โคตมเจตีย์ สัตตมพเจตีย์ พหุปุตตเจตีย์
สารันทเจตีย์ ปาวาลเจตีย์ ต่างน่ารื่นรมย์

ยสฺส กสฺสจฺจ อานนฺท จตฺตาโร อิทธิปาทา ภาวิตา พหุสีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุญฺจิตา
ปริจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา.

อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้
เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว พรารมดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ
หรือเกินกว่ากับ

ตถาคตฺสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทธิปาทา ภาวิตา พหุสีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุญฺจิตา
ปริจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา”ติ.

ดูกรอานนท์ อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน
กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว พรารมดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ จะพึงดำรงอยู่
ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอสาริกเก นิมิตฺเต กยฺริมาเน โอสาริกเก โสภาเส
กยฺริมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิขุณฺตี; น ภควนฺตํ ยาจิ

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันหยาบ โอภาสอันหยาบอย่างนี้ ท่านพระอานนท์
ก็มีอาการรู้ทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า

“ติฎฐตุ ภานเต ภควา กปป์ ติฎฐตุ สุคโต กปป์ พุชชนหิตาย พุชชนสุชาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุชาย เทวมนุสฺसान”นฺติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺญูจิตฺติโต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังนี้ เพราะถูกมารเข้าดลใจแล้ว

ทุติยมุปี โข ภควา ฯเปฯ

แม้เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงกระทำนิมิตอันหยาบ โอภาสอันหยาบอย่างนี้ ท่านพระอาณนทฺ์ก็มีอาการรู้ทัน จึงมิได้ทูลวิงวอนพระผู้มีพระภาคว่า

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็รับสั่งกะท่านพระอาณนทฺ์ ฯลฯ

ทุติยมุปี โข ภควา อายสฺมณฺ्हํ อาณนทฺ์ อามนฺเตสิ “รมณฺเีย อาณนทฺ์ เวสาลี รมณฺเีย อุเทฺนฺ์ เจตฺย รมณฺเีย โคตมกํ เจตฺย รมณฺเีย สุตตมพฺ์ เจตฺย รมณฺเีย พุทฺตตํ เจตฺย รมณฺเีย สารนทฺ์ เจตฺย รมณฺเีย จาปาลํ เจตฺย.

ยสฺส กสฺสจฺจฺ อานนทฺ์ จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุสฺสิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อณฺุจฺจิตา ปริจฺจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺป์ วา ติฎฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา.

ตถาคตสฺส โข อานนทฺ์ จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุสฺสิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อณฺุจฺจิตา ปริจฺจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อานนทฺ์ ตถาคโต กปฺป์ วา ติฎฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา”ติ.

เอวมุปี โข อายสฺมา อานนทฺ์โท ภควตา โอฟาริเก นิมิตฺเต กยฺรมาเน โอฟาริเก โอฟาเส กยฺรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตฺตุํ น ภควนฺ्हํ ยาจิ “ติฎฐตุ ภานเต ภควา กปป์ ติฎฐตุ สุคโต กปป์ พุชชนหิตาย พุชชนสุชาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุชาย เทวมนุสฺसान”นฺติ ยถา ตํ มาเรณ ปริยฺญูจิตฺติโต.

แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคก็รับสั่งกะท่านพระอาณนทฺ์ ฯลฯ ท่านพระอาณนทฺ์ก็มีอาการรู้ทัน ... เพราะถูกมารเข้าดลใจแล้ว.

อถ โข ภควา อายสฺมณฺ्हํ อาณนทฺ์ อามนฺเตสิ “คจฺฉ ตวํ อานนทฺ์ ยสฺสทานิ กาลํ มณฺณสิ”ติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านพระอาณนทฺ์ว่า เธอจงไปเถิด อาณนทฺ์ เธอจงรู้กาลอันควรในบัดนี้เถิด

“เอวํ ภานเต”ติ โข อายสฺมา อานนทฺ์โท ภควโต ปฏฺิสฺสุตฺวา อญฺุจฺจายาสนา ภควนฺ्हํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณฺ์ กตฺวา อวิทฺุเร อณฺุยตฺรสฺมี รุกฺขมฺมุเล นิสฺสีทิ.

ท่านพระอาณนทฺ์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ แล้วไปนั่ง ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ในที่ไม่ไกล.

มารยาจนกถา

มารทูลอาราธนาให้ปรีนิพพาน

๑๖๘. อถ โข มาโร ปาปิมา อจิริปกุกนฺเต อายสฺมฺนฺเต อานนฺเต เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ; อุปลสงฺกมิตฺวา เอกมฺนฺตํ อฏฺฐาสิ.

ครั้งนั้น มารผู้มีบาป เมื่อท่านพระอานนท์หลีกไปแล้วไม่นาน เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺนฺตํ จิโต โข มาโร ปาปิมา ภควนฺตํ เอตทโวจ“ปรีนิพฺพาทฺตฺวานิ ภนฺเต ภควา ปรีนิพฺพาทฺตฺสูคฺโต ปรีนิพฺพานกาโล ทานิ ภนฺเต ภควโต.

มารผู้มีบาปยืนเรียบบรร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค จงปรีนิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรีนิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรีนิพพานของ พระผู้มีพระภาค

ภาสิตา โข ปนฺเสสา ภนฺเต ภควตา วาจา ‘น ตาวาหํ ปาปิม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุ น สวากา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสุตา ธมฺมธฺรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปฺพนา สามิจิปฺปฏิปฺพนา อนฺุธมฺมจาริโน สกํ อจิริยกํ อุกฺคเหตุวา อจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภขิสฺสนฺติ อุตฺตานิ กริสฺสนฺติ อุปลฺพนํ ปฺรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สฺนึคฺคหิตํ นึคฺค เหตุวา สปลฺภาภึหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตี’ติ

ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาว่า iva ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่ ฉะียบแหลม ยังไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกลวกกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรม สมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ข่มขี้ปรับปวาทที่ บังเกิดขึ้นให้เรียบบรร้อยโดยสหธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรีนิพพานเพียงนั้น

เอตฺรหิ โข ปนฺ ภนฺเต ภิกฺขุ ภควโต สวากา วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสุตา ธมฺมธฺรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปฺพนา สามิจิปฺปฏิปฺพนา อนฺุธมฺมจาริโน สกํ อจิริยกํ อุกฺคเหตุวา อจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภขนฺติ อุตฺตานิโกโรนฺติ อุปลฺพนํ ปฺรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สฺนึคฺคหิตํ นึคฺคเหตุวา สปลฺภาภึหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ฉะียบแหลมแล้ว ได้รับการแนะนำแล้ว แกลวกกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ข่มขี้ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้นให้เรียบบรร้อยโดยสหธรรมได้แล้ว

ปรีนิพฺพาทฺตฺวานิ ภนฺเต ภควา ปรีนิพฺพาทฺตฺสูคฺโต ปรีนิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรีนิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรีนิพพาน ในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรีนิพพานของพระผู้มีพระภาค

“ภาสิตา โข ปนฺเสสา ภนฺเต ภควตา วาจา ‘น ตาวาหํ ปาปิม ปรีนิพฺพายิสฺสามิ ยาว เม ภิกฺขุ นึโย น สวีกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารถา พหุสฺสุตา ธมฺมธฺรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปฺพนา

สามิฉิปปฎิปปนุหา อหุณุมจารินิโย สกั อัจฉริยกั อุกคเหตุวา อัจฉิขิสสนหติ เทเสสนหติ ปญญเปส
สนหติ ปญจเปสสนหติ วิวริสสนหติ วิภขิสสนหติ อุตตานิกริสสนหติ อุปปนุหนั ปรปุปวาทั สหธมเม
สนุคคหิตั นิคคเหตุวา สปปาฎิหาริยั ธมมั เทเสสนหติ'ติ

ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุณีผู้สาวิกาของเรา จักยังไม่
เฉียบแหลม ...

เอตรรหิ โข ปน ภนุเต ภิกขุณีโย ภควโต สาวิกา วิยตตวา วินีตา วิสารทา พหุสสุตา ธมมธรา
ธมมานุธมมปปฎิปปนุหา สามิฉิปปฎิปปนุหา อหุณุมจารินิโย สกั อัจฉริยกั อุกคเหตุวา อัจฉิข
นหติ เทเสนหติ ปญญเปนหติ ปญจเปนหติ วิวรหติ วิภชนหติ อุตตานิกรโรรหติ อุปปนุหนั ปรปุปวาทั สห
ธมเมสน
สนุคคหิตั นิคคเหตุวา สปปาฎิหาริยั ธมมั เทเสนหติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุณีผู้สาวิกาของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลมแล้ว ...
แสดงธรรมมีปาฎิหาริยัข่มขี่ปรปุปวาทที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้แล้ว.

ปรินิพพตฺตทานิ ภนุเต ภควา ปรินิพพตฺต สุกโต ปรินิพพทานกาลาทานิ ภนุเต ภควโต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพาน
ในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

“ภาสิตา โข ปเนสสา ภนุเต ภควตา วาจา ‘น ตาวาหั ปापิม ปรินิพพายิสฺสามิ ยาว เม
อุปาสกา น สาวกา ภวิสสนหติ วิยตตวา วินีตา วิสารทา พหุสสุตา ธมมธรา ธมมานุธมมปปฎิปปนุ
หา สามิฉิปปฎิปปนุหา อหุณุมจาริโน สกั อัจฉริยกั อุกคเหตุวา อัจฉิขิสสนหติ เทเสสนหติ ปญญเปส
สนหติ ปญจเปสสนหติ วิวริสสนหติ วิภขิสสนหติ อุตตานิกริสสนหติ อุปปนุหนั ปรปุปวาทั สห
ธมเมสน
สนุคคหิตั นิคคเหตุวา สปปาฎิหาริยั ธมมั เทเสสนหติ'ติ.

ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจาไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป อุบาสกผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่
เฉียบแหลม ...

เอตรรหิ โข ปน ภนุเต อุปาสกา ภควโต สาวกา วิยตตวา วินีตา วิสารทา พหุสสุตา ธมมธรา
ธมมานุธมมปปฎิปปนุหา สามิฉิปปฎิปปนุหา อหุณุมจาริโน สกั อัจฉริยกั อุกคเหตุวา อัจฉิข
นหติ เทเสนหติ ปญญเปนหติ ปญจเปนหติ วิวรหติ วิภชนหติ อุตตานิกรโรรหติ อุปปนุหนั ปรปุปวาทั สห
ธมเมสน
สนุคคหิตั นิคคเหตุวา สปปาฎิหาริยั ธมมั เทเสนหติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสกผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้เฉียบแหลม
แล้ว ... แสดงธรรมมีปาฎิหาริยัข่มขี่ปรปุปวาทที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้แล้ว.

ปรินิพพตฺตทานิ ภนุเต ภควา ปรินิพพตฺต สุกโต ปรินิพพทานกาลาทานิ ภนุเต ภควโต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพาน
ในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

“ภาสิตา โข ปเนสสา ภนุเต ภควตา วาจา ‘น ตาวาหั ปापิม ปรินิพพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาส
กา น สาวิกา ภวิสสนหติ วิยตตวา วินีตา วิสารทา พหุสสุตา ธมมธรา ธมมานุธมมปปฎิปปนุหา สามิ
ฉิปปฎิปปนุหา อหุณุมจารินิโย สกั อัจฉริยกั อุกคเหตุวา อัจฉิขิสสนหติ เทเสสนหติ ปญญเปส
สนหติ

ปฏฺจเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานิกริสฺสนฺติ อุกฺปฺนฺหนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมเน สฺนึคฺคหิตํ
นึคฺคเหตุวา สฺปฺปาฎิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺติ”ติ.

ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป อุบาสิกาผู้เป็นสาวิกาของเรา
จักยังไม่เฉียบแหลม ...

เอตฺรหิ โข ปน ภาฺนเต อุกฺปาลิกา ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา
ธมฺมธฺรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปฺนฺหา สามีจิปฺปฏิปฺนฺหา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อาจริยกํ อุกฺคเหตุวา
อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺณเปนฺติ ปฏฺจเปนฺติ วิวฺรนฺติ วิภชฺชนฺติ อุตฺตานิกรฺโรนฺติ อุกฺปฺนฺหนํ ปรปฺป
วาทํ สหธมฺเมเน สฺนึคฺคหิตํ นึคฺคเหตุวา สฺปฺปาฎิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ อุบาสิกาผู้เป็นสาวิกาของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้เฉียบแหลม
แล้ว ได้รับการแนะนำแล้ว แก่ลัวกล้า เป็นพหูสูต ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติ
ชอบ ประพฤติตามธรรม เรียบกับอาจารย์ของตนแล้ว บอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก
กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ข่มขี่ปรับปวาทที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้แล้ว

ปรินิพฺพาทฺตฺทานิ ภาฺนเต ภควา ปรินิพฺพาทฺ สุคฺโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภาฺนเต ภควโต.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพาน
ในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

“ภาสิตา โข ปเนสา ภาฺนเต ภควตา วาจา ‘น ตาวาหํ ปาปิเม ปรินิพฺพายิสฺสสามิ ยาว เม อิหํ
พฺรหฺมจฺริยํ น อิหุํ เจว ภวิสฺสตี ผิตฺถจฺจ วิตฺถาริกํ พาทฺุชฺชณฺณํ ปุณฺณุตฺตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺปฺปกาล
สิต’นฺติ.

ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเรานี้ จักยังไม่
สมบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปีกแผ่น จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศ
ได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น

เอตฺรหิ โข ปน ภาฺนเต ภควโต พฺรหฺมจฺริยํ อิหุํ เจว ผิตฺถจฺจ วิตฺถาริกํ พาทฺุชฺชณฺณํ ปุณฺณุตฺตํ
ยาว เทวมนุสฺเสหิ สฺปฺปกาลสิตํ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคนี้สมบูรณ์แล้ว กว้างขวาง
แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปีกแผ่น จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว

ปรินิพฺพาทฺตฺทานิ ภาฺนเต ภควา ปรินิพฺพาทฺ สุคฺโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภาฺนเต ภควโต”ติ

ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้
เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

เอวํ วุตฺเต ภควา มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทฺโวจ “อฺบโปสฺสูกฺโก ตวํ ปาปิเม โหหิ น จิรํ ตถาคตฺตสฺส
ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสตี. อิโต ตินฺถณฺณํ มาसानํ อจฺจเยเน ตถาคโต ปรินิพฺพายิสฺสตี”ติ.

เมื่อมารกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบว่า ดูกรมารผู้มีบาป เธอจึงมี
ความขวนขวายน้อยเถิด ความปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีไม่ช้า โดยล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้
ตถาคตก็จักปรินิพพาน

๑๗๑. “อภูจ โข อิเม อานนุท เหตุ อภูจ ปจจยา มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวาย.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกร พระอานนท์ เหตุ ๘ ประการ ปัจจัย ๘ ประการเหล่านี้แล เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ

กตเม อภูจ?

๘ ประการเป็นไฉน ?

อัย อานนุท มหาปถวี อุทเก ปตฺถิจิตฺตา อุทกั วาเต ปตฺถิจิตฺตํ วาโต อากาสญฺโจ.

ดูกรอานนท์ มหาปฐพีนี้ตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศ

โหติ โข โส อานนุท สมโย ยํ มหาวาตา วายนฺติ. มหาวาตา วายนฺตา อุทกั กมุเปฺนฺติ.

สมัยที่ลมใหญ่พัด เมื่อลมใหญ่พัดอยู่ย่อมยังน้ำให้ไหว

อุทกั กมุปิตํ ปถวี กมุเปฺติ.

น้ำไหวแล้ว ย่อมยังแผ่นดินให้ไหว

อัย ปจฺจโม เหตุ ปจฺจโม ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวาย.

อันนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่หนึ่ง เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ.

“ปุณ จปรํ อานนุท สมโน วา โหติ พฺราหฺมโณ วา อิทธิมา เจโตวสิปฺตฺโต เทโว วา มหิทฺธิโก มหานุภาโว ตสฺส ปรีตฺตา ปถวีสญฺญา ภาวิตา โหติ อปฺปมาณา อาโปสญฺญา.

อีกประการหนึ่ง สมณะหรือพราหมณ์ผู้มีฤทธิ์ ถึงความเป็นผู้ชำนาญในทางจิต หรือว่า เทวดาผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก เขาเจริญปฏิวิสัยญาณเพียงเล็กน้อย แต่เจริญอาโปสังญาณอย่างแรงกล้า

โส อิมํ ปถวี กมุเปฺติ สงฺกมุเปฺติ สมฺปกมุเปฺติ สมฺปเวเธติ.

เขาย่อมยังแผ่นดินนี้ให้สะเทือนสะท้าน หวั่นไหวได้

อัย ทฺตฺติโย เหตุ ทฺตฺติโย ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวาย.

อันนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่สอง เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ.

“ปุณ จปรํ อานนุท ยथा โปธิสฺตฺโต ตฺสฺสิตกาเย จวิตฺวา สโต สมฺปชาโน มาตุกฺกฺจฺฉิ โอกฺกมฺติ ตทายํ ปถวี กมุปฺติ สงฺกมุปฺติ สมฺปกมุปฺติ สมฺปเวเธติ.

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์จตุตถภูมิ มีสติสัมปชัญญะ ลงสู่พระกรรม พระมารดา เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว

อัย ตฺตฺติโย เหตุ ตฺตฺติโย ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวาย.

อันนี้เป็นเหตุเป็นปัจจัย ข้อที่สาม เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ.

“ปุณ จปรํ อานนุท ยथा โปธิสฺตฺโต สโต สมฺปชาโน มาตุกฺกฺจฺฉิสฺมา นิกฺขมฺติ ตทายํ ปถวี กมุปฺติ สงฺกมุปฺติ สมฺปกมุปฺติ สมฺปเวเธติ. อัย จตฺตฺโต เหตุ จตฺตฺโต ปจฺจโย มหโต ภูมิจาลสฺส ปาตุภาวาย.

อีกประการหนึ่ง เมื่อใด พระโพธิสัตว์มีสติสัมปชัญญะ ประสูติจากพระกรรมพระมารดา เมื่อนั้น แผ่นดินนี้ย่อมสะเทือนสะท้านหวั่นไหว อันนี้ เป็นเหตุเป็นปัจจัยข้อที่สี่ เพื่อให้แผ่นดินไหวใหญ่ปรากฏ.

อภิขานามิ โข ปนาห์ อานนุท อเนกสดี ชตติยปริสั อุปสงกมิตา.

ดูกรอานนทึ เรายังจำได้ว่า เราเข้าไปยังชตติยบริษัทหลายร้อยครั้ง

ตตรปี มยา สนุหนีสนุณปุพพิ เจว สลลปิตปุพพญจ สากจจฉา จ สมาปชชิตปุพพา ตตถ ยาทิสโก เตสั วณฺเณ โหติ ตาทิสโก มยหึ วณฺเณ โหติ.

ทั้งเราเคยหนึ่ง เคยปราศรัย เคยเข้าไปสนทนา ในชตติยบริษัทนั้น วรรณะของพวกนั้นเป็น เช่นใด ของเราก็เป็นเช่นนั้น

ยาทิสโก เตสั สโร โหติ ตาทิสโก มยหึ สโร โหติ.

เสียงของพวกนั้นเป็นเช่นใด ของเราก็เป็นเช่นนั้น

ธมฺมียา กถาย สนทสฺเสมิ สมาทเปมิ สมุตฺเตเชมิ สมฺปหึเสมิ.

เรายังพวกนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้รึนเริงด้วยธรรมิกถา

ภาสมานญจ มํ น ชานนฺติ ‘โก ญฺ โข อัย ภาสติ เทโว วา มนุสฺโส วา’ติ?

เมื่อเราพูดอยู่ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอพูดอยู่จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ?

ธมฺมียา กถาย สนทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหึเสตฺวา อนฺตรธายามิ.

ครันเรายังพวกนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้รึนเริงด้วยธรรมิกถา แล้วหายไป

อนฺตรหิตญจ มํ น ชานนฺติ ‘โก ญฺ โข อัย อนฺตรหิตฺโต เทโว วา มนุสฺโส วา’ติ?

เมื่อเราหายไปแล้ว ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอ หายไปแล้ว จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ?

อภิขานามิ โข ปนาห์ อานนุท อเนกสดี พุราหฺมณปริสั ฯเปฯ คหปติปริสั... สมณปริสั... จาตุมหาราชิกปริสั... ดาวตีสปริสั... มารปริสั... พุรหฺมปริสั อุปสงกมิตา.

ดูกรอานนทึ เรายังจำได้ว่า เราเข้าไปยังพราหฺมณบริษัท หลายร้อยครั้ง ... คฤหบดีบริษัท หลายร้อยครั้ง ... สมณบริษัทหลายร้อยครั้ง ... จาตุมหาราชิกบริษัทหลายร้อยครั้ง ... ดาวตีส บริษัทหลายร้อยครั้ง ... มารบริษัทหลายร้อยครั้ง ... พุรหฺมบริษัทหลายร้อยครั้ง ...

ตตรปี มยา สนุหนีสนุณปุพพิ เจว สลลปิตปุพพญจ สากจจฉา จ สมาปชชิตปุพพา.

ทั้งเราเคยหนึ่ง เคยปราศรัย เคยเข้าไปสนทนา ในพหฺมบริษัทนั้น

ตตถ ยาทิสโก เตสั วณฺเณ โหติ ตาทิสโก มยหึ วณฺเณ โหติ.

วรรณะของพวกนั้นเป็นเช่นใด ของเราก็เป็นเช่นนั้น

ยาทิสโก เตสั สโร โหติ ตาทิสโก มยหึ สโร โหติ.

เสียงของพวกนั้นเป็นเช่นไร ของเราก็เป็นเช่นนั้น

ธมฺมียา กถาย สนทสฺเสมิ สมาทเปมิ สมุตฺเตเชมิ สมฺปหึเสมิ.

เรายังพวกนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้รึนเริงด้วยธรรมิกถา

ภาสมานญจ มํ น ชานนฺติ ‘โก ญฺ โข อัย ภาสติ เทโว วา มนุสฺโส วา’ติ?

เมื่อเราพูดอยู่ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอพูดอยู่ จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์ ?

ธมฺมียา กถาย สนทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหึเสตฺวา อนฺตรธายามิ.

ครันเรายังพวกนั้นให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้รึนเริงด้วยธรรมิกถาแล้วหายไป

อนฺตรหิตญจ มํ น ชานนฺติ ‘โก ญฺ โข อัย อนฺตรหิตฺโต เทโว วา มนุสฺโส วา’ติ?

เมื่อเราหายไปแล้ว ก็ไม่มีใครรู้ว่า ผู้นี้คือใครหนอ หายไปแล้ว จะเป็นเทวดาหรือมนุษย์?
อิมา โข อานนท อฏฺจ ปริสา.
ดูกรอานนท์ บริษัท ๘ เหล่านี้แล.

อฏฺจ อภิภายตนาหิ

กถาวาดด้วยสิ่งที่ควรรู้อย่าง ๘

ฌานอันมีอารมณ์ที่พึงถูกรอบงำ(ฌานที่ครอบงำอารมณ์)

๑๗๓. “อฏฺจ โข อิมานิ อานนท อภิภายตนาหิ.

ดูกรอานนท์ อภิภายตนะ ๘ ประการ เหล่านี้แล

กตมานิ อฏฺจ?

๘ ประการ เป็นไฉน ? คือ

อชฺฌตตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปริตตานิ สุวณฺณทพฺพณฺณานิ.

‘ตานิ อภิภุญฺย ชานามิ ปสฺสามิ’ติ เอวํสญฺญี โหติ. อิํ ปจฺมํ อภิภายตนํ.

บุคคลผู้หนึ่งได้รูปกสิณภายในแล้ว เฟุ้งรูปกสิณภายนอกทั้งหลายที่ยังไม่ได้ขยาย ซึ่งมีสีสันทสวยหรือทราวม มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะข้อที่หนึ่ง.

“อชฺฌตตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สุวณฺณทพฺพณฺณานิ.

‘ตานิ อภิภุญฺย ชานามิ ปสฺสามิ’ติ เอวํสญฺญี โหติ. อิํ ทุตฺติยํ อภิภายตนํ.

บุคคลผู้หนึ่งได้รูปกสิณภายในแล้ว เฟุ้งรูปกสิณภายนอกทั้งหลายที่ขยายแล้ว ซึ่งมีสีสันทสวยหรือทราวม มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะข้อที่สอง.

“อชฺฌตตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปริตตานิ สุวณฺณทพฺพณฺณานิ.

‘ตานิ อภิภุญฺย ชานามิ ปสฺสามิ’ติ เอวํสญฺญี โหติ. อิํ ตตฺติยํ อภิภายตนํ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้มีรูปกสิณภายใน แต่เฟุ้งรูปกสิณภายนอกทั้งหลายที่ยังไม่ได้ขยาย ซึ่งมีสีสันทสวยหรือทราวม มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะข้อที่สาม.

“อชฺฌตตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อปฺปมาณานิ สุวณฺณทพฺพณฺณานิ.

‘ตานิ อภิภุญฺย ชานามิ ปสฺสามิ’ติ เอวํสญฺญี โหติ. อิํ จตฺตตํ อภิภายตนํ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้มีรูปกสิณภายใน แต่เฟุ้งรูปกสิณภายนอกทั้งหลายที่ขยายแล้ว ซึ่งมีสีสันทสวยหรือทราวม มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะข้อที่สี่.

“อชฺฌตตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิตฺถสฺสหนานิ นีล-นิกาสานิ.

บุคคล ผู้หนึ่งไม่ได้เฟุ้งกสิณรูปภายใน แต่เฟุ้งกสิณรูปภายนอกอันเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว

เสยฺยถาปี นาม อุมานุปฺปํ นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิตฺตํ นีลนิกาสํ.

ดอกฝักตบอันเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว

เสยฺยถา วา ปน ตํ วตถํ พาราณเสยฺยํ อุกฺโกตฺตภาควิมฺภุจํ นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิตฺตํ นีลนิกาสํ.

หรือว่าผ้าที่ทอจากเมืองพาราณสี ที่ทั้งสองหน้าเกลี้ยงเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว แม้ฉั้นใด

เอวมเว อชฺชตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิตฺตํ สนานิ นีลนิกาสานิ. ‘ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสสามิ’ติ เอวสณฺณํ โหติ. อิํ ปญฺจํ อภิภายตํ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันเขียว มีวรรณะเขียว เขียวล้วน มีรัศมีเขียว ฉั้นนั้นเหมือนกัน มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะข้อที่ห้า.

“อชฺชตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิตฺตํ นีลนิกาสานิ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง

เสยฺยถาปี นาม กณฺนิการุปฺปํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิตฺตํ ปีตนิกาสํ.

ดอกกรรณิการอันเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง

เสยฺยถา วา ปน ตํ วตถํ พาราณเสยฺยํ อุกฺโกตฺตภาควิมฺภุจํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิตฺตํ นีลนิกาสํ.

หรือว่าผ้าที่ทอจากเมืองพาราณสี ที่ทั้งสองหน้าเกลี้ยงเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง แม้ฉั้นใด

เอวมเว อชฺชตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิตฺตํ สนานิ ปีตนิกาสานิ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันเหลือง มีวรรณะเหลือง เหลืองล้วน มีรัศมีเหลือง ฉั้นนั้นเหมือนกัน

‘ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสสามิ’ติ เอวสณฺณํ โหติ. อิํ จญฺจํ อภิภายตํ.

มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะข้อที่หก

“อชฺชตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิตฺตํ สนานิ โลหิตกนิกาสานิ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง

เสยฺยถาปี นาม พนฺธุชิวกปุปฺปํ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตกนิตฺตํ โลหิตกนิกาสํ.

ดอกชบาอันแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมีแดง

เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยํ อุกฺกโตภาควิมฺภุจํ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตก
นิตฺสสนํ โลหิตกนิภาสํ.

หรือว่าผ้าที่ทอจากเมืองพาราณสี ที่ทั้งสองหน้าเกลี้ยงแดง มีวรรณะแดง แดงล้วน มีรัศมี
แดง แม้ฉันทไค

เอวเมว อชฺฌตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ
โลหิตกนิตฺสสนานิ โลหิตกนิภาसानิ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันแดง มีวรรณะแดง แดง
ล้วน มีรัศมีแดง ฉันทนั้นเหมือนกัน

‘ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสสามิ’ติ เอวสณฺณํ โหติ. อิทํ สตฺตมํ อภิภายตฺนํ.

มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภายตนะ
ข้อที่เจ็ด.

“อชฺฌตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โธทาทานิ โธทาทวณฺณานิ โธทาทนิตฺส
สนานิ โธทาทนิภาसानิ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน
มีรัศมีขาว

เสยฺยถาปิ นาม โอสธิตารกา โธทาทา โธทาทวณฺณา โธทาทนิตฺสสนา โธทาทนิภาสา.

ดาวประกายพดุกษ์อันขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน มีรัศมีขาว

เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยํ อุกฺกโตภาควิมฺภุจํ โธทาทํ โธทาทวณฺณํ โธทาท
นิตฺสสนํ โธทาทนิภาสํ.

หรือว่าผ้าที่ทอจากเมืองพาราณสี ที่ทั้งสองหน้าเกลี้ยงขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน มีรัศมี
ขาว แม้ฉันทไค

เอวเมว อชฺฌตฺตํ อรูปสณฺณํ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี โธทาทานิ โธทาทวณฺณานิ
โธทาท นิตฺสสนานิ โธทาทนิภาसानิ.

บุคคลผู้หนึ่งไม่ได้เพ่งรูปกสิณภายใน แต่เพ่งรูปกสิณภายนอกอันขาว มีวรรณะขาว ขาวล้วน
มีรัศมีขาว ฉันทนั้นเหมือนกัน

‘ตานิ อภิภุชฺช ชานามิ ปสฺสสามิ’ติ เอวสณฺณํ โหติ. อิทํ อภฺจฺจมํ อภิภายตฺนํ

มีสัญญาอย่างนี้ว่า “เราครอบงำรูปกสิณภายนอกเหล่านั้นแล้วจะรู้ จะเห็น” นี้เป็นอภิภาย
ตนะข้อที่แปด.

อิมานิ โช อานนฺท อภฺจฺจ อภิภายตฺนानิ.

ดูกรอานนท์ อภิภายตนะ ๘ ประการ เหล่านี้แล.

อภฺจ วิโมกฺขา

กถาวาด้วยวิโมกข์ ๘ (ที่ควรรู้แจ้ง)

การภาวนาเป็นพิเศษที่ทำให้หลุดพ้นปฏิบัติขจรธรรม และยินดีในอารมณ์เป็นอย่างดี

๑๗๔. “อภฺจ โข อิมเ อาหนนฺท วิโมกฺขา.

ตุกรอาหนนฺท วิโมกข์ ๘ ประการเหล่านี้แล

กตเม อภฺจ?

๘ ประการ เป็นไฉน ? คือ

รูปี รูปานิ ปสฺสตี อัยํ ปจฺโม วิโมกฺโข.

บุคคลผู้มีรูปฌาน เพ่งรูปกสิณ(ภายในสันตติของตน) อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่หนึ่ง.

อชฺฌตฺตํ อรูปสฺสตี พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตี อัยํ ทฺติโย วิโมกฺโข.

บุคคลผู้ไม่ได้(แต่)เพ่ง(แค่)กสิณภายใน แต่มีรูปฌานเพ่งรูปกสิณภายนอก(ด้วย) อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สอง.

สุภนฺตเว อธิมฺตฺโต โหตี อัยํ ตฺติโย วิโมกฺโข.

บุคคลพ้นจากปฏิบัติขจรธรรมและยินดีอย่างยิ่งในอารมณ์วรรณกสิณว่า งามหมดจด อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สาม. (หรือ ในพรหมวิหารว่า งามหมดปฏิภูม...ตามนัยปฏิสัมภิทามรรค).

สพฺพโส รูปสฺสญาณํ สมตฺกุกมา ปฏิขสฺสญาณํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสฺสญาณํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ตี อากาसानญายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี อัยํ จตฺตฺโต วิโมกฺโข.

เพราะล่วงเสียซึ่งรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะปฏิขสัญญาดับไป เพราะไม่ใส่ใจซึ่ง นานตตสัญญา บุคคลเข้าถึงอากาसानัญจายตนะด้วยมนสิการว่า “อากาสาทที่สุดมิได้” ดังนี้ อยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่สี่.

สพฺพโส อากาसानญายตฺนํ สมตฺกุกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺตี วิญฺญาณญายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี อัยํ ปญฺจโม วิโมกฺโข.

บุคคลล่วงเสียซึ่งอากาसानัญจายตนะโดยประการทั้งปวง เข้าถึงวิญญาณัญจายตนะ ด้วยมนสิการว่า “วิญญาณหาที่สุดมิได้” ดังนี้ อยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่ห้า.

สพฺพโส วิญฺญาณญายตฺนํ สมตฺกุกมฺม ‘นตฺถิ กิณฺจ’ตี อากิณฺจญายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี อัยํ ฉฺฉฺจ วิโมกฺโข.

บุคคลล่วงเสียซึ่งวิญญาณัญจายตนะโดยประการทั้งปวง เข้าถึงอากิณฺจัญจายตนะ ด้วยมนสิการว่า “น้อยหนึ่ก็ไม่มี” ดังนี้ อยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่หก.

สพฺพโส อากิณฺจญายตฺนํ สมตฺกุกมฺม เหวสฺสญาณาสญฺจายตฺนํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี. อัยํ สตฺตโม วิโมกฺโข.

บุคคลล่วงเสียซึ่งอากิณฺจัญจายตนะโดยประการทั้งปวง เข้าถึงเหวสัญญาหาญญายตนะอยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่เจ็ด.

สพฺพโส เหวสฺสญาณาสญฺจายตฺนํ สมตฺกุกมฺม สญฺญาเวทยิตฺถิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหฺรตี อัยํ อภฺจโม วิโมกฺโข.

บุคคลล่วงเสียดซึ่งแนวสัญญาหาสัญญาโดยประการทั้งปวง เข้าถึงสัญญาเวทิตนโรธอยู่ อันนี้เป็นวิโมกข์ข้อที่แปด.

อิเม โข อานนท อฏฺฐ วิโมกฺขา.

ดูกรอานนท์ วิโมกข์ ๘ ประการเหล่านี้แล.

ทรงเล่าเรื่องมาร

๑๗๕. “เอกมิตาหิ อานนท สมยํ อรุเวลาयํ วิหรามิ นชฺชา เหนรณฺชราย ตีเร อชปาลนฺนิ โครธเ ปจฺมาภิสฺมฺพุทฺโธ.

ดูกรอานนท์ สมัยหนึ่ง เราแรกตรัสรู้ พักอยู่ที่ต้นไม้อชปาลนิกโรธแถบฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในอรุเวลาประเทศ

อถ โข อานนท มาโร ปาปิมา เยนหาํ เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมฺหตฺติ อฏฺฐจาสิ.

ครั้งนั้น มารผู้มีบาปได้เข้าไปหาเราถึงที่อยู่ ครั้นเข้าไปหาแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺหตฺติ จิตฺโต โข อานนท มาโร ปาปิมา มํ เอตทโวจ

ครั้งมารผู้มีบาปยืนเรียบร้อยแล้ว ได้กล่าวกะเราว่า

‘ปรินิพฺพาทฺตฺตานํ ฆนฺเต ฆควา; ปรินิพฺพาทฺตฺตํ สฺสคฺโคติ ปรินิพฺพาทฺตฺตํ โลทาทํ ฆนฺเต ฆควตฺโต’ติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค

เอวํ วุตฺเต อหํ อานนท มารํ ปาปิมาตฺติ เอตทโวจํ

เมื่อมารกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้ตอบว่า

“น ตาวาหํ ปาปิมา ปรินิพฺพายิสฺสสามิ ยาว เม ภิกฺขุ น สาวกา ภวิสฺสสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสฺสฺตา ธมฺมธฺรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน สกํ อจฺจริยกํ อุกฺคเหตุวา อจฺจิกฺขิสฺสสนฺติ เทเสสฺสสนฺติ ปญฺณเปสฺสสนฺติ ปญฺจเปสฺสสนฺติ วิวรฺิสฺสสนฺติ วิภฺชิสฺสสนฺติ อุตฺตทานีกรฺิสฺสสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมเน สฺนึคฺคหิตํ นึคฺคเหตุวา สปฺปาภฺภิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสสนฺติ.

ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม ยังไม่ได้รับการแนะนำ ไม่แกลวกกล้า ไม่เป็นพหูสูต ไม่ทรงธรรม ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ไม่ปฏิบัติชอบ ไม่ประพฤติตามธรรม เรียนกับอาจารย์ของตนแล้ว ยังบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำ ให้ง่ายไม่ได้ ยังแสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ข่มซึ่งปรับปวาทที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมไม่ได้ เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น.

“น ตาวาหํ ปาปิมา ปรินิพฺพายิสฺสสามิ ยาว เม ภิกฺขุ นโย น สาวิกา ภวิสฺสสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสฺสฺตา ธมฺมธฺรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปนฺนา สามีจิปฺปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย สกํ อจฺจริยกํ อุกฺคเหตุวา อจฺจิกฺขิสฺสสนฺติ เทเสสฺสสนฺติ ปญฺณเปสฺสสนฺติ ปญฺจเปสฺสสนฺติ วิวรฺิสฺสสนฺติ วิภฺชิสฺสสนฺติ อุตฺตทานีกรฺิสฺสสนฺติ อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมเน สฺนึคฺคหิตํ นึคฺคเหตุวา สปฺปาภฺภิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสสนฺติ.

ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม ... เพียงใด เราจักยังไม่
ปรีนิพพานเพียงนั้น.

“น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาสภา น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา
วีนีตา วิ สารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปฺนฺหา สามึจิปฺปฏิปฺนฺหา อนุธมฺมจารินี
สํกั อจาริยํ อุกฺคเหตฺวา อัจฺฉิขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ
วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานิกริสฺสนฺติ อุปฺปนฺหนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมเน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฎี
หาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺติ.

ดูกรมารผู้มีบาป อุปาสกผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม ... เพียงใด เราจักยังไม่
ปรีนิพพานเพียงนั้น.

“น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพพายิสฺสามิ ยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา
วีนีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปฺนฺหา สามึจิปฺปฏิปฺนฺหา อนุธมฺมจารินี
สํกั อจาริยํ อุกฺคเหตฺวา อัจฺฉิขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ
วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานิกริสฺสนฺติ อุปฺปนฺหนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมเน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฎี
หาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺติ.

ดูกรมารผู้มีบาป อุปาสิกาผู้เป็นสาวกของเรา จักยังไม่เฉียบแหลม ... เพียงใด เราจักยังไม่
ปรีนิพพานเพียงนั้น.

“น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพพายิสฺสามิ ยาว เม อิทํ พุรฺหมจฺริยํ น อิทฺถญฺเจว ภวิสฺสติ
ผีตญฺจ วิตถาริกํ พาหุชฺฌณฺํ ปุณฺณุตฺตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาลิต’นฺติ.

ดูกรมารผู้มีบาป พรหมจรรย์ของเราจักยังไม่สมบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กันโดยมาก
เป็นปีกแผ่น จนกระทั่งเทวดามนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักไม่ปรีนิพพานเพียงนั้น

๑๗๖. “อิทาเนว โข อานนฺท อชฺช จาปาเล เจติเย มาโร ปาปิมา เยนาทํ เตนุปสงฺกมิ;
อุปสงฺกमितฺวา เอกมฺหนตฺตํ อญฺจาสิ.

ดูกรอานนท์ วันนี้เมื่อฉันเอง มารผู้มีบาปได้เข้ามาหาเราที่ป่าวาลเจตีย์ ครั้นเข้ามาหาแล้ว
ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺหนตฺตํ จิตฺโต โข อานนฺท มาโร ปาปิมา มํ เอตทโวจ ‘ปรีนิพพาทฺตทานิ ฆนฺเต ฆควา
ปรีนิพพาทฺตํ สุกฺคโต ปรีนิพพานกาโลทานิ ฆนฺเต ฆควโต.

มารผู้มีบาปครั้นยืนเรียบร้อยแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาค
จงปรีนิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรีนิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้เป็นเวลาปรีนิพพานของพระ
ผู้มีพระภาค

ภาสิตา โข ปเนสา ฆนฺเต ฆควตา วาจา “น ตาวาหํ ปาปิมี ปรีนิพพายิสฺสามิ ยาว เม
ภิกฺขุ น สาวกา ภวิสฺสนฺติฯเปฯยาว เม ภิกฺขุณีโย น สาวิกา ภวิสฺสนฺติฯเปฯยาว เม อุปาสภา
น สาวกา ภวิสฺสนฺติฯเปฯยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติฯเปฯยาว เม อิทํ พุรฺหมจฺริยํ
น อิทฺถญฺเจว ภวิสฺสติ ผีตญฺจ วิตถาริกํ พาหุชฺฌณฺํ ปุณฺณุตฺตํ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาลิต’นฺติ.

ก็พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระวาจานี้ไว้ว่า ดูกรมารผู้มีบาป ภิกษุผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่
เฉียบแหลม ... เพียงใด ... ภิกษุณีผู้เป็นสาวิกาของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ... เพียงใด ... อุปาสก

ผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่เฉียบแหลม ... เพียงใด ... อุบัติกาผู้เป็นสาวกของเราจักยังไม่เฉียบ
แหลม ... เพียงใด ... พรหมจรรย์ของเราจักยังไม่สมบูรณ์ กว้างขวาง แพร่หลาย รู้กันโดยมาก
เป็นปีกแผ่น จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว เพียงใด เราจักยังไม่ปรินิพพานเพียงนั้น

เอตโรหิ โข ปน ภนฺเต ภควโต พรหมจรรย์ อิทัถญฺเจว ผิตถจจ วิตุถาริกํ พาหุชฌณฺ์ ปุถุญฺตี
ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคสมบูรณ์แล้ว กว้างขวาง
แพร่หลาย รู้กันโดยมาก เป็นปีกแผ่น จนกระทั่งเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว

ปรินิพพานาทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพพานํ สุคโต ปรินิพพานกาลาทานิ ภนฺเต ภคว
โต’ติ.

ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เถิด บัดนี้
เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค.

๑๗๗. “เอวํ วุตฺเต อหิ อานนฺท มารี ปาปิมนฺตี เอตทโวจํ ‘อโปโปสสุโกโก ตฺวํ ปาปิมน โหหิ
นจิริ ตถาคตสฺส ปรินิพพานํ ภวิสฺสตี.

ดูกรอานนท์ เมื่อมารกล่าวอย่างนี้แล้ว เราได้ตอบว่า ดูกรมารผู้มีบาป ท่านจงมีความ
ชวนชวายน้อยเถิด ความปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีไม่ช้า

อิโต ตินฺณํ มาसानํ อจฺจเยน ตถาคโต ปรินิพพานิสฺสตี’ติ.

โดยล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้ ตถาคตก็จักปรินิพพาน

อิทาเนว โข อานนฺท อชฺช จาปาเล เจตฺติเย ตถาคเตน สเตน สมฺปชาเนน आयุสงฺขารो
โอสฺสญฺโจะ’ติ.

ดูกรอานนท์ วันนี้ เมื่อคืนนี้ ตถาคตมีสติสัมปชัญญะปลงอายุสังขารแล้ว ที่ป่าवालเจตีย์.

อานนฺทยาจนกถา

พระอานนฺทกราบทูลอาราธนา

๑๗๘. เอวํ วุตฺเต आयสฺมา อานนฺโท ภควนฺตี เอตทโวจํ “ติฏฺฐตฺถ ภนฺเต ภควา กปฺปํ ติฏฺฐตฺถ
สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุส
สถาน”นฺตี.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนฺทได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์
ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อ
เกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

“อลํทานิ อานนฺท.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนฺท เวลานี้อย่าเลย

มา ตถาคตํ ยาจิ อกาลาทานิ อานนฺท ตถาคตํ ยาจนายา”ติ.

อย่าวิงวอนตถาคตเลย บัดนี้มีไฉนเวลาที่วิงวอนตถาคต

ทุติยมปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ฯเปฯ

แม้ครั้งที่สอง ...

ตติยมปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺโต เอตทโวจ “ติฏฺฐตุ ฆนฺเต ภควา กปฺปิ ติฏฺฐตุ สฺคโต กปฺปิ พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุชಾಯ โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान”นฺติ.

แม้ครั้งที่สาม ... ท่านพระอานนท์ ก็ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย.

“สทฺทหฺลึ ตฺวํ อานนฺท ตถาคตฺสฺส โปธิ”นฺติ?

ดูกรอานนท์ เธอเชื่อความตรัสรู้ของตถาคตหรือ ?

“เอวํ ฆนฺเต”.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เชื่อ.

“อถ กิณฺจรหิ ตฺวํ อานนฺท ตถาคตํ ยาวตติยกํ อภินิปปิเปสฺสี”ติ?

ดูกรอานนท์ เมื่อเชื่อ ไฉนเธอก็ได้ละทิ้งขะยอตถาคต ถึงสามครั้งเล่า ?

“สมฺมุขฯ เมตฺติ ฆนฺเต ภควโต สฺสฺตํ สมฺมุขฯ ปฏฺิคฺคหิตํ ‘ยสฺส กสฺสจฺจ อานนฺท จตฺตารอ อิทฺธิ ปาทา ภาวิตา พหุสฺสีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนฺุฏฺจिता ปริจฺจिता สฺสฺมารทฺธา โส อากฺขมาโน กปฺปิ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสฺสี วา.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ฟังมาได้รับมา เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรอานนท์ อธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว พรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ ฟังดำรงอยู่ได้ ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป

ตถาคตฺสฺส โข อานนฺท จตฺตารอ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุสฺสีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนฺุฏฺจिता ปริจฺจिता สฺสฺมารทฺธา.

ดูกรอานนท์ อธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว พรารภดีแล้ว

โส อากฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปิ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสฺสี วา”ติ.

ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ จะฟังดำรงอยู่ได้ตลอดกัป หรือเกินกว่ากัป.

“สทฺทหฺลึ ตฺวํ อานนฺทา”ติ?

ดูกรอานนท์ เธอเชื่อหรือ ?

“เอวํ ฆนฺเต”.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์เชื่อ.

“ตฺสฺมาติหानนฺท ตฺยฺเหเวตฺติ ทฺกุกฺกั ตฺยฺเหเวตฺติ อปรทฺธํ ยํ ตฺวํ ตถาคเตน เอวํ โอสฺวาริเก นิมิตฺเต กยฺริมาเน โอสฺวาริเก โอสฺวาเส กยฺริมาเน นาสกฺขิ ปฏฺิวิชฺฌิตฺตํ น ตถาคตํ ยาจิ ‘ติฏฺฐตุ ฆนฺเต ภควา กปฺปิ ติฏฺฐตุ สฺคโต กปฺปิ พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุชಾಯ โลกานุกมฺปาย อตฺถาย

หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान”นฺติ.

ดูกรอาณนทฺ์ เพราะฉะนั้น เรื่องนี้เป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว เพราะว่า เมื่อตถาคตทำนิมิตอันหยาบ ทำโอภาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจรรู้ทัน จึงมิได้วิงวอนตถาคตว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สเจ ตฺวํ อาณนฺท ตถาคตํ ยาเจยฺยาลิ ทฺเวว เต วาจา ตถาคโต ปฏิกฺขิเปยฺย อถ ตตฺติยกํ อธิวาเสยฺย.

ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามวาจาเธอเสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม ตถาคตจะพึงรับ

ตสฺมาตีหานนฺท ตฺยฺเหเวตํ ทฺกุกฺกํ ตฺยฺเหเวตํ อปรทฺธํ.

เพราะฉะนั้นแหละ อาณนทฺ์ เรื่องนี้จึงเป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว

กล่าวด้วยอานุภาพของอิทธิบาท

๑๗๙. “เอกมิทาหํ อาณนฺท สมยํ ราชคเห วิหฺรามิ คิซฺฌญฺเณ ปพฺพเต.

ดูกรอาณนทฺ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่ภูเขาคิซฌญฺเณ เขตพระนครราชคฤห์

ตตฺราปี โข ตาหํ อาณนฺท อามนฺเตสี ‘รมณียํ อาณนฺท ราชคหํ รมณียํ อาณนฺท คิซฺฌญฺเณ ปพฺพโต.

ณ ที่นั้นเราเรียกเธอมาบอกว่า ดูกรอาณนทฺ์ พระนครราชคฤห์ น่ารื่นรมย์ ภูเขาคิซฌญฺเณ น่ารื่นรมย์

ยสฺส กสฺสจฺจิ อาณนฺท จตฺตาโร อิทธิปาทา ภาวิตา พหุสํกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อณฺุจฺจิตา ปริจฺจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา.

อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

ตถาคตสฺส โข อาณนฺท จตฺตาโร อิทธิปาทา ภาวิตา พหุสํกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อณฺุจฺจิตา ปริจฺจิตา สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน อาณนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา’ติ.

ดูกรอาณนทฺ์ อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ จะพึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

เอวมฺปิ โข ตฺวํ อาณนฺท ตถาคเตน โอสาริเก นิมิตฺเต กยฺรมาเน โอสาริเก โสภาเส กยฺรมาเน นาสกฺขิ ปฏฺวิชฺฌิตฺตํ น ตถาคตํ ยาจิ ‘ติฏฺฐจฺตุ ฆนฺเต ภควา กปฺปํ ติฏฺฐจฺตุ สฺคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान”นฺติ.

เมื่อตถาคตทำนิมิตอันหยาบ โอบาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจรรู้ทัน จึงมิได้วิงวอนตถาคต ว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกัป เพื่อประโยชน์ ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สเจ ตูว์ อานนฺท ตถาคตฺ ยาจฺเจยฺยาลิ ทฺเว เต วาจา ตถาคโต ปฏิกฺขิเปยฺย อถ ตตฺตยํ อธิวาเสยฺย.

ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามวาจาเธอเสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม ตถาคต จะพึงรับ

ตสฺมาติหานนฺท ตฺยฺเหเวตฺ ทุกฺกณฺ ทุยฺเหเวตฺ อปรทุธฺ.

เพราะฉะนั้นแหละ อานนท์ เรื่องนี้จึงเป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว.

๑๘๐. “เอกมิตาหํ อานนฺท สมยํ ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี โคตมนิโครฺธฺเอฯเปฯตตฺเถว ราช- คฺเห วิหฺรามี โจรปฺปาเต... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี เวการปฺสุเส สตตฺปนฺณคฺุหายํ... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี อิลิคฺิลิปฺสุเส กาศสิลาฯ... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี สิตฺวเน สบฺโปสฺณทิกฺกปฺพกาโร... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี ตโปทาราเม... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี เวสฺุวเน กลนฺททกฺนิวาเป... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี ชิวกมฺพวเน... ตตฺเถว ราชคฺเห วิหฺรามี มทฺทกฺจฺฉิมฺมี มิคทาเย

ดูกรอานนท์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่โคตมนิโครธ เขตพระนครราชคฤห์นั้น ...เราอยู่ที่แหวนที่ทึงโจร เขตพระนครราชคฤห์นั้น ... เราอยู่ที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ข้างภูเขาเวการบรรพต เขตพระนครราชคฤห์นั้น ... เราอยู่ที่กาฬศิลา ข้างภูเขาอิลิคิลิ เขตพระนครราชคฤห์นั้น ...เราอยู่ที่เงื่อมชื่อ สับโปสณทิก ฌ สิตวัน เขตพระนครราชคฤห์นั้น ... เราอยู่ที่ตโปทาราม เขตพระนครราชคฤห์นั้น ... เราอยู่ที่เวสวันกลันทกนิวาปสถาน เขตพระนครราชคฤห์นั้น ... เราอยู่ที่ชิวกัมพวัน เขตพระนครราชคฤห์นั้น ... เราอยู่ที่มัททกจฉิมฤคทายวัน เขตพระนครราชคฤห์นั้น

ตตฺราปิ โข ตาหํ อานนฺท อามนฺเตสิ ‘รมณียํ อานนฺท ราชคฺหํ รมณียํ คิฯชฺณกฺุญฺ ปพฺพโต รมณียํ โคตมนิโครฺธ รมณียํ โจรปฺปาโต รมณียา เวการปฺสุเส สตตฺปนฺณคฺุหา รมณียา อิลิคฺิลิปฺสุเส กาศสิลา รมณียํ สิตฺวเน สบฺโปสฺณทิกฺกปฺพกาโร รมณียํ ตโปทาราโม รมณียํ เวสฺุวเน กลนฺททกฺนิวาโป รมณียํ ชิวกมฺพวณํ รมณียํ มทฺทกฺจฺฉิมฺมี มิคทาโย.

ณ ที่นั้น เราเรียกเธอมาบอกว่า ดูกรอานนท์ พระนครราชคฤห์นารีนรมย์ ภูเขาคิชนกภู นารีนรมย์ โคตมนิโครธ แหวนที่ทึงโจร ถ้ำสัตตบรรณคูหา ข้างภูเขาเวการบรรพต กาฬศิลา ข้างภูเขาอิลิคิลิ เงื่อมชื่อว่า สับโปสณทิกสิตวัน ตโปทาราม เวสวันกลันทกนิวาปสถาน ชิวกัมพวัน มัททกจฉิมฤคทายวัน ต่างนารีนรมย์

ยสฺส กสฺสจฺจิ อานนฺท จตฺตาโร อิฑฺธิปาทา ภาวิตา พหุสฺสิกตา ยานิกตา วตฺถุกตา อณฺุจฺจิตา ปริจิตา สฺสุมารทฺธา ฯเปฯ อากฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสฺสิ วา’ติ.

อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

ดูกรอาณนที อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

เอวมปิ โข ตูว อานนุท ตถาคตเตน โอสารีเก นิมิตเตต กยิรมาเน โอสารีเก โสภาเส กยิรมาเน นาสกขิ ปฏิวชิตฺตุน ตถาคตํ ยาจิ ‘ติฏฺฐตฺต ภานุเต ภควา กปฺปํ ติฏฺฐตฺต สุกฺโต กปฺปํ พหุชน หิตาย พหุชนสุขาย โลกาณุกมฺพาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान’นฺติ.

เมื่อตถาคตทำนิมิตอันหยาบ ทำโอภาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีอาจรู้ทัน จึงมิได้วิงวอน ตถาคตว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ เพื่อประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

สเจ ตูว อานนุท ตถาคตํ ยาเจยยาสิ ทูเวเว เต วาจา ตถาคตโต ปฏิกฺขิเปยฺย อถ ตตฺตยํ กิ อธิวาเสยฺย.

ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้ามวาจาเธอเสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม ตถาคต จะพึงรับ

ตสฺมาติหานนุท ตฺยฺเหเวตํ ทุกกฺกํ ตฺยฺเหเวตํ อปรทุธํ

เพราะฉะนั้นแหละ อาณนที เรื่องนี้จึงเป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว.

๑๘๑. “เอกมิตาหํ อานนุท สมยํ อิเธว เวสาลียํ วิหรามิ อุเทเน เจตฺติเย.

ดูกรอาณนที สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่อุเทนเจตีย์ เขตเมืองเวสาลี นี้เอง

ตตฺตราปิ โข ตาหํ อานนุท อามนฺเตสิ ‘รมณียา อานนุท เวสาลี รมณียํ อุเทเน เจตฺติเย.

ณ ที่นั้น เราเรียกเธอมาบอกว่า ดูกรอาณนที เมืองเวสาลีนี้รื่นรมย์ อุเทนเจตีย์นี้รื่นรมย์

ยสฺส กสฺสจฺจ อานนุท จตฺตาโร อิทธิปาธา ภาวิตา พหุสีกฺตา ยานีกฺตา วตฺถุกฺตา อนฺุจฺจิตา ปริจฺจิตา สฺสมารทุธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา.

อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

ตถาคตสฺส โข อานนุท จตฺตาโร อิทธิปาธา ภาวิตา พหุสีกฺตา ยานีกฺตา วตฺถุกฺตา อนฺุจฺจิตา ปริจฺจิตา สฺสมารทุธา โส อากงฺขมาโน อานนุท ตถาคตโต กปฺปํ วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา’ติ.

ดูกรอาณนที อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

เอวมปิ โข ตว์ อานนุท ตถาคเตน โอพาริเก นิมิตเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน
นาสกุชชี ปฏิวชิณฺตี น ตถาคตฺ ยาจิ ‘ติฏฺฐตุ ภาเวเต ภควา กปปี ติฏฺฐตุ สุคโต กปปี พหุชน
หิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान’นฺติ. สเจ ตว์ อานนุท
ตถาคตฺ ยาเจยฺยาสี ทเวเว เต วาจา ตถาคโต ปฏิกฺขิเปยฺย อถ ตตฺยิกํ อธิวาเสยฺย ตสฺมาตีหานนุท
ตฺยฺเหเวตฺ ทุกฺกมฺ ทุยฺเหเวตฺ อปรทฺธิ.

เมื่อตถาคตกระทำนิมิตอันหยาบ ทำโอภาสอันหยาบอย่างนี้ เธอมีใจรู้ทัน จึงมิได้วิงวอน
ตถาคตว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ ขอพระสุคตจงทรงดำรงอยู่ตลอดกับ เพื่อ
ประโยชน์ของชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์
เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจะพึงห้าม
วาจาเธอเสียสองครั้งเท่านั้น ครั้นครั้งที่สาม ตถาคตจะพึงรับ เพราะฉะนั้นแหละ อานนทฺ เรื่องนี้
จึงเป็นความผิดพลาดของเธอผู้เดียว.

๑๘๒. “เอกมิทาหํ อานนุท สมยํ อิเธว เวสาลียํ วิหรามิ โคตมเก เจติเย ฯเปฯ อิเธว
เวสาลียํ วิหรามิ สตฺตมฺเพ เจติเย... อิเธว เวสาลียํ วิหรามิ พหุปุตฺเต เจติเย... อิเธว เวสาลียํ
วิหรามิ สารนุทเท เจติเย... อิทาเนว โข ตาหํ อานนุท อชฺช จาปาเล เจติเย อามนฺเตสึ ‘รมณียา
อานนุท เวสาลี รมณียํ อุเทนํ เจติยํ รมณียํ โคตมกํ เจติยํ รมณียํ สตฺตมฺพํ เจติยํ รมณียํ
พหุปุตฺตํ เจติยํ รมณียํ สารนุททํ เจติยํ รมณียํ จาपालํ เจติยํ.

ดูกรอานนทฺ สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่โคตมกเจติย์ เขตเมืองเวสาลีนี้เอง ... เราอยู่ที่สัตตัมพเจติย์
เขตเมืองเวสาลีนี้เอง ... เราอยู่ที่พหุปุตตเจติย์ เขตเมืองเวสาลีนี้เอง ... เราอยู่ที่สารันททเจติย์
เขตเมืองเวสาลีนี้เอง ... วันหนึ่ง เมื่อก็นี้เอง เราบอกเธอที่ปาวาลเจติย์ว่า ดูกรอานนทฺ เมืองเวสาลี
นารีนรมย์ อุเทนเจติย์ โคตมกเจติย์ สัตตัมพเจติย์ พหุปุตตเจติย์ สารันททเจติย์ ปาวาลเจติย์
ต่างนารีนรมย์

ยสฺส กสฺสจฺจ อานนุท จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุสีกฺตา ยานีกฺตา วตฺถุกฺตา อณุฏฺฐิตา
ปริจฺจिता สฺสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปปี วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา. ตถาคตฺสฺส โข อานนุท
จตฺตารโ อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุสีกฺตา ยานีกฺตา วตฺถุกฺตา อณุฏฺฐิตา ปริจฺจिता สฺสมารทฺธา โส
อากงฺขมาโน อานนุท ตถาคโต กปปี วา ติฏฺฐเจยฺย กปฺปาวเสสํ วา’ติ.

อิทธิบาททั้ง ๔ อันผู้ใดผู้หนึ่งเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดุจยาน กระทำให้
เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ผู้นั้น เมื่อจำนงอยู่ พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ
หรือเกินกว่ากับ ดูกรอานนทฺ อิทธิบาททั้ง ๔ ตถาคตเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็น
ดุจยาน กระทำให้เป็นดุจพื้น ให้ตั้งมั่นแล้ว อบรมแล้ว ปรารภดีแล้ว ตถาคตนั้น เมื่อจำนงอยู่
พึงดำรงอยู่ได้ตลอดกับ หรือเกินกว่ากับ

เอวมปิ โข ตว์ อานนุท ตถาคเตน โอพาริเก นิมิตเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส
กยิรมาเน นาสกุชชี ปฏิวชิณฺตี น ตถาคตฺ ยาจิ ‘ติฏฺฐตุ ภาเวเต ภควา กปปี ติฏฺฐตุ สุคโต กปปี พหุชน
หิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान’นฺติ.

อุปสงกมิตวา आयसुमन्तं आनन्तं आमन्तेसि “คจจ ตवं आनन्त यาวตिका गिष्णु वेसाली
อุปนิสสาย วิหรนติ ते सप्पे อุปฏฺฐานสาลาयं สหฺนินปาเตही”ติ.

ครั้งแล้ว รับสั่งกะท่านพระอาณนทว่า ไปเถิดอาณนท เธอจงให้ภิกษุทุกรูปเท่าที่อาศัยเมือง
เวสาลีอยู่ มาประชุมที่อุปัฏฺฐานศาลา

“เอวํ ภานเต”ติ โข आयสุมมา आनन्तो गक्वतो पग्गิสฺसุตฺวา ยาวตिका गिष्णु वेसाली อุปนิสสาย
วิหรนติ ते सप्पे อุปฏฺฐานสาลาयं สหฺนินปาเตตฺวา येन गक्वตา เตนอุปสงกมิ; อุปสงกมิตวา गक्वन्तं
อภิวาเทตฺวา เอกมन्तं อฏฺฐาสิ.

ท่านพระอาณนททูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงให้ภิกษุทุกรูปเท่าที่อาศัยเมือง
เวสาลีอยู่ มาประชุมที่อุปัฏฺฐานศาลา แล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้า
แล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมन्ตํ จิตฺโต โข आयสุมมา आनन्तो गक्वन्तं เอतेทโวจ “สหฺนินปตีโต ภานเต गिष्णुสงฺโฆ
ยสฺสทานิ ภานเต गक्वता गालं मणฺणตี”ติ.

ครั้งท่านพระอาณนทยืนเรียบบร้อยแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุสงฆ์ประชุม
กันแล้ว ขอพระผู้มีพระภาคทรงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

กถาวาดด้วยสังเวชนียธรรม

๑๘๔. อถ โข गक्वตา येनุปฏฺฐานสาลา เตนอุปสงกมิ; อุปสงกมิตวา ปณฺณตเต आसने นิสีหิ.
ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฺฐานศาลา ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย
นิสฺซชฺช โข गक्वता गिष्णु आमन्तेसि “ตสฺมาตีห गिष्णเว ये เต मया ठम्मा अभियुवा เทลิตตา
เต वो สารุกं อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา गावेटपुपा พหฺลীগาทพฺพา ยถยิทํ พุรฺหมจฺจริยं อทฺธนียं อสฺส
จิรฺภูจฺจิติกं ตทสฺส พหฺชนหิตาย พหฺชนสฺซาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺซาย เทวมนฺุสฺसानํ.

ครั้งพระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม
เหล่านี้ที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ธรรมเหล่านั้น พวกเธอเรียนแล้ว ฟังสั่งองเสพ ฟังให้
เจริญ ฟังกระทำให้มากด้วยดี โดยประการที่พรหมจรรย์นี้จะฟังยังยืน ดำรงอยู่ได้นาน เพื่อประโยชน์
ของชน เป็นอันมาก เพื่อความสุขของชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข
ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

กตเม ज ते गिष्णवे ठम्मा मया अभियुवा เทलितตา ये वो สารुकं อุกฺคเหตฺวา อาเสวิต
พฺพา गावेटपुपा พหฺลীগาทพฺพา ยถยิทํ พุรฺหมจฺจริยं อทฺธนียं อสฺส จิรฺภูจฺจิติกं ตทสฺส พหฺชน
หิตาย พหฺชนสฺซาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺซาย เทวมนฺุสฺसानํ?

ก็ธรรมที่เราแสดงแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง ... เหล่านี้เป็นไฉน ?

เสยฺยถิทํ— จตฺตารो स्तปิग्गजाना जत्तारो समुपपाना जत्तारो อิทธิपाथा पणฺจिन्हुरियานि
पण्ज पलानि स्तत्त पोชुण्णका อริโย अग्गज्जคिको मคฺโค.

อิเม โข ते गिष्णवे ठम्मा मया अभियुवा เทलितตา ये वो สารुकं อุกฺคเหตฺวา อาเสวิตพฺพา
गावेटपुपा พหฺลীগาทพฺพา ยถยิทํ พุรฺหมจฺจริยं อทฺธนียं อสฺส จิรฺภูจฺจิติกं ตทสฺส พหฺชนหิตาย
พหฺชนสฺซาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สฺซาย เทวมนฺุสฺसान”นฺติ.

คือ สติปัญญา ๔ สัมผัส ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรค
มีองค์ ๘ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเหล่านี้แล ที่เราแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ... .

๑๘๕. อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “หนุตทานิ ภิกขเว อามนฺตยามิ โว วยธฺมา สงฺขารา
อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือน
พวกเธอ สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม
นจิรั ตถาคตสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสติ.

ความปรีนิพพานแห่งตถาคต จักมีในไม่ช้า

อิโต ตินฺนํ มาसानํ อจฺจนฺเต ตถาคโต ปรีนิพฺพายิสฺสติ”ติ.

โดยล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้ ตถาคตก็จักปรีนิพพาน.

อิทมวโจ ภควา อิํ วัตฺวาน สฺสโต อถาปรี เอตทวโจ สฺตถา.

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสพระคาถาประพันธ์
ต่อไปอีกว่า

ทหฺราปี จ เย วุฑฺฒา

เย พาลา เย จ ปณฺทิตา

อฑฺฒา เจว ทลิตฺทา จ

สพฺเพ มจฺจุปรายนา

ยถาปี กุมฺภการสฺส

กตํ มตฺตีกภาชนํ

ขุฑฺทกญฺจ มหนฺตญฺจ

ยญฺจ ปกุกํ ยญฺจ อามกํ

สพฺพํ เกทปริยฺหนตํ

เอวํ มจฺจานชิวิตํ.

คนเหล่าใด ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ ทั้งพาล ทั้งบัณฑิต ทั้งมั่งมี ทั้งขัดสน
ล้วนมีความตายเป็นเบื้องหน้า ภาษณะดินที่นายช่างหม้อกระทำแล้ว
ทั้งเล็กทั้งใหญ่ ทั้งสูงทั้งดิบ ทุกชนิด มีความแตกเป็นที่สุด ฉันท
ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย ก็ฉันทนั้น.

อถาปรี เอตทวโจ สฺตถา พระศาสดาได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

“ปริปกฺโก โวโย มยฺหํ

ปริตฺตํ มม ชิวิตํ.

ปหาย โว คมฺิสฺสามิ

กตํ เม สรณฺมตฺตโน.

“อปฺปมตฺตา สตีมนฺโต

สีลา โทถ ภิกฺขโว.

สฺสมาหิตสงฺกปฺปา

จิตฺตมฺนุรฺกฺขถ.

“โย อิมสฺมี ธมฺมวินฺเย

อปฺปมตฺโต วิหฺสฺสติ.

ปหาย ชาตีสฺสารํ

ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริฺสฺสติ”ติ

วัยของเราแก่ห่อหมแล้ว ชีวิตของเราเป็นของน้อย เราจักละพวกเธอไป เรากระทำที่พึงแก้ตนแล้ว

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท มีสติ มีศีล อันดีเกิด

จงเป็นผู้มีความดำรงมั่นดีแล้ว ตามรักษาจิตของตนเถิด ผู้ใดจักเป็นผู้ไม่ประมาท

อยู่ในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นจักละชาติสงสารแล้วกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดังนี้.

ตติโย ภาณวารो जपभाणवारो तिसाम.

นาคาปโลกิต์

ทรงเหลียวดูเมืองเวสาลี อย่างข้างมอง

๑๘๖. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมฺมํ นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย เวสาลี ปิณฺทาย ปาวีสี.
ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงนั่งแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังเมือง
เวสาลีเพื่อบิณฑบาต

เวสาลียํ ปิณฺทาย จริตฺวา ปจฺจมาตฺตํ ปิณฺทปาทปฺปฏิกฺกนฺโต นาคาปโลกิต์ เวสาลี อปฺโลเกตฺวา
อายุสมฺหนฺตํ อาณนฺทํ อามนฺเตสิ “อิทํ ปจฺจิมกํ อาณนฺท ตถาคตฺสฺส เวสาลิยา ทสฺสนํ ภวิสฺสติ.

เสด็จเที่ยวบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว เวลาปัจฉิมภัต เสด็จกลับจากบิณฑบาต ทอดพระ
เนตรเมืองเวสาลี เป็นนาคาปโลก แล้วรับสั่งกะท่านพระอาณนทว่า ดูกรอาณนท การเห็นเมือง เวสาลี
ของตถาคตครั้งนี้ จักเป็นครั้งสุดท้าย

อายาฆานนฺท เยน ภณฺทคฺคาโม เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามา”ติ.

มาไปกันเถิดอาณนท เราจักไปยังบ้านภัณฑคาม

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายุสมฺมา อาณนฺโท ภควโต ปจฺจสุสฺสี.

ท่านพระอาณนททุลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อริยธรรม ๔

อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทุธี เยน ภณฺทคฺคาโม ตทวสฺริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงบ้านภัณฑคามแล้ว

ตตฺร สุทฺถิ ภควา ภณฺทคฺคาเม วิหฺรติ.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ บ้านภัณฑคามนั้น

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “จตฺตุนฺหํ ภิกฺขเว ธมฺมานํ อนนฺุโพธา อปฺปฏฺวิเวธา เอวมิทํ
ที่ชมมุตฺธานํ สนฺุธาวิตํ สํสริตํ มมญฺเจว ตฺมฺหากญฺจ.

ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะไม่รู้แจ้ง
แทงตลอดธรรม ๔ ประการ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนานอย่างนี้

กตเมสํ จตฺตุนฺหํ? ๔ ประการเป็นไฉน?

อริยสฺส ภิกฺขเว สีสฺสสฺส อนนฺุโพธา อปฺปฏฺวิเวธา เอวมิทํ ที่ชมมุตฺธานํ สนฺุธาวิตํ สํสริตํ มม
ญฺเจว ตฺมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดศีลอันเป็นอริยะ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนาน
อริยสฺส ภิกฺขเว สมาสฺสสฺส อนนฺุโพธา อปฺปฏฺวิเวธา เอวมิทํ ที่ชมมุตฺธานํ สนฺุธาวิตํ สํสริตํ มม
ญฺเจว ตฺมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดสมาธิอันเป็นอริยะ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนาน
อริยาย ภิกฺขเว ปญฺญาย อนนฺุโพธา อปฺปฏฺวิเวธา เอวมิทํ ที่ชมมุตฺธานํ สนฺุธาวิตํ สํสริตํ มม
ญฺเจว ตฺมฺหากญฺจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดปัญญาอันเป็นอริยะ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาล
นาน

อริยาย ภิกขเว วิมุตติยา อนนุโพธา อปปฏิเวธา เอวมิทํ ที่สมทธานํ สหธาวิตํ สํสริตํ
มมํ เจว ตุมหากถจ.

เพราะไม่รู้แจ้งแทงตลอดวิมุตติอันเป็นอริยะ เราและพวกเธอจึงเร่ร่อนท่องเที่ยวไปสิ้นกาล
นานอย่างนี้.

ตยิทํ ภิกขเว อริยํ สีสํ อนนุพุทฺธํ ปฏฺวิทฺธํ อริโย สมาธิ อนนุพุทฺโธ ปฏฺวิทฺโธ อริยา ปญฺญา
อนนุพุทฺธา ปฏฺวิทฺธา อริยา วิมุตติ อนนุพุทฺธา ปฏฺวิทฺธา อจฺฉินฺหา ภวตฺถหา ชีณา ภวเนตฺติ
นตฺถิ ทานิ ปุณฺพภโว”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้รู้แจ้งแทงตลอดศีลอันเป็นอริยะ สมาธิอันเป็นอริยะ ปัญญาอันเป็น
อริยะ วิมุตติอันเป็นอริยะแล้ว ตัณหาในภพเราถอนเสียแล้ว ตัณหาอันจะนำไปสู่ภพสิ้นแล้ว บัดนี้
ภพใหม่ไม่มี.

อิทมโวจ ภควา อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรี เอตทโวจ สตถา—

พระผู้มีพระภาคผู้สุดตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้แล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์
ต่อไปอีกว่า

“สีลํ समाธิ ปญฺญา จ	วิมุตติ จ อนนุตฺตรา
อนนุพุทฺธา อีเม ธมฺมา	โคตเมน ยสฺสสิหา.
“อิตติ พุทฺโธ อภิญฺญา	ธมฺมมกฺขาสี ภิกฺขุณฺ
ทุกฺขสฺสหนฺตกโร สตถา	จกฺขุมา ปรีนิพฺพุโต”ติ.

ธรรมเหล่านี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ อันยอดเยี่ยมอันพระโคตม
ผู้มียศ ตรัสรู้แล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสบอกธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย
เพื่อความรู้อยิ่ง พระศาสดาผู้กระทำซึ่งที่สุดแห่งทุกข์ มีพระจักขุ ปรีนิพพานแล้ว.

ตตฺราปิ สุทํ ภควา ภณฺทคาเม วิหรนฺโต เอตเทว พหุลํ ภิกฺขุณฺ ธมฺมี กถํ กโรติ “อิตติ สีลํ
อิตติ समाธิ อิตติ ปญฺญา.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคเมื่อประทับ ณ บ้านภัณฑคามนั้น ทรงกระทำธรรมีกถา
นี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

สีลปริภาวิตอ สสมาธิ มหปฺผลโโล โทติ มหานิสฺโส.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺผลลา โทติ มหานิสฺสา.

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมฺจุจติ

เสยฺยถิทํ— กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชาสวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ

จตุรมหาปเทศกถา

กถาว่าด้วยมหาปเทศ ๔

ข้ออ้างที่สำคัญ ๔ ประการ

๑๘๗. อถ โข ภควา ภณฺทคามาเย ยถาภีรณฺตํ วิหริตฺวา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อายา มานนฺท เยน หตฺถิกาโม เยน อมฺพคามาโม เยน ชมฺพคามาโม เยน โภคนคฺรํ เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ตามความพอพระทัยในบ้านภัณฑคามแล้ว ตรัสเรียก ท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า มาไปกันเถิดอานนท์ เราจักไปยังบ้านหัตถิกคาม อัมพคาม ชัมพคาม และโภคนคร

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว.

อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทุธิ เยน โภคนคฺรํ ตทวสฺริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่เสด็จถึงโภคนครแล้ว

ตตฺร สฺสํ ภควา โภคนคเร วิหริตฺวา อานนฺทเ จตฺติเย.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อานันทเจดีย์ ในโภคนครนั้น

ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “จตุตฺตาโรเม ภิกฺขเว มหาปเทศ เทเสสฺสามิ ตํ สุณฺถ สาทุกํ มนสิโกโรธ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงมหาปเทศ ๔ เหล่านี้ พวกเธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจสฺโสสุ. ภควา เอตทโวจ—

ภิกฺขุเหล่านี้ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังต่อไปนี้

๑๘๘. “อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเขย ‘สมฺมุขา เมตฺ อาวุโส ภควโต สุตํ สมฺมุขา ปฏฺิคฺคหิตํ ออฺย ธมฺโม ออฺย วินโย อิทํ สตฺถุสฺสาน’นฺติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้พึงกล่าวอย่างนี้ว่า อาวุโส ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้

ตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิโกสิตพฺพํ.

พวกเธอไม่ฟังขึ้นชม ไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น

อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชานานิ สาทุกํ อุกฺคเหตฺวา สุตเต โอสารเตพฺพานิ วินเย สนฺทสฺเสตพฺพานิ.

ครั้งแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย

ตานิ เจ สุตเต โอสาริยมานานิ วินเย สนฺทสฺสิยมานานิ น เจว สุตเต โอสรฺนฺติ น จ วินเย สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจฺนํ; อิมสฺส จ ภิกฺขุโน ทฺคคฺคหิต’นฺติ.

ถ้าสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ เทียบเคียงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่มิใช่คำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุนี้จำมาผิดแล้ว
อติเหตฺ ภิภฺชเว ฉทุทฺเตยฺยาถ.

ตั้งนั้น พวกเธอฟังทั้งคำกล่าวนั้นเสีย

ตานิ เจ สุตฺเต โอสาริยมานานิ วินฺเย สนฺทสฺสียมานานิ สุตฺเต เจว โอสรฺนฺติ วินฺเย จ สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ ตสฺส ภควโต วจัน; อิมสฺส จ ภิกฺขุโน สุกฺคหิต’นฺติ.

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุนี้จำมาถูกต้องแล้ว

อิทํ ภิภฺชเว ปจฺมํ มหาปเทสํ ธาเรยฺยาถ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอฟังทรงจำหาประเทศข้อที่หนึ่งนี้ไว้.

“อิธ ปน ภิภฺชเว ภิกฺขุ เอวํ วทฺเตยฺ ‘อมุกฺสมิ นาม อาวาเส สงฺโฆ วิหฺรติ สเถโร สปาโมกฺโข.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า สงฆ์พร้อมทั้งพระเถระ พร้อมทั้งป่าโมกข์ อยู่ในอาวาสโน้น

ตสฺส เม สงฺฆสฺส สมฺมุขา สุตฺติ สมฺมุขา ปฏฺิคฺคหิตํ อัยํ ธมฺโม อัยํ วินโย อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติ.

ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดาดังนี้

ตสฺส ภิภฺชเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหนว อภินฺนุทิตพฺพํ นปฺปฏิโกโกสิตพฺพํ.

พวกเธอไม่ฟังขึ้นชม ไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น

อนภินฺนุทิตฺวา อปฺปฏิโกโกสิตฺวา ตานิ ปทพฺยญฺชานานิ สาธุกํ อุกฺคเหตุวา สุตฺเต โอสาริตพฺพานิ วินฺเย สนฺทสฺเสตพฺพานิ.

ครั้นแล้วฟังเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย

ตานิ เจ สุตฺเต โอสาริยมานานิ วินฺเย สนฺทสฺสียมานานิ น เจว สุตฺเต โอสรฺนฺติ น จ วินฺเย สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจัน; ตสฺส จ สงฺฆสฺส สุกฺคหิต’นฺติ.

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ เทียบเคียงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่มิใช่คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และภิกษุสงฆ์นั้นจำมาผิดแล้ว

อติเหตฺ ภิภฺชเว ฉทุทฺเตยฺยาถ. ตั้งนั้น พวกเธอฟังทั้งคำกล่าวนั้นเสีย

ตานิ เจ สุตฺเต โอสาริยมานานิ วินฺเย สนฺทสฺสียมานานิ สุตฺเต เจว โอสรฺนฺติ วินฺเย จ สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ ตสฺส ภควโต วจัน; ตสฺส จ สงฺฆสฺส สุกฺคหิต’นฺติ.

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่หนอน และภิกษุสงฆ์นั้นจำมาถูกต้องแล้ว

อิทฺ ภิ กุขเว ทุติยํ มหาปเทสํ ธาเรยยาถ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่สองนี้ไว้.

“อิธ ปน ภิ กุขเว ภิ กุชฺ เอิวํ วเทยฺย ‘อมุกฺสฺมี นาม อาวาเส สมฺพหุลา เถรา ภิ กุชฺ วิหรนฺติ พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระมากรูปอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา

เตสํ เม เถรานํ สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏฺิคฺคหิตํ อยํ ธมฺโม อยํ วินโย อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติ.

ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้

ตสฺส ภิ กุขเว ภิ กุชฺ โน ภาสิตํ เหนว อภินฺนทิตพฺพํ ฺเปยฺ น จ วินเย สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจฺนํ; เตสญฺจ เถรานํ ทุคฺคหิต’นฺติ.

พวกเธอไม่ฟังขึ้นชม ไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของภิกษุเหล่านั้น ครั้นแล้วพึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ ลงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่มิใช่คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่หนอน และพระเถระเหล่านั้นจำมาผิดแล้ว

อิติเหตํ ภิ กุขเว ฉทุเทยฺยาถ.

ดังนั้น พวกเธอพึงทั้งคำกล่าวนั้นเสีย

ตานิ เจ สุตเต โอสาริยมานานิ ฺเปยฺ วินเย จ สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ ตสฺส ภควโต วจฺนํ; เตสญฺจ เถรานํ สุกฺคหิต’นฺติ.

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคแน่หนอน และพระเถระเหล่านั้นจำมาถูกต้องแล้ว

อิทฺ ภิ กุขเว ตติยํ มหาปเทสํ ธาเรยยาถ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่สามนี้ไว้.

“อิธ ปน ภิ กุขเว ภิ กุชฺ เอิวํ วเทยฺย ‘อมุกฺสฺมี นาม อาวาเส เอโก เถโร ภิ กุชฺ วิหรติ พหุสฺสุโต อาคตาคโม ธมฺมธโร วินยธโร มาติกาธโร.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่ในอาวาสโน้น เป็นพหูสูต มีอาคมอันมาถึงแล้ว เป็นผู้ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา

ตสฺส เม เถรสฺส สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏฺิคฺคหิตํ อยํ ธมฺโม อยํ วินโย อิทํ สตฺถุสาสน’นฺติ.

ข้าพเจ้าได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะหน้าพระเถระนั้นว่า นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสั่งสอนของพระศาสดา ดังนี้

ตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ภาสิตํ เหนว อภินนฺทิตพฺพํ นปฺปฏิกฺโกสิตพฺพํ.

พวกเธอไม่ฟังชื่นชม ไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของภิกษุนั้น

อนภินนฺทิตวา อปฺปฏิกฺโกสิตวา ตาเน ปทพฺพญชฺชานาเ สาสุกํ อุกฺคเหตฺวา สุตฺเต โอสาริตพฺพานิ วินเย สนฺทสฺเสตพฺพานิ.

ครั้นแล้วจึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย

ตาเน เจ สุตฺเต โอสาริยมาเนา วินเย สนฺทสฺสียมาเนา น เจว สุตฺเต โอสรรนฺติ น จ วินเย สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ น เจว ตสฺส ภควโต วจฺนํ; ตสฺส จ เถรสฺส ทฺคฺคหิต’นฺติ.

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรไม่ได้ เทียบเคียงในพระวินัยไม่ได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่มิใช่คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระนั้นจำมาผิดแล้ว

อิตฺติเหตํ ภิกฺขเว ฉทฺทเยยฺยาถ. ดังนี้ พวกเธอฟังทั้งคำกล่าวนั้นเสีย

ตาเน จ สุตฺเต โอสาริยมาเนา วินเย สนฺทสฺสียมาเนา สุตฺเต เจว โอสรรนฺติ วินเย จ สนฺทิสฺสนฺติ นิฏฺฐเมตฺถ คนฺตพฺพํ ‘อทุธา อิทํ ตสฺส ภควโต วจฺนํ; ตสฺส จ เถรสฺส สฺคฺคหิต’นฺติ.

ถ้าเมื่อสอบสวนในพระสูตร เทียบเคียงในพระวินัย ลงในพระสูตรได้ เทียบเคียงในพระวินัยได้ ฟังถึงความตกลงในข้อนี้ว่า นี่เป็นคำของพระผู้มีพระภาคแน่นอน และพระเถระนั้นจำมาถูกต้องแล้ว

อิทํ ภิกฺขเว จตฺตถํ มหาปเทสํ ธาเรยฺยาถ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศข้อที่สี่นี้ไว้.

อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร มหาปเทเส ธาเรยฺยาถา”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงทรงจำมหาประเทศทั้ง ๔ เหล่านี้ไว้ ฉะนั้นแล.

ตตรปี สุกํ ภควา โภคนคฺเร วิหรนฺโต อาณนฺเท เจตฺติเย เอตฺเทว พหุลํ ภิกฺขุณฺ อมฺมํ กถํ กโรติ “อิตฺติ สิลํ อิตฺติ สมาธิ อิตฺติ ปญฺญา.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อานันทเจดีย์ในโกศนครนั้น ทรงกระทำธรรมิกถานี้แหละเป็นอันมากแก่พวกภิกษุว่า อย่างนี้ศีล อย่างนี้สมาธิ อย่างนี้ปัญญา

สิลปริภาวิโต สมาธิ มหปฺพล โหติ มหานิสฺโส

สมาธิปริภาวิตา ปญฺญา มหปฺพลา โหติ มหานิสฺสา.

สมาธิอันศีลอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปัญญาอันสมาธิอบรมแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่

ปญฺญาปริภาวิตํ จิตฺตํ สมฺมเทว อาสเวหิ วิมฺุจฺจติ

เสยฺยถิทํ— กามาสวา ภวาสวา อวิชฺชาสวา”ติ.

จิตอันปัญญาอบรมแล้ว ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะโดยชอบ คือ กามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ

กมฺมารปุตฺตจฺจนฺทวตฺต

เรื่องนายจุนทะ กัมมารบุตร

๑๘๙. อถ โข ภควา โภคนคฺเร ยถาภีรหฺนฺตํ วิหริตฺวา อายสฺมณฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ
“อายาแมนฺท เยน ปาวา เตนฺอุปสงฺกมิสฺสามา”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในโภคนครตามความพอใจแล้ว ตรัสเรียกท่าน
พระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ มาไปกันเถิด เราจักไปยังเมืองปาวา

“เอวํ ภาณฺเต”ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจุสฺโสสิ.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทฺธิ เยน ปาวา ตทวสฺริ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงเมืองปาวาแล้ว

ตตฺร สฺสํ ภควา ปาวายํ วิหริติ จฺจนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส อมฺพวเน.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคประทับ ณ อัมพวันของนายจุนทกัมมารบุตร ในเมืองปาวานั้น.

อสฺโสสิ โข จฺจนฺโท กมฺมารปุตฺโต “ภควา กิร ปาวํ อนฺุปฺตโต ปาวายํ วิหริติ มยฺหํ
อมฺพวเน”ติ.

ครั้งนั้น นายจุนทกัมมารบุตรได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงเมืองปาวา ประทับอยู่
ณ อัมพวันของเราในเมืองปาวา

อถ โข จฺจนฺโท กมฺมารปุตฺโต เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา
เอกมฺนฺตํ นิสฺสีทิ.

จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค
นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺนฺตํ นิสฺสินฺหํ โข จฺจนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺสเสสิ สმაทเปสิ สมฺมุเต
เชสิ สมฺปหํเสสิ.

ครั้นนายจุนทกัมมารบุตรนั่งเรียบร้อยแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้
อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมมีกถา

อถ โข จฺจนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควตา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺสสิโต สმაทปิโต สมฺมุเตชิตโต สมฺปหํ
สิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ “อธิวาเสตฺถ เม ภาณฺเต ภควา สุวตฺตนาถ ฆตฺตํ สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณนา”ติ.

ลำดับนั้น นายจุนทกัมมารบุตร อันพระผู้มีพระภาคให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ
ให้รื่นเริงด้วยธรรมมีกถาแล้ว ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มี
พระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ จงทรงรับภัตของข้าพระองค์ เพื่อเสวยในวันพรุ่งนี้ เถิด

อธิวาเสสิ ภควา ตฺถุณีภาเวเน.

พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุष्ณีภาพ.

อด โข จุหนโท กุมมารปุตโต ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อัญญาสาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

ลำดับนั้น นายจุหนกัมมารบุตรทราบว่า พระผู้มีพระภาคทรงรับแล้ว ลุกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ หลีกไปแล้ว

อด โข จุหนโท กุมมารปุตโต ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณฺธิตํ ชาทนียํ โภขนียํ ปฏฺยิทาเปตฺวา ปหฺตฺตญฺจ สฺสกรมทฺทวํ ภควโต กาลํ อารโจาเปสิ “กาโล ฆนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺต”นฺติ.

นายจุหนกัมมารบุตรให้ตระเตรียมของเคี้ยวของฉันอันประณีตและสุกรมัททวะเป็นอันมาก ในนิเวศน์ของตน โดยล่วงราตรีนั้นไป ให้กราบทูลกาลแก่พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ได้เวลาแล้ว ภัตตาหารเสร็จแล้ว.

อด โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย สทฺธิ ภิกฺขุสงฺฆเณ เยน จุหนสฺส กุมมารปุตฺตสฺส นิเวสนํ เตนฺอุปสงฺกมि; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสิตฺติ.

ครั้งนั้น เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงหุงแล้ว ทรงถือบาตรและจีวร พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เสด็จเข้าไปยังนิเวศน์ของนายจุหนกัมมารบุตร ประทับนั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย

นิสฺซชฺ โข ภควา จุหนํ กุมมารปุตฺตํ อามนฺเตสิ “ยํ เต จุหนฺ สฺสกรมทฺทวํ ปฏฺยิตฺตํ เตน มํ ปริวิส. ยํ ปนฺญณฺํ ชาทนียํ โภขนียํ ปฏฺยิตฺตํ เตน ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิส”ติ.

ครั้นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้วรับสั่งกะนายจุหนกัมมารบุตรว่า ดูกรนายจุหนะ ท่านจงอังคาสเรา ด้วยสุกรมัททวะที่ท่านตระเตรียมไว้ จงอังคาสภิกษุสงฆ์ ด้วยของเคี้ยวของฉันอย่างอื่นที่ท่านตระเตรียมไว้

“เอวํ ฆนฺเต”ติ โข จุหนโท กุมมารปุตโต ภควโต ปฏฺยิสฺสฺตฺวา ยํ อโหสิ สฺสกรมทฺทวํ ปฏฺยิตฺตํ เตน ภควนฺตํ ปริวิสิ.

นายจุหนกัมมารบุตรทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึ่งอังคาสพระผู้มีพระภาค ด้วยสุกรมัททวะที่ท่านตระเตรียมไว้

ยํ ปนฺญณฺํ ชาทนียํ โภขนียํ ปฏฺยิตฺตํ เตน ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิ.

อังคาสภิกษุสงฆ์ ด้วยของเคี้ยวของฉันอย่างอื่นที่ท่านตระเตรียมไว้

อด โข ภควา จุหนํ กุมมารปุตฺตํ อามนฺเตสิ “ยํ เต จุหนฺ สฺสกรมทฺทวํ อวสิฏฺฐจํ ตํ โสพฺเพ นิชฌานฺหิ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะนายจุหนกัมมารบุตรว่า ดูกรนายจุหนะ ท่านจงฝังสุกรมัททวะที่ยังเหลือเสียในหลุม

นาหํ ตํ จุหนฺ ปสฺสสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณฺพฺราหฺมณฺนิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ยสฺส ตํ ปริภุตฺตํ สมฺมา ปริณามํ คจฺเจยฺย อญฺญตฺร ตถาคตสฺสา”ติ.

เรายังไม่เห็นบุคคลในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ซึ่งบริโภคสุกรมัททวะนั้นแล้ว จะพึงให้อยู่ไปด้วยดีได้นอกจากตถาคต

“เอวี่ ภนฺเต”ติ โข จุฑโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยํ อโหสิ สฺสกรมททวํ อวลีญฺจํ ตํ
โสฬสเก นิชฌิตฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺติ.

นายจุนท์กัมมารบุตรทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงฝังสุกรมัททวะที่ยังเหลือ
เสียในหลุม แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วถวายบังคม นัง ฌ ที่ควรส่วน
ข้างหนึ่ง

เอกมฺนตํ นิสินฺนํ โข จุฑทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา ธมฺมียา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา
สมฺมุเตเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุกฺกุจายาสนา ปกุกามิ.

พระผู้มีพระภาคยังนายจุนท์กัมมารบุตรผู้หนึ่งเรียบร้อยแล้ว ให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้
อาจหาญ ให้รื่นเริงด้วยธรรมมีกถา แล้วเสด็จลุกจากอาสนะ เสด็จหลีกไป.

ทรงประหารปักขันทีกาพาธ

๑๙๐. อถ โข ภควโต จุฑทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส ภตฺตํ ภูตฺตาวิสฺส ชโร อาพาธो อุปฺปชฺชิ
โลहितปกฺขนฺทิกา ปพาสุหา เวทนา วตฺตนฺตฺติ มารณฺนตฺติกา.

ลำดับนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสวยภัตตาหารของนายจุนท์กัมมารบุตรแล้ว ก็เกิดอาพาธ
อย่างร้ายแรง มีเวทนากล้า เกิดแต่การประหารลงพระโลหิต ไกลจะนิพพาน

ตา สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสสิ อวิหฺยณฺมาโน.

ได้ยินว่า พระผู้มีพระภาคทรงมีพระสติสัมปชัญญะ ทรงอดกลั้นเวทนาเหล่านั้นไว้ มิได้ทรง
พรั่นพรั้ง

อถ โข ภควา आयสฺมฺนตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อายาฆานนฺท เยน กุสิณารา เตนฺอุปสงฺ
กมิสฺสามา”ติ.

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า มาไปกันเถิด อานนท์ เราจัก
ไปยังเมืองกุสินารา

“เอวี่ ภนฺเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว.

(คาถาเหล่านี้ พระสังคีติกจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ในเวลาทำสังคายนา)

จุฑทสฺส ภตฺตํ ภูฏชิตฺวา กมฺมารสฺสาติ เม สุตฺตํ.

อาพาธํ สมฺมุสิ อีโร พาสุหํ มารณฺนตฺติกํ.

ข้าพเจ้าได้ฟังมาว่า พระผู้มีพระภาคทรงพระปริชาเสวยภัตตาหาร
ของนายจุนท์กัมมารบุตรแล้ว ทรงพระประหารอย่างหนัก ไกลจะนิพพาน

ภุตฺตสฺส จ สฺสกรมททเวเน พฺยาธิปฺปพาสุโห อุตฺปาที สตฺถุโน.

วิเรจฺมาโน ภควา อโวจ คจฺฉามหํ กุสิณารํ นครนฺตฺติ.

เมื่อพระศาสดาเสวยสุกรมัททวะแล้ว การประหารอย่างหนักได้บังเกิดขึ้น

พระผู้มีพระภาคทรงลงพระบังคน ได้ตรัสว่า เราจะไปยังเมืองกุสินารา ดังนี้.

ปานียาหรณ
รับสั่งขอน้ำดื่ม

๑๙๑. อถ โข ภควา มคคา โอกุมม เยน อญตริ รุกขมุล เตหุปสงกมิ; อุปสงกมิตวา
อายุสมนตฺ อานนทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺท จตุคฺคณฺ สงฺฆาภฺนิ ปญฺญเปหิ กิลนฺโตสฺมิ
อานนฺท นิสฺสีทิสฺสามิ”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จแวะจากหนทางแล้ว เสด็จเข้าไปยังโคนไม้ต้นหนึ่ง รับสั่งกะ
ท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงช่วยปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็นสี่ชั้นให้เรา เราเหน็ดเหนื่อยนัก
จักนั่ง

“เอวํ ภาฺเต”ติ โข อายุสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา จตุคฺคณฺ สงฺฆาภฺนิ ปญฺญเปสิ.
ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ปูผ้าสังฆาฏิ ซ้อนกันเป็นสี่ชั้น
นิสฺสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน.

พระผู้มีพระภาคประทับนั่ง บนอาสนะที่พระอานนท์ปูถวายแล้ว

นิสฺซช โข ภควา อายุสมนตฺ อานนทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺท ปานียํ ออาหาร
ปิปาสิตฺโตสฺมิ อานนฺท ปวิสฺสามิ”ติ.

ครั้งพระผู้มีพระภาคประทับนั่งแล้ว จึงรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงช่วย
นำน้ำดื่มมาให้เรา เรากระหาย จักดื่ม

เอวํ วุตฺเต อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า

“อิทานิ ภาฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสฺตานิ อติกฺกนฺตานิ ตํ จกฺกจฺฉินฺหนํ อุทกํ ปริตฺตํ ลุพิตํ
อาวิลํ สนฺทติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อกี้ก็ เกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม เพิ่งข้ามไป น้ำนั้นน้อย ถูก
ล้อเกวียนบดแล้ว ชุ่มฉ่ำ ไหลไปอยู่

อัย ภาฺเต กกุธา นที อวิหฺเว อจฺฉาทกา สาโตทกา สิตฺตทกา เสโตทกา สุปฺปติตฺถา
รมณียา.

แม่น้ำกุธานที่นี้อยู่ไม่ไกล มีน้ำใส จืด เย็น ชาว มีท่าราบเรียบ น้ำรื่นรมย์

เอตถ ภควา ปานียญฺจ ปวิสฺสติ คตฺตานิ จ สิตฺติ กริสฺสติ”ติ.

พระผู้มีพระภาคจักทรงดื่มน้ำในแม่น้ำนั้น แล้วจักทรงสงสนานพระองค์

ทุติยมฺปิ โข ภควา อายุสมนตฺ อานนทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตวํ อานนฺท ปานียํ ออาหาร
ปิปาสิตฺโตสฺมิ อานนฺท ปวิสฺสามิ”ติ.

แม้ครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาคก็รับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงช่วยนำ
น้ำดื่มมาให้เรา เรากระหาย จักดื่ม

ทุติยมฺปิ โข อายุสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิทานิ ภาฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสฺตานิ
อติกฺกนฺตานิ ตํ จกฺกจฺฉินฺหนํ อุทกํ ปริตฺตํ ลุพิตํ อาวิลํ สนฺทติ.

แม้ครั้งที่สอง ท่านพระอานนท์ก็ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อกี้ี้ เกวียน
ประมาณ ๕๐๐ เล่ม เพิ่งข้ามไป น้ำนั้นน้อยถูกล้อเกวียนหมดแล้ว ชุนมัว ไหลไปอยู่
อย่ ภาต กฤธา นที อวิทุเร อจฺโชนกา สาโตทกา สีโตทกา เสโตทกา สุปฺตติตฺถา
รมณียา.

แม่น้ำกฤธานทีนี้อยู่ไม่ไกล มีน้ำใส จืด เย็น ชาว มีท่าราบเรียบ น้ำรินรมย์
เอตถ ภควา ปาณียญจ ปิวิสฺสติ คตฺตานิ จ สีตฺติกริสฺสติ”ติ.

พระผู้มีพระภาคจักทรงดื่มน้ำในแม่น้ำนั้น แล้วจักทรงสร่งสนานพระองค์
ตติยมฺปิ โข ภควา อายุสมฺมุตฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท ปาณียํ ออาหาร
ปีปาลีโตสฺมิ อานนฺท ปิวิสฺสามิ”ติ.

แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ยั้งรับสั่งกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เธอจงช่วยนำ
น้ำดื่มมาให้เรา เรากระหาย จักดื่ม

“เอวํ ภาต”ติ โข อายุสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏฺิสฺสุตฺวา ปตฺตํ คเหตุวา เยน สา นทิกา
เตนุปลงฺกมิ.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค แล้วถือบาตรไปยังแม่น้ำนั้น

อถ โข สา นทิกา จกฺกจฺฉินฺหา ปรีตฺตา ลุฬิตา อาวีลา สนฺทมาณา อายุสมฺมุตฺเต อานนฺเท
อุปลงฺกมฺนฺเต อจฺฉา วิปฺปสฺนฺหา อนาวีลา สนฺทิตฺถ.

ครั้งนั้น แม่น้ำนั้นถูกล้อเกวียนหมดแล้ว มีน้ำน้อยชุนมัวไหลไปอยู่ เมื่อท่านพระอานนท์เข้าไป
ใกล้ก็ใสสะอาด ไม่ชุนมัว ไหลไปอยู่

อถ โข อายุสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตฺตํ วต โภ ตถาคตฺสฺส
มหิทฺธิ กตา มหานุภาวตา.

อญฺญหิ สา นทิกา จกฺกจฺฉินฺหา ปรีตฺตา ลุฬิตา อาวีลา สนฺทมาณา มยิ อุปลงฺกมฺนฺเต
อจฺฉา วิปฺปสฺนฺหา อนาวีลา สนฺทิตฺ”ติ.

ท่านพระอานนท์ ได้มีความดำริว่า น้ำอัศจรรย์หนอ เหตุไม่เคยเป็นมา เป็นแล้ว ความที่
พระตถาคตเป็นผู้มีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก แม่น้ำนี้ถูกล้อเกวียนหมดแล้ว มีน้ำน้อย ชุนมัว
ไหลไปอยู่ เมื่อเราเข้าไปใกล้ กลับใสสะอาด ไม่ชุนมัว ไหลไปอยู่.

กล่าวด้วยข้ออัศจรรย์ของพระผู้มีพระภาค

ปตฺเตน ปาณียํ อาทาย เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ;

ท่านพระอานนท์ตักน้ำมาด้วยบาตรแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

อุปลงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ภาต อพฺภุตฺตํ ภาต ตถาคตฺสฺส มหิทฺธิกตา
มหานุภาวตา.

ครั้งเข้าไปเฝ้าแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้ำอัศจรรย์ เหตุไม่เคยเป็นมา
เป็นแล้ว ความที่พระตถาคตเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก

อิทานิ सा ภาते नटिका जककज्चिन्हा प्रित्ता लुफिता आवीला सन्तमाना मयि उपसङ्गमन्ते
ते अज्जा विपसन्हा अनवीला सन्तित्थ.

เมื่อคืนนี้ แม่น้ำนั้นถูกล้อเกวียนบดแล้ว มีน้ำน้อย ชุ่นมัว ไหลไปอยู่ เมื่อข้าพระองค์เข้าไปใกล้ กลับใสสะอาด ไม่ชุ่นมัว ไหลไปอยู่

ปิวตุ ภควา ปาเนีย ปิวตุ สุคโต ปาเนีย”หฺติ.

ขอพระผู้มีพระภาคจงเสวยน้ำเถิด ขอพระสุคตจงเสวยน้ำเถิด

อถ โข ภควา ปาเนีย อปายี.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเสวยน้ำแล้ว.

ปุ๊กกุสมลลปุตตวตถุ

เรื่องปุ๊กกุสะ มัลลบุตร

๑๙๒. เตน โข ปน สมเยน ปุ๊กกุโส มลลปุตโต อาฬารสูส กาลามสูส สาวโก กุสินาราย ปาวุ อทธานมคคปปฏิปฺปนโน โหติ.

ก็สมัยนั้น โอรสเจ้ามัลลละนามว่า ปุ๊กกุสะ เป็นสาวกของอาฬารดาบสกาลามโคตร ออกจาก เมืองกุสินารา เดินทางไกลไปยังเมืองปาวา

อททสา โข ปุ๊กกุโส มลลปุตโต ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมี รุกฺขมฺมุเล นิสินฺหนํ.

ปุ๊กกุสมัลลบุตรได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่โคนไม้ต้นหนึ่ง

ทิสฺวา เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิฺวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสีทิ.

จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺนฺตํ นิสินฺหนํ โข ปุ๊กกุโส มลลปุตโต ภควนฺตํ เอตทวโจ “อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุตํ ฆนฺเต สนฺเตน วต ฆนฺเต ปพฺพชิตา วิหาเรณ วิหรนฺติ. ภูตฺตปฺพพฺ ฆนฺเต อาฬาริ กาลาโม อทธานมคคปปฏิปฺปนโน มคคา อุกกมฺม อวิทุเร อญฺญตรสฺมี รุกฺขมฺมุเล ทิวาวิหารํ นิสีทิ.

เมื่อโอรสเจ้ามัลลละนามว่าปุ๊กกุสะ นั่งเรียบร้อยแล้ว ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หน้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว พวกบรรพชิตย่อมนั่งด้วยวิหารธรรมอันสงบหนอ เรื่องเคยมีมาแล้ว อาฬารดาบสกาลามโคตร เดินทางไกล แวะออกจากหนทางหนึ่งพักกลางวันที่โคนไม้ต้นหนึ่ง ในที่ไม่ไกล

อถ โข ฆนฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสตาณี อาฬาริ กาลามิ นิสฺสาย นิสฺสาย อติกกมฺมึสุ.

ครั้งนั้นเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม ได้ผ่านอาฬารดาบสกาลามโคตร ติดกันไป

อถ โข ฆนฺเต อญฺญตรโร ปุริโส ตสฺส สกฺกฺสตถสฺส ปิฎฺฉิตो ปิฎฺฉิตो อาคจฺจนฺโต เยน อาฬาริ กาลาโม เตนฺอุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อาฬาริ กาลามิ เอตทวโจ ‘อปิ ฆนฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสตาณี อติกกนฺตานิ อททสา’ติ?

บุรุษคนหนึ่งซึ่งเดินทางตามหลังหมู่เกวียนมา เข้าไปหาอาฬารดาบส กาลามโคตร ถึงที่พัก ครั้นเข้าไปหาแล้วถามท่านอาฬารดาบสกาลามโคตรว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ท่านได้เห็นเกวียน ประมาณ ๕๐๐ เล่มผ่านไปบ้างหรือ ?

‘น โข อหิ อาวุโส อททส’หฺติ.

อ. ท่านผู้มีอายุ เรามิได้เห็น.

‘เกี ปน ฆนฺเต สทฺทํ อสุสึสึ’ติ?

บ. ก็ท่านไม่ได้ยินเสียงหรือ ?

‘น โข อหิ อาวุโส สหุติ อสุโสสิ’นติ.

เราไม่ได้ยิน.

‘กี ปน ภนฺเต สุตโต อโหสิ’ติ?

ท่านหลับหรือ ?

‘น โข อหิ อาวุโส สุตโต อโหสิ’นติ.

เรามีได้หลับ.

‘กี ปน ภนฺเต สญฺณี อโหสิ’ติ?

ท่านยังมีสัญญาอยู่หรือ ?

‘เอวมาวุโส’ติ.

อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

‘โส ตวํ ภนฺเต สญฺณี สมานุ ชาคโร ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสตาณี นิสฺสาย นิสฺสาย อติกฺกนฺตานิ
เนว อทฺทส น ปน สหุติ อสุโสสิ;

ท่านยังมีสัญญา ตื่นอยู่ ไม่ได้เห็นเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม ซึ่งผ่านตึตๆ กันไปและ
ไม่ได้ยินเสียง

อปฺสฺ เต ภนฺเต สงฺฆาภู รเชน โอกิณฺณา’ติ?

ก็ผ้าของท่านเประอะเปื้อนไปด้วยธุลีบ้างหรือ ?

‘เอวมาวุโส’ติ.

อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

อถ โข ภนฺเต ตสฺส ปุริสสฺส เอตทโหสิ ‘อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ สนฺเตน วต โภ
ปพฺพชิตา วิหารเณ วิหรนฺติ.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ลำดับนั้น บุรุษนั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า น้าอัศจรรย์หนอ เหตุไม่เคย
มีมา มีแล้ว พวกบรรพชิตย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันสงบหนอ

ยตฺร หิ นาม สญฺณี สมานุ ชาคโร ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสตาณี นิสฺสาย นิสฺสาย อติกฺกนฺตานิ
เนว ทกฺขติ น ปน สหุติ โสสุสตี’ติ! อาพาเร กาลาเม อุฬาริ ปสาทํ ปเวเทตฺวา ปกฺกามิ’ติ.

ตั้งที่ท่านผู้ยังมีสัญญา ตื่นอยู่ ไม่ได้เห็นเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม ซึ่งผ่านตึตๆ กันไป
และไม่ได้ยินเสียง บุรุษนั้นประกาศความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ในอาหารดาบสกาลามโคตรแล้วหลีกไป.

๑๙๓. “ติ กี มณฺณสิ ปฺุกฺกุส กตมํ นุ โข ทฺกฺกรตฺรํ วา ทฺรภิสฺสมภวตฺรํ วา

พระผู้มีพระภาคตรัสถามปุ่กกุสมัลลบุตรว่า ดูกรปุ่กกุสะ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไหน
ทั้งสองอย่างนี้ อย่างไหนจะทำได้ยากกว่ากัน หรือให้เกิดขึ้นได้ยากกว่ากัน

โย วา สญฺณี สมานุ ชาคโร ปญฺจมตฺตานิ สกฺกฺสตาณี นิสฺสาย นิสฺสาย อติกฺกนฺตานิ เนว
ปสฺเสยฺย น ปน สหุติ สฺญเณยฺย;

ผู้ยังมีสัญญา ตื่นอยู่ ไม่เห็นเกวียนประมาณ ๕๐๐ เล่ม ซึ่งผ่านตึตๆ กันไป และไม่ได้
ยินเสียง อย่างหนึ่ง

โย วา สญฺณี สมานุ ชาคโร เทเว วสุสฺนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต วิชฺชุลตาสฺสู นิจฺจรณฺตีสุ
อสฺนินฺยา ผลนฺตินฺยา เนว ปสฺเสยฺย น ปน สหุติ สฺญเณยฺยา’ติ?

ผู้ที่ยังมีสัญญา ตื่นอยู่ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ่าลันอยู่ ฟ่าผ่าอยู่ มิได้เห็นและ
ไม่ได้ยินเสียง อย่างหนึ่ง ?

“กัญหิ ภนฺเต กริสฺสนฺหิตฺติ ปญฺจ วา สกฺกฺสตาหิ ฉ วา สกฺกฺสตาหิ สดฺด วา สกฺกฺสตาหิ อญฺจ วา สกฺกฺสตาหิ นว วา สกฺกฺสตาหิ สกฺกฺสทสฺสํ วา สกฺกฺสตสทสฺสํ วา.

อถ โข เอตฺเตว ทฺถกฺรตฺรํ เจว ทฺถภิสฺสมภวตฺตฺรญฺจ โย สญฺญี สฺมาโน ชาคโร เทเว วสฺสฺนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต วิชฺชุลลตาสฺสุ นิจฺฉรณฺตีสุ อสฺนียา ผลนฺติยา เหนว ปสฺสเสยฺย น ปน สทฺทํ สุณฺเวยยา”ติ.

ปุกฺกุสํลลบุตฺตรกราบทฺฐลวํ ช้ําแต่พระองค์ผู้เจริญ เกวียน ๕๐๐ เล่ม ๖๐๐ เล่ม ๗๐๐ เล่ม ๘๐๐ เล่ม ๙๐๐ เล่ม ๑,๐๐๐ เล่ม ฯลฯ ๑๐๐,๐๐๐ เล่ม จักกระทำอะไรได้ ผู้ที่ยังมีสัญญาตั้งอยู่ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ มิได้เห็น และไม่ได้ยินเสียง อย่างนี้แหละ ทำได้ยากกว่า และให้เกิดขึ้นได้ยากกว่า.

“เอกมิตาหํ ปุกฺกุส สมยํ อาตุมายํ วิหฺรามิ ภูสาคารา.

ดูกรปุกฺกุสะ สมัยหนึ่ง เราอยู่ในโรงกระต๋องในเมืองอาตุมา

เตน โข ปน สมเยน เทเว วสฺสฺนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต วิชฺชุลลตาสฺสุ นิจฺฉรณฺตีสุ อสฺนียา ผลนฺติยา อวิทฺฐเร ภูสาคารสฺส ทฺเว กสฺสกา ภาตโร หตา จตฺตาโร จ พลิปฺพทา.

สมัยนั้นเมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ ชาวนาสองพี่น้อง และโคพลีพทสี่ตัวถูกสายฟ้าฟาด ในที่ใกล้โรงกระต๋อง

อถ โข ปุกฺกุส อาตุมาย มหาชนกาโย นิกฺขมิตฺวา เยน เต ทฺเว กสฺสกา ภาตโร หตา จตฺตาโร จ พลิปฺพทา เตนุปสงฺกมิ.

ลำดับนั้น หมู่มหาชนในเมืองอาตุมา พากันออกมา แล้วเข้าไปหาชาวนาสองพี่น้องนั้น และโคพลีพทสี่ตัว ซึ่งถูกสายฟ้าฟาด

เตน โข ปนาหํ ปุกฺกุส สมเยน ภูสาคารา นิกฺขมิตฺวา ภูสาคารทฺวาเร อพฺโภกาเส จงฺกมามี.

ดูกรปุกฺกุสะ สมัยนั้นเราออกจากโรงกระต๋อง จงกรมอยู่ที่แจ้ง ใกล้ประตูโรงกระต๋อง

อถ โข ปุกฺกุส อญฺญตโร ปุริโส ตมฺหา มหาชนกาโย เยนหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺหตฺติ อญฺจาสิ.

ครั้งนั้น บุรุษคนหนึ่ง ออกมาจากหมู่มหาชนนั้น เข้ามาหาเรา ครั้นเข้ามาหาแล้ว อภิวาทเราแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เอกมฺหตฺติ จิตฺติ โข อหํ ปุกฺกุส ตํ ปุริสํ เอตทโวจํ ‘กึ นฺหุ โข เอส อวฺสุโส มหาชนกาโย สนฺหิปติโต’ติ?

เราได้กล่าวกะบุรุษนั้นว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ หมู่มหาชนนั้นประชุมกันทำไมหนอ ?

‘อิทาหิ ภนฺเต เทเว วสฺสฺนฺเต เทเว คพฺคพายนฺเต วิชฺชุลลตาสฺสุ นิจฺฉรณฺตีสุ อสฺนียา ผลนฺติยา ทฺเว กสฺสกา ภาตโร หตา จตฺตาโร จ พลิปฺพทา. เอตฺเตโส มหาชนกาโย สนฺหิปติโต. ตฺวํ ปน ภนฺเต กว อโหสิ’ติ?

บ. ช้ําแต่ท่านผู้เจริญ เมื่อกันี้ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ ชาวนาสองพี่น้อง และโคพลีพทสี่ตัวถูกสายฟ้าฟาด หมู่มหาชนประชุมกัน เพราะเหตุนี้ ก็ท่านอยู่ในที่ไหนเล่า ?

‘อิเธว โข อหัง อวฺสุ อโหสิ’นฺติ.

‘กึ ปน ภาตฺเต อทฺทสา’ติ?

‘น โข อหัง อวฺสุ อทฺทส’นฺติ.

‘กึ ปน ภาตฺเต สทฺทํ อสฺโสสี’ติ?

‘น โข อหัง อวฺสุ สทฺทํ อสฺโสสี’นฺติ.

‘กึ ปน ภาตฺเต สุตฺโต อโหสิ’ติ?

‘น โข อหัง อวฺสุ สุตฺโต อโหสิ’นฺติ.

‘กึ ปน ภาตฺเต สญฺญี อโหสิ’ติ?

‘เอวมาวฺโส’ติ.

อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

‘โส ตวํ ภาตฺเต สญฺญี สมานโห ชาคโร เทเว วสฺสฺนฺเต เทเว คพคฺพายนฺเต วิชฺชุลลตาสุ
นิจฺฉรณฺตีสุ อสฺนินฺยา ผลนฺตฺติยา เหว อทฺทส น ปน สทฺทํ อสฺโสสี’ติ?

ก็ท่านยังมีสัญญา ตื่นอยู่ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ ไม่ได้เห็น
และไม่ได้ยินเสียงหรือ ?

“เอวมาวฺโส”ติ.

อย่างนั้น ท่านผู้มีอายุ.

‘อถ โข ปุกฺกุส ปุริสสฺส เอตทโหสิ ‘อจฺฉริยํ วต โภ อพฺภุตํ วต โภ สนฺเตน วต โภ
ปพฺพชิตา วิหาเรน วิหรนฺติ.

ดูกรปุกกุสะ ลำดับนั้น บุรุษนั้นได้มีความคิดอย่างนี้ว่า น่าอัศจรรย์หนอ เหตุไม่เคยมีมา
มีแล้ว พวกบรรพชิตย่อมอยู่ด้วยวิหารธรรมอันสงบหนอ

ยตร หิ นาม สญฺญี สมานโห ชาคโร เทเว วสฺสฺนฺเต เทเว คพคฺพายนฺเต วิชฺชุลลตาสุ
นิจฺฉรณฺตีสุ อสฺนินฺยา ผลนฺตฺติยา เหว ทกฺขติ น ปน สทฺทํ โสสฺสตี’ติ.

ดังที่ท่านผู้ยังมีสัญญา ตื่นอยู่ เมื่อฝนกำลังตก ตกอย่างหนัก ฟ้าลั่นอยู่ ฟ้าผ่าอยู่ ไม่ได้เห็น
และไม่ได้ยินเสียง

มยิ อุกฺขารํ ปสาทํ ปเวเตตฺวา มํ อภิวาเตตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามี’ติ.

บุรุษนั้นประกาศความเลื่อมใสอย่างยิ่งในเรา กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

ปุกกุสมัลลบุตร ประกาศตนเป็นพุทธมามกะ

เอวํ วุตฺเต ปุกฺกุโส มลฺลปฺตุโต ภาควนฺตํ เอตทโวจ “เอสาหัง ภาตฺเต โย เม อาฬารเ กาลาเม
ปสาโท ตํ มหาวาเต วา โอดฺฒนํมึ สึสมฺโสตาย วา นทฺติยา ปวาเหมมิ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ปุกกุสมัลลบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์โปรดความเลื่อมใสในอาฬารดาบส กาลามโคตร ลงในพายุใหญ่ หรือ
ลอยเสียในแม่น้ำมีกระแสอันเชี่ยว

อภิกฺกนฺตํ ภาตฺเต อภิกฺกนฺตํ ภาตฺเต!

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาซิดของพระองค์แจ่มแจ้งนัก

เสยยถาปี ภาหเต นิกุกุชชิตัง วา อุกุกุชเชยย ปฏิจจนนัง วา วิวเรยย มุฬุหสฺส วา มคฺคัง
อาจิกุชเชยย อนุทธาเร วา เตลปชฺชิตัง ธาเรยย ‘จกุกุมนุโต รูปานิ ทกุกุชชิตัง’ติ;

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ
เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้
ฉันใด

เอวมเมว โภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาลิโต.

พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยาย ฉันนั้นเหมือนกัน

เอสาหิ ภาหเต ภาควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมมยจ ภิกุกุสงฺฆมยจ. อุปาสกํ มํ ภาควา ธาเรตุ
อชฺชตคฺเค ปาณูปเต สรณํ คต”นฺติ.

ข้าพระองค์นี้ ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ ขอพระ
ผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุปาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป.

๑๙๔. อถ โข ปุกุกุโส มลฺลปฺตุโต อณฺเฏตริ ปุริสํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ ภาเณ สิํคิวัณฺณํ
ยฺคฺมมฺภุจํ ธารณียํ อาหารา”ติ.

ลำดับนั้น ปุกุกุสมัลลบุตรสั่งบุรุษคนหนึ่งว่า ดูกรพนาย ท่านจงช่วยนำผ้าเนื้อละเอียด
มีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงของเรามา

“เอวํ ภาหเต”ติ โข โส ปุริโส ปุกุกุสสฺส มลฺลปฺตุตฺตสฺส ปฏิสฺสุตฺวา ตํ สิํคิวัณฺณํ ยฺคฺมมฺภุจํ
ธารณียํ อาหาริ.

บุรุษนั้นรับคำปุกุกุสมัลลบุตรแล้ว นำผ้าเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงของเขา
มาแล้ว

อถ โข ปุกุกุโส มลฺลปฺตุโต ตํ สิํคิวัณฺณํ ยฺคฺมมฺภุจํ ธารณียํ ภาควโต อุปฺปาเมสิ “อิทํ ภาหเต
สิํคิวัณฺณํ ยฺคฺมมฺภุจํ ธารณียํ ตํ เม ภาควา ปฏิกุคฺคณฺหาตุ อนุกุมฺปิ อุปฺปาทายา”ติ.

ปุกุกุสมัลลบุตร จึงน้อมผ้าเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงนั้น เข้าไปถวายแด่
พระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ผ้าเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคินี้ เป็นผ้าทรง ขอพระ
ผู้มีพระภาคจงอาศัยความอนุเคราะห์ทรงรับผ้าเนื้อนั้นของข้าพระองค์เถิด

“เตน हि ปุกุกุสฺส เอเกน มํ อจฺฉาเทหิ เอเกน อานนฺท”นฺติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรปุกุกุสเถ ถ้าเช่นนั้นท่านจงให้เราครองผืนหนึ่ง ให้อานนทครอง
ผืนหนึ่ง เถิด

“เอวํ ภาหเต”ติ โข ปุกุกุโส มลฺลปฺตุโต ภาควโต ปฏิสฺสุตฺวา เอเกน ภาควนฺตํ อจฺฉาเทหิ เอเกน
อายสฺสมนฺตํ อานนฺทํ.

ปุกุกุสมัลลบุตรรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ยังพระผู้มีพระภาคให้ทรงครองผืนหนึ่ง
ให้ท่านพระอานนทครองผืนหนึ่ง

อถ โข ภาควา ปุกุกุสํ มลฺลปฺตุตํ ธมฺมิมยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สฺมาทเปสิ สฺมุตฺเตเชสิ
สฺมปทํเสสิ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังปุกกุสัลลบุตรให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้
รู้แจ้งด้วยธรรมีกถาแล้ว

อถ โข ปุกกุโส มลลปุตโต ภควตา ธมฺมिया กถาย สนฺทสฺสีโต สมทปิโต สมุตเตชิตโต
สมฺปหฺสีโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาทเตวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกุกามิ.

ปุกกุสัลลบุตร อันพระผู้มีพระภาคทรงให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้आจหาญ ให้รู้แจ้ง
ด้วยธรรมีกถาแล้ว ลุจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป.

๑๙๕. อถ โข आयสฺมา อานนฺโท อจิริปกกฺขเต ปุกกุเส มลลปุตเต ตํ สิงฺคิวนฺณํ ยุกฺมกฺกํ
ธารณียํ ภควโต กายํ อุปนฺนามลลิต.

ครั้งนั้น ท่านพระอานนทฺ์ เมื่อปุกกุสัลลบุตรหลีกไปแล้วไม่นาน ได้ห้อมคู้ผ้าเนื้อละเอียด
มีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงนั้น เข้าไปสู่พระกายของพระผู้มีพระภาค

ตํ ภควโต กายํ อุปนฺนามิตํ หตฺตจฺจิกํ วิย ชายตี.

ผ้าที่ท่านพระอานนทฺ์ห้อมเข้าไปสู่พระกายของพระผู้มีพระภาคนั้น ย่อมปรากฏดังถ่านไฟ
ที่ปราศจากเปลวฉะนั้น

อถ โข आयสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุตํ ฆนฺเต ยาว ปริสุทฺโธ
ฆนฺเต ตถาคตสฺส จวิวณฺโณ ปริโยทาโต.

ท่านพระอานนทฺ์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ น้าอัศจรรย์ เหตุไม่เคย
มีมาแล้ว พระฉวีวรรณของพระตถาคตบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่งนัก

อิทํ ฆนฺเต สิงฺคิวนฺณํ ยุกฺมกฺกํ ธารณียํ ภควโต กายํ อุปนฺนามิตํ หตฺตจฺจิกํ วิย ชายตี”ติ.

คู้ผ้าเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิ ซึ่งเป็นผ้าทรงนี้ ข้าพระองค์ห้อมเข้าไปสู่พระกายของพระผู้มี
พระภาค ย่อมปรากฏดังถ่านไฟที่ปราศจากเปลว.

“เอวเมตํ อานนฺท เอวเมตํ อานนฺท ทฺวิสุ กาลesu อติวิย ตถาคตสฺส กายो ปริสุทฺโธ โหติ
จวิวณฺโณ ปริโยทาโต.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ข้อนี้เป็นอย่างนั้น อานนทฺ์ ในกาลทั้งสอง กายของตถาคตย่อม
บริสุทธิ์ ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก

กตเมสุ ทฺวิสุ? กาลทั้งสองเป็นไหน ? คือ

ยถจฺจ อานนฺท รตฺตี ตถาคโต อนฺุตตฺรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพชฺฌติ ยถจฺจ รตฺตี อนฺุปาทีเสสาย
นิพฺพานธฺาตุยา ปรีนิพฺพายตี.

ในราตรีที่ตถาคตตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑ ในราตรีที่ตถาคตปรีนิพพานด้วยอน
ปาทีเสสนิพพานธฺาตุ ๑

อิเมสุ โข อานนฺท ทฺวิสุ กาลesu อติวิย ตถาคตสฺส กายो ปริสุทฺโธ โหติ จวิวณฺโณ
ปริโยทาโต.

ดูกรอานนทฺ์ ในกาลทั้งสองนี้แล กายของตถาคตย่อมบริสุทธิ์ ฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก

“อชฺช โข ปนฺานนฺท รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे กุสินารายํ อุพฺตตฺเน มลฺลนํ สาลวเน
อนฺุเตรเน ยมกฺกาลานํ ตถาคตสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสติ.

ดูกรอาณนที ในปัจฉิมยามแห่งราตรีวันนี้แล ความปรนิพพานของตถาคตจักมีในระหว่าง
ไม้สาละทั้งคู่ ในสาลวันอันเป็นที่แวะพักของมัลลกษัตริย์ทั้งหลาย ในเมืองกุสินารา

อายาฆานนุท เยน กกุธา นที เตนุปสงกมิสสามา”ติ.

มาไปกันเถิด อาณนที เราจักไปยังแม่น้ำกุกุธานที

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา อาณนโท ภควโต ปจฺจสฺสสฺส.

ท่านพระอาณนทีทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว.

สิงคิวนฺณํ ยุกฺคฺมกฺกํ ปุกฺกุโส อภิหารยิ

เตน อจฺฉาติโต สตฺธา เหมวณฺโณ อโสภณฺธาติ.

ปุกกุสะหน้าผ้าเนื้อละเอียดมีสีดั่งทองสิงคิเข้าไปถวาย

พระศาสดาทรงครองคู่นั้นแล้ว มีพระวรรณะดั่งทอง งดงามแล้ว

กถาวาดด้วยการเสด็จไปสู่กุกุธานที

๑๙๖. อถ โข ภควา มหฺตา ภิกฺขุสงฺฆเณ สทุธี เยน กกุธา นที เตนุปสงกมิ อฺปสงกมิตฺวา
กกุธํ นที อชฺโณคาเหตฺวา นฺหตฺวา จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน อมฺพวนํ เตนุปสงกมิ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จไปยังแม่น้ำกุกุธานที ครั้นแล้ว
เสด็จลงสู่แม่น้ำกุกุธานที ทรงทรงสนานแล้ว เสวยแล้ว เสด็จขึ้น เสด็จไปยังอัมพวัน

อุปสงกมิตฺวา อายสฺมฺนฺตํ จฺนฺทกํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ จฺนฺทก จตฺตคฺคฺณํ สงฺฆาภู
ปญฺญเปหิ กิลนฺโตสฺมิ จฺนฺทก นิปชฺชิสฺสามิ”ติ.

ตรัสเรียกท่านพระจุนทกะมารับสั่งว่า ดูกร จุนทกะ เธอจงช่วยปูผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็นสี่ชั้น
ให้เรา เราเหน็ดเหนื่อยนัก จักนอนพัก

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา จฺนฺทโก ภควโต ปฏฺิสฺสุตฺวา จตฺตคฺคฺณํ สงฺฆาภู ปญฺญเปสิ.

ท่านพระจุนทกะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ปูผ้าสังฆาฏิ ซ้อนกันเป็นสี่ชั้น

อถ โข ภควา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ปาเท ปาทำ อจฺจาธาย สโต สมฺปชานो
อฺภูจฺฉานสฺสณฺณํ มนสิกริตฺวา.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จสีหไสยา โดยพระปรัสเปื้องขวา ทรงซ้อนพระบาท
เหลื่อมพระบาท มีพระสติสัมปชัญญะ ทรงมนสิการอุฏฐานัสถัญญา

อายสฺมา ปน จฺนฺทโก ตตฺถเวว ภควโต ปุรโต นิสฺสีทิ.

ส่วนท่านพระจุนทกะนั่งเฝ้าอยู่เบื้องพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาค ในที่นั้นแหละ.

คณฺตฺวาน พุทฺโธ นทิกํ กกุธํ โฉทกํ สาทฺตุทกํ วิปฺปสฺนหนํ

โธคาหิ สตฺธา อกิลนฺตฺรุโป ตถาคโต อปฺปปฏิโม จ โลเก.

พระพุทธเจ้าผู้ศาสดา ผู้พระตถาคต หาผู้เปรียบมิได้ในโลก ทรงเหน็ดเหนื่อย

เสด็จถึงแม่น้ำกุกุธานที มีน้ำใส จืด สะอาด

นฺหาตฺวา จ ปิวิตฺวา จฺนฺตาริ สตฺธา ปุรฺกฺขโต ภิกฺขุคณฺสฺส มชฺเฌ

วตฺตา ปวตฺตา ภควา อิธ ธมฺเม อฺปาคมิ อมฺพวนํ มฺहेสิ.

เสด็จลงแล้ว ทรงทรงสนานและเสวยน้ำแล้ว อันหมู่ภิกษุแวดล้อม เสด็จไปในท่ามกลาง

พระผู้มีพระภาคผู้ศาสดาทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่
ทรงเป็นไปในธรรมนี้เสด็จถึงอัมพวันแล้ว

อามนตยิ จุหนกั นาม ภิกขุ จตุคฺคณั สฺนฺธร เม นิปชฺชั
โส โจทีโต ภาวิตฺเตน จุหนโ
นิปชฺชิ สตฺธา อกิลนฺตรูปุ จุหนโปิ ตตฺถ ปมุเช นิสฺสึตี.

รับสั่งกะภิกษุนามจุหนกัว่า เธอจงช่วยปู้ผ้าสังฆาฏิซ้อนกันเป็นสี่ชั้นให้เรา
เราจะนอน พระจุหนกันั้น อันพระผู้มีพระภาคผู้บรมพระองค์ ทรงเดือนแล้ว
รับปู้ผ้าสังฆาฏิพับเป็นสี่ชั้นถวาย พระศาสดาทรงบรรทมแล้ว หายเหน็ดเหนื่อย
ฝ่ายพระจุหนกันั่งเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์ในที่นั้น.

กถาว่าด้วยบิณฑบาต ๒ คราวที่มีผลมาก

๑๙๗. อถ โข ภควา อายุสมนฺตึ อานนฺทึ อามนฺเตสิ “สียา โข ปนानนฺท จุหนฺตฺส
กมฺมารปฺตฺตฺส โกจิ วิปฺปฏิสาร์ อุปฺปาเทยฺย ‘ตฺสฺส เต อาวุโส จุหนฺท อลาภา ตฺสฺส เต ทฺลฺลทฺธึ
ยฺสฺส เต ตถาคโต ปจฺฉิมึ ปิณฺทปาตึ ปริภุชฺชิตฺวา ปรินิพฺพุโต’ตี.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนท์มารับสั่งว่า ดูกรอานนท์ บางทีใครๆ
จะทำความร้อใจให้เกิดแก่นายจุหนกัมารบุตรว่า ดูกรนายจุหนกั มีใช้ลาภของท่าน ท่านได้
ไม่ดีแล้ว ที่พระตถาคตเสวยบิณฑบาตของท่านเป็นครั้งสุดท้าย เสด็จปรินิพพานแล้ว ดังนี้

จุหนฺตฺส อานนฺท กมฺมารปฺตฺตฺส เอวึ วิปฺปฏิสาร์ ปฏฺวิเนตฺตฺส ‘ตฺสฺส เต อาวุโส จุหนฺท
ลาภา ตฺสฺส เต สฺลฺลทฺธึ ยฺสฺส เต ตถาคโต ปจฺฉิมึ ปิณฺทปาตึ ปริภุชฺชิตฺวา ปรินิพฺพุโต.

เธอพึงช่วยบรรเทาความร้อใจของนายจุหนกัมารบุตรเสียอย่างนี้ว่า ดูกรนายจุหนกั เป็น
ลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่พระตถาคตเสวยบิณฑบาตของท่านเป็นครั้งสุดท้าย เสด็จปรินิพพาน
แล้ว

สมฺมุขา เมตฺติ อาวุโส จุหนฺท ภควโต สุตฺติ สมฺมุขา ปฏฺกคฺคหิตฺ— ทฺเว เม ปิณฺทปาตา สมฺสมฺผลา
สมฺวิปากา อติวีย อญฺเณหิ ปิณฺทปาเตหิ มหฺปฺผลตรา จ มหานิสฺสตรา จ.

เรื่องนี้เราได้ฟังมา ได้รับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า บิณฑบาตสองคราวนี้ มีผล
เสมอๆ กัน มีวิบากเสมอๆ กัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์ใหญ่กว่าบิณฑบาตอื่นๆ ยิ่งนัก
กตเม ทฺเว?

บิณฑบาตสองคราวเป็นไหน ? คือ

ยญจ ปิณฺทปาตึ ปริภุชฺชิตฺวา ตถาคโต อนฺตฺตฺรึ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุชฺฌตี
ตถาคตฺเสวยบิณฑบาตฺไต่แล้ว ตฺรึสฺรูอนฺตฺตรสฺมาสมฺโพธิญฺญาน อย่างหนึ่ง

ยญจ ปิณฺทปาตึ ปริภุชฺชิตฺวา ตถาคโต อนฺปาทิสฺสาย นิพฺพานธาตฺยา ปรินิพฺพายตี.
ตถาคตฺเสวยบิณฑบาตฺไต่แล้ว เสด็จปรินิพพานด้วยอนฺปาทิสฺสนิพพานธาตฺ อย่างหนึ่ง

อิเม ทฺเว ปิณฺทปาตา สมฺสมฺผลา สมฺวิปากา อติวีย อญฺเณหิ ปิณฺทปาเตหิ มหฺปฺผลตรา จ
มหานิสฺสตรา จ.

บิณฑบาตสองคราวนี้ มีผลเสมอๆ กัน มีวิบากเสมอๆ กัน มีผลใหญ่กว่า มีอานิสงส์ใหญ่กว่า บิณฑบาตอื่นๆ ยิ่งนัก

อายุสั้วตตหนักิ อายสมตดา จุหนุเทน กมุมารปุตเตน กมุम्मึ อุกุจิตติ วณฺณสั้วตตหนักิ อายสมตดา จุหนุเทน กมุมารปุตเตน กมุम्मึ อุกุจิตติ สุขสั้วตตหนักิ อายสมตดา จุหนุเทน กมุมารปุตเตน กมุम्मึ อุกุจิตติ ยสสั้วตตหนักิ อายสมตดา จุหนุเทน กมุมารปุตเตน กมุम्मึ อุกุจิตติ สคฺคสั้วตตหนักิ อายสมตดา จุหนุเทน กมุมารปุตเตน กมุम्मึ อุกุจิตติ อาธิปเตยฺยสั้วตตหนักิ อายสมตดา จุหนุเทน กมุมารปุตเตน กมุम्मึ อุกุจิตติ’หนฺติ.

กรรมที่นายจุนท์กัมมารบุตรก่อสร้างแล้ว เป็นไปเพื่ออายุ ... เป็นไปเพื่อวรรณะ ... เป็นไปเพื่อความสุข ... เป็นไปเพื่อยศ ... เป็นไปเพื่อสวรรค์ ... เป็นไปเพื่อความยิ่งใหญ่ยิ่ง จุหนุทสฺส อานนุท กมุมารปุตตสฺส เอวํ วิปฺปฏฺฐิสารุ ปฏฺฐิวินตพฺโพ’ติ. ดูกรอานนทฺ เธอพึงช่วยบรรเทาความร้อใจของนายจุนท์กัมมารบุตรเสียด้วยประการฉะนี้.

ภถวถัด้วยพุททอุทธาน

อถ โช ภคฺวา เอตมตถถั วิทิตฺวา ตายั เวลายั อิมั อุทธานั อุทธานลล-
ลถัตบั้นั พระผู้มีพระภคทรวงทราบความนั้นแล้ว ทรวงเปล่งพระอุทธานนี้ ในเวลานั้นนัว่า
“ททโต ปุณฺณั ปวทฺตติ สัยมโต เวรึ น จัยติ.
กุสลล จ ชหถติ ปापกั รากทอสโมหกุชยา สนิพฺพุโต’ติ.
บุญยอมเจริญแก่ผู้ให้ เวรยอมไม่ก่อแก่ผู้สัารวมอยู่
คนฉลาดเทียว ย่อมละกรรมอันลามก เขาตบสนิทแล้ว เพราะระคะ โทสะ โมหะ ลั้ไป.
จตุตฺถธอ ภถนวารุ
จบภถนวารที่ลั.

ยมกสาลา

เสตถิจไปยงคฺวงไม้สาละทงคฺค

๑๙๘. อถ โช ภคฺวา อายสมนฺตั อานนุทํ อามนฺเตลล “อายาฆานนุท เยน หิรณฺณวตติยานทียา ปาริมั ตีรึ เยน กุสินารา อุพวตตนั มลลานั สาลวณั เตนุปสงกมิสสามา”ติ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภคสังกะท่านพระอานนทฺว่า ดูกรอานนทฺ มาไปกั้นถิด เรากจไปยงฝังโน้หนแห่งแม่น้ำหิรณฺณวดีเมืองกุสินารา และสาลวันอันเป็นที่แวะพักแห่งพวกเจ้ามัลละ

“เอวํ ภนฺเต”ติ โช อายสมมา อานนุทอ ภคฺวโต ปจจสฺสลลล.

ท่านพระอานนทฺทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภคแล้ว

อถ โช ภคฺวา มหตธา ภิกุชฺสงฺเขน สทฺธิ เยน หิรณฺณวตติยานทียา ปาริมั ตีรึ เยน กุสินารา อุพวตตนั มลลานั สาลวณั เตนุปสงกมิ.

ลถัตบั้นัพระผู้มีพระภคพร้อมด้วยภิกุชฺสงฺขหฺมุใหญ่ เสตถิจไปยงฝังโน้หนแห่งแม่น้ำหิรณฺณวดีเมืองกุสินารา และสาลวันอันเป็นที่แวะพักแห่งพวกเจ้ามัลละ

อุปสงกมิตฺวา อายสมนฺตั อานนุทํ อามนฺเตลล “อิงฆ เม ตฺวึ อานนุท อนฺตเรณ ยมกสาลานั อุตฺตรลลลล กั มณฺจกั ปณฺณเปหิ กิลนฺโตสฺสมิ อานนุท นิปชฺชิสฺสามิ”ติ.

ครั้นแล้วรับสั่งกะท่านพระอาหนนท์ว่า ดูกรอาหนนท์ เธอจงช่วยตั้งเตียงให้เราหันศีรษะไปทางทิศอุดร ระหว่างไม้สาละทั้งคู่ เราเห็นดเห็น้อยแล้ว จักนอน

“เอวี่ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา อาหนนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อนฺตเรณ ยมกสาลานํ อุตฺตรสีสํกมญฺจกั ปณฺณเปสิ.

ท่านพระอาหนนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ตั้งเตียงหันพระเศียรไปทางทิศอุดรระหว่างไม้สาละทั้งคู่

อถ โข ภควา ทกฺขิณฺเณ ปสฺสฺเสน สีหเสยฺยํ กบฺเปสิ ปาเท ปาทำ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน.

พระผู้มีพระภาคทรงสำเร็จสีหไสยาโดยพระปรัสเบื้องขวา ทรงช้อนพระบาทเหลื่อมพระบาท มีพระสติสัมปชัญญะ.

กถาวาด้วยการบูชาพระตถาคต

เตน โข ปน สมเยน ยมกสาลา สพฺพผลิผลุลลา โหนฺติ อกาลปฺปุเฬหิ.

สมัยนั้น ไม้สาละทั้งคู่ เผล็ดดอกสะพรั่งนอกฤดูกาล

เต ตถาคตสฺส สรีริ โอภิรฺนฺติ อชฺโฌกิรฺนฺติ อภิปฺปกิรฺนฺติ ตถาคตสฺส ปุชาย.

ดอกไม้เหล่านั้นร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชา

ทิพฺพานิปี มนฺทารวฺปุผานิ อนฺตลิกฺขา ปตฺนฺติ ตานิ ตถาคตสฺส สรีริ โอภิรฺนฺติ อชฺโฌกิรฺนฺติ อภิปฺปกิรฺนฺติ ตถาคตสฺส ปุชาย.

แม้ดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ก็ตกลงมาจากอากาศ ดอกมณฑารพเหล่านั้น ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชา

ทิพฺพานิปี จนฺทจฺจนฺณานิ อนฺตลิกฺขา ปตฺนฺติ ตานิ ตถาคตสฺส สรีริ โอภิรฺนฺติ อชฺโฌกิรฺนฺติ อภิปฺปกิรฺนฺติ ตถาคตสฺส ปุชาย.

แม้จุนแห่งจันทอันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ จุนแห่งจันทเหล่านั้น ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังพระสรีระของพระตถาคตเพื่อบูชา

ทิพฺพานิปี ตูริยานิ อนฺตลิกฺখে วชฺชนฺติ ตถาคตสฺส ปุชาย.

ดนตรีอันเป็นทิพย์เล่าก็ระโคมอยู่ในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต

ทิพฺพานิปี สงฺคีตานิ อนฺตลิกฺখে วตฺตฺนฺติ ตถาคตสฺส ปุชาย.

แม้สังคีตอันเป็นทิพย์ก็เป็นไปในอากาศ เพื่อบูชาพระตถาคต.

๑๙๙. อถ โข ภควา อายสฺมณฺโฑ อาหนนฺทํ อามนฺเตสิ “สพฺพผลิผลุลลา โข อาหนนฺท ยมกสาลา อกาลปฺปุเฬหิ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอาหนนท์มารับสั่งว่า ดูกรอาหนนท์ ไม้สาละทั้งคู่ เผล็ดดอกบานสะพรั่งนอกฤดูกาล

เต ตถาคตสฺส สรีริ โอภิรฺนฺติ อชฺโฌกิรฺนฺติ อภิปฺปกิรฺนฺติ ตถาคตสฺส ปุชาย.

ร่วงหล่นโปรยปรายลงยังสรีระของตถาคตเพื่อบูชา

ทิพพานิปี มนุทรวปฺพานิ อนฺตลิกฺขา ปตฺนฺติ ตานิ ตถาคตฺสฺส สรฺรํ โอยฺกิรฺนฺติ
อชฺโฌกิรฺนฺติ อภิปฺปกิรฺนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย.

แม้ดอกมณฑารพอันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ ดอกมณฑารพเหล่านั้น ร่วงหล่น
ไปรยปรายลงยังสระของตถาคตเพื่อบูชา

ทิพพานิปี จนฺทณฺจฺจนฺยานิ อนฺตลิกฺขา ปตฺนฺติ ตานิ ตถาคตฺสฺส สรฺรํ โอยฺกิรฺนฺติ อชฺโฌกิรฺนฺติ
อภิปฺปกิรฺนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย.

แม้จุนแห่งจันทน์อันเป็นของทิพย์ ก็ตกลงมาจากอากาศ จุนแห่งจันทน์เหล่านั้น ร่วงหล่น
ไปรยปรายลงยังสระของตถาคตเพื่อบูชา

ทิพพานิปี ตฺวาริยานิ อนฺตลิกฺเข วชฺชนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย.

ดนตรีอันเป็นทิพย์เล่าก็ระโคมอยู่ในอากาศ เพื่อบูชาตถาคต

ทิพพานิปี สงฺคีตานิ อนฺตลิกฺเข วตฺตฺนฺติ ตถาคตฺสฺส ปุชฺชาย.

แม้สังคีตอันเป็นทิพย์ก็เป็นไปในอากาศ เพื่อบูชาตถาคต

น โข อานนฺทฺ เอตฺตาวตฺตา ตถาคโต สกฺกโต วา โหติ ครุฑโต วา มานีโต วา ปุชฺชิตฺโต วา
อปจฺจิตฺโต วา.

ดูกรอานนท์ ตถาคตจะชื่อว่าอันบริษัทสักการะ เคารพ นับถือ บูชา นอบน้อม ด้วยเครื่อง
สักการะประมาณเท่านี้ หามิได้

โย โข อานนฺทฺ ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี วา อุปาสาโก วา อุปาสิกา วา ธมฺมานุสมฺมปฺปฏฺธิปฺนฺโน
วิหฺรติ สามิจิปปฏฺธิปฺนฺโน อฺนุสมฺมจฺจาริ โส ตถาคตํ สกฺกโรติ ครุฑโรติ มานีโรติ ปุชฺชติ อปจฺยติ
ปรมา ย ปุชฺชาย.

ผู้ใดแล จะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก หรืออุบาสิกาก็ตาม เป็นผู้ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม
ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นย่อมชื่อว่าสักการะ เคารพ นับถือ บูชาตถาคตด้วยการบูชา
อย่างยอด

ตสฺมาติหานนฺทฺ ธมฺมานุสมฺมปฺปฏฺธิปฺนฺนา วิหฺริสฺสาม สามิจิปปฏฺธิปฺนฺนา อฺนุสมฺมจฺจาริโนติ.
เอวณฺหิ โว อานนฺทฺ ลิกฺขิตพฺพ”นฺติ.

เพราะเหตุนั้นแหละอานนท์ พวกเขาพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบ ประพฤติตามธรรมอยู่ ดังนี้.

อุปวาณตเถโร

เรื่องพระอุปวาณเถระ

๒๐๐. เตน โข ปน สมเยน आयสฺมา อุปวาณ ภาควโต ปุโรโต จิตฺโต โหติ ภาควนฺตํ พิชฺยมาโน.

สมัยนั้น ท่านพระอุปวาณะยืนถวายงานพัดพระผู้มีพระภาคเฉพาะพระพักตร์

อถ โข ภาควา आयสฺมณฺตํ อุปวาณํ อปสาเรสิ “อเปหิ ภิกฺขุ มา เม ปุโรโต อญฺจาสี”ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านพระอุปวาณะว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืน
ตรงหน้าเรา

อด โข อายสุมโต อานนทสสุ เอตทโหสิ “อัย โข อายสุมา อุปวาณเณ ที่ฆรตตัม ภควโต อุปฏจาโก สหติกาจโร สมีปะจारी.

ท่านพระอานนท์ได้มีความดำริว่า ท่านอุปัฏฐากรูปนี้เป็นอุปัฏฐากรายที่อยู่ใกล้ชิดพระผู้มีพระภาคมาช้านาน

อด จ ปน ภควา ปจจิมเ กาลเ อายสุมหนตัม อุปวาณเณ อปสาเรติ ‘อเปหิ ภิกขุ มา เม ปุรโต อฏฐาสี’ติ.

ก็แล เมื่อเป็นเช่นนั้น ในกาลครั้งสุดท้าย พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านอุปัฏฐากรายว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา ดังนี้

โก หนุ โข เหตุ โก ปจจโย ยัม ภควา อายสุมหนตัม อุปวาณเณ อปสาเรติ ‘อเปหิ ภิกขุ มา เม ปุรโต อฏฐาสี’ติ?

อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ให้พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านอุปัฏฐากรายว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา ?

อด โข อายสุมา อานนโท ภควนตัม เอตทโวจ ‘อัย ภนเต อายสุมา อุปวาณเณ ที่ฆรตตัม ภควโต อุปฏจาโก สหติกาจโร สมีปะจारी.

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านอุปัฏฐากรูปนี้เป็นอุปัฏฐากรายที่อยู่ใกล้ชิดพระผู้มีพระภาคมาช้านาน

อด จ ปน ภควา ปจจิมเ กาลเ อายสุมหนตัม อุปวาณเณ อปสาเรติ “อเปหิ ภิกขุ มา เม ปุรโต อฏฐาสี”ติ.

ก็แลเมื่อเป็นเช่นนั้น ในกาลครั้งสุดท้าย พระผู้มีพระภาคยังทรงขับท่านอุปัฏฐากรายว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา ดังนี้

โก หนุ โข ภนเต เหตุ โก ปจจโย ยัม ภควา อายสุมหนตัม อุปวาณเณ อปสาเรติ “อเปหิ ภิกขุ มา เม ปุรโต อฏฐาสี”ติ?

อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ให้พระผู้มีพระภาคทรงขับท่านอุปัฏฐากรายว่า ดูกรภิกษุ เธอจงหลีกไป อย่ายืนตรงหน้าเรา ?

“เยภุยกเขน อานนท ทสสุ โลกธาดุสสุ เทวตา สหนิปัตติตา ตถาคตัม ทสสนาย.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ เทวดาในหมื่นโลกธาตุมาประชุมกันโดยมาก เพื่อจะเห็นตถาคต

ยาวตา อานนท กุสินารา อุปวัตตณัม มลลันถัม สาลวันถัม สมนุตโต ทูวาทส โยชนานิ นตถิ โส ปเทโส วาลคคโกภินิธุทนมตโตปิ มหเสกขาทิ เทวตาทิ อปฺมุญเณ.

เมืองกุสินารา สาลวัน อันเป็นที่แหว่พักแห่งพวกเจ้ามัลลสะเพียงเท่าใด โดยรอบถึง ๑๒ โยชน์ ตลอดที่เพียงเท่านั้น จะหาประเทศแม้มาตราว่าเป็นที่จรดลงแห่งปลายชนทราย อันเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ ไม่ถูกต้องแล้ว มิได้มี

เทวตา อานนท อุชฺฌายนฺติ ‘ทูรา จ วตมฺห อาคตา ตถาคตัม ทสสนาย.

พวกเทวดายกโทษอยู่ว่า พวกเรามาแต่ที่ไกลเพื่อจะเห็นพระตถาคต

กทาจิ กรหจิ ตถาคตา โลเก อุปปชชนติ อรหุโต สมฺมาสมฺพุทฺธา.
พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะเสด็จอุบัติในโลก ในบางครั้งบางคราว
อชฺเชว รตติยา ปจฺฉิเม ยามे ตถาคตสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี.
ในปัจจุบันยามแห่งราตรีในวันนี้แหละ พระตถาคตจักปรินิพพาน
อยลฺยจ มหฺสกุโข ภิกฺขุ ภควโต ปุโรโต จิตฺโต โอวาเรฺหฺโต น มยํ ลภาม ปจฺฉิเม กาเล
ตถาคตํ ทสฺสนายา””ติ.

ก็ภิกษุผู้มีศักดิ์ใหญ่รูปนี้ ยืนบังอยู่เบื้องพระพักตร์พระผู้มีพระภาค พวกเราจะไม่ได้เห็น
พระตถาคตในกาลเป็นครั้งสุดท้าย

๒๐๑. “กถิ ภูตา ปน ภาฺนเต ภาควา เทวตา มนสิกรโธตี””ติ ?

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พวกเทวดาเป็นอย่างไร กระทำอะไรไว้ในใจ ?

“สนฺตानนฺท เทวตา อากาเส ปถวีสญฺญินิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ
ฉินฺนปาทํ ปตฺตนฺติ อวฏฺฏนฺติ วิวฏฺฏนฺติ ‘อติชิปปิ ภาควา ปรีนิพฺพายิสฺสตี อติชิปปิ สฺสุโต ปรีนิพฺพา
ยิสฺสตี อติชิปปิ จกฺขุ โลเก อนฺตรธา ยิสฺสตี’”ติ.

มีอยู่ อานนท์ เทวดาบางพวกสำคัญอากาศว่าเป็นแผ่นดิน สยายผม ประคองแขนทั้งสอง
คร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดุจมีเท้าอันขาด แล้วรำพันว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จ
ปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสฺสุดจะเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกจักอันตรธาน
เสียเร็วนัก ดังนี้

“สนฺตानนฺท เทวตา ปถวียํ ปถวีสญฺญินิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ
ฉินฺนปาทํ ปตฺตนฺติ อวฏฺฏนฺติ วิวฏฺฏนฺติ ‘อติชิปปิ ภาควา ปรีนิพฺพายิสฺสตี อติชิปปิ สฺสุโต ปรีนิพฺพา
ยิสฺสตี อติชิปปิ จกฺขุ โลเก อนฺตรธา ยิสฺสตี’””ติ.

เทวดาบางพวกสำคัญแผ่นดินว่าเป็นแผ่นดิน สยายผม ประคองแขนทั้งสอง คร่ำครวญอยู่
ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดุจมีเท้าอันขาด แล้วรำพันว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก
พระสฺสุดจักเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกจักอันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้

“ยา ปน ตา เทวตา วีตราคา ตา สตา สมฺปชานา อธิวาเสฺนติ ‘อฺนิจฺจา สงฺขารา ตํ กุเตตฺถ
ลพฺภา’”ติ.

ส่วนเทวดาพวกที่ปราศจากราคะแล้ว มีสติสัมปชัญญะ อดกลั้นโดยธรรมสังเวชว่า สังขาร
ทั้งหลายไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน.

จตุสฺสเวชนียญฺจานานิ

กถาวาด้วยสังเวชนียสถาน

๒๐๒. “ปุพฺเพ ภาฺนเต ทิสาสฺ วสฺสํ วุฏฺฐา ภิกฺขุ อาคจฺจนฺติ ตถาคตํ ทสฺสนาย.

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อก่อนพวกภิกษุผู้อยู่จำพรรษาในทิศทั้งหลายย่อมนมาเพื่อเฝ้าพระ
ตถาคต

เต มยํ ลภาม มโนภาวนีเย ภิกฺขุ ทสฺสนาย ลภาม ปยิริปาสนาย.

พวกข้าพระองค์ย่อมนได้เห็น ได้เข้าไปนั่งใกล้ภิกษุเหล่านั้นผู้ให้เจริญใจ

ภควโต ปน มยั ภนฺเต อจฺเจน น ลภิสฺสาม มโนภาวนีเย ภิกฺขุ ทสฺสนาย น ลภิสฺสาม
ปยิรฺปาสนายา”ติ.

ก็โดยกาลล่วงไปแห่งพระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์จักไม่ได้เห็น ไม่ได้เข้าไปนั่งใกล้พวกภิกษุ
ผู้ให้เจริญใจ.

“จตุตตาริมาหิ อานนฺท สทฺธสฺส กุลปฺุตตสฺส ทสฺสนียานิ สัเวชนียานิ จานานิ.
ดูกรอานนท์ สังเวชนียสถาน ๔ แห่งเหล่านี้ เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา
กตมาหิ จตุตตาริ?

สังเวชนียสถาน ๔ แห่ง เป็นไหน ? คือ

‘อิธ ตถาคโต ชาโต’ติ อานนฺท สทฺธสฺส กุลปฺุตตสฺส ทสฺสนียํ สัเวชนียํ จานํ.

๑. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคต
ประสูติในที่นี้.

‘อิธ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโ’ติ อานนฺท สทฺธสฺส กุลปฺุตตสฺส ทสฺสนียํ
สัเวชนียํ จานํ.

๒. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคต
ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้.

‘อิธ ตถาคเตน อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติต’นฺติ อานนฺท สทฺธสฺส กุลปฺุตตสฺส ทสฺสนียํ
สัเวชนียํ จานํ.

๓. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคต
ทรงยังอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้.

‘อิธ ตถาคโต อนุปาทิสฺสาย นิพฺพานธาดุยา ปรีนิพฺพุโต’ติ อานนฺท สทฺธสฺส กุลปฺุตตสฺส
ทสฺสนียํ สัเวชนียํ จานํ.

๔. สังเวชนียสถานอันเป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธาด้วยมาตามระลึกว่า พระตถาคต
เสด็จปรินิพพานแล้วด้วยอนุปาทิสสนิพพานธาตุในที่นี้

อิมานิ โข อานนฺท จตุตตาริ สทฺธสฺส กุลปฺุตตสฺส ทสฺสนียานิ สัเวชนียานิ จานานิ.

สังเวชนียสถาน ๔ แห่งนี้แล เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา.

“อาคมิสฺสนฺติ โข อานนฺท สทฺธา ภิกฺขุ ภิกฺขุณีเย อุปาสกกา อุปาสิกาโย ‘อิธ ตถาคโต
ชาโต’ติปิ

ดูกรอานนท์ ภิกษุ ภิกษุณี อุปาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า พระตถาคตประสูติ
ในที่นี้ก็ดี

‘อิธ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโ’ติปิ

พระตถาคตตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ก็ดี

‘อิธ ตถาคเตน อนุตฺตรํ ฌมฺมจกฺกํ ปวตฺติต’นฺติปิ

พระตถาคตทรงยังอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปในที่นี้ก็ดี

‘อิธ ตถาคโต อนุปาทิสฺสาย นิพฺพานธาดุยา ปรีนิพฺพุโต’ติปิ.

พระตถาคตเสด็จปริณิพพานแล้วด้วยอนุปาติเสสนิพพานธาตุในที่นี้ก็ดี

เย ที เกจิ อานนท เจตียจาริก อากิณฺฑนฺตทา ปสนฺนจิตฺตทา กาลงฺกริสฺสนฺติ สพฺเพ เต กายสฺส
ภททา ปรี มรณา สุกฺตี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชิสฺสนฺตี”ติ.

ก็ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เทียวจาริกไปยังเจตีย์ มีจิตเลื่อมใสแล้ว จักทำกาละลง ชนเหล่านั้น
ทั้งหมดเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์.

อานนทปุจฉาภา

การปฏิบัติในมาตุคาม การปฏิบัติในพระพุทธรูป

๒๐๓. “กถํ มยํ ภนฺเต มาตุคฺคาเม ปฏิปชฺชามา”ติ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์จะพึงปฏิบัติในมาตุคามอย่างไร ?

“อทสฺสหนํ อานนฺทา”ติ.

ไม่มอง อานนท์.

“ทสฺสเน ภควา สติ กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพ”นฺติ?

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เมื่อต้องมอง จะพึงปฏิบัติอย่างไร ?

“อนาลาโป อานนฺทา”ติ

ไม่เจรจา อานนท์.

“อาลปฺนฺเตน ปน ภนฺเต กถํ ปฏิปชฺชิตพฺพ”นฺติ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อต้องเจรจา จะพึงปฏิบัติอย่างไร ?

“สติ อานนฺท อุปฺภูจฺจาเปตพฺพา”ติ.

พึงตั้งสติไว้ อานนท์.

๒๐๔. “กถํ มยํ ภนฺเต ตถาคตสฺส สรีเร ปฏิปชฺชามา”ติ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์จะพึงปฏิบัติในพระสรีระของพระตถาคตอย่างไร ?

“อพฺยวาวฺฐา ตุมฺहे อานนฺท โทถ ตถาคตสฺส สรีรปุชฺชาย.

ดูกรอานนท์ พวกเธอจงอย่าชวนชวายเป็นบูชาสรีระตถาคตเลย

อิงฺฆ ตุมฺहे อานนฺท สารตฺเถ ฆณฺเฑ อนฺยฺยชฺชตฺถ สารตฺเถ อปฺปมตฺตทา อาตานิโน ปหิตตฺตทา
วิหรถ.

จงสืบต่อพยายามในประโยชน์ของตนๆ เกิด จงเป็นผู้ไม่ประมาทในประโยชน์ของตนๆ มี
ความเพียร มีตนอันส่งไปแล้วอยู่เกิด

สนฺตานนฺท ขตฺตียปณฺทิตาปี พฺราหฺมณฺณปณฺทิตาปี คหปติปณฺทิตาปี ตถาคเต อภิปฺปสนฺนา
เต ตถาคตสฺส สรีรปุชฺชํ กริสฺสนฺตี”ติ.

กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี คฤหบดีผู้เป็นบัณฑิตก็ดี ผู้เลื่อมใสยิ่งใน
ตถาคตมีอยู่ เขาทั้งหลายจักกระทำการบูชาสรีระตถาคตเอง.

๒๐๕. “กถํ ปน ภนฺเต ตถาคตสฺส สรีเร ปฏิปชฺชิตพฺพ”นฺติ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เขาทั้งหลายจะพึงปฏิบัติในพระสรีระของตถาคตอย่างไร ?

“ยถา โข อานนท รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส สรีเร ปฏฺิปปชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตฺตสฺส สรีเร ปฏฺิปปชฺชิตฺตพฺพ”นฺติ.

ดูกรอานนท์ ฟังปฏิบัติในสรีระตถาคต เหมือนที่เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิ.

“กถํ ปน ภาเนเต รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส สรีเร ปฏฺิปปชฺชนฺตี”ติ?

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร ?

“รมฺโง อานนท จกฺกวตฺติสฺส สรีริ อหเตน วตฺเถน เวเจนฺติ อหเตน วตฺเถน เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสน เวเจนฺติ วิหเตน กปฺปาเสน เวเจตฺวา อหเตน วตฺเถน เวเจนฺติ.

ดูกรอานนท์ เขาห่อพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าใหม่แล้วซับด้วยสำลี แล้วห่อด้วยผ้าใหม่ เอเตนุปาเยน ปญฺจหิ ยุกฺสเดหิ รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส สรีริ เวเจตฺวา อายสาย เตลโทณฺเีย ปกฺขิปิตฺวา อญฺญิสฺสา อายสาย โทณฺเีย ปฏฺิภุชฺชิตฺวา สพฺพคนฺธาณํ จิตกํ กริตฺวา รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส สรีริ ฌาเปนฺติ.

โดยอุบายนี้ ห่อพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้า ๕๐๐ คู่ แล้วเชิญพระสรีระลงในรางเหล็กกั้นเต็มด้วยน้ำมัน ครอบด้วยรางเหล็กอื่น แล้วกระทำจิตกาธารด้วยไม้หอมล้วน ถวายพระเพลิงพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิ

จาตุมหาปเถ รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส ญฺปิ กโรนฺติ เอวํ โข อานนท รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส สรีเร ปฏฺิปปชฺชนฺติ.

สร้างสถูปของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยประการฉะนี้แล

ยถา โข อานนท รมฺโง จกฺกวตฺติสฺส สรีเร ปฏฺิปปชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตฺตสฺส สรีเร ปฏฺิปปชฺชิตฺตพฺพ. พวกกษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตเป็นต้นฟังปฏิบัติในสรีระตถาคต เหมือนที่เขาปฏิบัติพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิ

จาตุมหาปเถ ตถาคตฺตสฺส ญฺโป กาทพฺโพ.

ฟังสร้างสถูปของตถาคตไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง

ตตฺถ เย มาลํ วา คนฺธํ วา จุณฺณกํ วา อารีเปสฺสนฺติ วา อภิวาเทสฺสนฺติ วา จิตฺตํ วา ปสาเทสฺสนฺติ เตสํ ตํ ภวิสฺสติ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

ชนเหล่าใดจักยกขึ้นซึ่งมาลัยของหอมหรือจุก จักอภิวาท หรือจักยังจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้น การกระทำเช่นนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน.

อุปรารหบุคคลโ

กถาวาดด้วยอุปรารหบุคคล ๔

๒๐๖. “จตฺตาโรเม อานนท ญฺปรารหา.

ดูกรอานนท์ อุปรารหบุคคล ๔ จำพวก

กตเม จตฺตาโร?

อุปรารหบุคคล ๔ จำพวก เป็นไฉน ?

ตถาคต อรหิ สมมาสัมพุทโธ ฐปนารโห ปจเจกสัมพุทโธ ฐปนารโห ตถาคตสฺส สาวโก ฐปนารโห ราชา จกฺกวัตติ ฐปนารโหติ.

คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นฐปนารบุคคลจำพวกหนึ่ง พระปัจเจกสัมพุทธเจ้า เป็นฐปนารบุคคลจำพวกหนึ่ง สาวกของพระตถาคต เป็นฐปนารบุคคลจำพวกหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิ เป็นฐปนารบุคคลจำพวกหนึ่ง.

“กิญฺจานนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ตถาคต อรหิ สมมาสัมพุทโธ ฐปนารโห?

ดูกรอาณนฺท เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงเป็น ฐปนารบุคคล ?

‘อัยฺย ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสฺส ฐโป’ติ อาณนฺท พุชฺชนา จิตฺตํ ปสาเทหฺติ.

ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสถูปของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์นั้น

เต ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ.

พวกเขายังจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์

อิทํ โข อาณนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ตถาคต อรหิ สมมาสัมพุทโธ ฐปนารโห.

เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แล พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงเป็นฐปนารบุคคล.

“กิญฺจานนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ปจเจกสัมพุทโธ ฐปนารโห?

ดูกรอาณนฺท เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าจึงเป็นฐปนารบุคคล?

‘อัยฺย ตสฺส ภควโต ปจเจกสัมพุทฺธสฺส ฐโป’ติ อาณนฺท พุชฺชนา จิตฺตํ ปสาเทหฺติ.

ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสถูปของพระปัจเจกสัมพุทธเจ้านั้น

เต ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ.

พวกเขายังจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์

อิทํ โข อาณนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ปจเจกสัมพุทโธ ฐปนารโห.

เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ข้อนี้แล พระปัจเจกสัมพุทธเจ้าจึงเป็นฐปนารบุคคล.

“กิญฺจานนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ตถาคตสฺส สาวโก ฐปนารโห?

ดูกรอาณนฺท เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร สาวกของพระตถาคตจึงเป็นฐปนารบุคคล?

‘อัยฺย ตสฺส ภควโต อรหโต สมมาสัมพุทฺธสฺส สาวกสฺส ฐโป’ติ อาณนฺท พุชฺชนา จิตฺตํ ปสาเทหฺติ.

ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสถูปของสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

เต ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุกฺคิ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ.

พวกเขายังจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์

อิทฺ โข อานนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ตถาคตฺสฺส สวโก ญฺูปารโห.

เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อันนี้แล สาวกของพระตถาคตจึงเป็นญูปารหบุคคล.

“กิญฺจานนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ราชา จกฺกวัตฺตี ญฺูปารโห?

ดูกรอานนท์ เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อะไร พระเจ้าจักรพรรดิจึงเป็นญูปารหบุคคล ?

‘อโย ตสฺส ธมฺมิกสฺส ธมฺมรณฺโณ ญฺูป’ติ อานนฺท พหุชฺณา จิตฺตํ ปสาเทหฺนฺติ.

ชนเป็นอันมากยังจิตให้เลื่อมใสว่า นี่เป็นสถูปของพระธรรมราชาผู้ทรงธรรมนั้น

เต ตตฺถ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา กายสฺส เกทา ปรี มรณา สุคติ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ.

พวกเขายังจิตให้เลื่อมใสในสถูปนั้นแล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก ย่อมเข้าถึงสุคติ
โลกสวรรค์

อิทฺ โข อานนฺท อตฺถวสํ ปฏฺิจฺจ ราชา จกฺกวัตฺตี ญฺูปารโห.

เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์อันนี้แล พระเจ้าจักรพรรดิจึงเป็นญูปารหบุคคล

อิเม โข อานนฺท จตฺตารโ ญฺูปารหา”ติ.

ดูกรอานนท์ ญูปารหบุคคล ๔ จำพวกนี้แล.

อานนฺทอจฺฉริยธมฺโม

ธรรมที่น่าอัศจรรย์ในพระอานนฺท

๒๐๗. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท วิหารํ ปวีสิตฺวา กปีสีสํ อาลมฺพิตฺวา โรตมาโน อฏฺฺจาสี
“อหญฺจ วตฺมฺหิ เสโข สกรณฺโณ สตฺถุ จ เม ปรีนฺิพพานํ ภวิสฺสติ โย มม อญฺกมฺปโก”ติ.

ครั้งนั้น ท่านพระอานนฺทเข้าไปสู่วิหารยืนเหนี่ยวไม้สลักกลอนประตูปหัวลิ่ง ร้องให้อยู่
เรายังเป็นเสขบุคคล มีกิจที่จะต้องทำอยู่ แต่พระศาสดาของเรา ซึ่งเป็นผู้อ่อนเคราะห์เรา ก็จัก
ปรีนฺิพพานเสียแล้ว

อถ โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “กหํ ญฺุ โข ภิกฺขเว อานนฺโท”ติ?

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งถามพวกภิกษุว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานนฺทไปไหน ?

“เอโส ภนฺเต อายสฺมา อานนฺโท วิหารํ ปวีสิตฺวา กปีสีสํ อาลมฺพิตฺวา โรตมาโน จิตฺโต
“อหญฺจ วตฺมฺหิ เสโข สกรณฺโณ สตฺถุ จ เม ปรีนฺิพพานํ ภวิสฺสติ โย มม อญฺกมฺปโก””ติ.

พวกภิกษุกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านอานนฺทนั้นเข้าไปสู่วิหารยืนเหนี่ยวไม้สลัก
กลอนประตูปหัวลิ่ง ร้องให้อยู่ว่า เรายังเป็นเสขบุคคล มีกิจที่จะต้องทำอยู่ แต่พระศาสดาของเรา
ซึ่งเป็นผู้อ่อนเคราะห์เรา ก็จักปรีนฺิพพานเสียแล้ว

อถ โข ภควา อญฺญตฺริ ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน อานนฺทํ อามนฺเตหิ
‘สตฺถา ตํ อาวุโส อานนฺท อามนฺเตตี””ติ.

พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งกะภิกษุรูปหนึ่งว่า เธอจงไปเถิดภิกษุ จงบอกอานนฺทตามคำของเราว่า
ท่านอานนฺท พระศาสดารับสั่งหาท่าน

“เอวี่ ภาณุเต”ติ โข โส ภิกขุ ภควโต ปฏิสสุตฺวา เยนายสุมา อานนุโท เตนุปลสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสุมนฺตํ อานนุทํ เอตทโวจ “สตถา ตํ อาวุโส อานนุท อามนฺเตตี”ติ.

ภิกษุหนึ่งทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่ใกล้ ครั้นเข้าไปหาแล้วบอกว่า ท่านอานนท์ พระศาสดารับสั่งหาท่าน

“เอวมาวุโส”ติ โข อายสุมา อานนุโท ตสฺส ภิกขุโน ปฏิสสุตฺวา เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ; ท่านพระอานนท์รับคำภิกษุหนึ่งแล้ว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ

อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีหิ.

ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง.

เอกมนฺตํ นิสินฺหนํ โข อายสุมนฺตํ อานนุทํ ภควา เอตทโวจ “อลํ อานนุท มา โสจิ มา ปริเทวิ นนุ เอตํ อานนุท มยา ปฏิกจฺเจว อุกฺขาตํ ‘สพฺเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว อญฺญถาภาโว’; ตํ กุเตตฺถ อานนุท ลพฺภา.

ครั้นท่านพระอานนท์หนึ่งเรียบบรรยากาศแล้ว พระผู้มีพระภาครับสั่งกะท่านว่า อย่าเลยอานนท์ เธออย่าเศร้าโศก ร่ำไรไปเลย เราได้บอกไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้นต้องมี เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้ แต่ที่ไหน

ยํ ตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ ตํ วต ตถาคตฺตสฺสาปิ สริริ มา ปลุชฺซีติ เหนติ จานํ วิชฺชติ.

สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอพระสรีระของพระตถาคตนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มีใช้ฐานะที่จะมีได้

ที่ฆรตฺตํ โข เต อานนุท ตถาคโต ปจฺจุปฺภุจฺจิตฺโต เมตฺเตน กายกมฺเมน หิเตน สุเชน อทฺวเยน อปฺปมาเณน เมตฺเตน วจิกมฺเมน หิเตน สุเชน อทฺวเยน อปฺปมาเณน เมตฺเตน มโนกมฺเมน หิเตน สุเชน อทฺวเยน อปฺปมาเณน.

ดูกรอานนท์ เธอได้อุปฐากตถาคตด้วยกายกรรม วจกรรม มโนกรรม อันประกอบด้วยเมตตา ซึ่งเป็นประโยชน์เกื้อกูล เป็นความสุข ไม่มีสอง หาประมาณมิได้ มาช้านาน

กตฺตปฺปญฺโถสิ ตวํ อานนุท ปธานมฺหุญฺญชฺช ชิปฺปิ โหหิสิ อนาสโว”ติ.

เธอได้กระทำบุญไว้แล้ว อานนท์ จงประกอบความเพียรเถิด เธอจักเป็นผู้ไม่มีอาสวะโดยฉับพลัน.

๒๐๘. อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “เยปิ เต ภิกฺขเว อเหสิ อตีตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมา สมฺพุทฺธา เตสมฺปิ ภควนฺตานํ เอตฺตปฺรมาเยว อุปฺภุจฺจาเก อเหสิ เสยฺยถาปิ มยฺหํ อานนุโท.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายใด ได้มีแล้วในอดีตกาล ภิกษุผู้เป็นอุปฐากของพระผู้มีพระภาคทั้งหลายนั้น อย่างยิ่งก็เพียงนี้เท่านั้น คือเหมือนอานนท์ของเรา

เยปิ เต ภิกฺขเว ภวิสฺสนฺติ อนาคตมทฺธานํ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา เตสมฺปิ ภควนฺตานํ เอตฺตปฺรมาเยว อุปฺภุจฺจาเก ภวิสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ มยฺหํ อานนุโท.

พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลายได้จักมีในอนาคตกาล ภิกษุผู้เป็นอุปัฏฐากของพระผู้มีพระภาคทั้งหลายนั้น อย่างยิ่งก็เพียงนี้เท่านั้น คือเหมือนอาณนทของเรา

ปณฺฑิโต ภิกฺขเว อาณนฺโท; เมธาวิ ภิกฺขเว อาณนฺโท.

อาณนทเป็นบัณฑิต อาณนทเป็นนักปราชญ์

ชานาติ ‘อัย กาลิ ตถาคตํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุํ

ย่อมรู้ว่า นี่เป็นกาลเพื่อจะเข้าเฝ้าพระตถาคต

ภิกฺขุณฺโ อัย กาลิ นี่เป็นกาลของพวกภิกษุ

ภิกฺขุณีณฺ อัย กาลิ นี่เป็นกาลของพวกภิกษุณี

อุปาสกานฺ อัย กาลิ นี่เป็นกาลของพวกอุบาสก

อุปาสิกานฺ อัย กาลิ นี่เป็นกาลของพวกอุบาสิกา

รณฺโณ ราชมหามตฺตทานํ นี่เป็นกาลของพระราชา นี่เป็นกาลของราชมหาอำมาตย์

ติตฺถิยานํ ติตฺถิยสาวกานฺ’นฺติ. นี่เป็นกาลของพวกเดียรฉัตร นี่เป็นกาลของสาวกพวกเดียรฉัตร

๒๐๙. “จตุตฺตาโรเม ภิกฺขเว อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา อาณนฺเท.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อปัฏฺตธรรมอันหน้าอัศจรรย์ ๔ ประการนี้ มีอยู่ในอาณนท

กตเม จตุตฺตาโร?

อปัฏฺตธรรม ๔ ประการ เป็นไฉน ?

สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา อาณนทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมตี ทสฺสเนน सा อตฺตมณา โหตี.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอาณนท ด้วยการที่ได้เห็น ภิกษุบริษัทนั้น ย่อมยินดี

ตตฺร เจ อาณนฺโท ธมฺมํ ภาสติ ภาสิเตนปี सा อตฺตมณา โหตี.

ถ้าอาณนทแสดงธรรมในภิกษุบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดงธรรม ภิกษุบริษัทนั้นก็ยินดี

อดีตฺตาว ภิกฺขเว ภิกฺขุปริสา โหตี อถ โช อาณนฺโท ตฺถุณี โหตี.

ภิกษุบริษัทยังไม่อิมเลย อาณนทย่อมหนึ่งไปในเวลานั้น

สเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุณีปริสา อาณนทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมตี ทสฺสเนน सा อตฺตมณา โหตี.

ตตฺร เจ อาณนฺโท ธมฺมํ ภาสติ ภาสิเตนปี सा อตฺตมณา โหตี.

อดีตฺตาว ภิกฺขเว ภิกฺขุณีปริสา โหตี อถ โช อาณนฺโท ตฺถุณี โหตี.

ถ้าภิกษุณีบริษัท ...

สเจ ภิกฺขเว อุปาสกปริสา อาณนทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมตี ทสฺสเนน सा อตฺตมณา โหตี.

ตตฺร เจ อาณนฺโท ธมฺมํ ภาสติ ภาสิเตนปี सा อตฺตมณา โหตี.

อดีตฺตาว ภิกฺขเว อุปาสกปริสา โหตี อถ โช อาณนฺโท ตฺถุณี โหตี.

อุบาสกบริษัท ...

สเจ ภิกฺขเว อุปาสิกาปริสา อาณนทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมตี ทสฺสเนน सा อตฺตมณา โหตี.

ตตฺร เจ อาณนฺโท ธมฺมํ ภาสติ ภาสิเตนปี सा อตฺตมณา โหตี.

อดีตฺตาว ภิกฺขเว อุปาสิกาปริสา โหตี อถ โช อาณนฺโท ตฺถุณี โหตี.

อุบาสิกาบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอาหนนท์ ด้วยการที่ได้เห็น อุบาสิกาบริษัทนั้นย่อมยินดี ถ้าอาหนนท์แสดงธรรมในอุบาสิกาบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดง อุบาสิกาบริษัทนั้นก็ยินดี อุบาสิกาบริษัทยังไม่อ้อมเลย อาหนนท์ยอมหนึ่งไปในเวลานั้น

อิเม โข ภิกขเว จตตารโ อจฺจริยา อพฺภูตา ธมฺมา อาหนนฺเต.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัมภุตธรรมอันห้าอัครจรรย ๔ ประการนี้แล มีอยู่ในอาหนนท์.

“จตตารโमे ภิกขเว อจฺจริยา อพฺภูตา ธมฺมา รณฺเเว จกฺกวัตติมฺหิ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัมภุตธรรมห้าอัครจรรย ๔ ประการนี้ มีอยู่ในพระเจ้าจักรพรรดิ กตเม จตตารโ ๔ ประการ เป็นไฉน?

สเจ ภิกขเว ชตฺตียปริสา ราชาหํ จกฺกวัตตี ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ ทสฺสเนน สวา อตฺตมนา โหติ. ตตร เจ ราชา จกฺกวัตตี ภาสตี ภาสิตฺเตนปี สวา อตฺตมนา โหติ.

อดีตดาว ภิกขเว ชตฺตียปริสา โหติ.

อถ โข ราชา จกฺกวัตตี ตฺถุหิ โหติ.

ถ้าชตฺตียบริษัทเข้าไปเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยการที่ได้เฝ้า ชตฺตียบริษัทนั้นย่อมยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชดำรัสในชตฺตียบริษัทนั้น แม้ด้วยพระราชดำรัส ชตฺตียบริษัทนั้นก็ยินดี ชตฺตียบริษัทยังไม่อ้อมเลย พระเจ้าจักรพรรดิยอมทรงหนึ่งไปในเวลานั้น

สเจ ภิกขเว พุราหฺมณปริสา ฯเปฯ

ถ้าพราหมณ์บริษัท ...

คหปติปริสา ฯเปฯ

คฤหบดีบริษัท ...

สมณปริสา ราชาหํ จกฺกวัตตี ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ ทสฺสเนน สวา อตฺตมนา โหติ.

ตตร เจ ราชา จกฺกวัตตี ภาสตี ภาสิตฺเตนปี สวา อตฺตมนา โหติ.

อดีตดาว ภิกขเว สมณปริสา โหติ อถ โข ราชา จกฺกวัตตี ตฺถุหิ โหติ.

สมณบริษัทเข้าไปเฝ้าพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยการที่ได้เฝ้า สมณบริษัทนั้นย่อมยินดี ถ้าพระเจ้าจักรพรรดิมีพระราชดำรัสในสมณบริษัทนั้น แม้ด้วยพระราชดำรัส สมณบริษัทนั้นก็ยินดีสมณบริษัทยังไม่อ้อมเลย พระเจ้าจักรพรรดิยอมทรงหนึ่งไปในเวลานั้น.

เอวเมว โข ภิกขเว จตตารโเม อจฺจริยา อพฺภูตา ธมฺมา อาหนนฺเต.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัมภุตธรรมอันห้าอัครจรรย ๔ ประการ มีอยู่ในอาหนนท์ ฉะนั้นเหมือนกัน

สเจ ภิกขเว ภิกขุปริสา อาหนนฺทํ ทสฺสนาย อุปสงฺกมติ ทสฺสเนน สวา อตฺตมนา โหติ.

ถ้าภิกษุบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอาหนนท์ ด้วยการที่ได้เห็น ภิกษุบริษัทนั้นย่อมยินดี

ตตร เจ อาหนนฺโท ธมฺมํ ภาสตี ภาสิตฺเตนปี สวา อตฺตมนา โหติ.

ถ้าอาหนนท์แสดงธรรมในภิกษุบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดง ภิกษุบริษัทนั้นย่อมยินดี

อดีตดาว ภิกขเว ภิกขุปริสา โหติ. อถ โข อาหนนฺโท ตฺถุหิ โหติ.

ภิกษุบริษัทยังไม่อ้อมเลย อาหนนท์ยอมหนึ่งไปในเวลานั้น

สเจ ภิกขเว ภิกขุณีปริสา ฯเปฯ

ถ้าภิกษุณีบริษัท ...

อุปาสิกปริสา ฯเปฯ

อุปาสิกบริษัท ...

อุปาสิกปริสา อานนท์ ทสฺสนาย อุปสงฺกมตี ทสฺสเนน สา อตฺตมนา โหตี.

อุปาสิกบริษัทเข้าไปเพื่อจะเห็นอานนท์ ด้วยการที่ได้เห็น อุปาสิกบริษัทนั้นย่อมยินดี
ตตร เจ อานนุโท ธมฺมํ ภาสตี ภาสิตนปี สา อตฺตมนา โหตี.

ถ้าอานนท์แสดงธรรมในอุปาสิกบริษัทนั้น แม้ด้วยการแสดง อุปาสิกบริษัทนั้นก็ยินดี
อดีตดาว ภิกขเว อุปาสิกปริสา โหตี. อถ โข อานนุโท ตฺถุเหี โหตี.

อุปาสิกบริษัทยังไม่อ้อมเลย อานนท์ย่อมหนึ่งไปในเวลานั้น

อิมเ โข ภิกขเว จตฺตาโร อจฺจริยา อพฺภุตา ธมฺมา อานนุเท”ติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อัมภูตธรรมอันหน้าอัศจรรย์ ๔ ประการนี้แล มีอยู่ในอานนท์.

มหาสุทฺตสนฺตตเทสนา

ทรงแสดงมหาสุทฺตสนฺตตร

๒๑๐. เอวํ วุตฺเต อายุสฺมา อานนุโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “มา ภาเต ภาควา อิมสฺมี
ขุทฺทกนฺครเก อุชฺชงฺคณฺครเก สาขานฺครเก ปรีนึพฺพายี.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
พระผู้มีพระภาคอย่าเสด็จปรีนึพพานในเมืองเล็ก เมืองดอน เมืองกึ่งนี้เลย

สนฺติ ภาเต อญฺญานี มหानฺครานี เสยฺยถึทํ— จมฺปา ราชคหึ สวตฺถี สาเกตํ โกสมฺพี
พาราณสี; เอตถ ภาควา ปรีนึพฺพายตุ.

นครใหญ่เหล่านี้มีอยู่ คือ เมืองจัมปา เมืองราชคฤห์ เมืองสวตถี เมืองสาเกต เมืองโกสัมพี
เมืองพาราณสี ขอพระผู้มีพระภาคเสด็จปรีนึพพานในเมืองเหล่านี้เถิด

เอตถ พหุ ขตฺติยมหาสาลา พุราหฺมณฺมหาสาลา คหฺปติมหาสาลา ตถาคเต อภิปฺปสนฺนา.
กษัตริย์มหาศาล พราหฺมณฺมหาศาล คฤหฺปติมหาศาล ที่เลื่อมใสอย่างยิ่งในพระตถาคต
มีอยู่มาก

เต ตถาคตฺตสฺส สรีรูปฺขั กสิสฺสนฺตี”ติ

ในเมืองเหล่านี้ ท่านเหล่านั้นจักกระทำการบูชาพระสรีระของพระตถาคต.

“มาเหว อานนุท อวจ; มาเหว อานนุท อวจ ‘ขุทฺทกนฺครกั อุชฺชงฺคณฺครกั สาขานฺครก’นฺตี.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้
ว่า เมืองเล็ก เมืองดอน เมืองกึ่ง ดั่งนี้เลย

“ภูตฺพุพฺพึ อานนุท ราชา มหาสุทฺตสนฺโน นาม อโหสิ จกฺกวตฺตี ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรฺนฺโต
วิชิตาวี ชนปฺปทตฺถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตฺนสมฺนฺนาคโต.

ดูกรอาณนทฺ์ แต่ปางก่อนมีพระเจ้าจักรพรรดิทรงพระนามว่า มหาสุทฺัสสนหะ ผู้ทรงธรรม เป็นพระราชโอรสโดยธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร ๔ เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มี ราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ

รณฺโณ อาณนทฺ มหาสุทฺัสสนหุส อัย กุสินารา กุสาวตี นาม ราชธานี อโหสิ เมืองกุสินารานี้ มีนามว่า กุสาวตี เป็นราชธานีของพระเจ้ามหาสุทฺัสสนหะ

ปุรตฺถิเมน จ ปจฺฉิเมน จ ทฺวาทสโยชนานิ อายามเณ;

โดยยาวด้านทิศบูรพาและทิศประจิม ๑๒ โยชน์

อุตฺตเรน จ ทฺกฺชิเณน จ สตฺตโยชนานิ วิตฺถาเรน.

โดยกว้างด้านทิศทักษิณและทิศอุดร ๗ โยชน์

กุสาวตี อาณนทฺ ราชธานี อิฑฺธา เจว อโหสิ ฝีตา จ พุชฺษา จ อากิณฺณมฺหุสฺสา จ สุภิกฺษา จ.

กุสาวตีราชธานี เป็นเมืองที่มั่งคั่ง รุ่งเรือง มีชนมาก มนุษย์หนาแน่น และมีรักษาหาได้ง่าย เสวยสถาปปี อาณนทฺ เทวานํ อาศกมฺหุทา นาม ราชธานี อิฑฺธา เจว โหติ ฝีตา จ พุชฺษา จ อากิณฺณยภฺษา จ สุภิกฺษา จ;

ดูกรอาณนทฺ์ อาศกมฺหุทา ราชธานีแห่งเทพเจ้าทั้งหลาย เป็นเมืองที่มั่งคั่ง รุ่งเรือง มีชนมาก ยักษ์หนาแน่น และมีรักษาหาได้ง่าย แม้ฉันใด

เอวเมว โข อาณนทฺ กุสาวตี ราชธานี อิฑฺธา เจว อโหสิ ฝีตา จ พุชฺษา จ อากิณฺณมฺหุสฺสา จ สุภิกฺษา จ.

กุสาวตีราชธานีก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นเมืองที่มั่งคั่ง รุ่งเรือง มีชนมาก มนุษย์หนาแน่น และมีรักษาหาได้ง่าย

กุสาวตี อาณนทฺ ราชธานี ทสฺหิ สทฺเทหิ อวิวิตฺตา อโหสิ ทิวา เจว รตฺตติยฺจ เสยฺยติทฺ หตฺถิสทฺเทเน อสฺสสทฺเทเน รตฺสทฺเทเน เภริสทฺเทเน มฺหุทฺกฺคสทฺเทเน วิณฺณาสทฺเทเน คีตฺสทฺเทเน สงฺขสทฺเทเน สมฺมสทฺเทเน ปาณฺิตาฬสทฺเทเน ‘อสุนาถ ปิวถ ชาทถา’ติ ทสเมเน สทฺเทเน.

กุสาวตีราชธานีมิได้เจียบจากเสียงทั้ง ๑๐ ประการ ทั้งกลางวันและกลางคืนเลย คือ เสียงช้าง เสียงม้า เสียงรถ เสียงกลอง เสียงตะโพน เสียงพิณ เสียงขั้บร้อง เสียงกั้งสตาล เสียง ประโคม และเสียงเป็นที่ ๑๐ ว่า “ท่านทั้งหลายจงบริโภค จงดื่ม จงเคี้ยวกิน”

“คจฺฉ ตฺวํ อาณนทฺ กุสินารํ ปวิสิตฺวา โกลิสินารกานํ มลฺลนํ อารโจะหิ

จงไปเกิดอาณนทฺ์ เธอจงเข้าไปในเมืองกุสินารา แล้วบอกแก่พวกเจ้ามัลลสะเมืองกุสินาราว่า

‘อชฺช โข วาเสฏฺฐจา รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามเ ตถาคตฺสฺส ปรีนฺิพฺพานํ ภวิสฺสตี.

ดูกรวาสิฏฐะทั้งหลาย พระตถาคตจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้

อภิกฺกมถ วาเสฏฺฐจา อภิกฺกมถ วาเสฏฺฐจา.

พวกท่านจงรีบออกไปกันเถิด

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวุตฺถ อมฺหากถฺย โน คามภฺเขตฺเต ตถาคตฺสฺส ปรีนฺิพฺพานํ อโหสิ น มยํ ลภิมฺหา ปจฺฉิเม กาเล ตถาคตฺ ทฺสฺสนายา”ติ.

พวกท่านอย่าได้มีความร้อนใจในภายหลังว่า พระตถาคตได้ปรีณิพพานในคามเขตของพวกเรา
พวกเราไม่ได้เฝ้าพระตถาคตในกาลครั้งสุดท้าย

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นินฺวาเสตฺวา ปตฺตจิวฺรมาทาย
อตฺตทฺตฺติโย กุสินารํ ปาวีสี.

ท่านพระอานนท์ทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว หุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไป
ในเมืองกุสินาราลำพังผู้เดียว

มลุลานํ วนทนา

การถวายอภิวัตของเจ้ามัลละ

๒๑๑. เตน โข ปน สมเยน โกสินารกา มลฺลา สนฺธาคาเร สนฺธิปติตา โหนฺติ เกนจิทเว
กรณีเยน.

สมัยนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ประชุมกันอยู่ที่สัณฐาคาร ด้วยกรณีกิจบางอย่าง

อด โข อายสฺมา อานนฺโท เยน โกสินารกาณํ มลฺลานํ สนฺธาคารํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา
โกสินารกาณํ มลฺลานํ อาโรเจสี

ลำดับนั้นท่านพระอานนท์เข้าไปยังสัณฐาคารของพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ครั้นแล้วได้
บอกแก่พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า

“อชฺช โข วาเสฏฺฐจา รตฺติยา ปจฺฉิเม ยามे ตถาคตฺตสฺส ปรีณิพฺพานํ ภวิสฺสตี.

ดูกรวาสิฏฐะทั้งหลาย พระตถาคตจักเสด็จปรีณิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้

อภิกฺกมถ วาเสฏฺฐจา อภิกฺกมถ วาเสฏฺฐจา.

พวกท่านจงรีบออกไปเถิดๆ

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถ ‘อมฺหากถฺย โน คามกฺเขตเต ตถาคตฺตสฺส ปรีณิพฺพานํ
อโหสี น มยํ ลภิมฺหา ปจฺฉิเม กาเล ตถาคตํ ทสฺสนายา”ติ.

พวกท่านอย่าได้มีความร้อนใจในภายหลังว่า พระตถาคตได้ปรีณิพพานในคามเขตของพวกเรา
พวกเราไม่ได้เฝ้าพระตถาคตในกาลเป็นครั้งสุดท้าย

อิทมายสฺมาเต อานนฺทสฺส วจฺหนํ สุตฺวา มลฺลา จ มลฺลปฺตฺตา จ มลฺลสฺสุณฺนิสา จ มลฺลปชาปติโย จ
อชฺวาริโน ทุมฺมนา เจโตทฺทุกฺขสมปฺปีตา อปุเปกฺจเจ เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ
ฉินฺนปาดํ ปตฺตนฺติ อวภูฏฺณนฺติ วิวภูฏฺณนฺติ ‘อติชฺปิปี ภควา ปรีณิพฺพายิสฺสตี อติชฺปิปี สฺสคโต
ปรีณิพฺพายิสฺสตี อติชฺปิปี จกฺขุ โลกเ อนฺตรธายิสฺสตี”ติ.

พวกเจ้ามัลละกับโอรส สุณิสสาและปชาบดีได้สดับคำนี้ของท่านพระอานนท์แล้ว เป็นทุกข์
เสียพระทัย เปี่ยมไปด้วยความทุกข์ใจ บางพวกสยายพระเกศา ประคองหัตถ์ทั้งสองคร่ำครวญอยู่
ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดูจะมีบาทอันขาดแล้ว ทรงรำพันว่า พระผู้มีพระภาคจักเสด็จปรีณิพพานเสีย
เร็วนัก พระสุคตจักเสด็จปรีณิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกจักอันตรธานเสียเร็วนัก

อด โข มลฺลา จ มลฺลปฺตฺตา จ มลฺลสฺสุณฺนิสา จ มลฺลปชาปติโย จ อชฺวาริโน ทุมฺมนา เจโต
ทฺทุกฺขสมปฺปีตา เยน อุปวตฺตนํ มลฺลานํ สาสนนํ เยนายสฺมา อานนฺโท เตนุปสงฺกมึสฺสุ.

ครั้งนั้น พวกเจ้ามัลลกะกับโอรส สุณิสา ปชาบดี เป็นทุกข์เสียพระทัย เปี่ยมไปด้วยความทุกข์ใจ เสด็จเข้าไปยังศาลวันอันเป็นที่แหวะพักของเจ้ามัลลกะทั้งหลาย เสด็จเข้าไปหาท่านพระอาณนท

อด โข อายสมโต อาณนทสฺส เอตทโหสิ “สเจ โข อหิ โกสินารเก มลฺลเ เอกเมกั ภควนฺตั วนฺทาเปสฺสามิ อวฺนทิตฺโต ภควา โกสินารเกหิ มลฺลเหิ ภวิสฺสติ อถายั รตฺติ วิภายิสฺสติ.

ท่านพระอาณนทที่ได้มีความดำริว่า ถ้าเราจักให้พวกเจ้ามัลลกะเมืองกุสินารา ถวายบังคม พระผู้มีพระภาคที่ละองค์ๆ พวกเจ้ามัลลกะเมืองกุสินาราจักมิได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคทั่วกัน ราตรีนี้ก็จักสว่างเสียก่อน

ยฺนฺนาหิ โกสินารเก มลฺลเ กุลปฺริวตฺตโส กุลปฺริวตฺตโส จเปตฺวา ภควนฺตั วนฺทาเปยฺยั ‘อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต มลฺโล สปุตฺโต สภฺริโย สปริโส สามจฺโจ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตี’ติ.

ถ้ากระไร เราควรจะจัดให้พวกเจ้ามัลลกะเมืองกุสินารา ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค โดย ลำดับสกุลๆ ด้วยกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เจ้ามัลลกะมีนามอย่างนี้ พร้อมด้วยโอรส ชายา บริษัทและอำมาตย์ ขอถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า.

อด โข อายสฺมา อาณนฺโท โกสินารเก มลฺลเ กุลปฺริวตฺตโส กุลปฺริวตฺตโส จเปตฺวา ภควนฺตั วนฺทาเปสิ ‘อิตฺถนฺนาโม ภนฺเต มลฺโล สปุตฺโต สภฺริโย สปริโส สามจฺโจ ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทตี’”ติ.

ลำดับนั้น ท่านพระอาณนทจัดให้พวกเจ้ามัลลกะเมืองกุสินาราถวายบังคมพระผู้มีพระภาคโดย ลำดับสกุล ด้วยกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เจ้ามัลลกะ มีนามอย่างนี้ พร้อมด้วยโอรส ชายา บริษัท และอำมาตย์ ขอถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า

อด โข อายสฺมา อาณนฺโท เอเตน อฺปาเยน ปจฺเมเนว ยาเมน โกสินารเก มลฺลเ ภควนฺตั วนฺทาเปสิ.

โดยอุบายเช่นนี้ ท่านพระอาณนท ยังพวกเจ้ามัลลกะเมืองกุสินารา ให้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคเสร็จโดยปฐมยามเท่านั้น.

สุภททปริพาชกวัตถุ

เรื่องสุภททปริพาชก

๒๑๒. เตน โข ปน สมเยน สุภทฺโท นาม ปรีพฺพาชโก กุสินารายั ปฎิวสตี.

ก็สมัยนั้น ปริพาชกนามว่า สุภททะ อาศัยอยู่ในเมืองกุสินารา

อสฺโสสิ โข สุภทฺโท ปรีพฺพาชโก “อชฺช กิร รตฺติยา ปจฺฉิเม ยาเม สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปรีนิพฺพานั ภวิสฺสติ”ติ.

สุภททปริพาชกได้สดับว่า พระสมณโคตมจักปรินิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรี

อด โข สุภทฺทสฺส ปรีพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ “สุตฺติ โข ปน เมตฺติ ปรีพฺพาชกานั วุฑฺฒานั มหฺลลกานั อจฺฉริยปาจฺฉริยานั ภาสฺमानานั ‘กทาจิ กรหฺจि ตถาคตา โลเก อฺปฺปชฺชนฺติ อรฺหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา’ติ.

ในวันนี้แหละ สุภททปริพาชกได้มีความคิดอย่างนี้ว่า ก็เราสดับถ้อยคำของพวกปริพาชกผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และปาจารย์ กล่าวอยู่ว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลก ในบางครั้งบางคราว

อชฺเชว รตติยา ปจฺฉิเม ยามे สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี.

พระสมณโคตมจักปรีนิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้แหละ

อตฺถิ จ เม อัยํ กงฺขาธมฺโม อุปฺปนฺโน เอวํ ปสนฺโน อหํ สมณฺเ คตฺเม ‘ปโหตี เม สมณฺเ คตฺโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุํ ยถาหํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชฺเหยย’”นฺตี.

อนึ่ง ธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่เราก็มีอยู่ เราเลื่อมใสในพระสมณโคตมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตม ย่อมสามารถจะแสดงธรรมแก่เรา โดยประการที่เราจะพึงละธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ได้.

อถ โข สุภทฺโท ปรีพฺพาชโก เยน อุปฺตฺตํ มลฺลํ สาถวํ เยนายสุมา อานนฺโท เตหฺนฺสปงฺกมิ; อุปฺสงฺกมิตฺวา आयสฺมณฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ

ลำดับนั้น สุภททปริพาชกเข้าไปยังศาลวันอันเป็นที่แวะพักของพวกเจ้ามัลละ เข้าไปหาท่านพระอานนท์ ครั้นแล้วได้กล่าวว่า

“สุตฺตํ เมตฺตํ โภ อานนฺท ปรีพฺพาชกาณํ วุฑฺฒาณํ มหฺลลกาณํ อัจฉริยปาจฉริยานํ ภาสฺमानาณํ ‘กทาจิ กรหฺจิ ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺตี อรหฺนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา’ตี.

ข้าแต่ท่านอานนท์ ข้าพเจ้าได้สดับถ้อยคำของพวกปริพาชกผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และปาจารย์ กล่าวอยู่ว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลก ในบางครั้งบางคราว

อชฺเชว รตติยา ปจฺฉิเม ยามे สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี.

พระสมณโคตมจักปรีนิพพานในปัจฉิมยามแห่งราตรีในวันนี้แหละ

อตฺถิ จ เม อัยํ กงฺขาธมฺโม อุปฺปนฺโน

อนึ่ง ธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าก็มีอยู่

เอวํ ปสนฺโน อหํ สมณฺเ คตฺเม ‘ปโหตี เม สมณฺเ คตฺโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุํ ยถาหํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชฺเหยย’”นฺตี.

ข้าพเจ้าเลื่อมใสในพระสมณโคตมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมย่อมสามารถจะแสดงธรรมแก่ข้าพเจ้า โดยประการที่ข้าพเจ้าจะพึงละธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ได้

สาธาหํ โภ อานนฺท ลภฺยฺยํ สมณฺเ คตฺมํ ทสฺสฺสหาเย”ตี.

ข้าแต่ท่านอานนท์ ขอโอกาสเถิด ข้าพเจ้าควรได้เฝ้าพระสมณโคตม

เอวํ วุตฺเต आयสฺมา อานนฺโท สุภทฺทํ ปรีพฺพาชกํ เอตทวโจ “อลํ อาวุโส สุภทฺท มา ตถาคตฺตํ วิเหเจสิ กิลฺนฺโต ภควา”ตี.

เมื่อสุภททปริพาชกกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้กล่าวตอบสุภททปริพาชกว่า อย่าเลย สุภททะ ท่านอย่าเบียดเบียนพระตถาคตเลย พระผู้มีพระภาคทรงลำบากแล้ว

ทฺฤติยมฺปิ โข สุภทฺโท ปรีพฺพาชโก ฯเปฯ

แม้ครั้งที่สอง สุภททปริพาชก ...

ตติยมปิ โข สุภทฺโท ปริพฺพาชโก อายสฺมฺหฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ “สุตฺตํ เมตฺตํ โภ อานนฺท ปริพฺพาชกานํ วุฑฺฒานํ มหฺลลฺกานํ อจาริยปาจาริยานํ ภาสฺमानานํ ‘กทาจิ กรหฺจิ ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหฺนฺโต สฺมฺมาสมฺพุทฺธา’ติ.

แม้ครั้งที่สาม สุภทฺทปริพฺพาชกก็ได้กล่าวว่า ข้าแต่ท่านอานนท ข้าพเจ้าได้สดับถ้อยคำของ พวกปริพฺพาชกผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเป็นอาจารย์และปาจารย์ กล่าวอยู่ว่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทฺธ เจ้าจะอุบัติในโลก ในบางครั้งบางคราว

อชฺเชว รตฺติยา ปจฺฉิเม ยामे สมนฺตสฺส โคตมสฺส ปรีนิพฺพานํ ภวิสฺสตี.

พระสมณโคตมจักปรีนิพฺพานในปัจฉิมยามแห่งราตรี ในวันนี้แหละ

อตฺถิ จ เม อโย กงฺขาธมฺโม อุปฺปนฺโน

อนึ่ง ธรรมเป็นที่สงสัยนี้ ซึ่งบังเกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าก็มีอยู่

เอวํ ปสนฺโน อหํ สมนฺเ โคตเม ‘ปโหตี เม สมนฺเ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตฺถุ ยถาหํ อิมํ กงฺขาธมฺมํ ปชฺเหยย’นฺติ.

ข้าพเจ้าเลื่อมใสในพระสมณโคตมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมย่อมสามารถจะแสดงธรรม แก่ข้าพเจ้า โดยประการที่ข้าพเจ้าจะพึงละธรรมอันเป็นที่สงสัยนี้ได้

สาธาทํ โภ อานนฺท ลภฺยโย สมนฺ โคตมํ ทสฺสนายา”ติ.

ข้าแต่ท่านพระอานนท ขอโอกาสเถิด ข้าพเจ้าควรได้เฝ้าพระสมณโคตม

ตติยมปิ โข อายสฺมา อานนฺโท สุภทฺทํ ปริพฺพาชกํ เอตทวโจ “อลํ อวฺสุโส สุภทฺท มา ตถาคตฺ วิเหเจสิ กิลฺนฺโต ภควา”ติ.

แม้ครั้งที่สาม ท่านพระอานนท ก็ได้กล่าวตอบสุภทฺทปริพฺพาชกว่า อย่าเลยสุภทฺทะ ท่านอย่า เบียดเบียนพระตถาคตเลย พระผู้มีพระภาคทรงลำบากแล้ว

๒๑๓. อสฺโสสิ โข ภควา อายสฺมโต อานนฺทสฺส สุภทฺเทน ปริพฺพาชเกน สทฺธี อิมํ กถา สลฺลาปี.

พระผู้มีพระภาคทรงได้ยินถ้อยคำท่านพระอานนทจึงจากกับสุภทฺทปริพฺพาชก

อถ โข ภควา อายสฺมฺหฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อลํ อานนฺท มา สุภทฺทํ วาเรสิ ลภฺตํ อานนฺท สุภทฺโท ตถาคตฺ ทสฺสนาย.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเรียกท่านพระอานนทมารับสั่งว่า อย่าเลยอานนท เธออย่า ห้ามสุภทฺทะ สุภทฺทะจงได้เฝ้าตถาคต

โย กิณฺจิจิ มํ สุภทฺโท ปุจฺฉิสฺสตี สพฺพํ ตํ อญฺญาเปกฺโขว ปุจฺฉิสฺสตี โน วิเหสาเปกฺโข.

สุภทฺทะจักถามปัญหาอย่างไรอย่างหนึ่งกะเรา จักมุ่งเพื่อความรู้ มิใช่มุ่งความเบียดเบียน

โย จสฺสาหํ ปุณฺโณ พุยากริสฺสามิ ตํ ชิปฺปเมว อาชานิสฺสตี”ติ.

อนึ่ง เราอันสุภทฺทะถามแล้ว จักพยากรณ์ข้อความอันใดแก่สุภทฺทะนั้นั้น สุภทฺทะจักรู้ทั่วถึง ข้อความนั้นโดยฉับพลันทีเดียว.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สุภทฺทํ ปริพฺพาชกํ เอตทวโจ “คจฺฉวฺสุโส สุภทฺท กโรตี เต ภควา โอลฺกาส”นฺติ.

ลำดับนั้น ท่านพระอาณนทีได้บอกสุภททปริพาชกว่า ไปเถิดสุภททะ พระผู้มีพระภาคทรง
ทำโอกาสแก่ท่าน

อถ โข สุภทโท ปริพาชโก เยน ภควา เตนุปลงฺกมิ; อุปฺสงฺกมิตฺวา ภควตา สทุธี สมฺโมท
สมฺโมทนียํ กถํ สारณียํ วีตฺติสาเรตฺวา เอกมฺหุตํ นิสฺสีทึ.

สุภททปริพาชกเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้วได้ปราศรัยกับ
พระผู้มีพระภาค

เอกมฺหุตํ นิสฺสีทึ โข สุภทโท ปริพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ

ครั้นผ่านการปราศรัย พอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วได้
กราบทูลว่า

“เยเม โภ โคตม สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณฺิโน คณาจริยา ฃาตา ยสฺสสิโน ติตฺถกรา
สาธฺสุมฺมตา พุทฺชนสฺส เสยฺยถิทํ ปุโรโณ กสฺสโป มกฺขลึ โคสาโล อชิตฺ เกสกมฺพโล ปกุโธ กจฺจาโย
สยจโย เพลณฺฺจปฺุตโต นิคณฺฺจ นานฺฺจปฺุตโต สพฺเพเต สกาย ปฏฺิณฺณาย อพฺภณฺณีสฺสุ สพฺเพว น
อพฺภณฺณีสฺสุ อุทาทุ เอกจฺเจ อพฺภณฺณีสฺสุ เอกจฺเจ น อพฺภณฺณีสฺสุ”ติ?

ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์เหล่านั้นใด เป็นเจ้าหมู่เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์มี
ชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมาก สมมติว่าเป็นคนดีคือบุรณกัสสป มักขลิโคศาล อชิตเกส
กัมพล ปกุกัจจายณะ สัจจเวฬุฑูบุตร นิคณฺจนาฏบุตร สมณพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดได้
ตรัสรู้ตามปฏิญญาของตนๆ หรือว่าทั้งหมดไม่ได้ตรัสรู้ หรือว่าบางพวกตรัสรู้บ้างพวกไม่ได้ตรัสรู้?

“อลํ สุภทฺท ติณฺฺจเตตํ ‘สพฺเพเต สกาย ปฏฺิณฺณาย อพฺภณฺณีสฺสุ สพฺเพว น อพฺภณฺณีสฺสุ
อุทาทุ เอกจฺเจ อพฺภณฺณีสฺสุ เอกจฺเจ น อพฺภณฺณีสฺสุ’ติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า อย่าเลยสุภททะ ข้อที่ถามนั้น จดเสียเถิด สมณพราหมณ์เหล่านั้น
ทั้งหมดได้ตรัสรู้ตามปฏิญญาของตนๆ หรือว่าทั้งหมดไม่ได้ตรัสรู้ หรือว่าบางพวกตรัสรู้บ้างพวก
ไม่ได้ตรัสรู้.

ธมฺมํ เต สุภทฺท เทเสสฺสามิ; ตํ สุณาหิ สาธุกํ มนสิสิโรหิ ภาสิสฺสามิ”ติ.

ดูกรสุภททะ เราจักแสดงธรรมแก่เธอ เธอจงตั้งใจฟังธรรมนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว

“เอวํ ภาเต”ติ โข สุภทฺท ปริพาชโก ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

สุภททปริพาชกทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

ภควา เอตทโวจ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า

๒๑๔. “ยสฺมี โข สุภทฺท ธมฺมวินยเ อริโย อณฺฺจจฺโก มคฺโค น อุปลพฺภติ สมฺณปิ ตตฺถ น
อุปลพฺภติ.

ดูกรสุภททะ ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น ไม่มี
สมณะที่ ๑

ทฺุติโยปิ ตตฺถ สมฺณ น อุปลพฺภติ. สมณะที่ ๒

ตติโยปิ ตตฺถ สมฺณ น อุปลพฺภติ. สมณะที่ ๓

จตุตถโยปี ตตถ สมโน น อุปลพภติ. หรือสมณะที่ ๔

ยสฺมิณจ โข สุภทฺท ธมฺมวินเย อริโย อฏฺฐจฺจคิโก มคฺโค อุปลพภติ สมโนปี ตตถ อุปลพภติ
ทฺติโยปี ตตถ สมโน อุปลพภติ ตติโยปี ตตถ สมโน อุปลพภติ จตุตถโยปี ตตถ สมโน
อุปลพภติ.

ในธรรมวินัยใด มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓
หรือที่ ๔

อิเม สฺมิ โข สุภทฺท ธมฺมวินเย อริโย อฏฺฐจฺจคิโก มคฺโค อุปลพภติ อิเหว สุภทฺท สมโน
อิธ ทฺติโย สมโน อิธ ตติโย สมโน อิธ จตุตถโย สมโน สฺญญา ปรปฺปวาทา สมณฺณภิ อญฺเณหิ.

ดูกรสุภทนะ ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น มี
สมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ลัทธิอื่นๆ วางจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง

อิเม จ สุภทฺท ภิกฺขุ สมฺมา วิหเรยฺยํ อสฺสุโย โลโก อรหฺนฺเตหิ อสฺสาตี.

ก็ภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบ โลกจะไม่พึงวางจากพระอรหันต์ทั้งหลาย.

ทรงแสดงธรรมแก่สุภททปริพาชก สมณะ ๔

“เอภฺนตีโส วยสา สุภทฺท ยํ ปพฺพชํ กิฺกุสลาณฺเเฮสี
วสฺสานิ ปญฺญาส สมฺมาธิกาหิ ยโต อหํ ปพฺพชิตฺโต สุภทฺท
ณายสฺส ธมฺมสฺส ปเทสวตฺตี อิตฺโต พหิทฺธา สมโนปี นตฺถิ.

ดูกรสุภทนะ เราโดยวัยได้ ๒๙ ปี บวชแล้ว ตามแสวงหาว่า อะไรเป็นกุศล
ตั้งแต่เราบวชแล้ว นับได้ ๕๑ ปี แม้สมณะผู้เป็นไปในประเทศแห่งธรรม
เป็นเครื่องนำออก ไม่มีในภายนอกอื่นจากพระธรรมวินัยนี้.

“ทฺติโยปี สมโน นตฺถิ. ตติโยปี สมโน นตฺถิ. จตุตถโยปี สมโน นตฺถิ.

สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ก็มีได้มี

สฺญญา ปรปฺปวาทา สมณฺณภิ อญฺเณหิ.

ลัทธิอื่นวางจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง

อิเม จ สุภทฺท ภิกฺขุ สมฺมา วิหเรยฺยํ อสฺสุโย โลโก อรหฺนฺเตหิ อสฺสา”ติ.

ก็ภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบ โลกไม่พึงวางจากพระอรหันต์ทั้งหลาย.

๒๑๕. เหวํ วุตฺเต สุภทฺโท ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ
ภนฺเต.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว สุภททปริพาชก ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
ภษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก

เสยฺยถาปี ภนฺเต นิกฺกฺขชิตฺตํ วา อุกฺกฺขเชยฺย ปฏฺิจฺจนฺหนํ วา วิวเรยฺย มุฬฺหสฺส วา มคฺคํ
อาจิกฺขเยยฺย อนฺธกาเร วา เตลปชฺชิตฺตํ ธาเรยฺย ‘จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตี’ติ เหวเมวํ ภควตา
อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต.

เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ด้วยคิดว่า ผู้มีจักขุจักเห็นรูป ดังนี้ ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคทรงประกาศพระธรรมโดยอเนกปริยาย ฉะนั้นเหมือนกัน

เอสาห์ ภาณเต ภาควนฺตี สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมณฺจ ภิกฺขุสงฺฆณฺจ.

ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค พระธรรม และพระภิกษุสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ

ลเภยยาห์ ภาณเต ภาควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยยํ อุปสมฺบตฺ”นฺติ.

ข้าพระองค์พึงได้บรรพชา พึงได้อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค.

“โย โข สุภทฺท อณฺฺตติตฺถียปฺพุโป อิมสฺมี ธมฺมวินฺเย อากฺขชฺติ ปพฺพชฺชํ อากฺขชฺติ อุปสมฺบตฺ โส จตฺตารโ มาเส ปริวสฺติ.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสุภททะ ผู้ใดเคยเป็นอัญญเดียรฉัตรย์ หวังบรรพชา หวังอุปสมบทในธรรมวินัยนี้ ผู้นั้นต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน

จตฺตุนฺหํ มาसानํ อจฺจเยน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพชาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย.

เมื่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้วจึงให้บรรพชา ให้อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุ

อปิ จ เมตฺถ ปุคฺคฺลเวมตฺตตฺตา วิทิตฺตา”ติ.

ก็แต่ที่เรารู้ความต่างแห่งบุคคลในข้อนี้.

“สเจ ภาณเต อณฺฺตติตฺถียปฺพุพา อิมสฺมี ธมฺมวินฺเย อากฺขชฺนฺตา ปพฺพชฺชํ อากฺขชฺนฺตา อุปสมฺบตฺ จตฺตารโ มาเส ปริวสฺนฺติ จตฺตุนฺหํ มาसानํ อจฺจเยน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพชาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย.

สุภททปริพาชกกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หากผู้ที่เคยเป็นอัญญเดียรฉัตรย์ หวังบรรพชา หวังอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ จะต้องอยู่ปริวาสสี่เดือน เมื่อล่วงสี่เดือน ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบท เพื่อความเป็นภิกษุไซ้

อหํ จตฺตาริ วสุสฺยานิ ปริวสิสฺสามิ จตฺตุนฺหํ วสุสฺยานํ อจฺจเยน อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขุ ปพฺพชาเชนฺตุ อุปสมฺปาเทนฺตุ ภิกฺขุภาวายา”ติ.

ข้าพระองค์จักอยู่ปริวาสสี่ปี เมื่อล่วงสี่ปี ภิกษุทั้งหลายเต็มใจแล้ว จึงให้บรรพชา ให้อุปสมบทเถิด

พระสุภททะสำเร็จพระอรหัตผล

อถ โข ภาควา आयสฺมนฺตี อานนฺทํ อามนฺเตสิ “เตนหानนฺท สุภทฺทํ ปพฺพชาเชตี”ติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอานนทมารับสั่งว่า ดูกรอานนท ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้สุภททปริพาชกบวชเถิด

“เอวํ ภาณเต”ติ โข आयสฺมา อานนฺโท ภาควโต ปจฺจสุโสสิ.

ท่านพระอานนททูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว

อถ โข สุภทฺโท ปรีพฺพชาโก आयสฺมนฺตี อานนฺทํ เอตทโวจ “ลาภา โว อาวุโส อานนฺท; สุสทฺธํ โว อาวุโส อานนฺท เย เอตฺถ สตฺถุ สมฺมุขํ อนฺเตวาลิกาภิเสเกน อภิสิตฺตฺตา”ติ.

สุภัททปริพาชกได้กล่าวกะท่านพระอาณนทว่า ดูกรท่านอาณนท ผู้มีอายุ เป็นลาภของท่าน ท่านได้ดีแล้ว ที่พระศาสดาทรงอภิเษกท่านด้วยอันเตวาลิกาภิเษก ในที่เฉพาะพระพักตร์ใน พระศาสนา

อลตถ โข สุภทุโท ปริพพชโก ภควโต สนตฺเถ ปพพชชํ อลตถ อุปสมปทํ.

สุภัททปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระผู้มีพระภาค

อจิรูปสมฺปนฺโน โข ปนายสุมา สุภทุโท เอโก วูปกฏฺโจะ อุปฺปมตฺโต อาตปิ ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ‘ยสฺสตุถาย กุลฺลุตฺตา สมฺมเทว อคารสุมา อนคาริยํ ปพพชฺชติ’ ตทนฺตฺตรํ พุทฺทมจฺริย ปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ธมฺเม สยํ อภิณฺเณว สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหสิ.

ก็ท่านสุภัททปริพาชกได้บรรพชาอุปสมบทแล้วไม่นาน หลีกออกไปอยู่แต่ผู้เดียว เป็นผู้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วอยู่ ไม่ช้านานนัก ก็ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดพรหมจรรย์ ไม่มี ธรรมอื่นยิ่งกว่า ที่กุลบุตรทั้งหลายผู้มีความต้องการ ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบ ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่

‘ซีธมา ชาติ วุสิตํ พุทฺทมจฺริยํ กตํ กรณฺณิยํ นาปรํ อิตฺถตฺตยา’ติ อพฺภณฺณาสิ.

รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความ เป็น อย่างนี้ มิได้มี

อณฺเณตโร โข ปนายสุมา สุภทุโท อรหตํ อโหสิ.

ท่านสุภัททได้เป็นอรหันตรูปหนึ่ง ในจำนวนพระอรหันตทั้งหลาย

โส ภควโต ปจฺฉิมํ สกฺขิสาวโก อโหสิติ.

ท่านเป็นสักขีสาวกองค์สุดท้ายของพระผู้มีพระภาค.

ปณฺจโม ภานฺวาโร

จบภานวารที่ห้า

ตถาคตปจฺฉิมวาจา

พระดำรัสสุดท้ายของพระผู้มีพระภาค

๒๑๖. อถ โข ภควา อายสมฺมุตฺตํ อาณนทํ อามนฺเตสิ “สิยา โข ปนานนฺท ตฺมฺหากํ เอวมสฺส ‘อติตฺตตฺถุกํ ปาวจณํ นตฺถิ โน สตฺถา’ติ.

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกท่านพระอาณนทมารับสั่งว่า ดูกรอาณนท บางทีพวกเธอ จะพึงมีความคิดอย่างนี้ว่า ปาวจณมีพระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี

น โข ปเนตํ อาณนฺท เอวํ ทฺฐจฺพฺพํ.

ก็ข้อนี้ พวกเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น

โย โว อาณนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปณฺเณตฺโต โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

ธรรมอันใดที่เราแสดงแล้ว วินัยอันใดที่เราบัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมและวินัย อันนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยกาลล่วงไปแห่งเรา

ยถา โข ปนानนุท เอตระหิ ภิกขุ อญญมณฺเณ อวฺสุวาเทน สมฺมาจระนฺติ น โข มมจฺเจเยน
เอวํ สมฺมาจระิตพฺโพ.

ดูกรอาณนฺท์ บัดนี้พวกภิกษุยังเรียกกันและกันด้วยวาตะว่า อวฺสุ ฉันโด โดยกาลล่วงไป
แห่งเรา ไม่ควรเรียกกัน ฉันนััน

เถรตเรณ อาณนฺท ภิกขุณา นวกตโร ภิกขุ นาเมณ วา โคตเตณ วา อวฺสุวาเทน วา
สมฺมาจระิตพฺโพ.

ภิกษุผู้แก่กว่า ฟังเรียกภิกษุผู้อ่อนกว่า โดยชื่อหรือโคตร หรือโดยวาตะว่า อวฺสุ
นวกตเรณ ภิกขุณา เถรตโร ภิกขุ ‘ภนฺเต’ติ วา ‘อายุสฺมา’ติ วา สมฺมาจระิตพฺโพ.
แต่ภิกษุผู้อ่อนกว่าฟังเรียกภิกษุผู้แก่กว่าว่า ภันเต หรืออายุสฺมา

อาจขมาโน อาณนฺท สงฺฆो มมจฺเจเยน ชุทฺทาธุชฺชุตฺถกาณี ลิกฺขาปทาณี สมฺมหนฺตฺ.
ดูกรอาณนฺท์ โดยล่วงไปแห่งเรา สงฆ์จำนงอยู่ ก็จงถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างได้
ฉนฺนสฺส อาณนฺท ภิกขุโน มมจฺเจเยน พุรหฺมทณฺโท ทาทพฺโพ”ติ.

โดยล่วงไปแห่งเรา สงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์แก่ฉันนภิกษุ

“กตโม ปน ภนฺเต พุรหฺมทณฺโท”ติ?

ท่านพระอาณนฺท์กราบทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พรหมทัณฑ์เป็นไฉน ?

“ฉนฺโน อาณนฺท ภิกขุ ยํ อิจฺฉเยย ตํ วเทยย.

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอาณนฺท์ ฉันนภิกษุพึงพูดได้ตามที่ตนปรารถนา
โส ภิกขุหิ เนว วตตพฺโพ น โววทิตพฺโพ น อนฺุสาสิตพฺโพ”ติ.

ภิกษุทั้งหลายไม่พึงว่า ไม่พึงกล่าว ไม่พึงสั่งสอน.

๒๑๗. อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “ลียา โข ปน ภิกฺขเว เอกภิกฺขุสฺสาปิ กงฺขา วา วิมตี วา
พุทฺเธ วา ธมฺเม วา สงฺฆे วา มคฺเค วา ปฏฺธิปทาเย วา ปุจฺฉนฺ ภิกฺขเว มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน
อหฺวตฺถ ‘สมฺมุชฺชิโกโต โน สตฺถา อโหสิ น มยํ สกฺขิมฺหา ภควนฺตํ สมฺมุขา ปฏฺธิปุจฺฉิตฺุ”นฺติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมารับสั่งว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงสัย
เคลือบแคลงในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติ จะพึงมีบ้างแก่ภิกษุ
แม้รูปหนึ่ง พวกเขาเองถามเถิด อย่าได้มีความร้อนใจภายหลังว่า พระศาสดาอยู่เฉพาะหน้าเราแล้ว
ยังมีอาจุทูลถามพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์

เอวํ วุตฺเต เต ภิกขุ ตฺถนฺหิ อเหสิ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นพากันหนึ่ง

ทุติยมฺปิ โข ภควา ฯเปฯ

แม้ครั้งที่สอง ...

ตติยมฺปิ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “ลียา โข ปน ภิกฺขเว เอกภิกฺขุสฺสาปิ กงฺขา วา วิมตี วา
พุทฺเธ วา ธมฺเม วา สงฺฆे วา มคฺเค วา ปฏฺธิปทาเย วา ปุจฺฉนฺ ภิกฺขเว มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน
อหฺวตฺถ ‘สมฺมุชฺชิโกโต โน สตฺถา อโหสิ น มยํ สกฺขิมฺหา ภควนฺตํ สมฺมุขา ปฏฺธิปุจฺฉิตฺุ”นฺติ.

ตติยมฺปิ โข เต ภิกขุ ตฺถนฺหิ อเหสิ.

แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทฺธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติ จะพึงมีบ้างแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง พวกเธอจงถามเถิด อย่าได้มีความร้อนใจในภายหลังว่า พระศาสดาอยู่เฉพาะหน้าเราแล้ว เรายังมีอาชวุลถามพระผู้มีพระภาคในที่เฉพาะพระพักตร์ แม้ครั้งที่สาม ภิกษุเหล่านั้นก็พากันหนึ่ง.

อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “ลียา โข ปน ภิกขเว สตฺถุคารเวณปิ น ปุจฺเจยฺยาถ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บางทีพวกเธอไม่ถามแม้เพราะความเคารพในพระศาสดา

สหยาโกปิ ภิกขเว สหยาภสฺส อาโรเจตฺว”ติ.

แม้ภิกษุผู้เป็นสหยา ก็จงบอกแก่ภิกษุผู้สหยาเถิด

เอวํ วุตฺเต เต ภิกขุ ตฺถุหิ อเหตุ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุพวกนั้นพากันหนึ่ง

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ฆนฺเต อพฺภุตํ ฆนฺเต เอวํ ปสฺนโน อหิ ฆนฺเต อิมสฺมี ภิกขุสงฺฆเ อเอกภิกขุสฺสาปิ กงฺขา วา วิมตี วา พุทฺเธ วา ธมฺเม วา สงฺฆเ วา มคฺเค วา ปฏฺิปปทาย วา”ติ.

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หน้าอัศจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว ข้าพระองค์เลื่อมใสในภิกษุสงฆ์อย่างนี้ว่า ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทฺธในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติ มิได้มีแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง ในภิกษุสงฆ์นี้

“ปสาทา โข ตฺวํ อานนฺท วเทสิ ญาณเมว เหตุถ อานนฺท ตถาคตฺตสฺส.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ เธอพูดเพราะความเลื่อมใส ตถาคตหยั่งรู้ในข้อนี้เหมือนกันว่า

นตฺถิ อิมสฺมี ภิกขุสงฺฆเ อเอกภิกขุสฺสาปิ กงฺขา วา วิมตี วา พุทฺเธ วา ธมฺเม วา สงฺฆเ วา มคฺเค วา ปฏฺิปปทาย วา.

ความสงสัยเคลือบแคลงในพระพุทฺธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ในมรรค หรือในข้อปฏิบัติ มิได้มีแก่ภิกษุแม้รูปหนึ่ง

อิเมสฺสยฺหิ อานนฺท ปญฺจนฺนํ ภิกขุสฺตานํ โย ปจฺฉิมโก ภิกขุ โส โสตาปนโน อวิหิปาตธมฺโม นียโต สมฺโพธิปรายโณ”ติ.

ในภิกษุสงฆ์นี้ บรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุรูปที่ต่ำที่สุด ก็เป็นโสตาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง มีอันจะตรัสรู้ในภายหลัง.

๒๑๘. อถ โข ภควา ภิกขุ อามนฺเตสิ “นฺนท ทานิ ภิกขเว อามนฺตยา มิ โว วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถา”ติ.

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือน พวกเธอว่า สังฆารทั้งหลายมีความเลื่อมไปเป็นธรรมดา พวกเธอจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด.

อัย ตถาคตสฺส ปจฺฉิมา วาจา.
นี่เป็นพระปัจฉิมวาจาของพระตถาคต.

ปรินิพพุตกา

เรื่องพุทธปรินิพพาน

๒๑๙. อถ โข ภควา ปจฺมํ ฌานํ समाปชฺชติ ปจฺมชฺฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ทฺถิยํ ฌานํ समाปชฺชติ
ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเข้าปฐมฌาน ออกจากปฐมฌานแล้ว ทรงเข้าทุติยฌาน

ทุติยชฺฌานา วุฏฺฐหิตฺวา ตฺถิยํ ฌานํ समाปชฺชติ

ออกจากทุติยฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน

ตติยชฺฌานา วุฏฺฐหิตฺวา จตุตฺถํ ฌานํ समाปชฺชติ.

ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน

จตุตฺถชฺฌานา วุฏฺฐหิตฺวา อากาสาณญฺจายตฺนํ समाปชฺชติ

ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าอากาสนัญจายตนะ

อากาสาณญฺจายตฺนสมุปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา วิญฺญาณญฺจายตฺนํ समाปชฺชติ

ออกจากอากาสนัญจายตนะสมุปัตติแล้ว ทรงเข้าวิญญาณัญจายตนะ

วิญฺญาณญฺจายตฺนสมุปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา อากิณฺจญฺจายตฺนํ समाปชฺชติ

ออกจากวิญญาณัญจายตนะสมุปัตติแล้ว ทรงเข้าอากิณฺจญฺจายตนะ

อากิณฺจญฺจายตฺนสมุปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา เหวสฺสญฺญาณาสฺสญฺจายตฺนํ समाปชฺชติ

ออกจากอากิณฺจญฺจายตนะสมุปัตติแล้ว ทรงเข้าเหวสฺสญฺญาณาสฺสญฺจายตนะ

เหวสฺสญฺญาณาสฺสญฺจายตฺนสมุปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา สลฺยเวทียิตฺถิโรธํ समाปชฺชติ.

ออกจากเหวสฺสญฺญาณาสฺสญฺจายตนะสมุปัตติแล้ว ทรงเข้าสลฺยเวทียิตฺถิโรธ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมฺหํ อหฺรุทฺธํ เอตทฺโวจ “ปรินิพพุโต ภาณเต อหฺรุทฺธํ ภควา”ติ.

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์ได้กล่าวถามท่านพระอนุรุทธะว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้วหรือ.

“นาวุโส อานนฺท ภควา ปรินิพพุโต สลฺยเวทียิตฺถิโรธํ समाปฺนโน”ติ.

ท่านพระอนุรุทธะตอบว่า อานนท์ผู้มีอายุ พระผู้มีพระภาคยังไม่เสด็จปรินิพพาน ทรงเข้าสลฺยเวทียิตฺถิโรธ.

อถ โข ภควา สลฺยเวทียิตฺถิโรธสมุปตฺติยา วุฏฺฐหิตฺวา เหวสฺสญฺญาณาสฺสญฺจายตฺนํ समाปชฺชติ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคออกจากสัจฉญาณเวทิตนโรธสมาบัติแล้ว ทรงเข้าเนวสัจฉญาณาสัจฉญาณตนะ.

เนวสัจฉญาณาสัจฉญาณตนสมาปตติยา วุฏฐหิตฺวา อากิญจัญญายตนํ สมาปชฺชช

ออกจากเนวสัจฉญาณาสัจฉญาณตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าอากิญจัญญายตนะ

อากิญจัญญายตนสมาปตติยา วุฏฐหิตฺวา วิญญาณญายตนํ สมาปชฺชช

ออกจากอากิญจัญญายตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าวิญญาณญายตนะ

วิญญาณญายตนสมาปตติยา วุฏฐหิตฺวา อากาสาณญายตนํ สมาปชฺชช

ออกจากวิญญาณญายตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าอากาสาณญายตนะ

อากาสาณญายตนสมาปตติยา วุฏฐหิตฺวา จตุตถํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากอากาสาณญายตนสมาบัติแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน

จตุตถชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากจตุตถฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน

ตติยชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา ทุตติยํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าทุตติยฌาน

ทุตติยชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากทุตติยฌานแล้ว ทรงเข้าปฐมฌาน

ปฐมชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา ทุตติยํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากปฐมฌานแล้ว ทรงเข้าทุตติยฌาน

ทุตติยชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากทุตติยฌานแล้ว ทรงเข้าตติยฌาน

ตติยชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา จตุตถํ ฌานํ สมาปชฺชช

ออกจากตติยฌานแล้ว ทรงเข้าจตุตถฌาน

จตุตถชฺฌานา วุฏฐหิตฺวา สมณนฺตฺรา ภควา ปรีนิพฺพายี.

พระผู้มีพระภาคออกจากจตุตถฌานแล้ว เสด็จปรีนิพพานในลำดับ(แห่งการออกจากองค์จตุตถฌานนั้น).

พระผู้มีพระภาคปรีนิพพาน

๒๒๐. ปรีนิพฺพุเต ภควติ สห ปรีนิพฺพานา มหาภูมิจาโล อโหสิ ภีสนโก สโลมหํโส.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรีนิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จปรีนิพพาน ได้เกิดแผ่นดินไหวใหญ่ เกิดความขนพองสยองเกล้า น่าสะพรึงกลัว.

เทวทฺนทฺกุโโย จ ผลีสุ.

ทั้งกลองทิพย์ก็บันลือขึ้น.

ปรีนิพฺพุเต ภควติ สห ปรีนิพฺพานา พุรฺหุมาสมฺมุติ อิมํ คาคํ อภาสิ

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรีนิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จปรีนิพพาน ท้าวสหัมบดีพรหมได้กล่าวคาถานี้ ความว่า

“สพฺเพว นิกฺขิปิสฺสนฺหิติ ภูตา โลเก สมุสฺสยํ
ยตฺถ เอตาทิโส สตฺถา โลเก อปฺปฏิปฺคฺคฺโล
ตถาคโต พลฺปฺตฺโต สมฺพุทฺโธ ปรีนฺพุโต”ติ.

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จักต้องทอดทิ้งร่างกายไว้ในโลก แต่พระตถาคต
ผู้เป็นศาสดาเช่นนั้น หากบุคคลจะเปรียบเทียบกับมิได้ในโลก เป็นพระสัมพุทธเจ้า
ทรงมีพระกำลัง ยิ่งเสด็จปรินิพพาน.

๒๒๑. ปรีนฺพุเต ภควติ สห ปรีนฺพฺพานา สกฺโก เทวานมฺินฺโท อิมํ คาคํ อภาสิ
เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จปรินิพพาน ท้าวสักกะ จอมเทพ
ได้ตรัสพระศาสดานี้ความว่า

“อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวธมฺมฺินฺ.
อุปฺปชฺชิตฺวา นิสฺสนฺหิติ เตสํ วุปฺสโม สุโข”ติ.
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา
บังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมดับไป ความเข้าไปสงบสังขารเหล่านั้น เป็นสุข.

๒๒๒. ปรีนฺพุเต ภควติ สห ปรีนฺพฺพานา आयสฺมา อนฺุรุทฺโธ อิมํ คาคาโย อภาสิ
เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จปรินิพพาน ท่านพระอนุรุทธะ
ได้กล่าวศาสดาเหล่านี้ ความว่า

“นาหุ อสฺสาสฺปสฺสาโส จิตฺจิตฺตสฺส ตาทิโน
อนฺเช สนฺติมารพฺภ ยํ กาลมกริ มฺนิ.
“อสฺลฺลีเนน จิตฺเตน เวทนํ อชฺฉวาสยิ
ปชฺโชตฺสฺเสว นินฺพฺพานํ โมกฺโข เจตฺโส อหฺ”ติ.
ลมอัสสาสะปัสสาสะของพระมุนีผู้มีพระทัยตั้งมั่น คงที่ ไม่หวั่นไหว
ทรงปรารภสันติ ทรงทำกาละ มิได้มีแล้ว พระองค์มีพระทัยไม่หวั่นไหว ทรงอดกลั้น
เวทนาได้แล้ว ความพ้นแห่งจิต ได้มีแล้ว เหมือนดวงประทีปดับไป ฉะนั้น.

๒๒๓. ปรีนฺพุเต ภควติ สห ปรีนฺพฺพานา आयสฺมา อานนฺุโท อิมํ คาคํ อภาสิ
เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว พร้อมกับการเสด็จปรินิพพาน ท่านพระอานนท์
ได้กล่าวศาสดานี้ ความว่า

“ตทาสิ ยํ ภิสฺนํ ตทาสิ โลมฺหฺสนํ
สพฺพการวรูเปเต สมฺพุทฺโธ ปรีนฺพุเต”ติ.
เมื่อพระสัมพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยอาการอันประเสริฐทั้งปวงเสด็จปรินิพพานแล้ว
ในครั้งนั้นได้เกิดความอัศจรรย์ น่าสะพรึงกลัว และเกิดความขนพองสยองเกล้า.

๒๒๔. ปรีนฺพุเต ภควติ เย เต ตตฺถ ภิกฺขุ อวีตราคา อปฺเปกฺจฺเจ พาทา ปคฺคยฺห กนฺทนฺหิติ
ฉินฺนปาดํ ปตฺนฺหิติ อวณฺฺณนฺหิติ วิวณฺฺณนฺหิติ “อติชฺปิปํ ภควา ปรีนฺพุโต อติชฺปิปํ สุคฺโต ปรีนฺพุโต
อติชฺปิปํ จกฺขุ โลเก อนฺุตรหิโต”ติ.

เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว บรรดาภิกษุทั้งหลายนั้น ภิกษุเหล่าใดยังมีราคะ ไม่ไปปราศแล้ว ภิกษุเหล่านั้นบางพวกประคองแขนทั้งสอง คร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดุจมีเท้าอันขาดแล้ว รำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุคตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกอันตรธานเสียเร็วนัก

เย ปน เต ภิกขุ วีตราคา เต สตา สมฺปชานา อธิวาเสนฺติ “อนิจฺจา สงฺขารา ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา”ติ.

ส่วนภิกษุเหล่าใดที่มีราคะไปปราศแล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีสติสัมปชัญญะอดกลั้นโดยธรรมสังเวช ว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน.

๒๒๕. อถ โข อายสฺมา อนุรุทฺโธ ภิกขุ อามนฺเตสิ “อลํ อวฺุโส มา โสจิตฺถ มา ปริเทวิตฺถ. ครั้งนั้น ท่านพระอนุรุทธะเตือนภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเลย อวฺุโสทั้งหลาย พวกท่านอย่า เศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย.

นฺนุ เอตํ อวฺุโส ภควตา ปฏิกจฺเจว อุกฺขตํ ‘สพฺเพหฺเว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วิหาภาโว อญฺญตภาโว’. ตํ กุเตตฺถ อวฺุโส ลพฺภา.

เรื่องนี้พระผู้มีพระภาคได้ตรัสบอกไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้นต้องมี เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้ แต่ที่ไหน.

‘ยํ ตํ ชาตํ ภูตํ สงฺขตํ ปโลกธมฺมํ ตํ วต มา ปลุชฺซี’ติ เนตํ จานํ วิชฺชติ เทวตา อวฺุโส อฺุชฺฌายนฺตี”ติ.

สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอสิ่งนั้น อย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ดูกรอวฺุโสทั้งหลาย พวกเทวดาพากันยกโทษอยู่.

“กถํภูตา ปน ภนฺเต อายสฺมา อนุรุทฺโธ เทวตา มนฺสิ กโรตี”ติ ?

ท่านพระอานนท์ถามว่า ท่านอนุรุทธะ พวกเทวดาเป็นอย่างไร กระทำอะไรไว้ในใจ ?

“สนฺตาวฺุโส อานนฺท เทวตา อากาเส ปถวีสญฺญินิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ฉินฺนปาดํ ปปตฺนฺติ อวฺุฏฺฐนฺติ วิวฺุฏฺฐนฺติ ‘อติชิปปิ ภควา ปรีนิพฺพุโต อติชิปปิ สุคโต ปรีนิพฺพุโต อติชิปปิ จกฺขุ โลเก อนฺตรหิโต’ติ.

ท่านพระอนุรุทธะ ตอบว่า มีอยู่ อานนท์ผู้มีอายุ เทวดาบางพวกสำคัญอากาศว่าเป็นแผ่นดิน สยายผม ประคองแขนทั้งสอง คร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมาดุจมีเท้าอันขาดแล้ว รำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุคตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกอันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้.

สนฺตาวฺุโส อานนฺท เทวตา ปถวียา ปถวีสญฺญินิโย เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ฉินฺนปาดํ ปปตฺนฺติ อวฺุฏฺฐนฺติ วิวฺุฏฺฐนฺติ ‘อติชิปปิ ภควา ปรีนิพฺพุโต อติชิปปิ สุคโต ปรีนิพฺพุโต อติชิปปิ จกฺขุ โลเก อนฺตรหิโต’ติ.

เทวดาบางพวกสำคัญแผ่นดินว่าเป็นแผ่นดิน สยายผม ประคองแขนทั้งสอง คร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมาดุจมีเท้าอันขาดแล้ว รำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระสุคตเสด็จปรินิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกอันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้.

ยา ปน ตา เทวดา วีตราคา ตา สตา สมุชานา อธิวาเสนติ ‘อนิจจา สงฺขารา ตํ กุ เตตถ ลพฺภา’ติ.

ส่วนเทวดาที่ปราศจากราคะแล้ว มีสติสัมปชัญญะ อดกลั้นโดยธรรมสังเวชว่า สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน.

อด โข อายสฺมา จ อนฺรุทฺโธ อายสฺมา จ อานนฺโท ตํ รตฺตาวเสสิ ฌมฺมียา กถาย วิตฺตินาเมสุ. ครั้งนั้น ท่านพระอนรุทธะและท่านพระอานนท์ ยังกาลให้ล่วงไปด้วยธรรมีกถาตลอดราตรี ที่ยังเหลืออยู่นั้น.

แจ้งข่าวปรินิพพาน

๒๒๖. อด โข อายสฺมา อนฺรุทฺโธ อายสฺมन्दํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “คจฺฉาวุโส อานนฺท กุสินารํ ปวิสิตฺวา โกลินารกานํ มลฺลานํ อาโรเจสิ ‘ปรินิพฺพุโต วาเสฏฺฐจา ภควา ยสฺสทานิ กาลํ มณฺเณธา’”ติ.

ลำดับนั้น ท่านพระอนรุทธะสั่งท่านพระอานนท์ว่า ไปเถิด อานนท์ผู้มีอายุ ท่านจงเข้าไป เมืองกุสินารา บอกแก่พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า ดูกรวาลิภฺรฺฐะทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว ขอพวกท่านจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

“เอวํ ภนฺเต”ติ โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมโต อนฺรุทฺธสฺส ปภฺนีสฺสุตฺวา ปุพฺพณฺุสสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจิวรมาทาย อตฺตทุตฺติโย กุสินารํ ปาวิสิ.

ท่านพระอานนท์รับคำสั่งท่านพระอนรุทธะแล้ว เวลาเข้ารุ่งแล้วถือบาตรและจีวร เข้าไปเมืองกุสินาราลำพังผู้เดียว.

เตน โข ปน สมเยน โกลินารกา มลฺลา สนฺธาการเ สนฺหิปตฺติตา โหนฺติ เตเนว กรณียเณ. สมัยนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราประชุมกันอยู่ที่สัณฐาคาร ด้วยเรื่องปรินิพพานนั้น อย่างเดียว.

อด โข อายสฺมา อานนฺโท เณ โกลินารกานํ มลฺลานํ สนฺธาการํ เตนุสฺสงฺกมฺมิ; อุสฺสงฺกมิตฺวา โกลินารกานํ มลฺลานํ อาโรเจสิ ‘ปรินิพฺพุโต วาเสฏฺฐจา ภควา ยสฺสทานิ กาลํ มณฺเณธา’ติ.

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปยังสัณฐาคารของพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ครั้นเข้าไปแล้ว ได้บอกแก่พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า ดูกรวาลิภฺรฺฐะทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานแล้ว ขอท่านทั้งหลายจงทราบกาลอันควรในบัดนี้เถิด.

อิทฺมายสฺมโต อานนฺทสฺส วจฺหนํ สุตฺวา มลฺลา จ มลฺลปฺตฺตา จ มลฺลสฺสุณฺิสสา จ มลฺลปชาปตฺติโย จ อฆาวินฺ ทุมฺมนา เจโตทุกฺขสมปฺปิตา อปุเปกฺจเจ เกเส ปกิริย กนฺทนฺติ พาหา ปคฺคยฺห กนฺทนฺติ ฉินฺหนปาดํ ปตฺนฺติ อวภฺนฺติ วิวภฺนฺติ “อติชิปปํ ภควา ปรินิพฺพุโต อติชิปปํ สุกฺโต ปรินิพฺพุโต อติชิปปํ จกฺขุ โลเก อนฺตรหิโต”ติ

พวกเจ้ามีลละกับโอรส สุณิสาและประชาบดี ได้ทรงสดับคำนี้ของท่านพระอานนท์แล้ว เป็นทุกข์เสียพระทัยเปี่ยมไปด้วยความทุกข์ในใจ บางพวกสยายพระเกศา ประคองหัตถ์ทั้งสอง คร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดูจะมีบาทอันขาดแล้ว ทรงรำพันว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จ ปรีณิพพานเสียเร็วนัก พระสุคตเสด็จปรีณิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลกอันตรธาน เสียเร็วนัก ดังนี้.

พุทธสรีรปุชา

บุชาพระพุทธรูป

๒๒๗. อถ โข โกสินารกา มลฺลา ปุริเส อาณาเปสฺสุ “เตน หิ ภณฺเ กุสินารายํ คนฺธมาลญจ สพุพญจ ตาฬาวจรั สนฺนิปาเตถา”ติ.

ลำดับนั้น พวกเจ้ามีลละเมืองกุสินาราทรัสสั่งพวกบุรุษว่า ดูกรพนาย ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงเตรียมของหอมมาลัยและเครื่องดนตรีทั้งปวง บรรดามีในกรุงกุสินาราไว้ให้พร้อมเถิด.

อถ โข โกสินารกา มลฺลา คนฺธมาลญจ สพุพญจ ตาฬาวจรั ปญจ จ ทุสฺสยฺกสฺตานิ อาทาย เยน อุปฺตตฺถํ มลฺลํ สาลวํ เยน ภควโต สรีริ เตนุปสงฺกมฺมิสุ;

พวกเจ้ามีลละเมืองกุสินารา ทรงถือเอาของหอมมาลัยและเครื่องดนตรีทั้งปวง กับผ้า ๕๐๐ คู่ เสด็จเข้าไปยังศาลวันอันเป็นที่แวะพักแห่งพวกเจ้ามีลละ และเสด็จเข้าไปถึงพระสรีระพระผู้มีพระภาค.

อุปสงกมิตฺวา ภควโต สรีริ นจฺเจหิ คีเตหิ วาทีเตหิ มาเลหิ คนฺเเทหิ สกฺกโรนฺดา ครุํ กโรนฺดา มาเนนฺดา ปุเชนฺดา เจลวิตานานิ กโรนฺดา มณฺฑลมาเส ปฏฺยิยาเทนฺดา เอกทิวสํ วีตินาเมสฺสุ.

ครั้นเข้าไปถึงแล้ว สักการะ เคารพ นบถือ บูชา พระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม ดาดเพดานผ้า ตกแต่งโรงมณฑล ยังวันนั้นให้ล่วงไปด้วยประการฉะนี้.

อถ โข โกสินารกา มลฺลํ เอตทโหสิ “อติวิกาโล โข อชฺช ภควโต สรีริ ฌาเปตฺตุ สฺเว ทานิ มยํ ภควโต สรีริ ฌาเปสฺสามา”ติ.

ลำดับนั้น พวกเจ้ามีลละเมืองกุสินาราได้มีความดำริว่า การถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาคในวันนี้พลบค่ำเสียแล้ว พຽงนี้เราจักถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาค.

อถ โข โกสินารกา มลฺลา ภควโต สรีริ นจฺเจหิ คีเตหิ วาทีเตหิ มาเลหิ คนฺเเทหิ สกฺกโรนฺดา ครุํ กโรนฺดา มาเนนฺดา ปุเชนฺดา เจลวิตานานิ กโรนฺดา มณฺฑลมาเส ปฏฺยิยาเทนฺดา ทุตฺติยมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสฺสุ ตุตฺติยมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสฺสุ จตฺตตฺถมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสฺสุ ปญจมมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสฺสุ ฉฏฺฐมฺปิ ทิวสํ วีตินาเมสฺสุ.

พวกเจ้ามีลละเมืองกุสินารา สักการะ เคารพ นบถือ บูชา พระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม ดาดเพดานผ้า ตกแต่งโรงมณฑล ยังวันที่สอง ที่สาม ที่สี่ ที่ห้า ที่หก ให้ล่วงไป.

อด โข สดตมัม ทิวส์ โกสินารกานัน มลุลานัน เอตทโหสิ “มยัม ภควโต สรীরัง นัจเจหิ คีเตหิ วาทีเตหิ มาเลหิ คนุเธหิ สกุกโรนุตา ครุ กโรนุตา มาเนนุตา ปุเชนุตา ทกฺขิเณน ทกฺขิณัน นครสฺส หริตฺวา พาหิเรน พาหิรํ ทกฺขิณโต นครสฺส ภควโต สรীরัง ฉาเปสฺสามา”ติ.

ครันถึงวันที่เจ็ด พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราก็มีความดำริว่า เราสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม จักเชิญไปทางทิศทักษิณแห่งพระนคร แล้วเชิญไปภายนอกพระนคร ถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาค ทางทิศทักษิณแห่งพระนครเถิด.

มัลลปาโมกข์ ๘ ทาน

๒๒๘. เตน โข ปน สมเยน อฏฺฐ มลลปาโมกฺขา สีสนุหตา อหตานิ วตฺถานิ นิวตฺถา “มยัม ภควโต สรীরัง อัจจาเรสฺสามา”ติ น สกุกโณติ อัจจาเรตฺตุ.

สมัยนั้น มัลลปาโมกข์ ๘ องค์ สรรจงเกล้าแล้วทรงนุ่งผ้าใหม่ ด้วยตั้งพระทัยว่า เราจักยกพระสรีระพระผู้มีพระภาค ก็มีอาจจะยกขึ้นได้.

อด โข โกสินารกา มลลลา आयสมนฺตํ อนฺรุทฺธํ เอตทโวจุ “โก นุ โข ภนฺเต อนฺรุทฺธ เหตุโก ปจฺจโย येहिเม อฏฺฐ มลลปาโมกฺขา สีสนุหตา อหตานิ วตฺถานิ นิวตฺถา ‘มยัม ภควโต สรীরัง อัจจาเรสฺสามา’ติ น สกุกโณติ อัจจาเรตฺตุ”นฺติ?

ลำดับนั้นพวกเจ้ามัลละ เมืองกุสินาราก็ถามท่านพระอนรุทธะว่า ข้าแต่ท่านอนรุทธะ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ให้มัลลปาโมกข์ ๘ องค์นี้ ผู้สรรจงเกล้าแล้ว ทรงนุ่งผ้าใหม่ ด้วยตั้งใจว่า เราจักยกพระสรีระพระผู้มีพระภาคก็มีอาจจะยกขึ้นได้ ?

“อญฺญถา โข วาเสฏฺฐา ตุมหากํ อธิปฺปาโย อญฺญถา เทวตานิ อธิปฺปาโย”ติ.

อ. ดูกรวาสีฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกท่านอย่างหนึ่ง ของพวกเทวดาก็อย่างหนึ่ง.

“กถํ ปน ภนฺเต เทวตานิ อธิปฺปาโย”ติ?

ม. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประสงค์ของพวกเทวดาเป็นอย่างไร ?

“ตุมหากํ โข วาเสฏฺฐา อธิปฺปาโย ‘มยัม ภควโต สรীরัง นัจเจหิ คีเตหิ วาทีเตหิ มาเลหิ คนุเธหิ สกุกโรนุตา ครุ กโรนุตา มาเนนุตา ปุเชนุตา ทกฺขิเณน ทกฺขิณัน นครสฺส หริตฺวา พาหิเรน พาหิรํ ทกฺขิณโต นครสฺส ภควโต สรীরัง ฉาเปสฺสามา’ติ;

ดูกรวาสีฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกท่านว่า เราสักการะ เคารพ นับถือ บูชาพระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม จักเชิญไปทางทิศทักษิณแห่งพระนคร แล้วเชิญไปภายนอกพระนคร ถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาค ทางทิศทักษิณแห่งพระนคร.

เทวดานัน โข วาเสฏฺฐา อธิปฺปาโย ‘มยัม ภควโต สรীরัง ทิพฺเพหิ นัจเจหิ คีเตหิ วาทีเตหิ คนุเธหิ สกุกโรนุตา ครุ กโรนุตา มาเนนุตา ปุเชนุตา อุตฺตเรน อุตฺตรํ นครสฺส หริตฺวา อุตฺตเรน ทฺวาเรน นครํ ปเวเสตฺวา มชฺเณน มชฺเณน นครสฺส หริตฺวา ปฺรตฺถิมเณน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ปฺรตฺถิมโต นครสฺส มกฺกฺกพฺพณัน นาม มลุลานัน เจตฺยํ เอตฺถ ภควโต สรীরัง ฉาเปสฺสามา’ติ.

ความประสงค์ของพวกเทวดาว่า เราสักการะ เคารพ นบถือ บูชา พระสรีระพระผู้มีพระภาค ด้วยการพ่อนรำ ชับร้อง ประโคม มาลัยและของหอมอันเป็นทิพย์ จักเชิญไปทางทิศอุดร แห่งพระนคร แล้วเข้าไปสู่พระนครโดยทวารทิศอุดร เชิญไปท่ามกลางพระนคร แล้วออกโดยทวาร ทิศบูรพา แล้วถวายพระเพลิงพระสรีระพระผู้มีพระภาค ที่มกุฏพันธเจดีย์ของพวกเจ้ามัลละ ทางทิศบูรพาแห่งพระนคร.

“ยถา ภาณเต เทวดานํ อธิปฺปาโย ตถา โหตุ”ติ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอให้เป็นไปตามความประสงค์ของพวกเทวดาเถิด.

๒๒๙. เตน โข ปน สมเยน กุสินารา ยาว สนฺธิสมลสํกฺกัรฺวา ชนฺณมุตฺเตน โอิธินา มนุทวารวปฺปเฝหิ สนฺถตา โหติ.

สมัยนั้น เมืองกุสินาราเต็ยรดาษไปด้วยดอกมณฑารพโดยถ้องแถวประมาณแค่เข้าจนตลอด ที่ต่อแห่งเรือน บ่อของโสโครก และกองหยากเยื่อ.

อถ โข เทวดา จ โกลินารกา จ มลฺลา ภควโต สรฺรํ ทิพฺเพหิ จ มานุสเกหิ จ นจฺเจหิ คีเตหิ วาทีเตหิ มาเลหิ คนฺเहेหิ สกฺกโรนฺดา ครุํ กโรนฺดา มาเนนฺดา ปุเชนฺดา อุตฺตเรน อุตฺตรํ นครสฺส หริตฺวา อุตฺตเรน ทฺวารเณ นครํ ปเวเสตฺวา มชฺเฌน มชฺฌํ นครสฺส หริตฺวา ปุรฺตถิมเณ ทฺวารเณ นิกฺขมิตฺวา ปุรฺตถิมโต นครสฺส มกฺกฺพนฺธํ นาม มลฺลานํ เจตยํ เอตถ จ ภควโต สรฺรํ นิกฺขิปีสุ.

ครั้งนั้น พวกเทวดาและพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา สักการะ เคารพ นบถือ บูชาพระสรีระ พระผู้มีพระภาค ด้วยการพ่อนรำ ชับร้อง ประโคม มาลัยและของหอม ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็น ของมนุษย์ เชิญไปทางทิศอุดรแห่งพระนคร แล้วเข้าไปสู่พระนครโดยทวารทิศอุดร เชิญไปท่ามกลาง พระนคร แล้วออกโดยทวารทิศบูรพา แล้ววางพระสรีระพระผู้มีพระภาค ณ มกุฏพันธเจดีย์ ของพวกเจ้ามัลละ ทางทิศบูรพาแห่งพระนคร.

๒๓๐. อถ โข โกลินารกา มลฺลา आयสฺมฺหํ อานนฺทํ เอตทโวจु “กถํ มยํ ภาณเต อานนฺท ตถาคตสฺส สรฺเร ปฏฺธิปชฺชามา”ติ?

ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้ถามท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ พวกข้าพเจ้าจะปฏิบัติอย่างไรในพระสรีระพระผู้มีพระภาค ?

“ยถา โข วาเสฏฺฐา รณฺโถ จกฺกวตฺติสฺส สรฺเร ปฏฺธิปชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตสฺส สรฺเร ปฏฺธิปชฺชิ- ตพฺพ”นฺติ.

อ. ดูกรวาสิฏฐะทั้งหลาย พวกท่านพึงปฏิบัติในพระสรีระพระตถาคตเหมือนที่เขาปฏิบัติ ในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิฉะนั้น.

“กถํ ปน ภาณเต อานนฺท รณฺโถ จกฺกวตฺติสฺส สรฺเร ปฏฺธิปชฺชนฺตี”ติ?

ข้าแต่ท่านอานนท์ ก็เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิอย่างไร ?

“रणฺโถ วาเสฏฺฐา จกฺกวตฺติสฺส สรฺรํ อหเตน วตฺถเณ เวเจนฺติ อหเตน วตฺถเณ เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสน เวเจนฺติ วิหเตน กปฺปาเสน เวเจตฺวา อหเตน วตฺถเณ เวเจนฺติ.

ดูกรวาสิฏฐะทั้งหลาย เขาห่อพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยผ้าไหมแล้วซับด้วยสำลี แล้ว ห่อด้วยผ้าไหม.

เอเตน อุปาเยน ปญจหิ ยุคสเดหิ รมโย จกกวตติสฺส สรีริ เวเจตฺวา อายสาย เตลโทณียา ปกุชิปิตฺวา อณฺณิสฺสา อายสาย โทณียา ปฏิกุชฺชิตฺวา สพฺพคนฺธานํ จิตกํ กริตฺวา รมโย จกกวตติสฺส สรีริ ฌาเปนฺติ.

โดยอุบายนี้ ห่อพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้า ๕๐๐ คู่แล้ว เชิญพระสรีระลงในรางเหล็ก อันเต็มด้วยน้ำมัน ครอบด้วยรางเหล็กอื่น แล้วกระทำจิตกาธารด้วยไม้หอมล้วน ถวายพระเพลิง พระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิแล้ว.

จาตุมหาปเถ รมโย จกกวตติสฺส ฐูป กโรหนฺติ เอวํ โข วาเสฏฺฐจา รมโย จกกวตติสฺส สรีเร ปฏิปชฺชนฺติ.

สร้างสถูปของพระเจ้าจักรพรรดิไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง เขาปฏิบัติในพระสรีระพระเจ้าจักรพรรดิด้วยประการฉะนี้แล

ยถา โข วาเสฏฺฐจา รมโย จกกวตติสฺส สรีเร ปฏิปชฺชนฺติ เอวํ ตถาคตฺสฺส สรีเร ปฏิปชฺชิตพฺพํ.

พวกท่านพึงปฏิบัติในพระสรีระพระตถาคต เหมือนที่เขาปฏิบัติในพระเจ้าจักรพรรดิ

จาตุมหาปเถ ตถาคตฺสฺส ฐูป กาทพฺพโ.

พึงสร้างสถูปของพระตถาคตไว้ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง

ตตฺถ เย มาลํ วา คนฺธํ วา จุณฺณกํ วา อารโฆเปสฺสหนฺติ วา อภิวาเทสฺสหนฺติ วา จิตฺตํ วา ปสาเทสฺสหนฺติ เตสํ ตํ ภวิสฺสตี ทิฆรตฺตํ หิตาย สุชชยา”ติ.

ชนเหล่าใดจักยกขึ้นซึ่งมาลัยของหอมหรือจุน จักอภิวาท หรือจักยังจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้น การกระทำเช่นนั้น จักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้น ล้นกาลนาน.

อถ โข โกสินารกา มลฺลา ปุริเส อาณาเปสฺสุ “เตน ทิ ภณฺเ มลฺลานํ วิหตํ กปฺปาสํ สนฺนิปาเตธา”ติ.

ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารตรัสสั่งพวกบุรุษว่า ดูกรพนาย ถ้าอย่างนั้น พวกท่านจงเตรียมสำลีไว้ให้พร้อมเถิด.

อถ โข โกสินารกา มลฺลา ภควโต สรีริ อหเตน วตฺเถน เวเจตฺวา วิหเตน กปฺปาเสน เวเจสฺสุ วิหเตน กปฺปาเสน เวเจตฺวา อหเตน วตฺเถน เวเจสฺสุ.

พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราห่อพระสรีระพระผู้มีพระภาคด้วยผ้าใหม่ แล้วชับด้วยสำลี แล้วห่อด้วยผ้าใหม่

เอเตน อุปาเยน ปญจหิ ยุคสเดหิ ภควโต สรีริ เวเจตฺวา อายสาย เตลโทณียา ปกุชิปิตฺวา อณฺณิสฺสา อายสาย โทณียา ปฏิกุชฺชิตฺวา สพฺพคนฺธานํ จิตกํ กริตฺวา ภควโต สรีริ จิตกํ อารโฆเปสฺสุ.

โดยอุบายนี้ ห่อพระสรีระพระผู้มีพระภาคด้วยผ้า ๕๐๐ คู่ แล้วเชิญลงในรางเหล็ก อันเต็มด้วยน้ำมัน ครอบด้วยรางเหล็กอื่น แล้วกระทำจิตกาธารด้วยไม้หอมล้วน แล้วจึงเชิญพระสรีระพระผู้มีพระภาคขึ้นสู่จิตกาธาร.

มหากัสสปตเถรวตถุ
เรื่องพระมหากัสสปเถระ

๒๓๑. เตน โข ปน สมเยน आयสุมมา มหากัสสปो पावय कुสินारं अथानमकपुप्पिपुणो
โหติ महता गिखुसुमेण सथुठी पणुजमततेहि गिखुसतेहि.

สมัยนั้น ท่านพระมหากัสสปะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เดินทางไกล
จากเมืองปาวามาสู่เมืองกุสินารา.

อล โข आयสุมมา มหากัสสปो मकका ओगुगम्म ओणुตรस्समी रुกขम्मเล निसीति.

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปะแวะออกจากทางแล้ว นั่งพักที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่ง.

เตน โข ปน สมเยน ओणुตรโร आसिवो कुสินाराय मनहारवुप्पुं कहेत्वा पावो अथान
मकपुप्पिपुणो होति.

สมัยนั้น อาชีวกคนหนึ่ง ถีอดอกมณฑารพในเมืองกุสินารา เดินทางไกลมาสู่เมืองปาวา.

อทุทสา โข आयसुमा महकसुसपो त् आसिवं तुरोत्तव आकज्जन्तं तिसुवा त् आसिवं ऐत्तवो
“อปาวิโส อมฺหากํ สत्ถารं ชานาสี”ติ?

ท่านพระมหากัสสปะได้เห็นอาชีวกนั้นมาแต่ไกล จึงถามอาชีวกนั้นว่า ดูกรผู้มีอายุ ท่านยัง
ทราบข่าวพระศาสดาของเราบ้างหรือ ?

“อามาวุโส ชานามิ อชฺช สत्ताหปริณิพฺพุโต สมโณ โคตโม.

อาชีวกตอบว่า อย่างนั้น ผู้มีอายุ เราทราบอยู่ พระสมณโคตมปริณิพพานเสียแล้ว ได้ ๗ วัน
เข้าวันนี้.

ตโต मे इति मनहारवुप्पुं कहित”นฺति.

ตอกมณฑารพนี้เราถีอมาจากที่นั้น

ตตถ ये ते गिखु वीतरका अपुपेकजे पाहा पकुक्यह गणुทन्ति ฉिन्हपात्तं पปตन्ति
आवणुणฺนन्ति विवणुणฺนन्ति “อติชิปปิ ภควา परिณิพฺพุโต อติชิปปิ สุกโต परिณิพฺพุโต อติชิปปิ จกฺขु โลก
อนฺตรหิตो”ติ.

บรรดาภิกษุเหล่านั้น ภิกษุเหล่าใด ยังไม่ปราศจากราคะ ภิกษุเหล่านั้น บางพวกประคอง
แขนทั้งสองคร่ำครวญอยู่ ล้มลงกลิ้งเกลือกไปมา ดูจะมีทำอันขาดแล้ว รำพันว่า พระผู้มีพระภาค
เสด็จปริณิพพานเสียเร็วนัก พระสุคตเสด็จปริณิพพานเสียเร็วนัก พระองค์ผู้มีพระจักขุในโลก
อันตรธานเสียเร็วนัก ดังนี้

ये पन ते गिखु वीतरका ते सता समुपचाना अविवासेन्ति “अनिज्जा संखारा त् गुत्तेत्त
लपुणा”ติ.

ส่วนภิกษุเหล่าใด ปราศจากราคะแล้ว ภิกษุเหล่านั้น มีสติสัมปชัญญะ อุดกั้นด้วยธรรม
สังเวชว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เพราะฉะนั้น เหล่าสัตว์จะพึงได้ในสังขารนี้แต่ที่ไหน.

เรื่องพระสุภัททะวุฒบรพชิต

๒๓๒. เตน โข ปน สมเยน सुगतो नाम वुठुपपुषितो तसुस्सं प्रिसायं निसिन्हो होति.

สมัยนั้น บรพชิตผู้บวชเมื่อแก่ นามว่าสุภัททะ นั่งอยู่ในบริษัทนั้นด้วย

อด โข สุภทโท วุฑฒิปุพพิโต เต ภิกขุ เอตทโวจ “อลั อวูโส มา โสจิตถ มา ปริเทวิตถ
สุมุตตา มยั

ครั้งนั้น สุภททผู้บวชเมื่อแก่ ได้กล่าวกะภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเลยอวูโส พวกท่านอย่า
เศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย พวกเราพ้นดีแล้ว.

เตน มหาสมณเณ อูปทุตตา จ โหม ‘อิทัง โว กปุปติ อิทัง โว น กปุปตี’ติ.

ด้วยว่าพระมหาสมณะนั้น คอยเบียดเบียนพวกเราอยู่ว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่เธอ.

อิทานิ ปน มยั ยั อิจฺฉิสฺสาม ตัง กริสฺสาม ยั น อิจฺฉิสฺสาม น ตัง กริสฺสามา”ติ.

ก็บัดนี้ พวกเราปรารถนาสิ่งใด ก็จักกระทำสิ่งนั้น ไม่ปรารถนาสิ่งใด ก็จักไม่กระทำสิ่งนั้น.

อด โข อายสุมา มหากัสสปิ ภิกขุ อามนุเตสิ “อลั อวูโส มา โสจิตถ มา ปริเทวิตถ.

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปะเตือนภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเลยอวูโส พวกท่านอย่า
เศร้าโศก อย่ารำไรไปเลย.

นनु เอตัง อวูโส ภควตา ปฏิกจเจว อุกขาตัง ‘สพฺเพเหว ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว
อณฺเฏณาภาโว’.

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนไว้อย่างนี้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่าง ๆ ความพลัดพราก
ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ต้องมี.

ตัง กุเตตถ อวูโส ลพฺภา.

เพราะฉะนั้น จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน.

‘ยั ตัง ขาตัง ภูตัง สงฺขตัง ปโลกธมฺมํ ตัง ตถาคตสฺสาปิ สริริ มา ปลุชฺชิตี เนตัง จานัง วิชฺชตี”ติ.

สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า ขอ
สิ่งนั้นอย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้.

การถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระ

๒๓๓. เตน โข ปน สมเยน จตฺตารโ มลฺลปาโมกฺขา สีสนฺหาตา อหตฺตานิ วตฺถานิ นิวตฺถา
“มยั ภควโต จิตกั อามิมุเปสฺสามา”ติ น สกโกนฺหติ อามิมุเปตฺตุ.

สมัยนั้น มัลลปาโมกข์ ๔ องค์ สรรงเกล้าแล้ว ทรงหุงผ้าใหม่ ด้วยตั้งใจว่า เราจักยังไฟ
ให้ติด จิตกาธารของพระผู้มีพระภาค ก็มีอาจให้ติดได้.

อด โข โกสินารกา มลฺลา อายสมนฺตัง อนฺรุทฺธัง เอตทโวจฺ “โก นุ โข ภาเต อนฺรุทฺธํ เหตุ
โก ปจฺจโย เยนิเม จตฺตารโ มลฺลปาโมกฺขา สีสนฺหาตา อหตฺตานิ วตฺถานิ นิวตฺถา ‘มยั ภควโต จิตกั
อามิมุเปสฺสามา’ติ น สกโกนฺหติ อามิมุเปตฺตุ”นฺติ?

ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้ถามท่านพระอนรุทธะว่า ข้าแต่ท่านอนรุทธะ
อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ที่ให้มัลลปาโมกข์ทั้ง ๔ องค์นี้ ผู้สรรงเกล้าแล้ว ทรง
หุงผ้าใหม่ ด้วยตั้งใจว่า เราจักยังไฟให้ติด จิตกาธารก็มีอาจให้ติดได้ ?

“อณฺเฏณา โข วาเสฏฺฐา เทวตฺตานัง อธิปฺปาโย”ติ.

อ. ดูกรวาสิฏฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกท่านอย่างหนึ่ง ของพวกเทวดาก็อย่างหนึ่ง.

“กถิ ปน ภนฺเต เทวตานิ อธิปฺปาโย”ติ?

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประสงค์ของพวกเทวดาเป็นอย่างไร ?

“เทวดานิ โข วาเสฏฺฐจา อธิปฺปาโย ‘อัย อายสฺมา มหากัสสปิ ปาวาย กุสินาริ อทุธานมคฺคป ปฏฺธิปฺปนฺโน มหตา ภิกฺขุสงฺฆเมเน สทุธิ ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสเตหิ.

ดูกรวาทิสฺฐะทั้งหลาย ความประสงค์ของพวกเทวดาว่า ท่านพระมหากัสสปะนี้ พร้อมด้วย ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป กำลังเดินทางไกลจากเมืองปาวามาสู่เมืองกุสินารา น ตาว ภควโต จิตโก ปชฺชิสฺสตี ยาวายสฺมา มหากัสสปิ ภควโต ปาเท สิริสา น วนฺทิสฺสตี”ติ.

จิตกาธานของพระผู้มีพระภาคจักยังไม่ลุกโพล่งขึ้น จนกว่าท่านพระมหากัสสปะจะได้ถวาย บังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยมือของตน.

“ยถา ภนฺเต เทวตานิ อธิปฺปาโย ตถา โหตุ”ติ.

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอให้เป็นไปตามความประสงค์ของพวกเทวดาเถิด.

๒๓๔. อถ โข อายสฺมา มหากัสสปิ เยน กุสินารา มกฺกพนฺธํ นาม มลฺลานํ เจตียํ เยน ภควโต จิตโก เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสิ จิวริ กตฺวา อญฺชลิ ปณฺาเมตฺวา ติกฺขตฺตุ จิตกํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทิ.

ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าไปถึงมกฺกพนฺธเจตียของพวกเจ้ามัลละ ในเมืองกุสินารา และถึงจิตกาธานของพระผู้มีพระภาค ครั้นแล้วกระทำจิวรฉเวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี กระทำ ประทักษิณจิตกาธาน ๓ รอบ แล้วเปิดทางพระบาท ถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า

ตานปิ โข ปญฺจภิกฺขุสตานิ เอกํสิ จิวริ กตฺวา อญฺชลิ ปณฺาเมตฺวา ติกฺขตฺตุ จิตกํ ปทกฺขิณํ กตฺวา ภควโต ปาเท สิริสา วนฺทิสฺ.

แม้ภิกษุ ๕๐๐ รูปเหล่านั้น ก็กระทำจิวรฉเวียงป่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี กระทำประทักษิณ ๓ รอบ แล้วถวายบังคมพระบาททั้งสองของพระผู้มีพระภาคด้วยเศียรเกล้า

วนฺทิตฺเต จ ปนายสฺมตา มหากัสสปเเน เตหิ จ ปญฺจหิ ภิกฺขุสเตหิ สยเมว ภควโต จิตโก ปชฺชสิ.

เมื่อท่านพระมหากัสสปะและภิกษุ ๕๐๐ รูปนั้นถวายบังคมแล้ว จิตกาธานของพระผู้มีพระภาคก็โพล่งขึ้นเอง

๒๓๕. ฉายมานสฺส โข ปน ภควโต สิริสฺส ยํ อโหสิ ฉวีติ วา จมฺมุนฺติ วา มํสนฺติ วา นฺหารูติ วา ลลิกาติ วา ตสฺส เหว ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสิ; สิริราเนว อวลิสฺสสิ.

เมื่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคถูกเพลิงไหม้อยู่ พระอวัยวะส่วนใด คือ พระฉวี พระจัมมะ พระมังสะ พระนหารู หรือพระลลิกา, ถ้ำ เขม่า แห่งพระอวัยวะส่วนนั้นๆ มิได้ปรากฏเลย, เหลืออยู่ แต่พระบรมสารีริกธาตุอย่างเดียว

เสยฺยถาปี นาม สปิสิสฺ วา เตสฺส วา ฉายมานสฺส เหว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ; เมื่อเนยใสและน้ำมันถูกไฟไหม้อยู่, ถ้ำ เขม่า มิได้ปรากฏ ฉันทิ

เอวเมว ภควโต สรีรสสุ ฌายมานสสุ ยํ อโหสิ จวีติ วา จมฺมนฺติ วา มํสนฺติ วา นุหารูติ วา ลลิกาติ วา ตสฺส เหว ฉาริกา ปญฺญาติตฺถ น มลฺล; สรีราเนว อวลิสฺสึสุ.

เมื่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคถูกเพลิงไหม้อยู่ พระอวัยวะส่วนใด คือ พระฉวี พระจัมมะ พระมังสะ พระนหารู หรือพระลลิกา, ถ้า เขม่า แห่งพระอวัยวะส่วนนั้น มิได้ปรากฏเลย, เหลืออยู่ แต่พระบรมสารีริกธาตุอย่างเดียว ฉะนั้นเหมือนกัน

เตสฺยจ ปญฺจนฺนํ ทุสฺสยฺกฺคสตานํ ทฺเวว ทุสฺसानิ น ทฺยหีสฺสุ ยญฺจ สพฺพอพฺภนฺตริมํ ยญฺจ พาทฺหิรํ.

และบรรดาผ้า ๕๐๐ คู่ เหล่านั้น ไฟไหม้ไหม้เพียง ๒ ผืนเท่านั้น คือ ผืนในที่สุดกับผืนนอก ททฺฒเ จ โข ปน ภควโต สรีเร อนฺตลิกฺขา อุทกธารา ปาตุภฺวิตุวา ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปลิ. เมื่อพระสรีระของพระผู้มีพระภาคถูกไฟไหม้แล้ว ท่อน้ำก็ไหลหลังจากอากาศดับจิตกาธาร ของพระผู้มีพระภาค

อุทกฺสาเลโตปิ อพฺภฺนฺนมิตุวา ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปลิ.

น้ำพุ่งขึ้นแม้จากไม้สาละ ดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาค.

โกสิณารกาปิ มลฺลลา สพฺพคฺนฺโธทเกน ภควโต จิตกํ นิพฺพาเปสิ.

พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ดับจิตกาธารของพระผู้มีพระภาคด้วยน้ำหอมล้วน ๆ

อถ โข โกสิณารกา มลฺลลา ภควโต สรีรานิ สตุตาหํ สนฺธาคาเร สตุติปญฺชํ กริตฺวา ธนฺุปาการํ ปริกฺขิปาเปตฺวา นจฺเจหิ คีเตหิ วาทิเตหิ มาเลหิ คฺนฺเเทหิ สกฺกกรีสฺสุ คฺรํ ฺกรีสฺสุ มาเนสิํ ปฺุเชสิํ.

ลำดับนั้น พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารากะทำสัตตบิณฑุชโรในสัณฐาคาร แวดล้อมด้วยธนู ปราบการ ลักการะ เคารพ นับถือ บุษยาพระสรีระของพระผู้มีพระภาคตลอดเจ็ดวัน ด้วยการพ้อนรำ ด้วยการขับ ด้วยการประโคม ด้วยพวงมาลัย.

สรีรธาตุวิภาชนํ

แจกพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

เรื่องทูตของพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นต้น

๒๓๖. อสฺโสสิ โข ราชา มาคโธ อชาตสตุตฺตฺ เวเทหิปฺุตโต “ภควา กิร กุสิณารายํ ปรีนิพฺพุโต ”ติ. พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรู เวเทหิบุตรได้ทรงสดับข่าวว่าพระผู้มีพระภาค เสด็จปรีนิพพานในเมืองกุสินารา

อถ โข ราชา มาคโธ อชาตสตุตฺตฺ เวเทหิปฺุตโต โกสิณารกานํ มลฺลानํ ทฺุตํ ปาเหสิ

จึงทรงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า

“ภควาปิ ขตุติโย อหฺมฺปิ ขตุติโย อหฺมฺปิ อรหามิ ภควโต สรีรานํ ภาคํ อหฺมฺปิ ภควโต สรีรานํ ญฺปญฺจ มหฺญจ กริสฺสามิ”ติ.

พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นกษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรีระของพระผู้มีพระภาค บ้าง จักได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรีระของพระผู้มีพระภาค

อสฺโสสิ โข เวสาสิกา ลิจฺจวี “ภควา กิร กุสิณารายํ ปรีนิพฺพุโต”ติ.

พวกกษัตริย์ลิจฉวีเมืองเวสาลีทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสินารา
อด โข เวสาลิกา ลิจฉวี โกสินารกานัน มลลัน ทูต ปาเหลส์
จึงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า

“ภควาปิ ชตติโย มยมุปี ชตติยา มยมุปี อรหาม ภควโต สรรานัน ภาคัม มยมุปี ภควโต
สสรานัน ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสามา”ติ.

พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นกษัตริย์ เราควรได้ส่วนพระสรระพระผู้มีพระภาค
บ้าง แม้พวกเราก็จักได้ทำพระสญฺและ การฉลองพระสรระพระผู้มีพระภาค

อสฺโสสุ โข กปิลวตฺตฺวาสิ สกฺยา “ภควา กิร กุสินารายันฺ ปรินิพฺพุโต”ติ.

อด โข กปิลวตฺตฺวาสิ สกฺยา โกสินารกานัน มลลัน ทูต ปาเหลส์

“ภควา อมหากัม ฅาติเสฏฺโฐจ มยมุปี อรหาม ภควโต สสรานัน ภาคัม มยมุปี ภควโต สสรานัน
ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสามา”ติ.

พวกกษัตริย์ศากยะเมืองกบิลพัสดุ์...พระผู้มีพระภาคเป็นพระญาติอันประเสริฐของพวก
เรา...

อสฺโสสุ โข อลฺลกปฺปกา พุโลโย “ภควา กิร กุสินารายันฺ ปรินิพฺพุโต”ติ.

อด โข อลฺลกปฺปกา พุโลโย โกสินารกานัน มลลัน ทูต ปาเหลส์ “ภควาปิ ชตติโย มยมุปี ชตติยา
มยมุปี อรหาม ภควโต สสรานัน ภาคัม มยมุปี ภควโต สสรานัน ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสามา”ติ

พวกกษัตริย์ภูลีเมืองอัลกัปปะ ... พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นกษัตริย์ ...

อสฺโสสุ โข รามคามาภา โกพิยา “ภควา กิร กุสินารายันฺ ปรินิพฺพุโต”ติ.

อด โข รามคามาภา โกพิยา โกสินารกานัน มลลัน ทูต ปาเหลส์ “ภควาปิ ชตติโย มยมุปี ชตติยา
มยมุปี อรหาม ภควโต สสรานัน ภาคัม มยมุปี ภควโต สสรานัน ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสามา”ติ.

พวกกษัตริย์โกถิยะเมืองรามคาม ... พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นกษัตริย์ ...

อสฺโสสิ โข เวฏฺฐทีปโก พุราหฺมโณ “ภควา กิร กุสินารายันฺ ปรินิพฺพุโต”ติ.

อด โข เวฏฺฐทีปโก พุราหฺมโณ โกสินารกานัน มลลัน ทูต ปาเหลสิ “ภควาปิ ชตติโย อหํ ปิสฺมิ
พุราหฺมโณ อหฺมุปี อรหามิ ภควโต สสรานัน ภาคัม อหฺมุปี ภควโต สสรานัน ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺ
สามิ”ติ.

พราหฺมณฺ์ผู้ครองเมืองเวฏฺฐทีปกะ ... พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นพราหฺมณฺ์ ...

อสฺโสสุ โข ปาเวยฺยกา มลฺลา “ภควา กิร กุสินารายันฺ ปรินิพฺพุโต”ติ.

พวกกษัตริย์มัลละเมืองปาวาได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในเมืองกุสิ
นารา

อด โข ปาเวยฺยกา มลฺลา โกสินารกานัน มลลัน ทูต ปาเหลส์

จึงทรงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า

“ภควาปิ ชตติโย มยมุปี ชตติยา มยมุปี อรหาม ภควโต สสรานัน ภาคัม มยมุปี ภควโต
สสรานัน ญฺปนฺจ มหฺนฺจ กริสฺสามา”ติ.

พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นกษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรีระพระผู้มีพระภาค บ้าง จักได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาค

เอวี่ วุตเต โกสินารกา มลลา เต สงฺฆะ คณเฑ เตตทโวจฺ

“ภควา อมฺหากํ คามกฺเขตเต ปรีนิพฺพุโต น มยํ ทสฺสาม ภควโต สรีรานํ ภาค”นฺติ.

เมื่อกษัตริย์และพราหมณ์ว่ามาดังนี้แล้ว พวกเจ้ามีลละเมืองกุสินาราได้ตรัสตอบหมู่คณะ เหล่านี้ว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรินิพพานในคามเขตของพวกเรา พวกเราจักไม่ให้ส่วนพระสรีระ พระผู้มีพระภาค.

เรื่องโทณพราหมณ์

๒๓๗. เอวี่ วุตเต โทณ พฺราหฺมโณ เต สงฺฆะ คณเฑ เตตทโวจฺ—

เมื่อพวกเจ้ามีลละเมืองกุสินาราตรัสอย่างนี้แล้ว

“สุณฺหตุ โภนฺโต มม เอกวาจํ

อมฺหาก พุทฺโธ อหุ ชนฺติวาโท.

โทณพราหมณ์ได้พูดกะหมู่คณะเหล่านี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย

ขอพวกท่านจงฟังคำอันเอกของข้าพเจ้า พระพุทธเจ้าของเราทั้งหลาย

เป็นผู้กล่าวสรรเสริญชั้นดี

น หิ สาธุ ยํ อุตฺตมปฺกคฺคสฺส

สรีรภาเค ลียา สมฺปหาโร.

การจะสั้มประหารกันเพราะส่วนพระสรีระของพระพุทธเจ้า

ผู้เป็นอุดมบุคคลเช่นนี้ ไม่ดีเลย

สพฺเพว โภนฺโต สหิตา สมคฺคา

สมฺโมทมานา กโรมฺภูจฺภาเค.

ขอเราทั้งหลายทั้งปวง จงยินยอมพร้อมใจยินดี

แบ่งพระสรีระออกเป็น ๘ ส่วนเถิด

วิตถาริกา โหนฺตุ ทิสาสฺสุ ฐปา

พหุ ชนา จกฺขุมโต ปสนฺนา”ติ.

ขอพระสถูป จงแพร่หลายไปในทิศทั้งหลาย

ชนผู้เลื่อมใสต่อพระพุทธเจ้าผู้มีพระจักขุผู้มีอยู่มาก.

การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

๒๓๘. “เตน หิ พฺราหฺมณ ตฺวณฺเวยว ภควโต สรีรานิ อภฺจจา สมนํ สฺวิภตฺตํ วิภชาหิ”ติ.

หมู่คณะเหล่านั้นตอบว่า ข้าแต่พราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น ขอท่านนั้นแหละ จงแบ่งพระสรีระ พระผู้มีพระภาคออกเป็น ๘ ส่วนเท่าๆ กัน ให้เรียบร้อยเถิด

“เอวี่ โภ”ติ โช โทณ พฺราหฺมโณ เตลลํ สงฺฆานํ คณานํ ปภฺสิสฺสุตฺวา ภควโต สรีรานิ อภฺจจา สมนํ สฺวิภตฺตํ วิภชิตฺวา เต สงฺฆะ คณเฑ เตตทโวจ “อิมํ เม โภนฺโต ตฺมพํ ททนฺตุ อหฺมปิ ตฺมพสฺส ฐปณฺจ มหณฺจ กริสฺสามิ”ติ.

โทณพราหมณ์รับคำของหมู่คณะเหล่านั้นแล้ว แบ่งพระสรีระพระผู้มีพระภาคออกเป็น ๘ ส่วนเท่ากันเรียบร้อย จึงกล่าวกะหมู่คณะเหล่านั้นว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ขอพวกท่านจงให้ตุ้มพะนี้แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าพเจ้าจักกระทำพระสถูป และกระทำการฉลองตุ้มพะบ้าง

อทสิ โข เต โทณสุส พุราหุณสุส ตุมพ.

ทูตเหล่านั้นได้ให้ตุ้มพะแก่โทณพราหมณ์.

อสโสสุ โข ปิปปลิวินยา โมรียา “ภควา กิร กุสินารายั ปรีนิพพุโต”ติ.

พวกเจ้าโมรียะเมืองปิปลิวัน ได้สดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จปรีนิพพานในเมืองกุสินารา

อถ โข ปิปปลิวินยา โมรียา โกลินารากัน มลุลานัน ทูต ปาเหลสุ “ภควาปิ ชตติโย มยมุปี ชตติยา มยมุปี อรหาม ภควโต สรียานัน ภาคั มยมุปี ภควโต สรียานัน ญูปญจ มหญจ กริสสามา”ติ.

จึงส่งทูตไปหาพวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราว่า พระผู้มีพระภาคเป็นกษัตริย์ แม้เราก็เป็นกษัตริย์ เราควรจะได้ส่วนพระสรีระพระผู้มีพระภาคบ้าง จักได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาค

“นตถิ ภควโต สรียานัน ภาคโ วิภตฺตานิ ภควโต สรียานิ.

พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราทอบว่า ส่วนพระสรีระพระผู้มีพระภาคไม่มี เราได้แบ่งกันเสียแล้ว อิติ องคารั หรธา”ติ.

พวกท่านจงนำพระอังคารไปแต่ที่นี้เถิด

เต ตโต องคารั หริสุ

พวกทูตนั้นนำพระอังคารไปจากที่นั้นแล้ว.

ธาตูปบูชา

บูชาพระบรมธาตุดและสร้างพระสถูป

๒๓๙. อถ โข ราชา มาคโธ อชาตสตตุ เวเทหิพุตโต ราชคเห ภควโต สรียานัน ญูปญจ มหญจ อกาสิ.

ครั้งนั้น พระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาค ในพระนครราชคฤห์

เวสาลีกาปิ ลิจฉวี เวสาลียั ภควโต สรียานัน ญูปญจ มหญจ อกัสุ.

พวกกษัตริย์ลิจฉวีเมืองเวสาลี ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาคในเมืองเวสาลี

กปิลวตฺตฺวาสิปี สกฺยา กปิลวตฺตฺสุมี ภควโต สรียานัน ญูปญจ มหญจ อกัสุ.

พวกกษัตริย์ศากยะเมืองกบิลพัสดุ์ ก็ได้กระทำพระสถูป และการฉลองพระสรีระพระผู้มีพระภาค ในเมืองกบิลพัสดุ์

อลุลกบุปกาศิ พูลโย อุลุลกบุเป ภควโต สรฺรํหานํ ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกํสุ.

พวกกษัตริย์ภูลีเมืองอัลกัปปะ ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรฺรํหะพระผู้มีพระภาค
ในเมืองอัลกัปปะ

รามคามาภาปิ โภฬิยา รามคามา ภควโต สรฺรํหานํ ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกํสุ.

พวกกษัตริย์โกลิยะเมืองรามคาม ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรฺรํหะพระผู้มีพระภาค
ในเมืองรามคาม

เวณฺณจทีปโกปิ พุราหฺมโณ เวณฺณจทีเป ภควโต สรฺรํหานํ ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกาสิ.

พราหฺมณผู้ครองเมืองเวณฺณจทีปะ ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรฺรํหะพระผู้มีพระภาค
ในเมืองเวณฺณจทีปะ

ปาเวยฺยภาปิ มลฺลา ปาวายํ ภควโต สรฺรํหานํ ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกํสุ.

พวกเจ้ามัลละเมืองปาวา ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรฺรํหะพระผู้มีพระภาค ใน
เมืองปาวา.

โกสินารภาปิ มลฺลา กุสินารายํ ภควโต สรฺรํหานํ ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกํสุ.

พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินารา ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระสรฺรํหะพระผู้มีพระภาค
ในเมืองกุสินารา

โทณฺเฒปิ พุราหฺมโณ ตุมฺพสฺส ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกาสิ.

โทณพราหฺมณ ก็ได้กระทำสถูปและการฉลองตุมพะ

ปิปปฺลิวินยาปิ โฆริยา ปิปปฺลิวเน อํคารานํ ญฺปนฺนจ มหฺนฺนจ อํกํสุ.

พวกกษัตริย์โฆริยะะเมืองปิปลิวัน ก็ได้กระทำพระสถูปและการฉลองพระอํคาร ในเมือง
ปิปลิวัน.

อิติ อญฺจ สรฺรํญฺปา นวโม ตุมฺพญฺโป ทสโม อํคารญฺโป. เอวมฺเต ภูตฺพุพฺพนฺติ.

พระสถูปบรรจุพระสรฺรํหะมีแปดแห่ง เป็นเก้าแห่งทั้งสถูปบรรจุตุมพะ เป็นสิบแห่งทั้งพระสถูป
บรรจุพระอํคาร ด้วยประการฉะนี้ การแจกพระธาตฺและการก่อพระสถูปเช่นนี้เป็นแบบอย่างมาแล้ว.

๒๔๐. อญฺจโทณํ จกฺขุมโต สรฺรํ

พระสรฺรํหะของพระพุทฺธเจ้าผู้มีพระจักขุ แปดทะนาน

สตัดฺโทณํ ชมฺพุทีเป มเหฺนฺติ.

เจ็ดทะนาน บูชากันอยู่ในชมพุทฺธิป

เอกญฺจ โทณํ ปุริสวรุตฺตมสฺส

ส่วนพระสรฺรํหะอีกทะนานหนึ่งของพระพุทฺธเจ้าผู้เป็นบุรุษที่ประเสริฐอันสูงสุด

รามคามา นาคราชา มเหฺติ.

พวกนาคราชบูชากันอยู่ในรามคาม

เอกาหิ ทาจา ติทิเวหิ ปุชิตา

พระเชี้ยวองค์หนึ่ง เทวดาชาวไตรทิตฺธิบูชาแล้ว

เอกา ปนฺ คณฺธารปุเร มหฺยิตฺติ.

ส่วนอีกองค์หนึ่ง บูชากันอยู่ในคันทวารบุรี
กาลิงครณโณ วิชิตะ ปุเนกั
อีกองค์หนึ่ง บูชากันอยู่ในแคว้นของพระเจ้ากาลิงคะ
เอกั ปน นาคราชา มเหตี.
อีกองค์หนึ่ง พญานาคบูชากันอยู่.
ตสุเสว เตเชน อัย วสุหุธรา
ด้วยพระเดชแห่งพระสรีระพระพุทธเจ้านั้นแหละ
อายาคเสฏฐเจหิ มหิ อลงกตา.
แผ่นดินนี้ชื่อว่า ทรงไว้ซึ่งแก้วประดับแล้ว ด้วยนักพรตผู้ประเสริฐที่สุด
เอวั อิมั จกขุมโต สรีริ
พระสรีระของพระพุทธเจ้าผู้มีจักขุนี้
สุสกุตตี สกุกตสกุกเตหิ.
ชื่อว่าอันเขาผู้สักการะๆ สักการะดีแล้ว
เทวินทนาคินทนรินทปุชิตโต
พระพุทธเจ้าพระองค์ใด อันจอมเทพ จอมนาค และจอมนระบูชาแล้ว
มนุสสิทเสฏฐเจหิ ตเถว ปุชิตโต.
อันจอมมนุษย์ผู้ประเสริฐสุดบูชาแล้วเหมือนกัน
ตี วนุทถ ปญชลิกา ลภิตวา
ขอท่านทั้งหลายจงประนมมือถวายบังคมพระสรีระนั้นๆ ของพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น
พุทโธ หเว กปุปสเดหิ ทูลลโภติ.
พระพุทธเจ้าทั้งหลายหาได้ยากโดยร้อยแห่งกับ.
จตตาลีส สสมา ทนุตตา เกสา โลมา จ สพุพโส.
เทวา หรีสุ เอเกกั จกุกวาพรมุปราดิ.
พระทนต์ ๔๐ องค์ บริบูรณ์ พระเกศา และพระโลมาทั้งหมด
พวกเทวดานำไปองค์ละองค์ๆ โดยนำต่อๆ กันไปในจักรวาล ดังนี้แล

มหาปริณิพพานสูตรตี นิฎฐิตตี
จบมหาปริณิพพานสูตร

มหาปริณิพพาน ผ่านคำกลอน

วัชชี-อภิหรานิยธรรม

หมั่นประชุม เริ่ม-เล็ก ทำกิจพร้อมพร้อม
ไม่บัญญัติปลอม ไม่ถอนสิ่งเก่า
เคารพ นับถือ บุษบา ผู้เฒ่า
ไม่ฉุดคร่าเอา ชื่นใจสตรีฯ

ธัมมิกพลี เจตีย์ไม่ทิ้ง
อรหันต์จริง พึงอยู่สุขศรี
ครบ ๗ ธรรมนี้ เมืองเวสาลี
หวังแต่เจริญดี ไม่มีเสื่อมเอ๋ยฯ

ภิกษุ-อภิหรานิยธรรม

หมั่นประชุม เริ่ม-เล็ก ทำกิจพร้อมพร้อม
ไม่บัญญัติปลอม ไม่ถอนสิ่งเก่า
เคารพ บุษบา เถรา ผู้เฒ่า
ไม่ลู่อำนาจเอา ตัณหาพาไปฯ

ยินดีอยู่ใน เสนาสนะป่า
เพื่อนพรหมจรรย์ข้า พึงมาไหน
ครบ ๗ ธรรมนี้ ภิกษุใส่ใจ
หวังเจริญได้ ไม่มีเสื่อมเอ๋ยฯ

ไม่เอาแต่สร้าง การงานภายนอก
ไม่เที่ยวคุยหยอก ประกอบการสูงส่ง
ไม่ชอบนอนหลับ เอนพักอ้อยอิ่ง
ไม่คลุกคลียิ่ง ด้วยหมู่ผู้ใดฯ

ไม่เป็นคน ปรารถนาลามก
ไม่คบมิตรสกปรก คนชั่วเป็นสหาย
ไม่หยุดอยู่แค่ คุณวิเศษชอบชาย
๗ ธรรมเจริญหมาย ไม่คลายเสื่อมเอ๋ย

ศรัทธา หิริ โอตตัปปะ พหุสุตร
ความเพียรพิสูจน์ สติ ปัญญาไข
ครบ ๗ ธรรมนี้ มีอยู่ภายใน
มีแต่เจริญใจ ไม่มีเสื่อมเอ๋ย

ไม่เที่ยง อนัตตา ไม่โสภา หนาด้วยโทษ
หมั่นทั้ง เปื้อ นิโรธ ได้โปรดศึกษา
ครบ ๗ ธรรมนี้ มีอยู่ในสัญญา
เจริญจิตภาวนา ไม่พาเสื่อมเอ๋ย

กาย วาจา ใจ จงใส่เมตตา
เพื่อนพรหมจา-รี ที่ลับแจ้งใส
บันลาคที่ได้ ด้วยธรรมอันใด
มีศีลเสมอไว้ กับเพื่อนพรหมจรรย์

สัมมาทิวี่เสมอเพื่อนทั้งหลาย
๖ ธรรมเฉิดฉาย ไม่เสื่อมแปรผัน
อธิพานิยธรรมทุกข้ออัน
มีเจริญเท่านั้น ไม่พลันเสื่อมเลย

พระสารีบุตรเปล่งสีหนาท

สมณะหรือพราหมณ์ นามไหนในเหล่า
ตอนนี้ - ที่มา - ที่หน้า ที่ไหน
ไม่มีใครอื่น จะรู้กันไป
กว่าพุทธเจ้าได้ ในสัมโพธิญาณฯ

ดูกร เธอ ผู้สารีบุตร
อาสาวิจาสูต เธอกล่าวเล่าขาน
เธอเอ่ยอย่างนี้ เพราะได้มีญาณ
รู้จิตโพธิสมภาร ทุกพระองค์หรือไร?

มิใช่ออย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า
แนวธรรมตรีกมา ข้ารู้แน่ไซ
เปรียบปัจฉินตนคร ราชาเกรียงไกร
กำแพง เสาระเหียดใหญ่ มีช่องประตูเดียวฯ

คนเฝ้าประตู ปัญญาเฉียบแหลม
ห้ามคนนอกแง้ม แยมอย่างเยื่อนเทียว
กำแพงปิดล้อม ไว้อย่างดีเชียว
แมวเพียงตัวเดียว ไม่ลอดเข้าไปฯ

สัตว์ทุกชนิด เข้าออกประตูนี้
เป็นประตูที่ แนวธรรมวินิจฉัย
พระพุทธเจ้า แต่ไหนแต่ไร
นิรณห้ำไล่ สติปัญฐานทำฯ

เจริญโพชฌงค์เจ็ด สำเร็จตามจริง
ตรัสรู้หลุดตระยิ่ง โพธิญาณล้ำ
แบบพระพุทธเจ้า พระองค์นี้ที่ทำ
แนวธรรมเดียวกัน ชำนั้นมันใจฯ

ศีลวิบัติ

ผู้ใดทาศีล มีศีลวิบัติ
ความเลื่อมโมคะ ย่อมอุบัติแก่เขา
เกียรติศัพท์อันชั่ว ย่อมรั่วรุกเอา
บริษัทใดเข้า ย่อมเก้อเขินใจ

ขณะเมื่อเขาตาย ย่อมหลงทำกาละ
หลังตายก็จะ ตกอบายหมกใหม่
โทษศีลวิบัติห้า ยังต้องคาใจ
จงหลีกสี่ไกล ศีลวิบัติ จะกัดเออย

ศีลสมบัติ

อาณิสสของคนที่ ที่มีศีลห้า
ได้กองโภคฯ ไม่ประมาทพลาดเผย
เกียรติศัพท์ขจร งามกระฉ่อนเลย
เข้าพวกผ่าเผย ได้ทุกหมู่กัน

คนที่มีศีล ไม่หลงทำกาละ
เบื้องหน้าแน่จะ สุขคติโลกสวรรค์
ศีลคือเบื้องต้น แห่งพรหมจรรย์
พึงรักษาศีลนั้น ให้มั่นคงเออย

สร้างเมืองปาฎาลีบุตร

“ยสุมี ปเทเส กปุเปติ
สีลวันเตตถ โภเชตวา

วาสึ ปณฺฑิตชาติโย
สยฺยเต พุรฺหมจารโย.

“ยา ตตถ เทวดา อาสุ
ดา ปุชิตา ปุชยนฺติ

ตาสํ ทกฺขิณมาทีเส
มานิตา มานยนฺติ นํ.

“ตโต นํ อหุภุมฺพฺนฺติ
เทวดานุกุมฺปิโต โปโส

มาตา ปุตุตฺวํ โอรัส
สทา ภาทรานี ปสฺสตี”ติ

บัณฑิตชาติ มาตราว่าอยู่ ในที่ไหน
ย่อมรักใคร่ อวยากรับใช้ ผู้มีศีล
พรหมจรรย์ สำรวม ไม่ล่วงปิ่น
นิมนต์สิ้น ถวายทักษิณาทานฯ

อุทิศแต่ เทวดา ในถิ่นนั้น
เทวดานั้น รับนับถือ ย่อมลือชาน
บูชาเขา ย่อมรับเอา ความเบิกบาน
มารดารักปาน ตั้งบุตรน้อยตนฯ

ท่าโคตมะ

“เย ตรนฺติ อณฺณวํ สรี
เสตุํ กตฺวาน วิสชฺช ปุลลลานี
กุลฺลณฺหิ ชโน พนฺธติ
ติณฺณา เมธาวิโน ชนา”ติ

คิดจะข้าม ตัณฑา อันเว้งว่าง
จะต้องสร้าง สะพาน ผ่านถนน
ขณะที่ ฝูงชน ฝูงแพะยนต์
อริยชน ข้ามพ้น ได้ผลเออยฯ

พุทธเจ้า-ใจ ธรรมจักร-ห้อง สังฆจง-ที่
ระตะนะ ทั้งสามนี้ มีในฉัน
กระจงเงา ส่องดูเจ้า ทุกเช้าวัน
ศรัทธามั่น ศีลรักษา ภาวนาเจริญฯ

พรรษาสุดท้าย เวฬุคาม

ก็บัดนี้ สังฆารเรา เหมือนเกวียนเก่า
ต้องตามเข้า ด้วยไม้ไผ่ ไกล่พังเหลือ
อีกกี่ปี จะมีกาย ได้จุนเจือ
ทำตนเพื่อ มีที่เกาะ ให้เหมาะเออฯ

ทรงปลงพระชนมายุสังฆาร

อิทธิบาท ทั้งสี่ มีผู้ใด
กระทำให้ มากไว้ ไม่ผิดหวัง
อยากจะอยู่ ตลอดกับ มีพลัง
หากเขาตั้ง ฉันทะไว้ ย่อมได้เป็นฯ

แม้พุทธองค์ ทรงกระทำ นิमितหยาบ
พระอาณนที กลับไม่ทราบ ไม่ทันเห็น
จึงมิได้ ทูลวิงวอน พระองค์เป็น
ดำรงเช่น เน้นประโยชน์ มหาชนฯ

ขอพระองค์ ดำรงอยู่ ตลอดกับ
เพื่อประโยชน์ คนนับ ไม่หมดพัน
อนุเคราะห์ โลกนี้ อีกสักคน
รับนิมนต์ พระอาณนที อีกสักคราฯ

อาหนนท์เอ๋ย เธอจง รู้กาลเกิด
เราได้เปิด นิมิตหยาบ เธอแล้วหนา
๑๖ ครั้ง เธอยังหนึ่ง ตลอดมา
คำตถา-คตนั้น ไม่อาจคืนฯ

รับอาราธนามาร

ครั้งหนึ่งมาร เข้าหาเรา ถึงที่อยู่
แรกตรัสรู้ อชปาล-นิโครธเห็น
นิมนต์ให้ เรานิพพาน ไปก่อนเป็น
แต่ว่าเรา ไม่เห็น เช่นกับมารฯ

ตราบใดที่ สววกเรา ยังไม่เก่ง
ยังไม่แรง ประพฤติธรรม นำสืบสาน
ยังไม่คล่อง ยังไม่มีปฏิภาณ
ปาฏิหาริย์ ช่มชี่เตียรถ์แทนฯ

ตราบนั้นเรา ก็ยังไม่ ปรีนิพพาน
รอสววก สืบสาน ได้ตามแผน
แล้วเราจึง จะปลง สังขารแดน
ส่งพระศาสน์ สุดแสน ประเสริฐไกลฯ

ณ บัดนี้ เวลานั้น มาถึงแล้ว
สววกแก้ว เราพร้อม สมบูรณ์ใส
บริษัท ทั้งสี่ มีสมใจ
ล่วงสามเดือน จากนี้ไป จักนิพพานฯ

เหตุแผ่นดินไหว ๘

ณ จาपालเจตีย์ ที่จาบัลย์
ปฐพีให้ไหวหวั่น สะเทือนสะท้าน
เหตุปัจจัย แผ่นดินไหว ๘ ประการ
พุทธองค์ ทรงชำนาญ บอກเหตุไปฯ

ดินบนน้ำ น้ำบนลม บนอากาศ
สมัยลมใหญ่พัด พัดย่อมหิว
หรือสมณพราหมณ์ ผู้มีฤทธิไกร
อภิญญาออกใช้ ก็ไหวคลอนฯ

หรือโพธิสัตว์ จุตติ จากดุสิต
มีสติ สัมปชัญญะ สู่ครรภย์อ่อน
หรือประสูติ ออกจากครรภ์ พระมารดร
แผ่นดินย่อมน สะทอนลั่น ลั่นสะเทือนฯ

หรือคราใด พระตถาคต โพธิสัตว์
บรรลุนุตตร สัมมา สัมโพธิ์เหมือน
ทัฬหารพ่าย แฝ้โพธิ์ วิสาข์เดือน
และตอนเคลื่อน ธรรมจักร ให้หมุนไปฯ

เมื่อตถาคต ปลงชนมา-ยุสังขาร
ปฐพีย่อมน สะท้าน สะเทือนไหว
สุดท้ายพุทธ-ปรีนิพพาน แปรปัจจัย
แผ่นดินย่อมน ไหวใหญ่ ปราบฏเออยฯ

อุปมาปรีนิพพาน

“ตุลมตุลยจ สมภาวี
ภวสงขารมวสุสซี มุณี
อชุตตโรโต สมหิโต
อภินุที กวจมีวตตสมภาว”นุติ

กรรมชั่งได้ ชั่งไม่ได้ มูนี่ปลง
ต้นเหตุส่ง ให้สมภพ ไม่จบชาติ
ไต่ยีนดี ในภายใน ใจสะอาด
นักรบปราศ จากเกราะกิเลสคาช

ปรีนิพพานอีกสามเดือน
เดือนพระภิกษุ

“ปริปกุโก วโย มยุหิ	ปริตต์ มม ชีวิต.
ปหาย โว คมิสุสามิ	กตฺ เม สรณมตฺตโน.
อปฺมตฺตา สตีมนฺโต	สีลา โทถ ภิกฺขโว.
สุสมาหิตสงฺกปฺปา	จิตฺตมฺนุรฺกฺขถ.
โย อิมฺสูมี ธรรมวินเย	อปฺมตฺโต วิหฺสุสติ.
ปหาย ชาตีสังสาริ	ทุกฺขสฺสหนฺตํ กริสุสตี”ติ

วัยแก่ห่ออม ชีวิตย่อมน เป็นของน้อย
เราจักคล้อย จากพวกเธอ ไปแล้วหนา
เราได้ทำ ที่พึงตน พันภัยพา
พวกเธออย่า อยู่พลาด ประมาทเลยฯ

จงมีศีล มีสติ อันดีเกิด
ตำริเลิศ ตามตฺวจิต อย่าผิดเผย
จงศึกษา ธรรมวินัย ให้คั่นเคย
เลิกเสวย ทุกข์สังสาร การเกิดพวย

นาคาวโลก
เหลียวมองเมืองเวสาลีเป็นครั้งสุดท้าย

ไพสาลี เมืองหลวง แคว้นวัชชี
เป็นที่นี้ ประสพภัย ให้สงสาร
รับนิมนต์ คราห้า พรรษากาล
เสกน้ำผ่าน พุทธรนต์ ต้นพีธีฯ

ได้ขับไล่ โรคภัย อมนุษย์
ให้รัตนสูตร กำลังใจ ไว้ที่นี้
สรณคมน์ ในไตรรัตน์ ตรัสไว้ดี
ต้นแบบชี้ ตั้งที่ สามัคคีธรรมฯ

แดนกำเนิด ภิกษุณี ที่ปฐม
มหาวัน ธีรรมย์ ที่คมขำ
เจ้าวัชชี ต่างมี สามัคคีทำ
ตั้งหอกดำ ในอก อชาติศัตรูฯ

พุทธองค์ รู้อาฆาต อชาติดำริ
จึงเสด็จมี รื้อรอก เขาจ่ออยู่
จำพรรษา ที่สุดท้าย หมายถึงชู
ทั้งที่รู้ เมืองจักแหลก แตกสามัคคีฯ

ก่อนจากลา เหลียวมอง นาคาวโลก
มิได้โศก แต่เสียดาย หมายถึงปรับชี้
อุปหานิยธรรม ตรัสไว้ดี
หากวัชชี ทำได้ ไม่ตายแลฯ

อริยธรรมสี่ ที่ภณฑคาม

“สี่ลั สมภาติ ปญญา จ วิมุตติ จ อนุตตรรา
อนุพุทธา อิเม ธมฺมา โคตเมน ยสสุลีนา.

“อิติ พุทฺโธ อภิญญา
ทุกฺขสฺสหนฺตฺกโร สตฺถา

ธมฺมมกฺขาลี ภิกฺขุณฺโ
จกฺขมา ปรีนิพฺพุโต”ติ.

ศีล สมาธิ ปัญญา และวิมุตติ
อันยอดสุด พระโคตม ทรงรู้เห็น
ตรัสสั่งสอน เหล่าสาวก สงบเย็น
บัดนี้เป็น ศาสดากาล นิพพานเออยฯ

มหาปเทศสี่

หลักอ้างอิง ธรรมวินัย ให้สำเหนียก
สิ่งใดเรียก ธรรมวินัย ให้ศึกษา
หากมีพระ อ้างเรา ได้เรียนมา
อย่ารีบว่า อย่ารีบเข้า เอามาดูฯ

จงเรียนบท พญฺชนะ นั้นให้ดี
แล้วสอบชี้ ในพระสูตร ที่เคยรู้
เทียบเคียงใน พระวินัย ได้จากครู
ถ้าไม่อยู่ ก็มีใช่ ธรรมวินัยเราฯ

ถ้าอ้างสงฆ์ หรืออ้างหมู่ พระเถระ
หรือแม่พระ-อาจารย์ พระผู้เฒ่า
ว่าพระสูตร หรือวินัย เคยเรียนเอา
มหาปเทศ เอาเทียบเข้า หลักเก่าเออยฯ

อาหารมื้อสุดท้าย

จุนฺทสฺส ฆตฺตํ ภูณฺชิตฺวา
กมฺมารสฺสาติ เม สุตฺ
อาพาธํ สมฺมุสฺสี ธีโร
ปพาสุหํ มารณฺหนฺตฺกํ.

ภุตุตสฺส จ สุกรมททเวน
พฺยาธิปฺปพาฬุโห อุทปาที สตุถุโน
วิเรจมาโน ภควา อโวจ
คจฺฉามหํ กุสินารํ นครนฺติ

หลังเสวย สุกร มัททวะ
รับสั่งกะ จุนทะ เธอจงฝัง
ที่เหลื่อเสี่ย ในหลุม ไม่เห็นยัง
มีใครทั้ง เทวโลก ย่อยได้ปล้นฯ

หลังจากนั้น ก็เกิด อาพาธร้าย
ประชวรถ่าย พระโลหิต แทบดับซันธ์
รับสั่งเรียก พระอานนท์ มา ไปกัน
ที่หมายนั้น คือ เมืองกุสินาราฯ

ทางเสด็จสู่กุสินารา

คนตวาน พุฑุโธ นทิกํ กกุธํ
อจฺโฆทกํ สาดฺตุทกํ วิปฺปสนฺหนํ
โอคาคหิ สตุถา อกิลนฺตรูโป
ตถาคโต อปฺปฎฺฐิโม จ โลเก.
นฺหุตฺวา จ ปิวิตฺวา จุฑตาริ สตุถา
ปฺรฺกขโต ภิกฺขุคณฺสฺส มชฺฌเณ
วตฺตา ปวตฺตา ภควา อิท ธมฺเม
อุปาคมิ อมฺพวณฺ्ह มฺเหสิ.

อามนฺตยิ จุนฺทกํ นาม ภิกฺขุํ
จตุคฺคณฺ्ह สนฺถร เม นิปชฺชํ
โส โจทิตฺโต ภาวิตฺตเตน จุนฺโท
จตุคฺคณฺ्ह สนฺถริ ชิปปเมว.
นิปชฺชสิ สตุถา อกิลนฺตรูโป
จุนฺโทปิ ตตฺถ ปมฺุเข นิสิตฺติ

พระพุทธเจ้า ผู้ศาสดา ตถาคต
โลกทั้งหมด หาใครเปรียบ จะเทียบเห็น
เสด็จถึง กกุธา-นทีเย็น
น้ำจืดเป็น ไสสะอาด ได้อาบทรงฯ

เสด็จถึงอัมพวัน พลันตรัสหา
จุนทะว่า ใ้ปู้ผ้า ตามประสงค์
สั่งขมาฏี ซ้อนสี่ชั้น ใ้พระองค์
ทอดร่างลง พักเหนื่อย หายเมื่อยกายฯ

ผ้าคู่สุดท้าย

สิ่งคือณณิ ยุคมฏัจ   ปุกกุโส อภิหารยิ
เตน อจฉาทีโต สตุถา   เหมวณโณ อโสภธาติ.

ปุกกุสะ นำผ้าดี มีสีทอง
อันเป็นของ ตนเอา เข้าถวาย
พระศาสดา ทรงครอง คู่แนบกาย
พระวรณะ ก็เปล่งฉาย เป็นดั่งทองฯ

ห้วงจุนทกัมมารบุตร

แล้วตรัสเรียก ดูกร อานนทะ
นายจุนทะ อาจารย์อรน เรื่องอาหาร
เราได้ฉัน บิณฑบาตเขา เข้านิพพาน
เธอจงปลอบ จุนทะกัมมาร-บุตรไปฯ

“เราได้ฟัง มาเฉพาะ ต่อพระพักตร์
บิณฑบาต สองคราวจัก มีผลใหญ่
พระตถาคต เสวย บิณฑบาตใด
แล้วแจ้งใจ อนุตตรสัมโพธิญาณฯ

หรืออนุปา-ทิสสะ-นิพพานธาตุ
สองบิณฑบาต มีผลใหญ่ ให้ไพศาล
กัมมะของ นายจุนทะ บุตรกัมมาร
มีสวรรค์ สุขสราญ เนินนานเอย” ฯ

“ททโต ปุณฺณํ ปวทุตฺติ
สํยมโต เวรํ น จียติ
กุสโล จ ชหติ ปาปกํ
ราคโทสโมหกุชยา สนิพฺพุโต”ติ

ชื่อว่าบุญ ย่อมเจริญ แก่ผู้ให้
เวรย่อมไม่ ก่อแก่ผู้-สำรวมอยู่
คนฉลาด ละบาป โสภ โกรธ ดู
หลงก็รู้ ดับสนิท ไม่ติด พอฯ

สาวกคนสุดท้าย

“เอภฺนตีโส วยสา สุภทฺท
ยํ ปพฺพชํ กิคุสลาหุเอสํ
วสุสานิ ปญฺญาส สมาริกานิ
ยโต อหํ ปพฺพชิตो สุภทฺท.
ถายสุส ธมฺมสุส ปเทสวตฺตี
อิโต พหิทฺธา สมโณปี นตฺถิ.

สุภัททะ, อายุ ๒๙ ปี เราหนีบวช
ออกสำรวจ อะไร ไข้กุศล
๕๑ ปี นับจากที่ ได้บวชตน
สมณะพ้น ธรรมวินัยนี้ ไม่มีเลยฯ

คำไว้อาลัย

“สพฺพเว นิกฺขิปปิสฺสนฺหิติ
ยตฺถ เอตาทิโส สตฺถา
ตถาคโต พลฺลปฺตฺโต

ภฺรุตฺตา โลเก สฺมฺมุสฺสยํ
โลเก อปฺปฏฺฐิปปุคฺคโล
สฺมฺพุทฺโธ ปรีนฺนิพฺพุโต”ติ

ท้าวมหาพรหม

“อนิจฺจา วต สงฺขารฺรา
อุปฺปชฺชิตฺวา นฺริชฺฌนฺติ

อุปฺปาทวฺยธมฺมิโน
เตสํ วุปฺสโม สุโข”ติ

ท้าวสักกะ

“นาหุ อสฺสาสฺปสฺสาโส
อนฺโฆ สนฺติมารฺพฺภ
“อสฺลฺลีเนน จิตฺเตน
ปชฺโชตฺสเสว นฺนิพฺพานํ

จิตฺจิตฺตฺสฺส ตาทิโน
ยํ กาลมกริ มฺุณี.
เวทฺนํ อชฺฌวาสยิ
วิโมกฺโข เจตฺโส อหฺว”ติ

พระอนุรุทธ

“ตทาสิ ยํ ภิสิทนํ
สพฺพภาการวฺรูเปเต

ตทาสิ โลมฺหฺสนํ
สพฺพพุทฺโธ ปรีนฺนิพฺพุเต”ติ

พระอานนท์

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ต้องทิ้งร่าง
ตถาคต ก็ไม่ต่าง ไปจากเขา
แม้บุคคล เปรียบไม่มี ในโลกเรา
สัมพุทฺธเจ้า ทรงพลัง ยังนิพพานฯ (ท้าวมหาพรหม)

สังขารทั้งหลาย ทั้งปวง ไม่เที่ยงหนอ
เกิดแล้วก็ ดับไป ไม่ต้องถาม
ความเข้าไป สงบ สังขารทราวม
นั่นเป็นความ-สุขแท้ แน่นอนใจฯ (ท้าวสักกะ)

หมดลมเข้า-ออกแห่งมูนี้ มีใจมัน
ผู้ที่อัน คงพระทัย ไม่หวั่นไหว
มีสันติ ทรงกระทำ กาละไป

เหมือนประทีป ดับไข ได้พันเงาฯ (พระอนุรุธ)
เมื่อสัมพุทธ บรูษเจ้า ผู้ประเสริฐ
เป็นผู้เลิศ ปรีณิพพาน ท่านผ่านเข้า
อัครจรยี่ สะพริงกล้ว เกิดแก่เรา
ความชนพอง สยองเกล้า ร้าวอาตุรฯ (พระอาณนท)

รัตนตรัยยังอยู่

เมื่อสงฆ์ทรง คุณทุกอย่าง ไว้ครบแล้ว
พุทธก็แผ้ว ผ่องไผท สมใจตื่น
ธรรมนิพพาน ผ่านสงบ ทุกอย่างคีน
ทุกอย่างกลืน เกิดดับ อย่าจับเลยฯ

ร่วมงานถวายพระเพลิง

มหากัสสปะ มาด้วย สงฆ์หมู่ใหญ่
เร่งเดินไกล จากป่าวา มากระชั้น
อาชีวกถือ มณฑารพ ประสบกัน
จึงถามพลัน ท่านรู้ข่าว พุทธเจ้าไร?

เราทราบอยู่ ท่านผู้-มีอายุ
พระองค์ลู่ นิพพาน เสียแล้วไซรั
เข้าวันนี้ ได้เจ็ด-วันผ่านไป
มณฑารพ นี้ก็ได้ มาจากงานฯ

ภิกษุใด ไม่ปราศ-จากราคะ
ร้องเอะอะ คร่ำครวญ ชวนสะท้าน
ภิกษุใด พ้นจาก ราคะราญ
ก็เอ่ยว่า สังขารไม่เที่ยงเออยฯ

ภิกษุสุภทัตตะ บวชเมื่อแก่
จึงโพล่ง แหม! ดีนัก จักเฉลย
หมดมหาสมณะ พร้าบอกเคย
ต่อไปเหวย อยากรทำอะไร ก็ได้ทำฯ

พระมหากัสสปะ เตือนสติ
อย่าปริ-เทวะไป ให้ถล่ำ
พุทธองค์ ทรงสอนไว้ ใช้ประจำ
ความพลัดพราก จากสิ่งนั้น เป็นธรรมดาฯ

จะพึงได้ สิ่งใด ในของรัก
ทุกสิ่งจัก เกิดดับ จะปรารถนา-
ว่าสิ่งรัก อย่าทำลาย อย่าจากลา
นี้มีใช้รู้-นะที่ จะมีเออยฯ

มกุฏพันธเจดีย์

ที่ฉลอง ครองมงกุฏ เจ้ามัลละ
เป็นที่จะ ส่งเสด็จ ที่สุดท้าย
ไฟไม่ติด จิตกาธาร ให้อุ่นวาย
ความมุ่งหมาย เทวดา ว่าอย่างไร?

รอนกว่า พระมหากัสสปะ
จะพาพระ ๕๐๐ รูป มากราบไ้
ทำจิวรเฉวียงบ่า ช้างหนึ่งไป
ประนมอัญชลีไหว้ จิตกาธานฯ

ประทักษิณ จิตกาธาน ครบสามรอบ
แล้วบนอบ ก้มกราบ เพลิ่งสถาน
คู่พระบาท พระทศพลญาณ
ปรากฏปาน ให้สัมผัส ด้วยเศียรเราฯ

ขณะพระสรีระ ถูกเพลิงไหม้
พระอวัยวะส่วนใดๆ ที่ถูกเผา
เหมือนเนยใส น้ำมัน ลุกบนเตา
ถ้ำ เขม่า ไม่มีปรากฏเลย

บรรดาผ้า ๕๐๐ คู่ที่พันไว้
เพียงสองผืนนอก-ใน ไม่ไหม้เฉย
ที่เหลือ ทั้งหมดนั้น ไหม้หมดเอย
น้ำพุ่งเผย จากสาละ เข้าดับไฟ

โศภนพราหมณ์แบ่งพระธาตุ

“สุนนตุ โภนโต มม เอกวาจ
อมุหาก , พุทุโธ อหุ ชนติวาโท
น หิ สาธุ ยํ อุตตมปุคฺคสฺส
สรีระภาเค ลียา สมฺปหาโร.

สพฺเพว โภนโต สหิตา สมคฺคา
สมฺโมทมานา กโรมฺภุจภาเค
วิตถาริกา โหนตุ ทิสาสฺสุ ฐปา
พหุ ชนา จกฺขุมโต ปสนฺหา”ติ.

เอกญจ โทณํ ปุริสวรุตฺตมสฺส
รามคามา นาคราชา มเหตี.
เอกาหิ ทาจา ติทิเวหิ ปุชิตา
เอกา ปน คนฺธารปุเร มหียตี.
กาลิงฺครญฺเอย วิชิตे ปุเนกํ
เอกํ ปน นาคราชา มเหตี.

ตสฺเสว เตเชน อัยํ วสุนฺธรา
อายาคเสฏฺฐเจหิ มหิ อลงฺกตา
เอวํ อิมํ จกฺขุมโต สรียํ
สุสฺสกตํ สกฺกตสฺสกตเตหิ.

เทวีนุทนาการนุทริทบุชิต
มนุสสินุทเสฏฐเจติ ตเถว บุษิต
ตัม วนุทถ ปณชลิกา ลภิตวา
พุทโธ หเว กปุปสเทหิ ทูลลโกติ.

จตุตาลีส สสมา ทนุตา
เกสา โลมา จ สพุทโส
เทวา หรีสุ เอเกกัม
จกุกวาหปรมฺปราติ.

โทณะพราหมณ์ ได้เอ่ยท่อม กลางคณะ
ดูกระระ ผู้เจริญ ท่านทั้งหลาย
ขอท่านฟัง คำข้าเอก แห่งอุบาย
ขันตีหมาย พุทธเจ้า กล่าวเชิดชูฯ

ประหารกัน ไม่ยอมป็น ส่วนพระธาตุ
จะประกาศ ตนเป็นศิษย์ ยังไงอยู่
แบ่งสรีระ ออก ๘ ส่วน บรมครู
แผ่ให้ผู้ ที่เลื่อมใส ได้บูชาฯ

๗ ทะนาน บูชาสถาน ชมพุทวิป
๑ ทะนาน รามคามริบ เก็บช่อนคำ
พระเขี้ยวแก้ว ชาวไตรทิพย์ ได้บูชา
อีกทาสฺวา บูชาอยู่ คันธารเมืองฯ

อีกองค์หนึ่ง บูชาใน กาลิงคะ
จอมนาคะ ประดับองค์ ธาตุทรงเครื่อง
ด้วยพระเดช พระสรีระ อันรุ่งเรือง
แผ่นดินเปรี๊อง ประดับแล้ว แก้วมณีฯ

พระสรีระ แห่งพุทธะ ผู้จักษุ
จอมมรุ จอมนระ จอมนาคศรี
ต่างน้อมนำ สักการะ เป็นอย่างดี
ร้อยกัปปี หาได้ยาก ปราชญ์มุนินทร์

พระทนต์ทั้ง ๔๐ ซี่ ยังมีครบ
เกศานบ พระโลมา ทั้งหมดสิ้น
เทวดา แยกนำไป ในภูมินทร์
ทั่วทุกถิ่น จักรวาล ตราบนานเทอญฯ

ที่นี้ นิพพาน

ที่นี้ ที่หนึ่ง ที่หนึ่ง ถึงได้
ที่นี้ ที่หมาย ของสัตว์ทั้งผอง
ที่นี้ ที่สุด ของธรรมครรลอง
ที่นี้ ที่ต้อง พิสูจน์ภายในฯ

ที่นี้ ที่หา ก้นมานานแท้
ที่นี้ ที่แน่ ไม่แปรไปไหน
ที่นี้ ที่ท่วม ทักษมารพ่ายไป
ที่นี้ ที่ใจ พบ ดี-งาม-จริงฯ

ที่นี้ ที่ปลง ศรัทธามาถึง
ที่นี้ ที่ซึ่ง พึงได้ชายหญิง
ที่นี้ ที่ลึก หยั่งได้ยากจริง
ที่นี้ ที่ทิ้ง สิ่งไม่สำคัญฯ

ที่นี้ ที่หนึ่ง ในอริยสัจสี่
ที่นี้ ที่มี หนึ่งเดียวเท่านั้น
ที่นี้ ที่ถึง ด้วยมรรคแปดพลัน
ที่นี้ ที่ฉัน วางวันเวลาฯ

ที่นี้ ที่ไม่-ถูกใครปรุงแต่ง ๑
ที่นี้ ที่แหล่ง เลิกแข่งดิ้นหา
ที่นี้ ไม่เป็น อารมณ์อาสา
ที่นี้ สัจจา ลื่นทุกซั่มหมดไปฯ

ที่นี้ อีกฝั่ง วัฏฏสงสาร
ที่นี้ ลัณฐาน ละเอียดสุดวิสัย
ที่นี้ ที่มอง เห็นได้ยากไกล
ที่นี้ ที่ไม่ ชำรุดชราฯ

ที่นี้ ที่ไม่ พันเพื่อนเลือนหาย
ที่นี้ เห็นได้ ด้วยตาศึกษา
ที่นี้ ที่ออก กิเลสหนา
ที่นี้ ที่ซ้ำ สงบสิ่งทั้งปวงฯ

ที่นี้ ที่ไม่ ต้องตายต่อไป
ที่นี้ นำไป สู่ความสุขสรวง
ที่นี้ ควรเสพ อิ่มเกษมทรวง
ที่นี้ ทะลวง ทะยานอยากสิ้นไปฯ

ที่นี้ ที่น่า อัศจรรย์ยิ่ง
ที่นี้ เป็นสิ่ง ไม่มีที่ไหน
ที่นี้ ไม่มี ชั้นธำหัจญ์ไร
ที่นี้ เหตุให้จัญไร ก็ไม่มีฯ

ที่นี้ ที่ออก จากเครื่องร้อยรัด
ที่นี้ ที่ตัด ทุกข์เบียดเบียนหนี
ที่นี้ สำรอก กำหนดราศี
ที่นี้ สุทธิ ชำระมลทินฯ

ที่นี้ วิมุติ หลุดจากภพสาม
ที่นี้ ที่ข้ามอาลัย ไม่ถวิล
ที่นี้ ที่เหมาะ เกาะกลางแผ่นดิน
ที่นี้ หลีกสิ้น จากภัยให้กลัวฯ

ที่นี้ ที่ด้าน ทานตกวัฏฏะ
ที่นี้ สรณะ กำจัดสิ่งชั่ว
ที่นี้ ที่ปลาย คลายสุดทุกข์มัว ๓๓
ที่นี้ ที่คว่ำ สนิท จิตนิพพานฯ

คาถาแสดงชื่อพระนิพพาน ๑๔๓ ชื่อ

๑. โมกโข นิโรธะ นิพพานัง
ตาณัง เลณะ' มะรุปัญจะ
  ๒. อะสังขะตัง ลิวะ'มะมะตัง สุทททะสัง
อะนาสะวัง ฐะวะ'มะนิทัสสะนา' กะตา-
  ๓. ทุกขักขะโย'พฺยาพัชฌัญจะ
อะปะวัคโค วิราโค จะ
  ๔. โยคักเขโม ปาระ'มะปี
วิมุตฺยะ' สังขะตะธาตุ
  ๕. สัตติภาโว วิสังขาโร
ราคักขะโย อัพฺยาปัชฌโณ
  ๖. โทสักขะโย อะนุปปาโท
โมหักขะโย' นิमितตัญจะ
  ๗. นิโมกโข ปะภูนิสสัคโค
วิโมกโข อะนุปปายาสัง
  ๘. อัปปะภูสิหนิ ทุบปัสสัง
อะตักกาวะจะโร จาโค
  ๙. มะทะนิมมะทะโน นิจจัง
นามัง อะนุปะสัฏฐัตตัง
  ๑๐. อัตโต อะคะติ คัมภีรัง
อะกาจัง อะระณัง เขฎฐัง
  ๑๑. อะนุปะสัคคะเมตตัญจะ
สัพฺพปะธิปะภูนิสสัคโค
  ๑๒. รากะวิราโค จะ วิเวโก
อัปปะณิหิตัง อะนาญฺหะหนัง
  ๑๓. อัปปะภูสิมะมิง อะนิติกะ-
โส'เสสะนิโรธะ' เสสะ-
  ๑๔. วัฏฏุปัจเจโท อะปะริ-
ป็นทิตะเวทะนีโย จะ
  ๑๕. อัปปะภาวัง วิโสภัญจะ
อัจจะริยัญฺจปะสะโม
  ๑๖. วิระชัง อะสะมุปปันหนัง
อัปปัจจะยา ปะภูโสตัง
  ๑๗. นิพพานะสัปปัตติ สาโร
อะสังกิลิฏฐัง ธิมโม จะ
- ที่ไป ตัณหักขะโย ประรัง
สันตัง ลัจจะ' มะนาละยัง.
ปะรายะณัง สะระณะ'มะนีติกัง ตะธา
ปะโลกิตัง นิปุณะ'มะหนัตตะ'มกขะรัง.
วิวัฏฏัง เขมะ เกวะลัง
ปะณีตะ' มัจจุตัง ปะทัง.
มุตติ สันติ วิสุทฺธิโย
สุทฺธิ นิพพุตฺติโย ลียุง
อัปปะมาณัง อะกิณฺณะนัง
อัปปะปัญจิง อะชชชะรัง
อัปปะวัตตัง อะหนังคะณัง
นิปปะปัญจิง อะนุตตะรัง
ปะโมกโข อะติทุลละโก
อะสาธาระณะ' มัพฺพุตัง
อะนุปัตทะวะ' มุตตะรัง
อะชะรามะระณัง สุชัง
ปิปาสะวิณะโย ะรัง
อะยัง อะนุปะปัตติ จะ
ปะติฏฐา อะสะมิง'ชะรัง
สันติปะทัง ปะรายะหนัง
เสฎฐัง อัพฺยาธิ สุญฺญะโต
นิสสะระณัง อะชาตะวิมะลัญจะ
อะนะตัง ทุระนุโพธะ จะ
อะนุปะสัคคะธัมมะมะปี โทติ
ธัมมัง อาละยะสะมุคฺคาโต
วิราโค จะ สะอุปาทิสสัปปิ
เทวะมะนุปาทิสสัฏญจะ
สัพฺพะสังขาระสะมะโถ
อะโสกัง อะภูตัง ลียุง
โลกุตตะรัง อะทัสสะหนัง
ปะระมัตโต นิรามิสัง
เนกขัมมัง ปะระมะสัจจัง
สังขารุปะสะโม ลียุง
เตตาลีสาธิกัง สะตัง.

ธัมมานุสสติ ชื่อที่เป็นไวพจน์ของพระนิพพาน

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นธรรมทำให้สร่างจากความเมา บรรเทาเสียซึ่งความกระหาย ถอนออกจากอาลัย เข้าไปตัดซึ่งวิภวัญญะ เป็นที่สิ้นไปแห่งตัณหา เป็นที่ดับสรรพทุกข์ ไม่มีเครื่องร้อยรัด สงัดจากอุปธิทั้งปวง ล่วงพ้นภัยอย่างวิเศษ ลี้นเหตุแห่งทุกข์

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นธรรมเครื่องสลัดออกจากทุกข์ เป็นสันติบทอันเลิศ เป็นโมกษะความพ้นอันประเสริฐ เป็นที่พึ่งเพียงดังเกาะ เป็นแนะนำด้านทานภัย เป็นสภาพไม่บุบสลาย เป็นที่หลีกเว้นจากความตาย เป็นที่พึ่งป้องกันอันตราย เป็นความสงบจากสังขาร เป็นสัจจธรรมความจริงแท้ เป็นธรรมมีแต่ความเกษม

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นธรรมไม่มีอาลัย ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เห็นได้ยากยิ่งนัก ไม่รู้จักตาย เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ไม่มีอาสวะเครื่องหมักดอง ไม่ต้องมีจิตวิญญาณเห็นไม่ได้ด้วยจักขุ บรรลุนิพพานอันเที่ยงยั่งยืน ไม่มีที่สุด เป็นที่หยุดวิภวัญญะ

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นที่สิ้นไปแห่งทุกข์ เป็นสภาพที่ละเอียด อันปัจจัยกระทำไม่ได้ ไม่มีความเบียดเบียน ไม่เปลี่ยนแปลงเสื่อมสิ้น เป็นที่ปลอดภัย ไม่เกาะเกี่ยวด้วยสังขาร เป็นบทที่ด้านทานและป้องกัน เป็นความสงบระงับ เป็นความดับเย็น

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นธาตุที่ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง เป็นแดนปราศจากสังขาร เป็นธรรมอันประณีต เป็นที่ไม่มีมีความเคลื่อนไหว เป็นธรรมเครื่องสำรอกกิเลส เป็นความเกษมจากโยคะ เป็นฝั่งโน้นจากสังขาร เป็นความบริสุทธิ์หมดจดวิเศษ ความคลายกำหนดไม่มีส่วนเหลือ ความดับไปโดยไม่มีเชื้อ ความพ้นวิเศษสุด

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นความสละ ความสละคืน ความปล่อยไป ความไม่พัวพัน ความสิ้นไปแห่งราคะ ความสิ้นไปแห่งโทสะ ความสิ้นไปแห่งโมหะ ความไม่บังเกิด ความไม่เป็นไป ความไม่มีเครื่องหมาย ความไม่ประมวลมา

ข้าพเจ้าขอประณตน์อัมลักการ แต่พระธรรมคือนิพพาน ที่พระผู้ชนะมารทรงกระทำให้แจ้งแล้ว เป็นธรรมไม่มีที่ตั้ง ความไม่สืบต่อวิภวัญญะ ความไม่มีอุปบัติ ความไม่มีคติ ความไม่เกิด ความไม่แก่ ความไม่เจ็บ ความไม่ตาย ความไม่เศร้าโศก ความไม่รำไรรำพัน ความไม่คับแค้นใจ ความไม่เศร้าหมอง ดังนี้ (วิสุทธิมรรค, ขุ. ปฎิ.)

นิพพาน ๓๓

อสงขต^๑ อนต^๒ อนาสว^๓ สจฺจญจ^๔ ปาริ^๕ นิปฺณัง^๖ สุกฺกทหสฺสี^๗.
อชชชริ^๘ ฐวั^๙ อปโลกิต^{๑๐} อนิทสฺสนัน^{๑๑} นิปฺปปญฺจ^{๑๒} สนต^{๑๓}.
อมต^{๑๔} ปณิตญฺจ^{๑๕}สิวญฺจ^{๑๖}เขม^{๑๗} ตณฺหาภุชโย^{๑๘} อจฺจริยญฺจ^{๑๙} อพฺภุต^{๒๐}.
อนีติก^{๒๑} อนีติภมฺม^{๒๒} นิพฺพานเมต^{๒๓} สุกฺเตน เทสิต^{๒๔}.
อพฺยาปชฺโณ^{๒๕} วิราโค^{๒๖} จ สุกฺธิ^{๒๗} มุตฺติ^{๒๘} อนาลโย^{๒๙}.
ทีโป^{๓๐} เสนญฺจ^{๓๑} ตาณญฺจ^{๓๒} สรณญฺจ^{๓๓} ปฺรายนนฺติ^{๓๔}.

ไวพจน์ของพระนิพพาน ๓๓ คำ แต่ละคำสามารถแยกธาตุและปัจจัย ศึกษาความหมายได้ดังนี้

- ๑) อะสังขะตัง (น สํ กร กรณฺ เต) ธรรมที่ไม่ถูกปัจจัยปรุงแต่ง
- ๒) อะนะตัง (น นมุ เต) ธรรมที่ไม่มีการน้อมไปด้วยตัณหา
- ๓) อะนาสะวัง (น อาสว) ธรรมที่ไม่เป็นอารมณ์ของอาสวะ
- ๔) สัจจัง (ส ต สาตจฺเจ จ) ธรรมที่เป็นปรมาตถสัจ คือสภาวะธรรมอันจริงแท้ที่สิ้นทุกข์
- ๕) ปารัง (ปาร สมตฺถิยํ อ) ธรรมที่อยู่อีกฝั่งจากวัฏฏะระงับความเร่าร้อนแห่งทุกข์ในสังสาร
- ๖) นิปฺณัง (นิ ปุ โสเถ ยฺ) ธรรมที่ละเอียดอ่อนเกินกว่าวิสัยปุถุชนจะพึงรู้ได้
- ๗) สุกฺกทหสฺสี (สุ กฺ ทิส เปกฺขณฺ ข) ธรรมที่เห็นได้ยากยิ่ง
- ๘) อชชชชะรัง (น ชร ชรายํ ชร) ธรรมที่ไม่ชำระด้วยความชรา
- ๙) ฐวั (ฐฺ เถริเย ว) ธรรมอันเที่ยงแท้มั่นคง
- ๑๐) อะปะโลกิตัง (น ป ลุช นสฺสเน อิ ต) ธรรมที่ไม่เลือนหายไปเสื่อม ปราศจากการแตกดับโดยสิ้นเชิง
- ๑๑) อะนิตฺสสนัน (น นิ ทิส เปกฺขณฺ ยฺ) ธรรมที่มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ รู้ชัดประจักษ์แจ้งด้วยตาปัญญา
- ๑๒) นิปฺปะปญฺจ (นิ ป ปจฺ วิตฺถาเร อ) ธรรมที่ออกจากกิเลสเครื่องยังสัตว์ให้เนิ่นช้าทั้งหลาย
- ๑๓) สันตัง (สมฺ อุปฺสเม เต) ธรรมที่สงบจากสังกิเลสทั้งปวง
- ๑๔) อะมะตัง (น มร ปาณจาเค เต) ธรรมที่ไม่มีความตายอีกต่อไป
- ๑๕) ปะณิตัง (ป นิ ปาปุณฺเน เต) ธรรมที่นำไปสู่ความประเสริฐ
- ๑๖) สิวัง (สิ เสวายํ ว) ธรรมอันควรเสพ
- ๑๗) เขมัง (ซี ขเย ม) ธรรมที่เกษมไม่มีภัยจากกิเลสและสังสารทุกข์

- ๑๘) ตัณหากะโย (ตณฺหา ซี ขเย อ) ธรรมที่สิ้นตัณหาความทะยานอยากอันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์
- ๑๙) อัจฉะริยฺง (อา จร คติภกฺขณฺณ อ) ธรรมที่บุคคลควรประพฤติให้ยิ่ง ธรรมที่หน้าอัศจรรย์
- ๒๐) อัပ္ภุตฺตํ (น ภู สตุตฺตํ ต) ธรรมที่ไม่เคยมีแล้ว
- ๒๑) อะนํตีกํ (น อํตี ก) ธรรมที่ไม่มีความจริงใจคือซันธํหา
- ๒๒) อะนํตีกะธมฺมํ (น อํตี ก ธมฺม) ธรรมเป็นเหตุให้ไม่มีจริงใจ
- ๒๓) นิพพานํ (นิ วาน) ธรรมที่ออกจากภาวะเครื่องร้อยรัดคือตัณหา
- ๒๔) อัပ္พายํปิซโณ (น พฺยาพชฺฌ) ธรรมที่ทุกข์เบียดเบียนไม่ได้
- ๒๕) วิราโค (วิ รัช ราเค อ) ธรรมอันสำรอกออกจากราคะความกำหนัด
- ๒๖) สุทธิ (สุธ โสเจยฺเย ตี) ธรรมเครื่องชำระมลทินมีราคะเป็นต้น
- ๒๗) มุตฺติ (มุจ โมจเน ตี) ธรรมอันหลุดพ้นจากภพสาม
- ๒๘) อะนาลโย (น อาลย) ธรรมที่ไม่มีอาลัย
- ๒๙) ทีโป (ทีป ทิตฺตยํ ฌ) ธรรมเป็นที่เกาะที่พึ่งพิง
- ๓๐) เลณฺง (ลี นิลีเยเน ยฺ) ธรรมเป็นที่หลีกเร้นจากภัยในสังสาร
- ๓๑) ตาณฺง (ตา รกฺขณฺณ ยฺ) ธรรมเครื่องต้านทานรักษาไว้ไม่ให้ตกไปในวัฏฏะ
- ๓๒) สระระณฺง (สร หีสายํ ยฺ) ธรรมเป็นที่พึ่งที่เบียดเบียนกิเลสเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ภัย
- ๓๓) ปะรายะณฺง (ปร อี->เอ->อาย คติมุหิ ยฺ) ธรรมที่เป็นไปในเบื้องหน้าของพระอริยเจ้าทั้งหลาย

ธัมมานุสสติ อริยสัจ ๔

ข้าพเจ้าขอพนมมัญชลาลักการะ **แต่อริยมรรคอันเป็นโลกุตตระ** ที่พระสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ความประชุมแห่งอริยมรรค ทางตลอดทุกขสัจ **อันน่าเกลียดและว่างเปล่า** เข้าไปกำหนดรู้ด้วย**ปริยญาภิสมัย** ประจักษ์แจ้งในความหมายว่า **ปีฬนัตโต** เพราะอรรถว่าเบียดเบียน **สังขัตตโต** เพราะอรรถว่าปัจฉัยปรุงแต่ง **สันตปาณัตโต** เพราะอรรถว่าเร่าร้อน **วิปริณามัตโต** เพราะอรรถว่าแปรปรวน.

ข้าพเจ้าขอพนมมัญชลาลักการะ **แต่อริยมรรคอันเป็นโลกุตตระ** ที่พระสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ความประชุมแห่งอริยมรรค ทางตลอดสมุทัยสัจ **อันเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์** ละเครื่องผูกติดขาดด้วยพหวนาภิสมัย ประจักษ์แจ้งในความหมายว่า **อายุหนัตโต** เพราะอรรถว่าประมวลมา **ซึ่งวิภูฏะ นิตานนัตโต** เพราะอรรถว่าเป็นแดนมอบให้ซึ่งทุกข์ **สังโยคัตโต** เพราะอรรถว่าประกอบไว้ในกองทุกข์ **ปลิโพธัตโต** เพราะอรรถว่าพัวพันอยู่ในโลก.

ข้าพเจ้าขอพนมมัญชลาลักการะ **แต่อริยมรรคอันเป็นโลกุตตระ** ที่พระสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ความประชุมแห่งอริยมรรค ทางตลอดนิโรธสัจ **อันออกจากคุกที่คุมขัง** ทำลายความหวัง **โดยการทำให้แจ้ง** ด้วย**สังฆิกิริยาภิสมัย** ประจักษ์แจ้งในความหมายว่า **นิสสรณัตโต** เพราะอรรถว่าเป็นสภาพออกจากทุกข์ **วิเวกัตโต** เพราะอรรถว่าสงัดจากอุปัทวทั้งปวง **อสังขัตตโต** เพราะอรรถว่าไม่มีปัจฉัยปรุงแต่ง **อมตัตโต** เพราะอรรถว่าไม่ต้องตายอีกต่อไป.

ข้าพเจ้าขอพนมมัญชลาลักการะ **แต่อริยมรรคอันเป็นโลกุตตระ** ที่พระสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว ความประชุมแห่งอริยมรรค ทางตลอดมรรคสัจ **อันฆ่ากิเลสแล้วไปสู่นิพพาน** โดยการเจริญบริบูรณ์แล้ว ด้วย**ภาวนาภิสมัย** ประจักษ์แจ้งในความหมายว่า **นียยานัตโต** เพราะอรรถว่าเป็นยานนำออกจากวิภูฏะ **เหตุวัตโต** เพราะอรรถว่าเป็นเหตุแห่งการดับทุกข์ **ทัสสนัตโต** เพราะอรรถว่าเห็นพระนิพพานอย่างแจ่มแจ้ง **อธิปเตยยัตโต** เพราะอรรถว่าเป็นใหญ่ยิ่งกว่าสังขตธรรมทั้งปวง.

(วิสุทธิมรรคฎีกา, ชุ. ปฎิ. , ๖)

“อตุถิ, ภิกขเว, อชาตํ อญุตํ อกตํ อสงขตํ. โน เจตํ, ภิกขเว, อภวิสุส อชาตํ อญุตํ อกตํ อสงขตํ, นยิธ ชาตสฺส ญุตสฺส กตสฺส สงขตสฺส นิสฺสรณํ ปญญาเยถ. ยสฺมา จ โข, ภิกขเว, อตุถิ อชาตํ อญุตํ อกตํ อสงขตํ, ตสฺมา ชาตสฺส ญุตสฺส กตสฺส สงขตสฺส นิสฺสรณํ ปญญาเยตี”ติ.

มีอยู่นะ ภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่ไม่เกิด ไม่เป็น ปัจจัยกระทำไม่ได้ ปรุงแต่งไม่ได้ ถ้าสิ่งที่ไม่เกิด ไม่เป็น ปัจจัยกระทำไม่ได้ ปรุงแต่งไม่ได้ จักไม่ได้มีอยู่แล้วไซ้ การสลัดออกซึ่งสิ่งที่เกิด ที่เป็น ที่ปัจจัยกระทำ ที่ปรุงแต่ง ก็จะไม่พึงปรากฏในโลกนี้ได้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะสิ่งที่ไม่เกิด ไม่เป็น ปัจจัยกระทำไม่ได้ ปรุงแต่งไม่ได้ มีอยู่ ฉะนั้น การสลัดออกซึ่งสิ่งที่เกิด ที่เป็น ที่ปัจจัยกระทำ ที่ปรุงแต่ง จึงปรากฏได้

(ตติยนิพพานปฏิสังขตสูตร อุทาน)

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ก็บัดนี้ พรหมจรรย์ของพระผู้มีพระภาคนี้สมบูรณ์แล้ว กว้างขวาง แพร่หลาย
รู้กันโดยมาก เป็นปีกแผ่น จนกระทั่งพวกเทวดาและมนุษย์ประกาศได้ดีแล้ว
ขอพระผู้มีพระภาคจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด ขอพระสุคตจงปรินิพพานในบัดนี้เกิด
บัดนี้เป็นเวลาปรินิพพานของพระผู้มีพระภาค”

“ดูกรมารผู้มีบาป

เธองงมีความขวนขวายน้อยเกิด ความปรินิพพานแห่งตถาคตจักมีไม่ช้า
โดยล่วงไปอีกสามเดือนแต่นี้ ตถาคตก็จักปรินิพพาน”

